VBBONIS EMMII

RESPVBLICÆ GRÆCORVM.

Pars Secunda.

LVGD. BATAV.
Ex Officinâ ELZEVIRIANA,

ANNO cIↄ Iↄ c XXXII.

Cum Privilegio.

Ap

D

Da

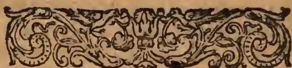
Da

D

D

Secunda hac parte continentur.

I.

DE REPVBLICA CARTHAGINIENSIVM.

FVIT eodem tempore, quo floruit Lacedæmon, & sæculis proximè secutis, illustris quoque & præpotens civitas Carthaginiensis, in Africâ sita ipso in litore, cujus rempublicam liberam cum Lacedæmoniâ comparat Aristoteles, politicorum lib. II, cap. IX. Hæc à Didone Phœniciâ tyrannidem fratris Pigmalionis cum Phœnicibus aliis fugiente condita, regio imperio aliquandiu gubernata fuit. Deinde eo repudiato libertatem arripuit, ac priusquàm benè compositas res, & stabilem recteque formatum statum obtineret, varios casus est perpessa, quorum plerosque compendio recitat ex Trogo Iustinus historicus libro XIX, & proximè sequentibus.. In formandâ verò republicâ suâ sine dubio multa mutuata fuit à conditoribus suis Tyriis, quorum

magnæ quoque quondam res fuêre. Hujus igitur civitatis CARTHAGINIS res bello gestæ quoniam ab optimis historiographis, ex quibus nos seriem perpetuam contexímus, etiam celebrantur, statum reipublicæ ejus, quem ex aristocratiâ & politiâ, quam sic vocat, mixtum fuisse Aristoteles, ex regio, aristocratico, democratico compositum, Polybius asserunt, domi oligarchicum, militiæ monarchicum Isocrates affirmat, delineare breviter, quantum ex monumentis veterum, qui parci admodum heic sunt, investigare possibile, est animus.

Suffetes duo annui Carthagine.

VT summum dignitatis locum Lacedæmone duo reges pari potestate ac honore tenuêre ex duabus familiis agnatis descendentes, ita Carthagine duo SVFFETES, quos reges quoque Aristoteles & Polybius & Æmilius Probus appellant. Sed ut illi apud Lacedæmonios perpetui, sic hi apud Carthaginienses tantum annui fuêre, ut expressim nos docet Æmilius Probus in Annibale, & non disertè dicit, sed innuit Livius decadis III lib. x, ubi imperium eorum cum potestate consulari, qualis ea erat apud Romanos, comparat. Ait enim,

Sena-

Senatum itaque Suffetes (quod velut consulare imperium erat apud eos) vocaverunt. Præthereà, ut iidem reges Lacedæmonii jure natalium dignitatem illam adipiscebantur, & non aliundè ad eam admittebantur quàm ex duabus illis familiis, ita Suffetes Carthagine non successione aliquâ hæreditariâ, aut jure certi generis ad imperium id perveniebant, sed suffragiis liberis ex quâlibet familiâ honestiore eligebantur. Eligebantur autem potissimum ii, qui virtute præstare, & simul opes possidere ad tuendum eum locum sufficientes putabantur. Quod Laconico instituto præfert Aristoteles, quanquàm id, quod est de opibus, carpat, & vitio legislatoris imputet: quem ait debuisse modo alio prospicere magistratibus, ut sine detrimento privato vacare reipublicæ, atque ita secundùm solam virtutem eligi possent. Penes quos verò eligendi eos jus fuerit, non satis ex autorum verbis liquet: quanquàm vero simile sit, penes Centumviros, de quibus paulò pòst dicetur, aut populum id fuisse. Binario quidem numero cum consulibus Romanis, & regibus Laconicis congruisse, ex solo Probo discimus. Eosdem potestatem convocandi Senatus habuisse, verba Livii jam antè recitata arguunt.

Præsedisse quoque in Senatu, & agenda consultandave proposuisse non dubito. Ius etiam in tribunali sedentes dixisse, & in crimina inquisivisse, idem Livius decadis IIII libro IIII sub finem, ubi de emissario Annibalis Aristone Tyrio agit, satis manifestè nos docet. Sed domi rempublicam tantum gessisse, non autem foris rem militarem tractasse, & imperia in exercitus habuisse, aut bellorum duces fuisse, arbitror.

Senatus Carthaginensis.

HIs Suffetibus additus fuit Senatus, quem γερουσίαν Aristoteles, γερόντιον quoque Polybius nominant, forsan ex eo quòd non nisi ætate graves in eum admitterentur: Livius usitato Romanis vocabulo Senatum nuncupat. Qui in eo sedebant senatores, & perpetuos fuisse, & ex optimis quibusque ac ætate provectis per suffragia electos, ideò vero simile est, quòd Aristoteles senatum hunc cum senatu Spartano comparat: Et quòd idem isto nomine laudat hanc rempublicam, quòd in eo αἱρετοὶ sint, qui eam regunt aut administrant. Quot verò numero fuerint senatores, & à quibus sint electi, ex autoribus priscis non constat. Fuisse tamen multò plures

res Carthagine quàm Spartæ, vel unus locus Iustini ex Trogo Pompeio historiographo optimo descriptus satis arguerit. Ait enim ille libro XIX, res filiorum Amilcaris, qui regnante apud Persas Dario Histaspis, patre Xerxis, in Siciliâ pro Carthaginiensibus bellum gessit, breviter constringens; cum opes eorum immodicæ civitati graves & suspectæ essent, è numero senatorum judices centum delectos fuisse, qui ab imperatoribus domum è bello redeuntibus rerum gestarum rationes exigerent, ut hoc metu ita in bello imperia agitarent, ut domi justitiam legesque respicerent. Ecce, centum ait è senatorum numero judices fuisse delectos ad rationes ab imperatoribus exigendas. Ergò jam tum amplissimum collegium illud esse oportuit, ex quo tantus numerus isti soli negocio vacaturus, incolumi tamen ipso collegio, & reliqua reipublicæ negotia curante, potuerit sumi. Idque & amplitudini civitatis & ejus potentiæ, imperiique magnitudini, atque adeò ipsius collegii autoritati ac juri maximè fuit consentaneum. Nam Senatus hic, quemadmodum & Romæ, præcipuum membrum, ac velut anima erat totius civitatis, in quo Suffetes, ut Romæ consules, præsidebant: ad quem

omnia reipublicæ negocia, quæ momentum habebant, maximè quæ ad rerum summam pertinebant, de pace, de bello, de fœderibus, ex instituto majorum referebantur: senatusque de his cum Suffetibus suis deliberabat: & si sine variatione in unam sententiam universus iret, ac Suffetes cum eo, jure suo de iisdem statuebat: quodque hoc modo statuebat, id erat toti civitati ratum.

Populus seu concio Carthagine.

AT si sententiis senatus Suffetesque dissiderent, res porrò referebatur ad populum; licebatque in concilio populi cuilibet volenti, quid sentiret, de ea dicere, imò etiam sententiæ eorum, qui in magistratu aut dignitate erant, liberè ac sine periculo contradicere: populus verò id, quod placebat, de re eadem ad se relatâ decernebat: ejus decretum, ceu totius civitatis scitum, fixum habebatur: ultraque id tendere, eive obsistere aut contravenire, fas non erat. Quod quidem tanquam nimis populare, atque ab optimâ reipublicæ formâ deflectens, reprehendit Aristoteles, ex quo hæc cognoscimus, nec aliis in civitatibus benè constitutis locum habere affirmat. Polybius autem heic ab Aristotele dissentiens, ubi Romanæ ac Laconicæ

conicæ reipublicæ hanc Carthaginiensem comparat, & ex regio & optimatum ac populi ſtatu compoſitam temperatamque olim fuiſſe oſtendit, Suffetes regum inſtar fuiſſe, ſenatum optimatum locum tenuiſſe, populum ſibi convenientem, aut rerum ſibi competentium, poteſtatem babuiſſe cenſet. Verba ejus ſic habent: καὶ γὰρ βασιλεῖς ἦσαν παρ' αὐτοῖς, καὶ τὸ γερόντιον εἶχε τὴν ἀριστοκρατικὴν ἐξουσίαν, καὶ τὸ πλῆθος ἦν κύριον τῶν καθηκόντων αὐτῷ. Sed idem ſubjicit paulò pòſt, eo tempore, quo Hannibal bellum Romanis intulit, quod fuit centum annis Ariſtotelis morte poſterius, rempublicam Carthaginienſem à priſtino & recto ſtatu ſuo deflexiſſe, atque ideò etiam in declarationibus plurimam poteſtatem populum ſibi ſumpſiſſe, cum apud Romanos ſenatus autoritas tum adhuc eſſet integra, atque hoc rebus Romanis non parum profuiſſe, Punicis obfuiſſe arbitrari ſe demonſtrat. Sed quarum rerum poteſtas olim in ſtatu integro penes populum fuerit, nuſquàm aperit iis in libris & fragmentis, quorum copiam nos hodiè habemus. Suſpicari libet, ſuffragiorum jus in creandis magiſtratibus, in ſciſcendis legibus, fœderibus,

bus, bello, pace, in constituendis ordinandisve negotiationibus, vectigalibus, tributis, quæ ad omnes ferè pertinent, aut commodo onerive plebi sunt, in harum numero fuisse. Ac de Suffetibus, Senatu, populo hactenus. Addit Aristoteles, & is quidem solus, in hac republicâ Carthaginiensi fuisse etiam maximi momenti magistratum virorum c IIII, quem ex majore numero centumviratum, (ἀρχὴν τῶν ἑκατὸν) quoque nuncupat, & hunc jus eligendi ac edendi Quinque-viros è medio sui habuisse, quorum fuerit latè patens & magna potestas: & utrumque hunc magistratum longiore tempore quàm reliquos cum potestate mansisse: nam & cum in Centum-viratu essent, priusquàm Quinque-viri fierent, & cum ex Centum-viratu in Quinque-viratum transissent Quinque-viratumque gererent, potestatem tenuisse, idque in his fuisse oligarchicum: Quod verò iidem non sorte sed suffragiis designarentur, & sine mercede munere suo fungerentur, ac si quid tale aliud, cujusmodi est, quòd soli magistratus lites actionesque publicas cognoscerent ac judicarent, non autem aliæ aliis judicandæ traderentur, ut apud Lacedæmonios fiebat, id ait aristocraticam rationem habuisse.

Ex quo ſatis conſtare videtur, circa judicia maximè verſatos eſſe hos magiſtratus, eoſque omnia in poteſtate habuiſſe: ut non immeritò antè dixerit Ariſtoteles, latè patuiſſe eorum munus, magnique momenti in civitate fuiſſe. Nam civium omnium, in quos tantum actor aliquis incurrebat, fortunæ, honos, vita, ab horum judicio pendebant: quod omninò vim habebat maximam. Vnde & illud, quod de circumſcriptâ, quoad tempus, eorum poteſtate ab Annibale prætore creato Livius decadis IIII libro III, ſub libri finem memorat, extitit: de quo pòſt dicemus. Iudiciariæ verò rei præfuiſſe eoſdem, amplius nos docet Ariſtoteles, cum dicit paulò antè eodem capite, Laconicis ephoris CIIII. viros perſimiles fuiſſe, id eſt, eaſdem partes in republicâ tenuiſſe. Conſtat enim Lacedæmone ephoros judicia præcipua, peneque omnia in ſe vertiſſe, ac in curia ſua, quam ἐφορεῖον dicebant, jus civibus dixiſſe. Et quemadmodum ephori Lacedæmone popularis libertatis cuſtodes ac vindices ſe ferebant, ac contra potentium opes & injurias homines plebeios protegebant, ita ex his Ariſtotelis verbis veroſimile eſt, centum-viros hos Carthagine popularis ſtatus patronos quoque fuiſſe.

In

In hac verò re idem summus philosophus dicit, melius habuisse hunc magistratum Carthaginensem, quàm ephoros Laconicos, quòd hi è cujusvis sortis hominibus, centum-viri autem ex optimis quibusque (ἐφόρους μὲν ἐκ τῶν τυχόντων, τοὺς δὲ τοὺς ἑκατὸν ἀριστίνδην) electi fuerint: quod ipsum sanè ad aristocraticam rationem quoque propius accedit. Nec multò pòst subjicit ibidem hanc sententiam: μεγάλων γὰρ κύριοι καθεστῶτες, ἂν εὐτελεῖς ὦσι, μεγάλα βλάπτουσι, καὶ ἔβλαψαν ἤδη τὴν πόλιν τὴν Λακεδαιμονίων: *homines tenues ad magnam potestatem provecti multum nocent, & jam nocuêre civitati Lacedæmoniorum.* Atque hos Centum-viros judices illos fuisse, in quorum tribunalibus Suffetes tempore Annibalis prætorum more actionem dirigentes sederint, de quibus Livius decad. IIII libro IIII. scripsit, verisimillimum existimo. Morum quoque præfectos Carthaginem habuisse, cum res ejus florerent, Æmilius Probus nos docet. Sic enim scribit in vitâ Amilcaris. Erat cum Amilcare adolescens illustris & formosus Asdrubal, quem nonnulli diligi turpius quàm par erat, ab eo loquebantur: nec enim maledici tanto viro deesse poterant.

rant.

rant. Quo factum eſt, ut à præfecto morum Aſdrubal cum eo vetaretur eſſe. Huic ille filiam ſuam in matrimonium dedit, quòd moribus eorum non poterat interdici ſocero gener. Hactenus Æmilius. Horum igitur præfectorum officium fuit, in mores civium curas intendere, & ſi quæ vitia animadverterent majorum inſtitutis haud congrua, ea reprimere, nec ſolum plebeios ſeſe & civitatem contaminantes corripere, ſed etiam primates. Nam nemo eo tempore in civitate Amilcare Annibalis patre major erat, in quem cenſuræ acies diſtricta tunc fuit. Quod munus cenſorum fuiſſe in republicâ Romanâ, niſi quod numerum civium hi quoque inirent, & cenſuum rationem haberent, ac luſtrum quinto quoque anno Romæ conderent, ex hiſtoria Romana conſtat.

Militiæ duces ſupremi.

PRæter iſtos, quos jam recenſui, fuêre in eâdem republicâ etiam alii magiſtratus memorabiles: quorum maximi, & in hiſtoriis celeberrimi rem militarem curantes erant imperatores, ac ſub his inferiores militum præfecti, qui foris bella gerebant: tum prætores & quæſtores, qui domi cum cæteris urbanis

banis rempublicam curabant. Imperatoribus nihil celebrius eſt in rebus Carthaginis, qui penè ſoli in iis apud hiſtoriæ ſcriptores utramque paginam faciunt, & claritudine ſuâ cæteros magiſtratus omnes obſcurant, ob quorum geſta etiam hodiè poſt tot ſæcula civitatis hujus quondam liberæ & præpotentis, nunc penitus ſepultæ, memoria vivit vigetque. Hi accepto à civitate militari imperio, & belli gerendi poteſtate, pro arbitrio ſuo regum inſtar in exercitu agebant; ducebant eum in hoſtem, quo lubebat, quove expedire fortunæ reipublicæ ſuæ putabant, pugnas cum hoſte committebant, urbes, caſtra, loca alia oppugnabant, aciem ſtruebant, militem quiete reficiebant, hoſti inducias dabant, quando, ubi, quomodo volebant, denique omnia adminiſtrabant non ſecius, ac ſi ipſi αὐτοκράτορες eſſent. Vnde eſt illud, quod dixi, Iſocratem oratorem in Nicocle ſcripſiſſe Lacedęmoniorum more Carthaginienſes domi quidem paucorum regi poteſtate, ſed militiæ regio imperio uti. Et tamen hi imperatores voluntati civitatis ſuæ, à quâ imperium accipiebant, ſi quid ab ea mandaretur, parere cogebantur. Cujus exemplum illuſtre, præter multa alia, in Annibale habemus,

qui frendens gemensque, ac lacrumas vix tenens, ut ait Livius, Italiam relinquere, & cum exercitu in Africam trajicere jubente civitate necessum habuit. Nam quæ imperium & exercitum dabat, etiam adimere, multò magis imperatori mandare; & quò volebat, quoque usus ac publica salus poscebat, exercitum, & imperatorem vocare poterat. Cæteroqui in exercitu cuncta imperatoribus parebant, cæteri duces, præfecti, milites. Interdum magnis bellis plures duces dabantur, & plures exercitus: quod bellis Romanis aliquoties accidit: accidit etiam bellis Siculis, & eo, quod contra rebelles Afros & seditiosum militem stipendia flagitantem est gestum. Nec erant definiti temporis imperia militaria, aut duratura ad belli alicujus, quod suspiciebatur aut gerebatur, finem: sed pendebant à voluntate civitatis aut senatus. Continuata tamen sæpè in complures annos cognoscimus, si imperatores benè rem gererent. Legimus quippe Annibalis patrem Amilcarem, quo autore primum bellum contra Romanos finitum fuerat, quique bellum Africanum feliciter confecerat, virum virtute egregium, & civitati carum, per annos IX & quidem solum sine collegâ imperium

in Hiſpaniâ tenuiſſe, & felicibus auſpiciis rem Punicam illic promoviſſe: & à morte hujus Aſdrubalem ejuſdem generum per annos VII in eodem imperio relictum, ingenio magis quàm *vi* Hiſpanos atterentem: atque huic per fraudem hominis barbari interempto ſucceſſorem in eadem Hiſpania datum Annibalem. Qui cum reſuſcitaſſet bellum contra Romanos, quod per annos XXIII quieverat, exercitu ex Hiſpania in Italiam traducto ſolus etiam ibi totos annos XVI rem militarem adminiſtravit, ut voluit, cum interea Aſdrubalem fratrem ad res contra eoſdem Romanos gerendas in Hiſpania ſibi ſubſtituiſſet. Aſdrubal autem aliquandiu ſolus, deinde cum Magone fratre, & Aſdrubale altero, Giſgonis filio, per annos haud minus quàm XI ex voluntate civitatis ſuæ imperatorium munus in ea provincia geſſit: quo tempore exacto in Italiam ad auxilium Annibali fratri ferendum ire juſſus in primo adventu ſuo ad Metaurum flumen cum toto exercitu, quem ingentem ſecum ducebat, anno belli iſtius *XII* cæſus occubuit. Et Mago eodem conferre ſe juſſus anno proximo, iterque ingreſſus, antequam cum Annibale ſe jungere poſſet, etiam interiit. Similiter Aſdrubal

bal alius, multò his posterior, qui & cum Masinissa bello contendit, & ob res non satis fæliciter gestas capitis damnatus atque exul factus, deinde resurgente bello Romano revocatus in patriam tamdiu imperium militare tenuit, quamdiu tertium bellum Punicum duravit. Militiæ ducibus annumerandus est & βοήθαρχος, quem auxiliaribus copiis præfuisse ipsa appellatio arguit: quam præfecturam tenuisse Carthalonem ad initia belli contra Masinissam, nondum conflato bello Punico tertio, apud Appianum legimus.

Res maritima Carthaginiensium.

SEd maritima civitas à Phœnicibus condita, quibus insitum rerum maritimarum studium erat, etiam ipsa statim ab initio eidem studio multum dedita fuit, & non solum navigationibus assiduis ac longinquis factitandis negociationibus opes auxit, sed etiam mari bella frequentia gessit, classésque in eorum usum paratas habuit. Itaque quemadmodum terrestribus exercitibus, sic etiam classibus & classiariis copiis imperatores dedit: quorum imperia eandem cum prioribus rationem habuère. Vt enim à civitate dabantur,

ita ab ejuſdem voluntate pendebant: & ſicut inferiores duces & præfecti peditum equitumq; uni imperatori terra, ſic trierarchi omnes in claſſe ſummo navarcho mari obtemperabant. Accidebat verò nonnunquam, ſi id placeret civitati, ut qui claſſi imperabat, imperium quoque in exercitum terreſtrem non procul mari agentem obtineret. Id autem hoc loco notatu dignum, quòd claſſes ſuas remige & milite domeſtico Carthaginienſes implerent, cui rei ipſi erant aptiſſimi, exercitibus verò terreſtribus mercede conductis, è variis gentibus, Afris, Numidis, Mauris, Balearibus, Hiſpanis, Gallis, Liguribus, Italis Siculis, Sardis, Corſis, conſcriptis uterentur. Quod in iis improbat Polybius, & cauſam iis adverſæ fortunæ ſæpe fuiſſe affirmat. Nam non ſolum diſcordiæ obnoxios eſſe hujuſmodi exercitus, ſed etiam infidos ait, & tardato ſtipendio in ſeditiones & rebellia arma efferri ſolere oſtendit. Atque hac in re Romanorum inſtitutum, quibus in more erat è civitate ſuâ legiones ſcribere, Pœnorum inſtituto multum præfert.

Magi-

Magistratus alii foris rem administrantes. Itemque Magistratus urbani, prætores & quæstores.

PRæter hos, qui arma tractabant, erant foris rempublicam gerentes regionum imperio Punico parentium præsides, & urbium præfecti, à civitate dati. Et fuisse etiam vectigalium & tributorum, quæ à subditis populis pendebantur, coactores, dubium esse non potest, quamvis monumenta veterum de iis sileant. In urbanis verò magistratibus fuisse prætores & quæstores jam antè nobis nominatos, historiæ loquuntur. Nam Annibalem Carthagine prætorem creatum anno quinto post finem belli diuturni ab ipso contra Romanos gesti, Livius prodit, idemque affirmat Æmilius Probus in vitâ ipsius. Quod sanè arguit haud parvæ dignitatis præturam illic fuisse, quippe Annibali collatam, & ab eo administratam post tantas res jam antè gestas, & tantam gloriam comparatam, ut esset nunc in tota ea gente longè clarissimus. Accedit, quod eadem Liviana narratio demonstrat, legum ferendarum jus prætorem habuisse. Scribit quippe historiographus, judicum ordinem eâ tempestate dominantem in civitate ingenti invidiâ flagrasse,

grasse, tum quòd potestate per se nimiâ impotentius abuteretur, tum quòd eandem perpetuaret: vereque formidabilem eum omnibus fuisse, cum omnium res, fama, vita denique ipsa, apud ejus tribunal in discrimen vocari possent, & usus doceret, qui ejusce ordinis unum adversum haberet, ei omnes adversos fieri: nec accusator cuiquam apud infestos judices posset deesse. Isto autem tempore, ait idem, Annibalem prætorem creatum vocasse ad se quæstorem, sed hunc pro nihilo id habuisse, tum quod adversæ factionis esset, (erat enim jamdudum in duas factiones Carthago scissa,) tum quòd quæstura tumeret, unde proximus gradus in ordinem potentissimum horum judicum patebat, & jam nunc futuris ordinis istius opibus sese metiretur: id verò dicit indigne ferentem Annibalem misisse viatorem ad quæstorem prehendendum, subductumque in concionem non magis ipsum quàm ordinem judicum accusasse, præ quorum superbiâ atque opibus nec leges quicquam essent, nec magistratus: & cum secundis auribus accipi orationem, & infimorum quoque libertati gravem esse eorum superbiam animadverteret, legem extemplò promulgasse, eamque pertulisse, *ut in singulos*

gulos annos judices legerentur, neu quis in biennium continuum judex esset. Qui sanè locus Livii ad illustrandam hanc reipublicæ Carthaginiensis partem non parum faciens, extans decadis IIII libro III in fine, notatu dignus est. Subjicit verò Livius: *Cæterum quantam eo facto ad plebem Annibal inierat gratiam, tantum magnæ partis principum offendebat animos. Adjecit tamen & aliud, quo bono publico sibi proprias simultates irritavit. Vectigalia publica partim negligentiâ dilabebantur, partim prædæ ac divisui principum quibusdam, & magistratibus erant: quin & pecunia, quæ in stipendium Romanis suo quoque anno penderetur, deerat, tributumq; grave privatis imminere videbatur. Annibal postquam vectigalia quanta terrestria maritimaque essent, & in quas res erogarentur, animadvertit, & quid eorum ordinati reipublicæ usus consumerent, quantum peculatus averteret, & omnibus residuis pecuniis exactis, tributo privatis remisso, satis locupletem rempublicam fore ad vectigal præstandum Romanis pronunciavit in concione: & præstitit promissum. Tum verò isti quos paverant per aliquot annos publici peculatus, velut bonis ereptis, non furto eorum manibus extorto, infensi & irati*

Romanos in Annibalem, & ipsos causam odii quærentes, instigabant. His addit Livius, hac occasione permotos Romanos Annibalem ceu novarum turbarum causas quærentem, bellumque in ipsos rursum meditantem, missis Carthaginem legatis, dissimulato consilio, sibi dedi secretò petiisse, idque persentiscentem Annibalem fugâ se subduxisse, & ad Antiochum Syriæ regem contulisse, eumque in bellum contra Romanos extimulasse. En iterum prætoriæ potestatis amplitudinem in republicâ Carthaginiensi ex altero hoc facto Annibalis elucescentem, *vectigalium* scilicet, & censuum omnium publicorum curam quoque complexam. Sed pluresne simul prætores, an unum modò fuisse, & quæ præterea ad prætorium munus curamque pertinuerint, id etiam nunc quærimus. Idemque de quæsturâ dictum volumus.

Vitia reipublicæ Carthaginiensis notata ab Aristotele, & aliis.

AD Aristotelem revertimur. Is, ut alia in hac republicâ vitiosa notat, quæ suis locis antea nos quoque memoravimus, ita duo præterea, quæ nondum nobis dicta sunt, carpit. Horum prius est, quòd Suffetes ac summos belli duces,

duces, magistratus nimirum maximos, non solum ἀριστίνδην, sed etiam πλουτίνδην, hoc est, non tantum ex optimis quibusque, aut virtute præstantissimis, verùm quoque ex iis, qui opibus maximè valerent, eligendos sibi arbitrarentur, idque hanc ob causam, quòd qui inopes sunt, rectè magistratum gerere, ac reipublicæ vacare non posse putarent. Nam hoc, ait philosophus, ab optimatum statu declinat ad paucorum dominatum, in quo opum ratio præcipua habetur. Atque hoc vitium tribuit lapsui ejus, qui primus reipublicæ huic leges dedit. Eum enim ab initio statim curare debuisse ait, ut optimi quique à vilibus negociis vacare non solum dum in magistratu sunt, sed etiam dum privati vivunt, possent. Lege autem hac semel receptâ, ne quis ad summas illas dignitates admittatur, nisi qui propter opes, quas possidet, reipublicæ vacare queat, certum est, januam avaritiæ & promiscui quæstus studio aperiri per totam civitatem: nec omnino fieri posse, ubi major honos divitiis quàm virtuti cœpit haberi, ut optimatum status incolumis illic maneat. Alterum est, vitio utique non carere, unum & eundem plures simul magistratus obire: id verò in gloriâ

poni apud Carthaginienses: optimè autem rem unam ab uno confici, maleque à legislatore fieri, si jubeat eundem & tibicinem & sutorem esse: ad hæc civilius esse, & reipublicæ magis expedire, si quidem civitas parva non sit, ut plures magistratuum aut munerum publicorum fiant participes, idque ad statum popularem propius accedere: atque hoc usitatius quoque esse, & esse certum, quod plures agunt, id melius peragi & celerius. Denique addit, in paucorũ divitum dominatu optimum contra obrepentes morbos à multitudine tenuiorum remedium esse, exonerare civitatem deducendis coloniis. Salutare certè & multis rebuspublicis cum fructu non parvo usurpatum. In institutis veteribus Carthaginiensium hunc ritum maximè detestandum reperio, quo placandis diis suis iratis hostias humanas offerebant, adeoque eo impietatis procedebant, ut filios quoque suos immolarent, uti est apud Platonem. Quod institutum primos civitatis conditores è Palæstinâ, ubi hæc abominatio locum habuisse à sacrarum literarum interpretibus traditur, in Africam secum intulisse arbitror. Alios verò homines puberes & impuberes ad aras admotos mactasse, ex Trogo Pompeio Iusti-

Iuſtinus, & Diodorus Siculus, & Plinius affirmant. Et hic quidem quotannis Herculi ſuo ſacra hujuſmodi Pœnos feciſſe libro xxx. cap. v. ſcribit. Iuſtinus verò ex Trogo etiam recitat, Darium Hyſtaſpis fil. Perſarum regem per legatos, quos ad petenda in Græcos auxilia Carthaginem miſerat,cum civitate egiſſe, ut hoc genere ſacrificii inpoſterum abſtineret, idque civitatem tunc promiſiſſe. Promiſſo tamen non ſtetiſſe, verba Platonis & Diodori ac Plinii ſatis arguunt. Aliam legem abſurdam eorundem recenſet *Iuſtinus*, occaſione ſceleris à cive commiſſi latam. Nam cum Hanno imperator bellum contra Dionyſium ſeniorem in Sicilià *prioribus* annis peſte exercitum depopulante deſertum, *volente* civitate majoribus viribus *inſtauraret*, Suniator quidam civis præpotens, inimicus Hannonis, ut huic malefaceret, apparatum omnem cum obtrectatione imperatoris per literas Græco ſermone conſcriptas Dionyſio enunciaſſe perhibetur. Sed literis interceptis autor comprehenſus, & proditionis damnatus. Tum ex ſenatuſconſulto lata lex, ne quis in poſterum Carthaginienſis Græcas literas, aut ſermonem Græcum diſceret, ne aut loqui cum hoſte, aut ſcribere ad

eum

eum sine interprete posset. Verum & hanc legem sensim apud posteros expirasse, ex multis indiciis patet.

Praclara instituta Carthaginensium.

ID verò præclarum, quòd ebrietatem & compotationes abominata sit civitas Carthago, multorum malorum causas, & virtutum certissimas pestes; in castris autem vel gustare vinum severè prohibuerit, ut Plato in legibus testatur: dignum sanè exemplum, quod hodie imitemur. Hoc etiam egregium, quòd quemadmodum civium communium mores disciplinâ rexit, ita quoque ad summorum principum suorum peccata connivere nesciverit, & in exemplis eorum ostenderit, quid reliquis in leges publicas delinquentibus foret expectandum. Claret hoc in summis ducibus Machæo & Hannone affectati regni reis, quorum prior antiquissimis temporibus, alter sæculo Dionysii junioris in Siciliâ dominantis, capite damnati cum liberis suis, Hanno etiam cum agnatis, si Iustino credimus, carnificum manu interempti fuêre. Post quos Bomilcar quoque Agathoclis ævo de invadendo dominatu consilia agitans, & in ipso facto deprehensus, cum in potestatem venisset,

flagris

flagris benè cæſus morte pœnas dedit. Sed paulatim ſeveritas hæc remiſſa, & multa alia in pejus lapſa. Hoc quoq; in Carthaginienſium rebus notat & celebrat Ariſtoteles, quòd lege ſancitum haberent, ut quot quiſque ſtipendia feciſſet, tot ornatûs gratiâ annulos ei ferre liceret; quod ad acuendos animos in militiam haud parum facere putabatur.

Populi ingenium.

INgenium populi hujus planè diverſum in multis ab ingenio Athenienſium fuiſſe, Plutarchus in libello de præceptis gerendæ reipublicæ ſcriptum reliquit; moroſum ſcilicet, tetricum, magiſtratuum ſuorum obſequio promptum, ſubditis gravè, abjectiſſimum in metu, ſæviſſimum in irâ, perſtans in decretis, durum adverſus jocos & blanditias. Poſtremò fides Punica proverbio quoque infamis.

Vrbs Carthago qualis.

VRbem hanc ſitu, amplitudine, magnificentiâ, portus commoditate, copiâ rerum, quæ bello terrâ marique gerendo uſui ſunt, opum & imperii magnitudine admirabilem, Polybius, Strabo, Appianus velut penicillo delineatam lectoribus ob oculos poſuêre:

quos inſpicere operæ pretium fuerit. Huic finem tandem dedit ſive invidia Romanorum, ſive metus ex ea, quòd quieſcere non poſſe, &, ſi inſtauratis viribus bis jam difficili & diuturno bello victa denuò ſe commoveret, in extremum periculum res Romanas adducere poſſe crederetur, ſive injuria contra pacis leges Maſiniſſæ regi vicino, Romanorum ſocio ac amico, illata. Hinc quidem belli poſtremi prætextus ſumptus. Rectè verò dicit Strabo, ex ipſo ejuſce excidio verè patuiſſe, quanta Carthago fuerit, & dicti ſui rationes dilucidas adfert. Hoc certè conſtat, opibus non imparem Romæ prioribus bellis fuiſſe, ſed ſolâ virtute ei ceſſiſſe, nec ullam civitatem liberam, non Græcam, non barbaram, exceptâ tantum Româ, latius terrâ marique imperaſſe, nec uſum rei militaris majorem multo tempore habuiſſe. Quapropter Romani cum exſcindere eam ſtatuiſſent, præter morem ſuum, aſtu magis quàm aperto Marte rem ſunt aggreſſi. Nam conſcripto celeriter ingenti exercitu, & addito apparatu maximo in Siciliam eum cum utroque conſule ſecretis mandatis inſtructo misère, & ſimul bellum Carthagini denunciarunt. Ea re vehementer perculſi Carthaginienſes, nondum tum

ſanatis

ſanatis ipſorum vulneribus quæ nupero bello Numidico à Maſiniſsâ acceperant, & cæteroqui ab omnibus rebus ad novum bellum imparati, nec ſatis inter ſe concordes, rurſum per legatos (nam & paulo antè idem fecerant) Romæ ſenatum placare quoquo modo, eique ſatisfacere conati ſunt. Sed his à ſenatu reſponſum, ſi Carthaginienſes intra dies xxx, dum adhuc in Siciliâ conſules eſſent, nobiliſſimos quoſque filiorum ſuorum numero ccc obſides iis traderent, & in cæteris morem gererent, manſuram Carthaginem liberam, ſuique juris, & agrum, quem tunc habebat, retenturam. Illi reſponſo cognito, animis perplexi, cum ſatis deliberaſſent, ſpe pacis obſides tradiderunt. Quibus acceptis, ac Romam ſtatim tranſmiſſis, conſules legatis, qui obſides adduxerant, ut in mandatis ſecretis habebant, dixerunt, cætera Vticæ ſe expoſituros. Iſtuc ubi ventum cum exercitu, juſſi ſunt iidem Carthaginienſes arma quoque omnia cum omnibus belli inſtrumentis confeſtim tradere. Et cum ea etiam in caſtra Romana allata eſſent tanto numero ut fidem penè res ſuperet, addidit Marcius Cenſorinus conſulum alter: cedite nobis urbe veſtrâ, Carthaginienſes, & quocunque libebit, ſedes

des transferte, dummodò non intra octuagesimum à mari stadium: nam Carthaginem hanc delere, nobis est constitutum. Tum verò dolor ingens legatis in amentiam primum mutatus, & voces atroces jactatæ. Mox mæstum silentium secutum, & post id lamenta, querelæ, preces, datæ fidei obtestatio, perfidiæ detestatio. Et cum proficeretur nihil, legati in urbem reversi, expositis omnibus in furorem penè eam dederunt. Sævitum verbis in primores, qui priora suaserant, & post obsides datos armis omnibus civitatem nudaverant. Audita visaque omnia, quæ tali casui inopinato & indigno erant congrua. Rursum legati ad consules missi, ac breves induciæ petitæ, per quas supplicatum iri Romam posset. Quod etiam cùm frustrà esset, tandem ex desperatione in rabiem acta civitas, iniquissimæ vis ac injuriæ propulsatio decreta, Asdrubal exul, qui contra patriam exercitum paratum habebat, revocatus, patriæque reconciliatus. Tum hostilia utrimque accepta: in quibus apparuit, desperata pervicacia quid posset, & robur Carthaginis etiam inermis quantum esset. Bellum enim in quartum annum tractum, multa ab obsessis oppugnatisque patrata, quæ fidem penè superant.

perant. Demum poſt varios caſus exantlatoſque labores à conſule Scipione urbs expugnata, direpta, flammâ & ferro vaſtata, ac diruta: cujus ſpectaculum in gemitus & lachrymas victorem conſulem egit, non ſolum commiſeratione præſentis miſeriæ motum, ſed cogitantem de viciſſitudine rerum humanarum, & expendentem, forſan futurum aliquandò, ut idem Romæ patriæ ſuæ accidat quod tùm Carthagini accidebat. Ex populo, qui cædibus & caſibus aliis ſuperfuêre, exterminati, urbs deſolata in ruinis relicta: ne quis illuc habitatum rediret, graviter vetitum. Facta hæc Cn. Cornelio Lentulo & L. Mummio conſulibus, anno urbis Romæ DCVIII, à principio Carthaginis in continente conditæ DCCXXXVII, cum flueret Olympiadis CLVIII annus ſecundus. Iacuitque Carthago deſolata ac diruta per annos XXII. Anno autem deſolationis XXIII, cum conſules Romæ eſſent Q. Cæcilius Metellus Balearicus & T. Quintus Flaminius, à Romanis colonia iſtuc deducta fuit autore C. Sempronio Graccho tribuno plebis, atque ita oppidum eò loci inſtauratum, cui Iunoniæ nomen datum, ſed auſpiciis non felicibus & nullo fortunæ ſucceſſu. At anno poſt deſolationem CII,

quo C. Iulius Cæſar v conſul Romæ in curiâ cæſus fuit, ipſo hoc Cæſare autore majore copiâ colonorum eodem miſſâ, fælicioribus auſpiciis mænia refecta, urbs ædificiis frequentius exculta, & populoſior facta, priſtinumque nomen Carthagini ei redditum, cum decurreret annus urbis Romæ conditæ D CCCX, concurrens cum anno primo Olympiadis CLXXXIIII. A quâ inſtauratione adeò rurſum fortuna ejus crevit, ut proximis ſæculis ſecutis cæteras Africæ urbes amplitudine, ſplendore, opibus ſuperaverit, imò etiam cum Alexandriâ Ægypti, & Antiochiâ Syriæ de primo loco inter omnes imperii Romani urbes contenderit. Sed reſpublica vetus & libertas ei non reſtituta, verum ut colonia adminiſtrata, parens provinciæ præſidi, & ejus ſedes. Deinde cum influerent in provincias Romanas gentes barbaræ, à Vandalis occupata anno poſt inſtaurationem Iulianam C C.C C-LXXXII, qui erat urbis Romæ M C XCII: recuperata à Romanis duce Beliſario poſt annos XCIIII, fluente tum anno Romano MCCLXXXVI, res Romanas moderante imperatore Iuſtiniano: paruitque ex eo tempore Romanis & ſedes præſidum Africæ manſit per annos circiter CLXII. In quorum fine culpâ habi-

habitatorum & præsidiariorum in potestatem Saracenorum devênit, totaque ferè diruta concidit, atque in solitudinem rediit. Nec postea resurrexit unquàm, fortunaque ejus Tunetem in urbem vicinam migravit, quæ jam amplissimi regni caput, & regum aut proregum sedes est. Clades illa πανώλεθρος à Saracenis ei accidit imperante Romanis Constantino Pogonato, urbis Romæ anno MCCCCXXXVIII, qui concurrit cum æræ Christianæ vulgaris anno DLXXXV, Hegiræ Mahometicæ LXV.

II.

APPENDIX

DE

SITV, AMPLITVDINE,

Magnificentia, Portu Carthaginis.

Arthaginis situm, amplitudinem, magnificentiam, portum nobilissimum antiquos scriptores optimos velut penicillo delineare, & oculis nostris quasi subjicere, dixi. Eorum verba libet hic in gratiam lectorum asscribere. In parte ea litoralis Africæ, secundum mare medi-

mediterraneum ab occasu in ortum porrectæ, quæ Numidiam in orientem sequitur, & propriè Africa, sive Africa minor, ac regio Carthaginiensis nuncupatur, incredibilis fertilitatis, & cœli serenissimi, duo promontoria in mare se efferunt ex adverso maris Tyrrheni & Italiæ, quorum alterum, quod occidentem spectat, Apollinis, alterum quod orientem, Mercurii veteres appellarunt. Inter quæ promontoria sinus est medius modicè in meridiem descēdens ac se curvans. In hoc sinu duæ nobiles urbes quondam floruêre VTICA & CARTHAGO, non admodum longo intervallo inter sese distantes, utraque à Phœnicibus orta. Sed Vticâ multo nobilior & major & potentior fuit Carthago, cujus rempublicam descripsimus. De hac Polybius historiographus, qui ipsam incolumem florentemque vidit, & in obsidione atque excidio ejusdem cum P. Scipione Æmiliano Rom. imperatore fuit, sic scribit libro primo, exponens bellum, quod Afri cum cæteris mercenariis statim post finitum bellum Punicum primum inter æmulas civitates Carthaginem & Romam summâ animorum pertinaciâ per annos XXIII gestum, Carthaginiensibus intulêre: *Vrbs namq; hac Carthago in sinum*

quen-

quendam prona, peninsulaque ad figuram accedens, hinc mari, inde lacu maximâ sui parte cingitur. Isthmus, quo Africa jungitur, patet in latitudinem stadia XXV. Sitaque est in hujus spacii latere, quod vergit ad mare, Vtica modico ab urbe intervallo: in altero secundum lacum est Tunes. Ad quæ duo loca cum mercenarii castra admovissent, & Carthaginienses à caterâ regione exclusissent, ipsi jam Carthagini imminebant: ac modò interdiu, modò noctu ad muros accedentes metu & trepidatione maximâ intus omnia miscebant. Idem Polybius paulò pòst sic ait, de Amilcare duce loquens: *Cervix illa, quæ Africæ Carthaginem jungit, colles terrenos in ipsâ commissione habet difficiles & arduos; inque his arte munitæ sunt viæ, per quas in regionem patet transitus. Tunc autem Matho (hic hostium dux erat) omnia bello oportuna loca in illis collibus firmata præsidiis custodiebat. Ad hæc, quum Macar fluv. locis nonnullis similiter transitum impediat iis, qui ex urbe in regionem tendunt, ac propter aquarum copiam vado ut plurimum transiri nequeat, Matho pontem ei amni impositum, qui est unicus, magnâ diligentiâ tuebatur, urbe etiam ad illum extructâ: ex quo fiebat, ut non solum exercitus in*

regionem ducere non possent, sed ut ne singuli quidem hostem effugerent, qui transire conarentur. Hæc Amilcar videns, &c. Idem Polybius libro eodem belli hujus ejusdem causas & initia exponens de Tunete oppido Carthagini vicino sic ait: *Mercenarii irâ succensi adversus Carthaginienses, infesti ad urbem feruntur; & quindecim millia passuum ab eâ Tunete castra ponunt. Erant hi suprà viginti millia. Tum demum Carthaginiensibus error suus ob oculos obversari, cum nihil eos sera pœnitentia juvabat.* Et post pauca memorat, Gesconem ducem ad placandos eosdem hos iratos milites cum pecuniâ ex urbe Carthagine missum, profectumque mari Tunetem appulisse: ubi verba Græca cum aliis sic habent: Ὁ Γέσκων παραγενόμενος κατὰ θάλατταν μετὰ τῶν χρημάτων, καὶ προσπλεύσας πρὸς τὸν Τύνητα, τὸ μὲν πρῶτον λαμβάνων τοὺς ἡγεμόνας, &c. Quæ verba significare videntur, per mare navigari potuisse & appelli Tunetem. Iudicium lectori relinquo. Et rursum idem libro XIV. *Tunes Carthagine abest stadia quasi* CXX. *Locus cum operibus tum suapte naturâ, sicut jam antè ostendimus, tutus, quique ex omni ferè parte Carthaginis potest* con-

conspici. Eundem Polybii locum Livius in historiam suam transferens sic scribit: *Scipio gravem jam spoliis multarum urbium exercitum trahens, captivis aliâque prædâ in vetera castra ad Vticam missis, jam in Carthaginem intentus occupat relictum fugâ custodum* TVNETA. *Abest ab Carthagine duodecim millia ferme passuum, locus tum operibus, tum suâpte naturâ tutus; & qui ab Carthagine conspici, & præbere ipse prospectum tum ad urbem, tum ad circumfusum mare urbi posset.* Decad. III. lib. X. Strabo geographorum, quorum scripta ad nos venêre, antiquissimus, de Carthaginis situ sic scribit: Καρχηδὼν δ' ἐπὶ χερρονήσου τινὸς ἵδρυται, ἐπιγραφούσης κύκλον τριακοσίων ἑξήκοντα σταδίων ἔχοντα τεῖχος, οὗ τὸ ἑξηκοντασταδίον μῆκος αὐτὸς ὁ αὐχὴν ἐπέχει, καθήκων ἀπὸ θαλάττης ἐπὶ θάλατταν, ὅπου τοῖς Καρχηδονίοις ἦσαν αἱ τῶν ἐλεφάντων στάσεις, καὶ τόπος εὐρυχωρής. Κατὰ μέσην δὲ τὴν πόλιν ἡ ἀκρόπολις, ἣν ἐκάλουν Βύρσαν, ὀφρὺς ἱκανῶς ὀρθία, κύκλῳ περιοικουμένη. κατὰ δὲ τὴν κορυφὴν ἔχουσα Ἀσκλήπιον, ὅπερ κατὰ τὴν ἅλωσιν ἡ γυνὴ τοῦ Ἀσδρούβα συνέπρησεν

αὐτῇ. Ὑπόκεινται δὲ τῇ ἀκροπόλει οἵτε λιμένες καὶ ὁ Κώθων, νησίον περιφερὲς εὐρίπῳ περιεχόμενον, ἔχοντε νεωσοίκους ἑκατέρωθεν κύκλῳ. Κτίσμα δ' ἐστὶ Διδοῦς ἀγαγούσης ἐκ Τύρου λαόν. Deinde post nonnulla de coloniæ hujus felicitate subjicit porrò: Carthaginienses omnem quoque Africam, quæ non ab hominibus incertâ sede vagantibus habitaretur, sibi subjecisse. Et longius progrediens ait: Ἀφ' ἧς δυνάμεως πόλιντε ἀντίπαλον τῇ Ῥώμῃ κατεσκευάσαντο, καὶ τρεῖς ἐπολέμησαν πρὸς αὐτοὺς μεγάλους πολέμους. Γένοιτο δ' ἂν εὔδηλος ἡ δύναμις αὐτῶν ἐκ τοῦ ὑστάτου πολέμου, ἐν ᾧ κατελύθησαν ὑπὸ Σκηπίωνος τοῦ Αἰμιλιανοῦ, καὶ ἡ πόλις ἄρδην ἠφανίσθη. Ὅτε γὰρ ἤρξαντο πολεμεῖν τοῦτον τὸν τρόπον, πόλεις μὲν εἶχον τριακοσίας ἐν τῇ Λιβύῃ, ἀνθρώπων δ' ἐν τῇ πόλει μυριάδας ἑβδομήκοντα· πολιορκούμενοι δὲ καὶ ἀναγκασθέντες τραπέσθαι πρὸς ἔνδοσιν, πανοπλιῶν μὲν ἔδοσαν μυριάδας εἴκοσι· καταπελτικὰ δὲ ὄργανα τρισχίλια ὡς οὐ πολεμηθησόμενοι.

Κριθέντες δὲ πάλιν τοῦ ἀναπολεμεῖν, ἐξαίφνης ὁπλοποιίαν συνεστήσαντο· καὶ ἑκάστης ἡμέρας ἀνεφέροντο θυρεοὶ μὲν ἑκατὸν καὶ τετταράκοντα πεπηγότες· μάχαιραι δὲ τριακόσιαι, καὶ λόγχαι πεντακόσιαι, χίλια δὲ βέλη καταπελτικά· τρίχα δὲ τοῖς καταπέλταις αἱ θεράπαιναι παρεῖχον. Ἔτι τοίνυν ναῦς ἔχοντες δώδεκα ἐξ ἐτῶν πεντήκοντα κατὰ τὰς ἐν τῷ δευτέρῳ πολέμῳ συνθήκας· τότε καίπερ ἤδη συμπεφευγότες εἰς τὴν Βύρσαν ἐν διμήνῳ κατεσκεύασαν ναῦς εἴκοσι καὶ ἑκατὸν καταφράκτους, καὶ τοῦ στόματος τοῦ Κώθωνος φρουρουμένου διώρυξαν ἄλλο στόμα, καὶ προσῆλθεν αἰφνιδίως ὁ στόλος· ὕλη γὰρ ἦν ἀποκειμένη παλαιά, καὶ τεχνιτῶν πλῆθος προσεδρεῦον καὶ σιταρχούμενον δημοσίᾳ. Τοιαύτη δ' οὖσα Καρχηδὼν, ὅμως ἑάλω, καὶ κατεσκάφη. Quæ Latinè ſic vertit doctiſſimus Xylander: CARTHAGO *in peninſulâ quâdam jacet, quæ ambitum habet ſtadiorum* CCCLX, *muro cinctum, cujus ſexaginta ſtadiorum longitudinem collum occupat, quod à mari*

ad mare pertinet, ubi Carthaginiensium elephanti stabula habebant, & locus amplissimus est. In mediâ urbe arx fuit, quam Byrsam vocarunt, supercilium satis erectum, circum circa habitatum, in cujus vertice Æsculapii templum erat, quod Asdrubalis uxor captâ urbe secum concremavit. Arci portus subjacent, & Cothon parva insula ac rotunda Euripo circumdata, ad cujus utramque partem sunt in orbem navalia. Eam urbem Dido condidit Tyro, colonis eò adductis, profecta. Et adeò benè cessit hæc Pœnis colonia, &c. Et mox: *Quibus opibus usi, Carthaginienses scilicet, urbem suam Romæ æmulam fecêre, & tria maxima contra Romanos bella gessêre. Carthaginiensium potentiam maximè ex ultimo eorum bello æstimare possis, quo à Scipione Æmiliano ipsi devicti, & urbs solo est æquata. Initio enim ejus belli* CCC *urbes in Africâ habebant: in urbe hominum millia septingenta. Obsessi porrò, & ut ad deditionem spectarent, coacti armatura gravis tradiderunt ducenta millia, catapelticorum instrumentorum tria millia, ne porrò iis bellum fieret. Sed cum rursus bellum gerere decrevissent, mox arma fabricari capêre: ac singulis diebus* CXL *clypei compacti in armamentarium referebantur, & gladii* CCC, *& lanceæ quin-*

quingenta, & mille tela; quæ è catapultis mitterentur: ad quarum funes conficiendos ancillæ crines præbebant. Adhuc naves XII *habebant ab anno quinquagesimo è fœderibus in secundo bello percussis. Tum verò tametsi in arcem confugissent, duobus mensibus* CXX *naves cataphractas construxerunt, & cum Cothonis ostium præsidio occuparetur, aliud effodere, unde subitò classis erupit: adhuc enim antiqua materies in promptu erat, & fabrorum multitudo publicis alimentis sustentata operi faciundo intenta. Carthago tamen, tanta cum esset, capta est & deleta.* De Vtica Carthagini vicina sic scribit idem Strabo paulo ante locum jam recitatum: *Vtica & magnitudine & dignitate secunda est à Carthagine: atque hac excisa caput regionis fuit* (μητρόπολις) *& receptaculum* (ὁρμητήριον) *Romanis ad res in Africâ gerendas. In eodem sinu sita est in quo Carthago, ad alterum ex promontoriis, quæ sinum faciunt. Horum id quod juxta Vticam est, Apollonium vocatur, alterum verò Hermæum. Vrbes ipsæ ità sunt sitæ, ut unam possis ex altera cernere. Prope Vticam Bagrada fluvius labitur.* Appianus Alexand. libro de bellis Punicis: vertente doctiss. Sigismundo Gelenio: *Situ erat Carthago in*

go in intimo sinu magno, peninsulæ similis. Cervix enim eam à continente separabat lata XXV stadia. Ab eâ cervice lingua quadam oblonga semistadium lata, excurrebat versus occidentem inter stagnum & mare, rupibus undique munita, & muro simplice. Versus meridiem & continentem, ubi etiam Byrsa erat in cervice, murus triplex erat, altus XXX cubitos absque propugnaculis & turribus, quæ binorum jugerum spaciis inter se distabant per circuitum, nixa fundamentis XXX pedum, singulæ contignationum quatuor. Muri verò ad secundam contignationem pertingebant. Erant autem fornicati & capaces, in quorum infimâ parte CCC elephanti stabulabantur, adjunctis pabuli promptuariis. Superius erant quatuor millium equorum stabula cum hordei penuariis. Virorum quoque diversoria XX millium peditum, quatuor millium equitum. Tantus apparatus bellicus ordinarium locum habebat in solis mœnibus. Angulus autem, qui ab hoc muro præter dictam linguam ad portus flectebatur, solus erat debilis & humilis, neglectus à principio. Hi portus sic erant dispositi, ut navigatio esset ex alio in alium, & ab alto unum commune os patebat latum pedes LXX, quod claudebatur catenis ferreis. Primus

mus portus negociatorum erat, & in eo tabernæ in nautarum usum multæ varii generis. Interioris verò portus in medio fuit insula, quæ, sicut & portus, perpetuas habebat crepidines magnas navalibus refertas, quæ CCXX *naves caperent: his cellæ imminebant, ubi condebantur instrumenta triremium. Vnum autem quodque navale in fronte habebat duas columnas operis Ionici, ut circumspicientibus repræsentarent speciem porticus tam in portu quàm in insulâ: in quâ erat & præfecti classis prætorium, unde tubicen solebat canere classicum, & præco edicere, & præfectus prospicere. Erat autem hæc insula ori portus opposita, & in longum spacium patebat, ut præfectus procul videret omnia, quæ in alto fierent, cæterum adnavigantibus non essent conspicui recessus portuum: imò nec mercatoribus quidem portum suum intrantibus statim in conspectu erant navalia. Nam circundata erant muro duplici: & porta negociatores è primo portu in urbem transmittebat non transeuntes per navalia. Hæc erat illo tempore facies Carthaginis.* Hactenus verba Appiani: qui sine dubio totum hunc locum transcripsit ex Polybii historiâ de bello Punico tertio, & Carthaginis excidio, quæ ad nos non pervênit. Idem Appianus

nus docet, locum in urbe peramplum fuisse mœnibus contiguum, cui nomen Megara, & eum, occupatâ prius privati hominis turri sitâ extra mœnia iisdem mœnibus proximâ, & paris cum mœnibus altitudinis, ex eadem illa turri per noctem oppugnatum & captum esse à Scipione, atque istuc ipsum, diffractâ per audaces juvenes, qui primi ex mœnibus in Megara desilierant, portâ, cum militibus quater mille ingressum, ac in tantum terrorem tum Carthaginienses dedisse, ut hi quasi reliqua urbe captâ in Byrsam arcem confugerint: verum Scipionem, propterea quòd Megara hortis & stirpibus æstivorum fructuum feracibus plena essent, & maceriis vivisque sepibus ac aliis sentibus distincta, & rivi profundi ac flexuosi complures quoque locum permearent, insidias nocturnas tali loco veritum, si sui hostem persequerentur, pedem inde tunc retulisse. Dein paulò pòst Appianus hæc addit: *Scipio toto Isthmo* (intelligit cervicem, quâ Carthaginis sedes seu solum peninsulare continenti cohærebat) *potitus fossam à mari ad mare perduxit, ad teli jactum ab hostibus semotus. Illi tamen opus impedire conabantur, quod per stadia XXV militibus operantibus simul & propugnantibus ab-*

solutum est. Quo perfecto aliam fossam parem fodit, non multum à priore disjunctam, spectantem ad mediterranea: addiditque duas præterea alias istis similes, & circumpositas, ita ut totum opus fossionis fieret quadrangulum, omnesque ejus partes muniit vallis acutis: & post vallos fossas altas vallumq; castrense duxit. Ea verò parte, quæ Carthaginem spectabat, murum etiam extruxit XXV *stadiorum longitudine, altitudine pedum* XII, *præter propugnacula & turres, quæ per intervalla muro imminebant: latitudo seu crassities muri dimidium altitudinis æquabat. In medio turris erant altissima tecta quadruplici fastigio ligneo, unde despicere licebat ea, quæ in urbe fierent. His operibus totius exercitus labore absolutis intra dies noctesque viginti quatuor, militibus vicissim nunc arma tenentibus nunc opus facientibus, nec cibum nec somnium nisi necessarium capientibus, in his castris collocavit copias: præbuitque ei hoc opus tum castrorum usum, tum munitionum contra hostes extensarum. Hinc enim erumpens commeatum, qui à terra iis afferebatur, Carthaginiensibus adimebat. Nam hac solâ cervice exceptâ reliqua omnis urbs undis circumluebatur. Atque hæc prima, ac maximè famis malorumque causa ob-*

sessis

nus docet, locum in urbe
fuisse mœnibus contiguum
Megara, & eum, occupatâ
hominis turri sitâ extra m
mœnibus proximâ, & par
nibus altitudinis, ex eade
per noctem oppugnatum
esse à Scipione, atque istuc
fractâ per audaces juvenes,
mœnibus in Megara desilie
cum militibus quater mille
ac in tantum terrorem tun
nienses dedisse, ut hi quasi
captâ in Byrsam arcem c
verum Scipionem, propter
gara hortis & stirpibus æsti
ctuum feracibus plena essen
riis vivisque sepibus ac aliis
stincta, & *rivi profundi* ac fle
plures quoque locum perme
dias nocturnas tali loco veri
hostem persequerentur, p
tunc retulisse. Dein paulò p
dus hæc addit: *Scipio toto I*
telligit cervicem, quâ Carth
seu solum peninsulare contin
rebat) *potitus fossam à ma*
perduxit, ad teli jactum ab
motus. Illi tamen opus imp
bantur, quod per stadia XX
operantibus simul & propugn

exemplum
ui nomen
ius privati
nia iisdem
cum me-
illa turri
& captum
sum, di-
ui primier
nt, porta
ingressum,
Carthagi-
eliqua urbe
fugerint:
quòd Me-
orum fru-
, & mace-
entibus di-
tuosi com-
rent, insi-
um, si sui
dem inde
sit Appia-
timo (in-
ginis sedes
nti cohæ-
ad mare
astibus si-
lare cana-
militibus
tibus ab-
solutum

atim conferret ope-
on noctu laborem in-
territi aggressi sunt
qua peninsula pro-
agus, fodiendo ape-
illus agger procedere
s altitudinem, &
entem. Fodiebant
nà cum mulieribus
ipientes, & occulte
simulque triremes
ficabant è materia
alacritate ac auda-
t omnia, ut ne ca-
Scipioni quicquam
si strepitum in por-
e continuum, cate-
nescire: donec ap-
ibus Carthaginien-
us circa diluculum,
ginta triremibus:
onibus & aliis mi-
is, ad terrorem or-
os & novum os re-
assus inde erumpens
ienses, si continuo
nt, neglectam ab-
ationem versis tum
n remigibus, facile
uam potestatem re-
ale erat deleri Car-

d *thagi-*

thaginem, contenti oſtentatione inſultatione que ſuperba in portum reverterunt. Hucuſque Appiani verba Latinè reddita. Poſt quæ dicit, tertio ab hoc eventu die exiſſe rurſum claſſem Punicam, & tunc navale prælium commiſſum eſſe difficillimum & pertinaciſſimum, fortunaque varium. In cujus prælii deſcriptione docet, aggerem fuiſſe ante mœnia Carthaginis ſpacioſum, portui vicinum, dudum ad excipiendas negotiatorum ſarcinas excitatum: & juxta hunc, ne ponendis illic caſtris (cui rei ob ſpacium non incommodus erat) à Romanis occuparetur, murum brevem durante hoc bello eſſe extructum: hunc aggerem, quòd infeſtando portui, & oppugnandis mœnibus idoneus videretur, poſt certamen navale ad eundem in multam noctem extractum, à Scipione ſummâ vi poſtridiè eſſe appetitum, & in poteſtatem redactum, mox etiam collocatis ibi machinis variis vim munitionibus urbanis ex eo loco intentari cæpiſſe: Situm porrò ejus talem fuiſſe, ut obſeſſis acceſſus ad eum ad incendendas hoſtium machinas urbi perquàm periculoſas (cujus rei deſiderio vehementer æſtuabant) nec terrâ (tranſitus enim non patebat) nec navibus (erat enim mare ibi vadoſum na-

vium

vium non patiens) ullus daretur: & tamen vadando alios ad pectus usque undis immersos, alios natando, utrosque toto corpore nudos, tædas verò sine flammis ferentes, ne conspici è longinquo possent, per noctis tenebras, qua hostium nemo expectaverat, istuc devenisse, &; accensis repentè tædis, summâ audaciâ non vulnera non mortem veritos, per medios hostes armatos & resistentes ad machinas velut lymphatas sese intulisse; easque incendio dedisse, quinetiam hostes tantâ audaciâ perculsos in fugam compulisse & eorum castra terrore complevisse, ac tandem re, ob quam venerant, patratâ, eadem viâ, qua venerant, & eodem modo ad suos revertisse: Scipionem ægrè fugam suorum sistere, & trepidationem comprimere potuisse: veruntamen sedatâ consternatione locum illum recuperasse, operibusq; munivisse, impositisque ei quatuor armatorum millibus & machinis novis constructis, proxima urbis inde infesta habuisse. acta hæc vergente jam æstate. Per hyemem secutam scribit Appianus, Scipionem reliquos hostium in vicinâ regione feliciter debellasse, & infinitam eorum cædem edidisse, decem millia in servitutem abduxisse, oppida munita ce-

 pisse

piſſe, omnem ſpem commeatuum ex continente Carthaginienſibus abſcidiſſe: cuncto autem vere in caſtra ad Carthaginem regreſſum Byrſam arcem & portum, cui Cothoni nomen, ſimul eſſe aggreſſum, & decepto Aſdrubale Carthaginienſium ſupremo duce, partem portus murumque ejus urbi præcinctum per C. Lælium occupaſſe: atque inde ipſum, in forum portui proximum perrupiſſe, & in eo ob ingruentes jam tenebras armatum cum omnibus pernoctaſſe, & cum vix diluxiſſet, quater mille recentes milites eodem venire juſſiſſe: hos Apollinis fanum, quod illic erat ditiſſimum, ingreſſos, ſtatuam ejus auratam, & cellam interiorem bracteis aureis pondo mille talentorum undequaque incruſtatam in prædam vertiſſe, eamque enſibus ſecuiſſe, nequicquam prohibentibus præfectis: tum prædâ diviſa ad reliqua agenda perrexiſſe: Scipionem interea in Byrſam urbis partem munitiſſimam, in quam civium plurimi, velut in arcem, confugerant, contendiſſe; aſcenſus in eam acclives fuiſſe tres, ſingulos domuum ſublimium, contignationum ſenum ſeriâ denſâ utrimque ſeptos, è quibus Romani in arcem eniſuri telis omnis generis deſuper feriebantur. Pergit deinde

inde Appianus, & exponit varios ac difficiles Romanorum labores exantlatos, dum eniterentur in arcem, in viis pariter & domorum tectis planis, in quæ evaserant, contra eos, qui se objiciebant, depugnantes: describitque graphicè plusquàm miserabilem & verè lamentabilem faciem & fragoré ruentis Carthaginis, urbis maximæ & paulo antè florentissimæ ac splendidissimæ, & omnis generis casus lugubres, ac varias acerbasque mortes pereuntium hominum, ut neminem ea legere sine dolore & gemitu possè, qui ferreus non sit, existimem. Scipio certè victor, ut testatus est, qui præsens ei adstitit, Polybius, cum cadentem, & ardentem urbem, potentiâ nuper maximis regibus parem, animis audaciaque etiam superiorem intueretur, lachrumas fudit, & hostium tam acerbam fortunam deflevit: recordatusque inconstantiæ & vicissitudinis rerum humanarum, idem aliquando accidere posse patriæ suæ Romæ metuere se fassus fuit. Quod quidem non abs re metuisse animum ejus præsagum, eventus sub Totilâ Gotthorum rege tandem probavit. Sed Scipio, ut eo revertar, cum armatis in Byrsam post continuos sex dierum noctiumque labores per summa pericula cum per-

 venisset,

veniſſet, fractâ demum contumaciâ eorum, qui in arce erant fame jam confecti, admiſſis ſupplicum precibus abitum permiſit iis, qui diſcedere cupiebant, transfugis exceptis, quos veniâ indignos judicabat. Exiveruntque ſtatim per portam ipſis patefactam hominum L millia virorum fœminarumque, iiſque cuſtodia appoſita. Transfugæ, ut ait Appianus, numero nongenti, deſperatâ ſalute, cum Aſdrubale, ejuſque uxore ac duobus filiis in aream ædis Æſculapii ſitu editam ac præruptam in eadem arce, in quam non niſi per LX gradus adſcendebatur, ſe contulerunt, ob præruptam, quam dixi, celſitudinem propugnatu facilem. Verum famis tandem aliorumque malorum impatientiâ victi, deſertâ areâ in ipſam ſacram ædem ſe receperunt. Aſdrubale interim clam cum ramis oleæ (id ſignum petentis pacem erat) ad Scipionem fugiente. Quo ad pedes Scipionis ſedente conſpecto, (oſtentabat enim Scipio,) & impetratâ ſilentii & ſermonis copiâ, effuſis in eum variis atque atrocibus conviciis & diris execrationibus, ædem incenderunt, ſeque concremarunt. Quo tempore dicitur uxor Aſdrubalis, dum ſuccenditur & invaleſcit ignis, ornata pro modo fortunæ præſentis, conſiſtenſque cum filiis

filiis ex adverso Scipionis & mariti, Scipioni quidem jure belli utenti benè precata esse, maritum verò ut virum sceleratum, patriæ, sacrorum, sui, liberorumque proditorem nefarium omnibus diris devovisse, moxque jugulatos manu suâ filios in ignem projecisse, & semet eodem præcipitasse. Scipio totâ jam Carthagine potitus, misso celeriter Romam victoriæ nuncio, atque intereâ consignato omni auro & argento ac donariis, reliquis cunctis urbis captæ exercitus direptioni per aliquot continuos dies permissis, præmiisque pro singulorum meritis inter milites distributis, exclusis solis fani Apollinis direptoribus, præstolatus est senatus populiquę Romani mandatum. Cumque ad eum venissent decem legati, ex quorum consilio res Africæ constitueret, ex decreto ad se per legatos misso, quicquid reliquum Carthaginis erat, diruit funditus: vetuitque, ne qui in solo Carthaginis, inprimis verò Byrsæ & Megarorum, ut habebat decretum, deinceps habitaret, cum imprecatione omnium dirarum in eos, qui contra auderent facere. Tantæ tum curæ Romanis fuit, ne quando excisa Carthago, cujus nomen formidare videbantur, resurgeret, ob loci commoditatem singularem, vicinæque

go in intimo sinu magno, peninsulæ similis. Cervix enim eam à continente separabat lata XXV *stadia. Ab eâ cervice lingua quædam oblonga semistadium lata, excurrebat versus occidentem inter stagnum & mare, rupibus undique munita, & muro simplice. Versus meridiem & continentem, ubi etiam Byrsa erat in cervice, murus triplex erat, altus* XXX *cubitos absque propugnaculis & turribus, quæ binorum jugerum spaciis inter se distabant per circuitum, nixæ fundamentis* XXX *pedum, singulæ contignationum quatuor. Muri verò ad secundam contignationem pertingebant. Erant autem fornicati & capaces, in quorum infimâ parte* CCC *elephanti stabulabantur, adjunctis pabuli promptuariis. Superius erant quatuor millium equorum stabula cum hordei penuariis. Virorum quoque diversoria* XX *millium peditum, quatuor millium equitum. Tantus apparatus bellicus ordinarium locum habebat in solis mœnibus. Angulus autem, qui ab hoc muro præter dictam linguam ad portus flectebatur, solus erat debilis & humilis, neglectus à principio. Hi portus sic erant dispositi, ut navigatio esset ex alio in alium, & ab alto unum commune os patebat latum pedes* LXX, *quod claudebatur catenis ferreis. Primus*

mus portus negociatorum erat, & in eo tabernæ in nautarum usum multæ varii generis. Interioris verò portus in medio fuit insula, quæ, sicut & portus, perpetuas habebat crepidines magnas navalibus refertas, quæ CCXX naves caperent: his cellæ imminebant, ubi condebantur instrumenta triremium. Vnum autem quodque navale in fronte habebat duas columnas operis Ionici, ut circumspicientibus repræsentarent speciem porticus tam in portu quàm in insulâ: in quâ erat & præfecti classis prætorium, unde tubicen solebat canere classicum, & præco edicere, & præfectus prospicere. Erat autem hæc insula ori portus opposita, & in longum spacium patebat, ut præfectus procul videret omnia, quæ in alto fierent, cæterum adnavigantibus non essent conspicui recessus portuum: imò nec mercatoribus quidem portum suum intrantibus statim in conspectu erant navalia. Nam circundata erant muro duplici: & porta negociatores è primo portu in urbem transmittebat non transeuntes per navalia. Hæc erat illo tempore facies Carthaginis. Hactenus verba Appiani: qui sine dubio totum hunc locum transcripsit ex Polybii historiâ de bello Punico tertio, & Carthaginis excidio, quæ ad nos non pervênit. Idem Appianus

nus docet, locum in urbe peramplum fuisse mœnibus contiguum, cui nomen Megara, & eum, occupatâ prius privati hominis turri sitâ extra mœnia iisdem mœnibus proximâ, & paris cum mœnibus altitudinis, ex eadem illa turri per noctem oppugnatum & captum esse à Scipione, atque istuc ipsum, diffractâ per audaces juvenes, qui primi ex mœnibus in Megara desilierant, portâ, cum militibus quater mille ingressum, ac in tantum terrorem tum Carthaginienses dedisse, ut hi quasi reliqua urbe captâ in Byrsam arcem confugerint: verum Scipionem, propterea quòd Megara hortis & stirpibus æstivorum fructuum feracibus plena essent, & maceriis vivisque sepibus ac aliis sentibus distincta, & rivi profundi ac flexuosi complures quoque locum permearent, insidias nocturnas tali loco veritum, si sui hostem persequerentur, pedem inde tunc retulisse. Dein paulò pòst Appianus hæc addit: *Scipio toto Isthmo* (intelligit cervicem, quâ Carthaginis sedes seu solum peninsulare continenti cohærebat) *potitus fossam à mari ad mare perduxit, ad teli jactum ab hostibus semotus. Illi tamen opus impedire conabantur, quod per stadia* XXV *militibus operantibus simul & propugnantibus absolutum*

solutum est. Quo perfecto aliam fossam parem fodit, non multum à priore disiunctam, spectantem ad mediterranea: addiditque duas prætereà alias istis similes, & circumpositas, ita ut totum opus fossionis fieret quadrangulum, omnesque ejus partes muniit vallis acutis: & post vallos fossas altas vallumq; castrense duxit. Ea verò parte, qua Carthaginem spectabat, murum etiam extruxit XXV *stadiorum longitudine, altitudine pedum* XII, *præter propugnacula & turres, quæ per intervalla muro imminebant: latitudo seu crassities muri dimidium altitudinis æquabat. In medio turris erant altissima tecta quadruplici fastigio ligneo, unde despicere licebat ea, quæ in urbe fierent. His operibus totius exercitus labore absolutis intra dies noctesque viginti quatuor, militibus vicissim nunc arma tenentibus nunc opus facientibus, nec cibum nec somnium nisi necessarium capientibus, in his castris collocavit copias: præbuitque ei hoc opus tum castrorum usum, tum munitionum contra hostes extensarum. Hinc enim erumpens commeatum, qui à terra iis afferebatur, Carthaginiensibus adimebat. Nam hac solâ cervice exceptâ reliqua omnis urbs undis circumluebatur. Atque hæc prima, ac maximè famis malorumque causa ob-*

sessis

sessus fuit. Post quæ apertius explicans & evolvens Appianus rationes has, ob quas commeatuum angustiâ jam laborare inciperent obsessi, ait, mare circum urbem Carthaginem importuosum & præruptum fuisse, & fluctus ob petras maximè turbidos, ut naves Romanæ quanquàm circumsisterent urbem, tamen nec continuâ serie nec densim ibidem stare possent, nec propius ad urbem fluitare ob Pænos in muris consistentes: atque idcirco dicit, ab equitum Pænorum præfecto foris agente, observatâ occasione vehementius è mari afflantis venti, amissas celeres naves pansis velis, quas consequi triremes non possent, cum paulo frumento in portũ Carthaginis interdum fuisse delatas. Quibus deinde subjicit idem Appianus: *Vbi id sensit Scipio, conatus est claudere os portus ad occidentem spectans, & non longè remotum à litore. Produxit igitur in mare longum aggerem ab ea lingua, quæ inter stagnum erat & mare, per altum recta versus os protendens, dejectis & constipatis saxis prægrandibus ne fluctibus cederent. Ejus aggeris latitudo* XXIV *pedum fuit in superficie, in fundo verò quadrupla. Id opus Pœni initio videbant contemnentes, ut tardè aut fortasse nunquam absolvendum. Sed cum*

totus exercitus certatim conferret operas, non interdiu, non noctu laborem intermittendo, tandem territi aggressi sunt diversa portus parte, qua peninsula procurrit in medium pelagus, fodiendo aperire os aliud, quo nullus agger procedere poterat propter maris altitudinem, & vim ventorum sævientem. Fodiebant autem populariter unà cum mulieribus & pueris, intus incipientes, & occulte versantes in opere: simulque triremes ac quinqueremes ædificabant è materia vetere, summa cum alacritate ac audacia. Et adeò celabant omnia, ut ne captivi quidem possent Scipioni quicquam manifestè dicere, nisi strepitum in portubus esse die nocteque continuum, cæterum, in quem usum, se nescire: donec apparatis jam rebus omnibus Carthaginienses aperuerunt os portus circa diluculum, & eruperunt quinquaginta triremibus: cercuris verò, myoparonibus & aliis minoribus navigiis multis, ad terrorem ornatis egregiè. Romanos & novum os repente apertum, & classis inde erumpens terruit, ut Carthaginienses, si continuo classem aggressi fuissent, neglectam absentibus & ad oppugnationem versis tum sociis navalibus, tum remigibus, facile totam potuerint in suam potestatem redigere. Nunc quia fatale erat deleri Car-

 thagi-

thaginem, contenti ostentatione insultationeque superba in portum reverterunt. Hucusque Appiani verba Latinè reddita. Post quæ dicit, tertio ab hoc eventu die exisse rursum classem Punicam; & tunc navale prælium commissum esse difficillimum & pertinacissimum, fortunaque varium. In cujus prælii descriptione docet, aggerem fuisse ante mœnia Carthaginis spaciosum, portui vicinum, dudum ad excipiendas negotiatorum sarcinas excitatum: & juxta hunc, ne ponendis illic castris (cui rei ob spacium non incommodus erat) à Romanis occuparetur, murum brevem durante hoc bello esse extructum: hunc aggerem, quòd infestando portui, & oppugnandis mœnibus idoneus videretur, post certamen navale ad eundem in multam noctem extractum, à Scipione summâ vi postridiè esse appetitum, & in potestatem redactum, mox etiam collocatis ibi machinis variis vim munitionibus urbanis ex eo loco intentari cæpisse: Situm porrò ejus talem fuisse, ut obsessis accessus ad eum ad incendendas hostium machinas urbi perquàm periculosas (cujus rei desiderio vehementer æstuabant) nec terrâ (transitus enim non patebat) nec navibus (erat enim mare ibi vadosum na-

vium

vium non patiens) ullus daretur: & tamen vadando alios ad pectus uſque undis immerſos, alios natando, utroſque toto corpore nudos, tædas verò ſine flammis ferentes, ne conſpici è longinquo poſſent, per noctis tenebras, qua hoſtium nemo expectaverat, iſtuc deveniſſe, & accenſis repentè tædis, ſummâ audaciâ non vulnera non mortem veritos, per medios hoſtes armatos & reſiſtentes ad machinas velut lymphatas ſeſe intuliſſe; eaſque incendio dediſſe, quinetiam hoſtes tantâ audaciâ perculſos in fugam compuliſſe & eorum caſtra terrore compleviſſe, ac tandem re, ob quam venerant, patratâ, eadem viâ, qua venerant, & eodem modo ad ſuos revertiſſe: Scipionem ægrè fugam ſuorum ſiſtere, & trepidationem comprimere potuiſſe: veruntamen ſedatâ conſternatione locum illum recuperaſſe, operibuſq; muniviſſe, impoſitiſque ei quatuor armatorum millibus & machinis novis conſtructis, proxima urbis inde infeſta habuiſſe. acta hæc vergente jam æſtate. Per hyemem ſecutam ſcribit Appianus, Scipionem reliquos hoſtium in vicinâ regione feliciter debellaſſe, & infinitam eorum cædem edidiſſe, decem millia in ſervitutem abduxiſſe, oppida munita ce-

piſſe, omnem ſpem commeatuum ex continente Carthaginienſibus abſcidiſſe: cuncto autem vere in caſtra ad Carthaginem regreſſum Byrſam arcem & portum, cui Cothoni nomen, ſimul eſſe aggreſſum, & decepto Aſdrubale Carthaginienſium ſupremo duce, partem portus murumque ejus urbi præcinctum per C. Lælium occupaſſe: atque inde ipſum, in forum portui proximum perrupiſſe, & in eo ob ingruentes jam tenebras armatum cum omnibus pernoctaſſe, & cum vix diluxiſſet, quater mille recentes milites eodem venire juſſiſſe: hos Apollinis fanum, quod illic erat ditiſſimum, ingreſſos, ſtatuam ejus auratam, & cellam interiorem bracteis aureis pondo mille talentorum undequaque incruſtatam in prædam vertiſſe, eamque enſibus ſecuiſſe, nequicquam prohibentibus præfectis: tum prædâ diviſa ad reliqua agenda perrexiſſe: Scipionem interea in Byrſam urbis partem munitiſſimam, in quam civium plurimi, velut in arcem, confugerant, contendiſſe; aſcenſus in eam acclives fuiſſe tres, ſingulos domuum ſublimium, contignationum ſenum ſeriâ denſâ utrimque ſeptos, è quibus Romani in arcem eniſuri telis omnis generis deſuper feriebantur. Pergit deinde

inde Appianus, & exponit varios ac difficiles Romanorum labores exantlatos, dum eniterentur in arcem, in viis pariter & domorum tectis planis, in quæ evaserant, contra eos, qui se objiciebant, depugnantes: describitque graphicè plusquàm miserabilem & verè lamentabilem faciem & fragoré ruentis Carthaginis, urbis maximæ & paulo antè florentissimæ ac splendidissimæ, & omnis generis casus lugubres, ac varias acerbasque mortes pereuntium hominum, ut neminem ea legere sine dolore & gemitu possè, qui ferreus non sit, existimem. Scipio certè victor, ut testatus est, qui præsens ei adstitit, Polybius, cum cadentem, & árdentem urbem, potentiâ nuper maximis regibus parem, animis audaciaque etiam superiorem intueretur, lachrumas fudit, & hostium tam acerbam fortunam deflevit: recordatusque inconstantiæ & vicissitudinis rerum humanarum, idem aliquando accidere posse patriæ suæ Romæ metuere se fassus fuit. Quod quidem non abs re metuissè animum ejus præsagum, eventus sub Totilâ Gotthorum rege tandem probavit. Sed Scipio, ut eo revertar, cum armatis in Byrsam post continuos sex dierum noctiumque labores per summa pericula cum per-
 venisset,

veniſſet, fractâ demum contumaciâ eorum; qui in arce erant fame jam confecti, admiſſis ſupplicum precibus abitum permiſit iis, qui diſcedere cupiebant, transfugis exceptis, quos veniâ indignos judicabat. Exiveruntque ſtatim per portam ipſis patefactam hominum L millia virorum fœminarumque, iiſque cuſtodia appoſita. Transfugæ, ut ait Appianus, numero nongenti, deſperatâ ſalute, cum Aſdrubale, ejuſque uxore ac duobus filiis in aream ædis Æſculapii ſitu editam ac præruptam in eadem arce, in quam non niſi per LX gradus adſcendebatur, ſe contulerunt, ob præruptam, quam dixi, celſitudinem propugnatu facilem. Verum famis tandem aliorumque malorum impatientiâ victi, deſertâ areâ in ipſam ſacram ædem ſe receperunt. Aſdrubale interim clam cum ramis oleæ (id ſignum petentis pacem erat) ad Scipionem fugiente. Quo ad pedes Scipionis ſedente conſpecto, (oſtentabat enim Scipio,) & impetratâ ſilentii & ſermonis copiâ, effuſis in eum variis atque atrocibus conviciis & diris execrationibus, ædem incenderunt, ſeque concremarunt. Quo tempore dicitur uxor Aſdrubalis, dum ſuccenditur & invaleſcit ignis, ornata pro modo fortunæ præſentis, conſiſtenſque cum filiis

filiis ex adverſo Scipionis & mariti, Scipioni quidem jure belli utenti benè precata eſſe, maritum verò ut virum ſceleratum, patriæ, ſacrorum, ſui, liberorumque proditorem nefarium omnibus diris devoviſſe, moxque jugulatos manu ſuâ filios in ignem projeciſſe, & ſemet eodem præcipitaſſe. Scipio totâ jam Carthagine potitus, miſſo celeriter Romam victoriæ nuncio, atque intereâ conſignato omni auro & argento ac donariis, reliquis cunctis urbis captæ exercitus direptioni per aliquot continuos dies permiſſis, præmiiſque pro ſingulorum meritis inter milites diſtributis, excluſis ſolis fani Apollinis direptoribus, præſtolatus eſt ſenatus populique Romani mandatum. Cumque ad eum veniſſent decem legati, ex quorum conſilio res Africæ conſtitueret, ex decreto ad ſe per legatos miſſo, quicquid reliquum Carthaginis erat, diruit funditus: vetuitque, ne qui in ſolo Carthaginis, inprimis verò Byrſæ & Megarorum, ut habebat decretum, deinceps habitaret, cum imprecatione omnium dirarum in eos, qui contra auderent facere. Tantæ tum curæ Romanis fuit, ne quando exciſa Carthago, cujus nomen formidare videbantur, reſurgeret, ob loci commoditatem ſingularem, vicinæque

regionis fælicitatem incredibilem, ac hominum indigenarum ingenium acre vires facile recuperatura. Resurrexit tamen sponte Romanorum, sed diu post, & tota mutata, facta nimirum Romanorum colonia, ut ante à me dictum. Tunc autem in ruderibus ac rûinis relicta est à Scipione victore, & urbes ejus sociæ ex voluntate senatus Romani deletæ, ager sociis Romanorum attributus, inprimis verò Vticæ maximè fidæ & opportunæ Romanis, eodem in sinu ad mare sitæ, stadiis LX, ut ait Appianus, à Carthagine distanti: cui assignatum, quicquid hinc Carthaginem usque, illinc autem Hipponem tenus agri jacebat. Ita ingens incrementum Vticæ adjectum. Inter deletas urbes Tunes, Nepherinum, Neapolis fuêre. Cæteroqui Africæ ea pars, quam tenuerant Carthaginienses, in provinciæ formam redacta est, & Romanis tributaria facta. Asdrubal cum ducibus aliis in triumphum ductus: captivi in custodiam per Italiam abrepti, in iis maximo numero extincti sunt.

Quàm cupidi Romani fuerint excidendæ urbis hujus nobilissimæ, penè solo stimulati metu, quem ex ea habebant, docent historiæ. Nam cum causa justâ destituerentur, prætextum quærebant,

bant, & in occasiones erant intenti: quas ex voto nacti bellum ei simul denunciarunt & intulerunt. Occasionum præcipuæ erant hæ. Laborabant ea ætate factionibus civilibus Carthaginienses, & cladem ingentem recens acceperant à Masinissâ rege vicino, & Vtica post Carthaginem in istâ Africæ orâ urbs maxima, non longè à Carthagine disjuncta, & iisdem cum ea conditoribus Tyriis orta, eo ipso tempore quo hæc versabant Romani, sua omnia sponte Romanis dediderant. Ob quæ perculsi Carthaginienses missis semel iterumque Romam legatis ad satisfaciendum, si quid ab se desideraretur, senatui se obtulerunt. Responsum iis primum lubricè, deinde ut consulibus, qui jam Siciliam cum exercitu trajecerant, intra dies xxx pueros totius civitatis nobilissimos ccc fidei obsides darent, aliaque quæ imperaturi consules essent, facerent, si declinare bellum, & retinere libertatem vellent. Hæc Carthaginem perlata in summam mæstitiam conjecêre civitatem: sed quoniam urgebat necessitas, & parendi mora noxia esse posse putabatur, postulato duro mos est gestus, pueri etiam ante præstitutum diem, per legatos eodem ad consules adducti, non sine ingenti dolore &

planctu à parentibus avulsi, atque inde statim Romam missi. Tum consules, ut in mandatis à senatu habebant, sine morâ ad transportandum in Africam exercitum se accinxerunt, legatisque Carthaginiensium dixerunt, reliqua, quæ ad tollendum bellum pertinerent, apud Vticam eos audituros. Quo cum ventum, castris in solo veterum castrorum Corneliorum positis & classe in portu Vticensium subvectâ, vocati, & coram consulibus in tribunali sedentibus circumfusis fulgentibus militiæ signis dicere jussi Pœnorum legati, si quid vellent, de his, quæ fierent, graviter conquesti, nihil à civitate suâ commissum esse dixerunt, quod Romanorum arma mereretur; fœderis prioris conditiones sine vitio servatas, Masinisse injurias injuriis cumulanti & finem earum non facienti armis obviam necessario itum, & cum id displicere Romanis intellectum esset, armorum sumptorum autores publico judicio à civitate damnatos, atque insuper legatos pluries Romam esse missos, qui facta excusarent, & senatui Romano ex ejusdem voluntate satisfacerent, ostenderunt. Sed consul Romanus Marcius Censorinus orationé eorum excipiens, non esse suum respondit ista disputare,
quæ

quæ jam antè in curiâ Romanâ ſatis diſceptata ac refutata eſſent : ſi seriò pacem & quietem cuperent Carthaginienſes, nil opus habere; quæ ad bellum gerendum facerent : quapropter arma omnia publica & privata, catapultas, & quicquid ejus generis, Romanis traderent: ſi quis hoſtis ipſos eſſet laceſſiturus, aut vi preſſurus, id Romanis curæ futurum. Quid facerent tanto periculo, tantâ vi circumventi? Parituros ſe etiam in hoc reſponderunt, ut lege tam durâ pacem redimerent. Traditaque ſunt ſine morâ ducenta armaturarum millia, duo millia catapultarum diverſi generis, telorum & jaculorum numerus infinitus; atque hæc omnia inſpecta à duobus Scipionibus hanc ob cauſam in urbem miſſis, longo ordine in caſtra conſulum devecta admirantibus Romanis, & ponè ſecuti legati cum primoribus civitatis & ſacerdotibus, ut præſentiâ ſuà conſulum animos moverent. Tum verò rurſum Conſul Marcius, Laudamus, inquit, Carthaginienſes, promptitudinem in his veſtram : ſed ne moremur vos diu, aperienda ſunt reliqua ſenatus noſtri mandata, eaque fortiter à vobis ferenda, quoniam urget neceſſitas. Cedite nobis urbe veſtrâ, & ſedes, quò libet,
hac

hac in regione transferte, modò non intra LXXX, id est, x passͨ. millia à mari: hanc enim diruere nobis constitutum. Quibus auditis, clamor consternatorum & dolentium Pœnorum penè insanus in cœlum sublatus: mox eorundem secutum mœstum silentium velut mortuorum in terram concidentium; & paulò pòst rursum lamenta & acerbę querelæ; iterumque profundum silentium reputantium infelicem conditionem suam, & præ magnitudine malorum stupescentium, ut ipsos Romanos præsentes commiseratione commoverent. Postremò Pœnorum illustrissimus, & sermone promptissimus ad se reversus, acceptâ dicendi copiâ, oratione ad rem accommoda & verè pathetica ad misericordiam flectere Consulum animos, & extrema illa deprecari conatus fuit, nemesinque infestam felicibus fortuna sua in injuriam & contumeliam infelicium abutentibus, memorare est ausus: verum actum egit. Nam Consul idem præsentes rursum affatus, non esse dixit sui collegæque arbitrii, decretum senatus populique mutare, aut ab eo discedere: suadere, ut ferant moderatè, quod ferre necesse esset: persuadere quoque conatus, utile futurum rebus ipsorum, à mari recedere: maritimam sedem

sedem multarum cladium occasionem ipsis fuisse: stabiliorem esse fortunam sedemque terrestrem: civitatem maritimam navi ferè similem esse fortunæ tempestatibus & jactationibus obnoxiam: navigationes quidem maritimas sæpè plus lucri afferre quàm culturam agrorum, sed & incertius id esse, & pro lucro ingens non raro detrimentum reponi: esse agrum iis felicissimum nunquàm ferè spem cultorum fallentem: potentissima & fortunatissima imperia fuisse mediterranea: non esse novas ac insolitas hujusmodi sedium translationes: sic quondam majores ipsorum feliciter relictâ Tyro in Africam commigrasse, Albanos non malo sed bono suo Romam concessisse: Romanos stadiis xx longius à mari habitare, quàm quo ipsi videantur sedes novas transponere: si quis dolor initio ex migratione futurus sit, ejus remedium ab oblivione esse petendum: eam calamitatum omnium sensum obliterare. Sed frustra hæc omnia. Itaque in urbem his relatis, universa civium multitudo, virorum, fœminarum, puerorum, puellarum, summæ, mediæ, imæ fortunæ, in furorem penè versa, suam & suorum stultitiam, Romanorum pessimam fidem & iniquitatem crudelitatemque detestans:

con-

consilium à desperatione sumptum: bellum unanimi consensu decretum, arma nova summo studio fabrefacta, classis festinato opere constructa, in usum machinarum capilli fœminarum detonsi, & in funes conversi. Tum secuta, quæ excidium urbis superius à me expositum traxerunt.

Res Carthaginis veteris brevissimè constrinxit Iustinus ex Trogo Pompeio, fusius scripsit Diodorus Siculus exorsus à sæculo Xerxis, prolixissimè recitarunt recentiora ejus Polybius & Livius. Claros belli duces Carthago multos habuit præter eos quos in hoc commentario de republicà ejus recensui. Plerorumque istorum nomina & memoriam cum brevissimis actorum & eventuum notis recolui in serie genealogicâ principum Punicorum, quæ cum cæteris regum, principum, procerum, qui diversis in gentibus floruêre, genealogiis à me editis, & operi chronologico adjunctis extat. Ad quam seriem lectores cognoscendi cupidos remitto. Bella gravia vario eventu Carthaginenses gessere contra Afros, Numidas, Mauros in ipsa Africâ: contra Græcos & Barbaros in Siciliâ, contra Sardos indigenas in Sardiniâ, contra Hispanos in Hispania, harumq; regio-

num

num multas partes felicibus armis ſibi ſubjecerunt. Sed magnitudine & celebritate, & caſuum varietate bella cætera ſuperarunt tria geſta contra Romanos, & quod primo eorum finito ipſis illatum à mercenariis militibus ob non ſoluta, quæ debebantur, ſtipendia, à Polybio accuratè deſcriptum.

III.

DE REPVBLICA & Legibus Cretenſium.

De Cretæ inſulæ magnitudine & ſitu, urbibuſque quas olim plurimas habuit, ſcripſi in enarratione inſularum Græcanicarum. Heic de republica & legibus ejus quæ prodita à veteribus ſunt, breviter dicam: Antiquiſſimam fuiſſe Cretenſium rempublicam & leges, quibus ea fuit formata, præſtantiſſimas, conſenſus ſctiptorum veterum teſtatur. Formatorem reipublicæ, & legum conditorem alii Minöa regem, Iovis filium, tribus generationibus bello Trojano priorem, alii Rhadamanthum ejus fratrem, virum ſapientiſſimum & juſtiſſimum, huic curæ à fratre præfectum, tradunt. Vtriuſque ſententiæ autores legiſla-

legislatorem colloquio & consilio Iovis usum ac adjutum esse, cum leges meditaretur & scriberet, aut utique id vulgo fuisse persuasum, ad autoritatem legibus conciliandam, ferunt. In has verò leges ut optimè scriptas oculos conjectos habuisse aliarum civitatum benè constitutarum νομοθέτας, Lycurgum quoque bonam legum suarum partem hinc transcripsisse ex scriptoribus optimis discimus. De Lycurgo quidem cum alii tum Aristoteles, & ex actis ejus, & ex rationibus aliis firmissimis disertè probat. Singulare autem & observatione dignum hoc, quòd cum legislator Minos rex fuerit, solus imperium & potestatem in subjectos habens, nihilòminus ad moderatam libertatem popularem totam νομοθεσίαν suam direxerit. Id verò, quod de libertate dico, abundè liquet ex ipsius legislatoris verbis, quæ ex Ephoro, qui prolixè & accuratè instituta hujus reipublicæ descripsit, Strabo refert. Ea sic latinè habent: *Videtur*, inquit Ephorus, *legislator maximum civitatibus bonum posuisse libertatem. Hanc enim solam facere, ut bona sint propria eorum, qui ea possident: in servitute autem*, (id est, in dominatu) *ea non esse subditorum, sed dominantium:*

tium: libertatem verò habentibus opus esse custodiâ. custodiam optimam esse concordiam: ei locum futurum, si genitrix & altrix discordia avaritia cum luxu profligata fuerit: ubi enim sobrietas, & frugi vita universè apud omnes valent, illic nec invidentiæ, nec odio, nec injuriis aut contumeliis mutuis locum esse: idcircò, ut ad vitam hujusmodi more populi traduceret, legislatorem consilia sua præcipue retulisse: jussisse enim pueros in cœtus, quos ἀγέλας dicebant, itare, adultos verò in syssitia, à viris ἀνδρεῖα nuncupata, in quibus pauperes cum divitibus indifferenter cibis iisdem vescerentur: voluisse assuefieri eos à teneris ad arma & labores, ad tolerandum frigus & æstum, ad calcandas acclives asperasque vias, ad expediendos inferendosque ictus in gymnasiis, & pugnis solennibus, ad sagittas jaciendas, ad saltationes armatas in Cretâ primum a Curete repertas, ut ne ludi quidem expertes essent iis, quæ ad bellum facerent, ad cantum præterea militarem, ad vestes & calceos militiæ accommodos, aliaque hujusmodi. Sic, ut dixi, Strabo ex Ephoro. Legislatorem hunc Minoa accipio, qui ab omnibus veteribus creditur leges Cretensibus tulisse: in quorum numero est

etiam Ephorus : quamvis hic , ut est apud Strabonem, memoriæ prodiderit, traditum quoque, ante Minoa in Cretâ Rhadamanthum quendam fuisse, idem nomen cum Minois fratre ferentem, virum justissimum , qui primus Cretensibus leges scripserit, & eos ad vitam mansuetiorem traduxerit , urbesque & respublicas in insulâ constituerit, finxeritque, à Iove se omnia adferre , quæ promulgaret : hujus deinde exemplum secutum Minoa , cum per annos IX in antro Iovis, quod in Cretâ propè Cnossum sedem ipsius regiam fuit, esset commoratus, præcepta quædam legum protulisse, & eorum autorem Iovem esse professum. Sed hæc solus Ephorus: alii alia omnia. Hoc verò inprimis studium habuit legumlator ob pravum ac ferum populi ingenium, ut ab ætate tenerâ, dum ceu ductilis cera formari fingique poterat , educatione & assuefactione id emendaret, redderetque mitius , atquè ad obsequium legum magis idoneum. Quod velut vetustissimum , & rebuspublicis , omnique humanæ societati saluberrimum institutum ante omnia in suam νομοθεσίαν traduxit Lycurgus. Pravum autem ingenium Cretensium veterum fuisse, argumento est versus ille Epimenidis hominis Cretensis, quem

citat Apostolus Paulus, Κρῆτες ἀεὶ ψεῦσται, κακὰ θηρία, γαστέρες ἀργαί. Cæterum tota legum descriptio, ut antè notavi, ad formandum statum popularem aristocratico temperatum fuit comparata. De cujus præstantiâ libet heic Strabonis verba adscribere. De Cretâ, ait, in confesso est, priscis eam temporibus legibus optimis fuisse formatam, & ad sui imitationem pertraxisse Græcorum optimos, atque in primis Lacedæmonios: quod & Plato in legibus docet, & Ephorus in descriptione rerumpublicarum Europæ. In universum autem hoc dici verè potest, vix ovum ovo videri similius, quàm in plurimis rempublicam Cretensem Laconicæ, quæ ex istâ defluxit: quod & jam dicta docent, & porrò dicenda demonstrabunt.

Decem Cosmi, supremus magistratus apud Cretenses, annui.

IMperio regio abdicato supremus magistratus in republicâ Cretensi fuit decem Cosmorum, ephororum Laconicorum magistratui simillimus, quamvis numero dispar. Hi quotannis designabantur etiam ex imâ plebe, ut ephori apud Lacones, veruntamen non ex uni-

verſo populo, quemadmodum ephori Lacedæmone, ſed ex quibuſdam tantum gentibus ſeu familiis: quod Laconico inſtituto deterius fuiſſe docet Ariſtoteles, & ob invidentiam & non ſinceros in rempublicam animos eorum, qui jure iſto carent. Cæteroqui inſtitutum hoc deſignandi Coſmos etiam ex ipsâ plebe, populare erat. Coſmi verò & domi rempublicam adminiſtrabant, & ſi bellum eſſet, foris militiæ præerant, ac ſummum imperium in exercitu obtinebant: quod erat jus peramplum. Nam ut Laconica inſtituta, ſic Cretenſia magis ad bellum, quàm ad pacem erant comparata, pluresque leges iſtuc quàm huc pertinebant.

Senatus perpetuus.

PRæter Coſmorum collegium Cretenſes ſenatum quoque habebant, eumque perpetuum, quemadmodum & Lacones: cujus conſilio in rebus maximis utebantur. In eo qui ſedebant, ſenes etiam appellabantur, capiebanturque ex numero eorum, qui Coſmi fuerant, & reipublicæ benè adminiſtratæ comperti erant. Sed numero certi aut incerti fuerint, non ſatis liquet, quanquàm certos fuiſſe conjecturâ ductus exiſtimem, quoniam ſic in republicâ Laconicâ fuit,

ad hujus Creticæ exemplar formatâ: præsertim cum reliqua senatus utrobique congruerint. Nam ut illic, sic heic ἀνυπεύθυνοι, id est, à reddendis rationibus immunes erant senatores, & non ex scriptis legibus, sed ex arbitratu suo rempublicam gerebant: quod dignitate eorum majus præmium, & rem periculi plenam fuisse censet Aristoteles. Et erat quoque in republicâ Cretensi ordo equestris, eo differens à Laconico, quòd equites Cretenses equos alere tenerentur in reipublicæ usus, Lacones haudquaquàm. Concionis, quam ἐκκλησίαν Græci vocabant, participes erant cives omnes. Sed hujus potestas non latè patebat. Tantum enim ea quæ censuerant probaverantque senatus & Cosmi, suffragiis suis confirmabat: quod quidem primis Lycurgi institutis etiam probè congruebat. Quem locum verò apud Lacones tenebant Helotes, eum apud Cretenses habebant Periœci, sic dicti, quòd circum circa per agrum habitarent: utrique velut servi publici rus exercebant, & censum reipublicæ pendebant, gerendæ verò reipublicæ non erant participes. Sed hoc hominum genus concitatum corruptumque ab aliis sæpè motus dabat in Laconicâ, in Cretânon item, quia in insulâ vicini poten-

tes non erant, qui periœcos commoverent. Præterea ut συσσίτια erant Laconibus, sic & Cretensibus, à quibus Lacones sua acceperant. Erant autem συσσίτια publici convictus, aut communes epulæ, quibus populus universus in plures sodalitates divisus utebatur. Ea ἀνδρεῖα Cretensibus, φιδίτια Lacedæmoniis dicebantur, quanquàm primitus ab his etiam ἀνδρεῖα vocitata sunt, pòst verò nomen id mutatum. Quod argumento est, ait Aristoteles, à Cretensibus hoc institutum fuisse profectum. Melius verò id apud Cretenses quàm apud Lacones habuit, ob hanc causam, quòd Lacedæmone unusquisque secundum caput conferret, quod erat definitum: quod si quis non faceret, aut facere non posset, à gerendâ republicâ ex lege arcebatur: in Cretâ verò secus. Nam heic ex omnibus fructibus & pecoribus, quæ publici juris, & ex vectigalibus, quæ pensitabant periœci, pars erat definita, alia in usus sacros, & publica munera, alia ad hos convictus, ut hoc modo de publico alerentur omnes tum fœminæ, tum pueri, tum viri. Erat autem victus tenuis, quæ tenuitas perutilis censebatur reipublicæ, de quâ multa sapienter disseruisse legislatorem

latorem Aristoteles perhibet. Porrò ex Ephoro docet Strabo, oportuisse Cretenses omnes puberes factos uxores ducere (sine dubio sobolis legitimæ generandæ causa) eodem illo tempore è puerorum cætu, quem ἀγέλην vocabant, excretos: nec tamen confestim novas nuptas domum suam deduxisse, sed tum demum, cum ad administrandam rem familiarem factæ viderentur idoneæ: nuptis dotem fuisse, si fratres in vivis haberent, dimidium portionis fraternæ: pueros literas didicisse, & carmina ex legibus cum modis quibusdam musicis: juniores in ἀνδρεῖα esse adductos, ibique humi sedentes ipsos inter se cibum cepisse, veste amictos vili, & quidem eadem tum hyeme tum æstate, in eaque tum sibi mutuò, tum viris ministrasse: ad hæc pugnas inter se conseruisse non solum ejusdem syssitii seu ἀνδρείου consortes, sed etiam diversorum: cujus ἀνδρείῳ præfuisse παιδονόμον, id est, puerorum moderatorem: adultiores in ἀγέλας, quas dicebant, fuisse deductos: ἀγέλας coëgisse puerorum illustrissimos & potentissimos æmulatione quâdam mutuâ certantes de multitudine, quam coactam habebant:

bant: ut plurimum verò, patrem ejus, qui cœtum cogebat, cœtus principem fuisse, potestatemque habuisse educendi cœtus consortes in venationem & cursus, & puniendi non parentes: (*Hunc principem* ἀγελάτην *dictum esse, ait Heraclides: & addit, gregales utplurimum unà dormivisse.*) nutritos omnes è publico: statis diebus agelam cum agelâ, id est, cœtum cum cœtu depugnasse, accinente tibiâ & lyrâ cum rythmo, perinde ac in bello: *ictus* intulisse tum manu, tum armis ferreis. His porrò subjicit Strabo ex eodem Ephoro hæc sequentia, turpia sanè magis & inepta, quàm honesta & laudem merentia. *Peculiarem*, inquit, *habebant in amoribus morem legi congruum. Non enim suadelâ sed raptu in acquirendis amasiis gaudebant. Denunciabat quippe amicis triduo aut quatriduo antè is, qui amabat, se puerum esse rapturum: istis verò occultare puerum, aut ordinariâ usitatâque viâ eum prohibere, erat turpissimum, eo ipso nimirum confitentibus, puerum esse indignum, qui tali amatore potiretur. Itaque coeuntes, si raptor aut par aut superior dignitate puero esset, leviter tantum raptori resistebant, & eum persequebantur, ut legi aut mori satisfacerent, cæteroqui gaudentes abduci puerum sinebant:*

bant: eò autem usque obsistere se, simulabant, donec ad ἀνδρεῖον raptoris esset perventum: quod si raptor indignus videretur, re verâ puerum ei auferebant. Amorem mereri putabant, non qui pulchritudine formæ, sed qui fortitudine & morum modestiâ præstabat. Raptor puerum donis ornatum abducebat quocunque volebat; comitabantur verò, qui raptui intervenerant: convivati deinde atque unà venati per bimestre (diutius enim detinere puerum non licebat) in urbem redibant. Tum puer dimittebatur muneribus multiplicibus egregiè honoratus. à dimisso autem sacrum magnificum fiebat, & epulum lautum & copiosum dabatur, in quo, quàm gratam expertus esset cum raptore consuetudinem; verbis palàm profitebatur: licebatque ei, si quid violentius post raptum passus esset, ab amatore discedere, & pœnas quoque ab illo poscere. Turpe verò habebatur puero pulchro, & nobili genere nato, amatorem sui non invenire: moribus quippe ejus id imputabatur. Raptus autem honori erat. Nam & in cursu, & in consessu loca iis honoratissima tribuebantur, & veste fulgebant illustri ab amatore donata, eoque decore gaudebant non solum pueri, sed etiam cum jam adolevissent, atque inde agnoscebantur κλεινοὶ

fuisse: sic turpes istos amasios vocabant. Plus satis de fædo ac nefario hoc more ex Strabone & Ephoro. Revertor ad Aristotelem.

Quæ instituta Cretensia Laconicis deteriora, ex mente Aristotelis.

HIc conferens Laconica instituta cum Creticis, hæc in plerisque rudiora fuisse istis ait, ut antiquiora ferè omnia recentioribus, & contrà: id verò in Cretensibus speciatim reprehendit, quòd Cosmi non ex toto populo, sed ex certis ejus generibus seu partibus tantum eligerentur: hac enim ratione fieri, ut universi non æquè rempublicam salvam heic cuperent, quàm Lacedæmone, ubi ephori indifferenter designabantur ex populo universo. Quòd verò quiescerent in populo Cretensi, qui aditum habere ad summam illam potestatem Cosmorum non poterant, id idoneum argumentum non esse docendæ benè constitutæ reipublicæ. Nec enim Cosmos eam occasionem capiendi quæstus habuisse à corruptoribus, quam habebant ephori, cum sedem haberent in insulâ procul à corruptoribus remoti. Ad hæc ostendit, medicinam, quam exorbitantibus fortè Cretenses adhibebant, absurdam esse, haudquaquàm civili

civili ſtatui, ſed potius dominatui congruam. Nam, ait, ſæpè coitione factâ nonnulli ſive ex ipſo collegio Coſmorum, ſive privatæ conditionis, Coſmos ejiciunt: & licet intereà Coſmis magiſtratu ſe abdicare: quæ certè omnia præſtaret lege fieri, quàm voluntate hominum, quæ non eſt regula tuta. Sed omnium, inquit, vitioſiſſimum eſt, confuſus & perturbatus rerum ſtatus à potentibus, quem hi ſæpè conſciſcunt, cum pœnas legibus dare nolunt. Vnde perſpicuum, quod deſcriptio hæc habeat quidem aliquid ſtatus ejus, quæ propriè πολιτεία dicitur (hanc philoſophus libro quarto polit. deſcribit) ſed non ſit vera πολιτεία, verum potius δυναστεία, id eſt, ſpecies dominatus. Solent verò etiam captato populo & amicis monarchiam conſtituere, & ſeditiònibus diſſidere, & pugnas inter ſe committere. Atqui quid intereſt, hoc ſic habere, an aliquo tempore non eſſe civitatem, quæ talis ſit, & ſocietatem civilem diſſolvi. Periculis autem valdè obnoxia eſt civitas, in quâ ſi qui velint, poſſint quoque eam invadere, id eſt, ſtatum ejus opprimere. Verum, ut antè dictum, (ait Ariſtoteles) ſervatur naturâ loci, quæ peregrinos procul ſubmovit.

vit. Quam eandem ob causam Periœci Cretensium in fide manent, cum Laconum Helotes sæpè in rebellionem sint versi. Nec enim cum externis imperiis quicquam Cretenses commune habent, & nuperrimè externum bellum in insulam translatum manifestum fecit quàm infirmæ istic sint leges. Hactenus verba Aristotelis ex libri secundi cap. VIII.

Polybii censura.

POlybius gravissimus auctor, in multis tam enormiter discrepasse Cretensium & Laconum instituta & mores ostendit, ut penè increpare Ephorum, Xenophontem, Callisthenem, Platonem summos viros non vereatur, quòd affirment hanc rempublicam illi simillimam esse, & laude dignam censeant. Nam Lacedæmone ait agrorum possessiones secundum legem omnibus civibus convenire, pecuniæ & opum æstimationem aut admirationem fuisse nullam, simulque cum ea invidentiam, odia, contentiones, discordiam inde exulasse: regum summorum magistratuum potestatem non solum perpetuam fuisse, sed etiam transisse ad liberos aut alios proximos hæredes civium mores rectos. Apud Cretenses, inquit,

contraria reperiri omnia: nam agros agris cumulare illic licitum & liberum, pecuniam summo in pretio esse, ejusque quæstus honestissimum haberi, mores præterea sordidos & avaros, ut de solis ferè Cretensibus verè dicere liceat, apud eos nullum lucrum censeri turpe: ad hæc magistratus in Cretâ esse annuos, & statum reipublicæ popularem: ipsos Cretenses discordiâ, seditionibus, bellis civilibus propè assiduò laborare, ingenia eorum esse fraudulenta & veteratoria, consilia publica, si usquàm alibi, iniquissima: itaque verè dissimillimam his esse à Laconicâ rempublicam, & formam hujus cum ipsis institutis vituperio magis quàm laude dignam: nam leges bonas, & probam reipublicæ constitutionem sanctos & mansuetos reddere civium mores, & publica consilia producere ab iniquitate abhorrentia: & vice versa. Atque hæc de vitiis Cretensium exemplis proximorum temporum passim Polybius in historiâ demonstrat. Sed diversum ab eo, ceu dictum, sentit Plato, qui & laudabilem reipublicæ hujus constitutionem censet, & legislatorem à sapientiâ & justitiâ commendat, quanquàm turpissimam venerem masculam meritò abominetur, & cum eo Aristoteles. Et uter-

uterque horum non solum probrosum ac fœdum institutum judicat, naturæ & rectæ rationi repugnans, sed & absurdam causam, quam colorandæ fœdæ rei affert legislator, insigniter traducit: cujus summa hæc, ut neglecto cum fœminis concubitu, & libidine in mares versa multitudo sobolis, cui alendæ ager insulæ par esse non posset, averteretur. Ita πολυτεκνία, quam aliæ civitates benè constitutæ fortunatam atque utilem censuerunt, hic legislator velut infaustam & noxiam damnavit, & è republicâ suâ quasi proscripsit. Quæ quanquàm sic habeant, tamen libuit Lycurgo hoc quoque institutum tam turpe in suas leges transscribere. De re ipsa fuse disserit Plato libro *VIII* de legibus, & absurditatem ejus pariter & fœditatem ponit ob oculos. Sed fuêre aliæ laudabiles ac præclaræ leges Cretensium: in quarum numero illæ, quæ sobrietatem præcipiebant, compotationes temulentas ac vinolentiam graviter prohibebant: ad quas pertinebat Minois lex, cujus verba à Platone recitantur, *μὴ συμπίνειν ἀλλήλοις εἰς μέθην*: tum eæ, quæ rationem distribuendæ annonæ quotannis ex agro provenientis, ejusdemque consumendæ certam

certam definiebant, quas utrasque idem Plato in νομοθεσίαν suam transcripsit. Fuit & ista memorabilis à Platone etiam celebrata, quâ juvenibus inquirere in leges patrias, benene aut secus habeant, interdictum: præceptum verò, ut non nisi honorificè, tanquàm quæ sanctæ ac venerabiles sint, de iis sentiant loquanturque: senibus verò permissum, si quid ipsis succurreret, quod huc pertineret, ut id submotis juvenibus ad magistratus, & ætate æquales referrent. Quo modo legislator legum majestati consulere voluit. Atque his legibus quamdiu Cretenses paruêre, ait Strabo, cui maternum genus è Cretâ erat, satis feliciter egerunt. Verum prolapsa sensim legum observatione, mores etiam cum fortunâ in deterius ivêre.

Res Cretensium in pejus lapsæ.

INclinationis hujus principium ex æmulatione ortum, cum majores insulæ urbes Cnossus, Cydon, Gortyn, Lyctus diffidentes inter se ad augendum potentiam suam arma civilia in sese verterent. Hac enim ratione vires universorum, quæ stante concordiâ haud parvæ fuerant, imminutæ. Deinde piratarum Cilicum commercio Cretenses impli-

impliciti causam armorũ contra se Romanis dederunt. A quibus bello trienni superati domitique, duce præcipuo Metello, qui ex eo Cretici nomen tulit, amissa libertate, & patriarum legum usu, provinciæ formam accepêre, ac deinceps jure Romano vivere necessum habuêre. Abhinc aliquot secutis sæculis insula Romano imperio subjecta quievit ad tempora per totum mare mediterraneum grassantium Saracenorum, à quibus non semel graviter concussa & afflicta fuit. Demum cum à principibus Latinis ope præcipuâ Venetorum Byzantium esset occupatum, Creta in præmium navatæ operæ Venetis cessit. Quorum imperio, quanquàm sæpè motâ contra eos rebellione, etiam nunc paret, mutatoque nomine pro Cretâ Candia audit, sic nuncupata ex maximâ, quæ jam in ea floret, urbe, quæ & coloniam Venetorum ad firmandum in totâ insulâ horum imperium jam pridem accepit; & præsidi Veneto, ac summo tribunali sedem præbet.

IV.

DE REPVBLICA ARGIVORVM.

QVEMADMODVM antiquitate, ita potentiâ & claritudine inter Græcos Argivi olim præſtitère, quorum metropolis Argos in regione Peloponneſi, quam ex ea Argolicam nuncuparunt, pluribus urbibus quondam inclytâ: inter quas celeberrima Troicis temporibus Mycenæ, regia Agamemnonis, à Perſeo Danaës filio, Acriſii nepote condita: deinde Epidaurus, Trœzen, Phlius, Corinthus, Sicyon. Argiva civitas à temporibus Inachi primi conditoris regio imperio paruit. In quo cum eſſet Tiſamenus Oreſtis filius, Agamemnonis nepos, Heraclidis in Peloponneſum revertentibus regno ab ijs ejectus ſucceſſorem accepit Temenum Heraclidarum fratrum natu maximum, ex quo Macedonum reges ortum trahere feruntur. Hic à filiis propterea, quod genero Deiphonti plus quàm ipſis ſtudere videretur, interemptus Ciſum primogenitum regni hæredem reliquit. At fuit regum horum moderata poteſtas: Argivi enim, ut ait Pauſanias, ab antiquiſſimis

temporibus æquabilis juris ac libertatis perstudiosi fuêre : eoque studio ducti, & ab iis, qui Diophontis partes secuti fuerant & cum eo Epidaurum secesserant, incitati potestatem regiam adeò conciderunt, ut Ciso mortuo liberis & posteris ejus præter inane regium nomen nihil reliquum fecerint. Quam conditionem cum ferre Meltas ex istis oriundus non posset, solutiusque imperare gestiret, à populo imperii hujusmodi impatiente, & æqui juris studioso, omni potestate exutus & capitis damnatus fuit : populusque in libertatem sese vindicavit, nec ab eo tempore quenquam regnare Argis sivit. Tempus hujus rei certum à nemine veterum annotatum reperio. Perantiquum tamen fuisse, ex eo *manifestum est*, quòd ante ætatem Lycurgi regnante Labota Eurysthenis pronepote Lacedæmonii Argivos jam sine rege agentes ob turbatos fines bello petierint. Libertas placuit popularis, ut supremum rerum arbitrium esset penes populum in tribus quatuor divisum. Ei subjunctus fuit senatus, consilii publici dux, incertum quo numero, à quo, quo modo, in quod tempus, & ex quibus electus. Quanquam verosimile, ex adultioribus & melioribus in populo, suffragiis ipsius

ipsius populi in tempus annuum esse designatum : quippe cum id populari statui videatur maximè esse congruum. Et præter senatum collegium quoque fuit virorum LXXX, partem reipublicæ curans. Et cum eo ἀρτύναι, quos urbanos magistratus fuisse, fortean judiciis etiam præfectos conjectes. Omnes in formula fœderis inter Athenienses & Argivos, Mantineos, Eleos, quæ apud Thucydidem extat, nominati, & Atheniensium senatui ac magistratibus urbanis in dicendo juramento oppositi : quod fœdus percussum est Olympiadis LXXXIX anno quarto, archonte apud Athenienses Aristione. Plura de republicæ Argivæ ordine dicere non possumus, quia plura in veterum scriptis ad nos non pervenêre. Gessit hæc civitas frequentia bella cum cognatis & vicinis suis Lacedæmoniis. Subinde enim lites de finibus inter eos extitêre, inprimis de agro Thyreo, quem in confinio positum utrique sibi vendicabant : sæpè etiam querelæ provenêre de finitimis injuriâ læsis. Et accedebat æmulatio mutua, cum uterque populus alteri se præferret. Atque ut Lacedæmonii popularem statum, quo gaudebant Argivi, invisum habebant, ita hi vicissim oligarchiam Lacedæmoniorum oderant.

Lacedæmonii siquidem ex forma vetere cum Heraclidis invectâ, & ex instituto Lycurgi duobus regibus perpetuis hæreditario jure in sceptra succedentibus & perpetuo senatu virorum XXVIII in administranda republicâ utebantur. Argivi autem finiti temporis senatum & magistratus habebant, & per eos rempublicam administrabant. Nam quod de uno eorum rege dicitur apud Herodotum, id de uno magistratuum quem regem vocabant, quo in bellis cum usus poscebat, summo imperatore utebantur, est intelligendum, qui domi regium nomen, non regiam potestatem obtinebat: quod in liberis Græciæ civitatibus non erat inusitatum. Exemplo sunto rex IX-vir Athenis, & qui apud Eleos basilæ nuncupabantur, & Romæ rex sacrorum. Quod ni sic accipiatur, pugnabit eo loco Herodotus cum omnibus quæ de Argivorum civitate libera passim in historiis memorantur. Sæpè, ut dixi, hæc civitas partâ jam libertate bello cum Lacedæmoniis collisa fuit: sed nunquam gravius quàm tempore Cleomenis Spartani regis, valde turbidi ac vehementis ingenii, qui Dario Hystaspis filio Persarum regi, patri Xerxis, coætaneus fuit, & successorem in regno habuit fratrem Leonidem rebus ad

Ther-

Thermopylas contra Xerxem gestis clarissimum, patruus Pausaniæ, qui Mardonium cum Persis ad Platæas cecîdit. Hic Cleomenes multarum turbarum in Græciâ concitator regnum suum auspicatus est ab Argivis bello infestandis: quos cum vastato agro ingenti strage inopinatos concîdisset, & mox fuga in sacrum nemus delatos non pauciores quàm quinquies mille exercitu undequaque clausos obsedisset, primum L primores nominatim alios post alios per præconem tanquam de lytro secum transacturos è luco evocatos velut victimas jugulavit: deinde reliquos omnes posthabita loci religione, nemore per Heilotas servos circum circa incensos concremavit. Ab eo immani facinore recta Argos propugnatoribus vacuum copias duxit: actumque de civitate sine dubio fuisset, nisi una fæmina, eruditione celebris, & supra sexum fortis Telesilla obstitisset. Ea namque de adventu hostium certior facta in extremo patriæ periculo, vocatis repente ad arma maribus, qui per ætatem bello non erant idonei, refixisque heic illic suspensis clypeis, ensibus, hastis ac telis aliis, & fœminis, quæ ætate ac viribus integræ erant, armatis, & secum ad mœnia ductis, qua hostes impressionem

facturi putabantur, magno animo venturis se objecit. Interea appropinquabat cum suis Cleomenes, & ut terrorem infirmis in urbe injiceret, sublata ingenti vociferatione in mœnia se incitavit. Verum cum deprehenderet non fœminas minus cum Telesilla, quàm mares animis intrepidis in mœnibus persistere, & fortiter invadentibus se opponere, statim post primum impetum pedem retulit, rectè judicans nec secundam certaminis istius fortunam sibi gloriæ, & adversam extremæ ac pudendæ turpitudini futuram. Ita tum præcipuâ virtute unius fœminæ civitas est conservata. Sed, ut prodit Herodotus, absumptis eo bello viris, à servis occupata respublica est, muniaque magistratuum administrata, donec adolevissent absumptorum liberi, qui dejectis servis rempublicam recuperarunt. Servi Argis pulsi vicinam Tirynthem invaserunt, atque inde bello rursum moto ab Argivis tandem sunt deleti. Bellis Persicis, id quod vitio iis versum, Argivi se non commoverunt, nec ullam opem cæteris tulerunt. Causa adfertur æmulatio contra Lacedæmonios. Nam cum adventante Xerxe, auxilia pro tuenda libertate communis patriæ Græciæ poscerentur, responderunt, facturos

ɑuros ſe, quod poſcerentur, ſi dimidium imperii militaris ſibi tribueretur, & pax in annos xxx à Lacedæmoniis civitati ſuæ addiceretur. Quorum poſterius cum admitterent Lacedæmonii, prius verò recuſarent, nihil etiam ab iis impetratum. Credo etiam memoriam actorum Cleomenis nondum obliteratam non parum rei petitæ obfuiſſe. Nam Cleomenis frater Leonides ei ſine liberis defuncto non ita nuper ſucceſſerat, iſque exercitum communem ſociorum terrâ ducturus erat: cujus ſigna ſequi durum & iniquum viſum fuiſſe Argivis veroſimile eſt. Leonida autem ad Thermopylas cæſo, imperium ad Pauſaniam fratris filium tutorio nomine fuit devolutum, cujus auſpiciis ad Platæas eſt dimicatum. Haud diu pòſt Argivi adjuti à Tegeatis & Cleonæis, ut ſcribit Strabo, Mycenas urbem nobiliſſimam ſtadiis L ab urbe ſua diſſitam funditus deleverunt. Cujus cauſam non aliam eos habuiſſe ait Pauſanias, quàm ſolam malevolentiam ex eo ortam, quòd ipſis in officio ceſſantibus Mycenæi armatos LXXX cum Leonida rege Spartano, & ejus commilitonibus Lacedæmoniis ad Thermopylas miſiſſent, qui æternum ſibi decus pro ſalute totius Græciæ pugnantes occumbentesque

tesque paraverant. Addit Diodorus Siculus, contentionis aliquid Argivos cum Mycenæis habuisse de templo Iunonis, utrisque diu communi, Mycenis vicino, & ægrè tulisse eosdem, solos Mycenæos in Argolide imperium suum haud agnoscere, & demum præcipuam iis causam hanc fuisse affirmat, quam solam memorat Pausanias. Tempus verò designat hujus rei gestæ Olympiadis LXXX annum primum, qui undecimus est post Persas Græcià ejectos. Gerendæ verò rei occasionem rapuisse Argivos idem Diodorus ostendit, quòd Lacedæmonii terræmotu graviter afflicti, difficillimo insuper bello à Messeniis & eorum sociis ipsi tunc premerentur, ut auxilii amicis Mycenæis ferre nihil possent. Exemplum vehementis odii in Argivis, quod nisi excidio clarissimæ quondam urbis vicinæ expleri potuit. Elapsis dehinc annis XX fœdus tricennale inter Argivos & Lacedæmonios percussum est, idque sine vitio cultum ad finem usque, qui incidit in annum XI belli Peloponnensis. Exorto hoc bello Peloponnesi, quo tota ferè Græcia mutuis armis collisa est, civitas Argiva per annos XII quietem egit, velut fabulæ spectatrix. At anno XIII Epidaurios Lacedæmoniorum

socios,

ſocios, vicinos ſuos armis infeſtans ſe quoque bello implicuit, annoque ſequente bello à Lacedæmoniis petita, paulò pòſt, ut eo ſe liberaret, fœdus cum iiſdem inſtauravit duraturum in annos L, eoque vix ſancito contentione potentiorum civium in gratiam Laconum ſtatum popularem à majoribus per manus acceptum in poteſtatem paucorum commutavit. Verùm intra paucos menſes fluente æſtate anni XV belli ejuſdem, populus velut reſipiſcens reſumptà audacià in paucos illos reipublicæ præſidentes impetum dedit, & commiſſà intra urbem pugna victor eorum alios interemit, alios urbe expulit, totamque eam factionem oppreſſit, ac ſtatum popularem reſtituit. Ad patrandam hanc rem captatum tempus, quo Lacedæmonii in urbe ſua nudorũ certamine feſtivo occupabantur. Qui à profugis ad ferendam opem vix tandem excitati, cum in itinere propè Tegeam cognoviſſent oppreſſos jam eſſe homines factionis ſuæ, & populum rerum rurſus potiri, domum regreſſi ludos intermiſſos peregerunt. At cum à Lacedæmoniis & ſociis minæ jactarentur, populus Argivus ſibi metuens ſocietatẽ cum Athenienſibus temerè nuper deſertam inſtauravit; utq; ab his quovis

tempore auxiliis juvari per mare posset, longos muros ab urbe sua ad mare usq; excitavit. Ab hoc tempore quamvis belli malorum non expers, tamẽ in populari libertate constanter perstitit, & fluctus quoq; civiles pro eadem tuenda nõ una vice pertulit, atq; adeo sanguine eorum, qui perniciem illi parabant, non semel ipsam sanciit, ut ostendit in oratione ad Philippum regem Isocrates, Macedonũ verò potentia aucta non aliam civitas hæc quàm reliqui Græci fortunam experta fuit. Deniq; cum Pyrrhus Epiri rex contra Antigonũ Macedonem bellum gerens in urbem perrumpere conaretur, & jam intra portam penetrasset, jactu ex suprema ædium parte ipse tantus bellator à fœmina est occisus. Verum paulatim quasi consenuit fortuna civitatis quondam celeberrimæ, sensimque defecit: atque ipsa ab Achæis occupata, eorumque societati addita cum ea tandem in Romanorum potestatem pervẽnit labente Olympiade CLVIII. Post abdicatos reges usa est in fastis suis ad conservandam seriem temporũ annis summarum sacerdotum, quæ celeberrimo Iunonis Argivę fano præerant: cujus vestigia habemus apud Thucydidem, qui bis hac ærâ historiam suam insignivit, initio nimirum lib. II, & sub finẽ lib. IV.

V.

DE REPVBLICA THEBANORVM.

REGIONVM Græciæ populosissima penè dixerim, & feracissima, atque è maximis una, ac frequentiâ insignium urbium nulli inferior quondam fuit Bœotia, inter Locros Opontios Thessalosque, quos ad Septentrionem habet, & regionem Atticam, cui ad austrum contermina est, media, à mari Euboico ad sinum Corinthiacum porrecta, multò longior quàm latior, ab occidente Phocensium agro finita. Inter urbes ejus claruêre Tanagra, Thespiæ, Platææ, Orchomenus, Cheronea, Coronea, Haliartus, *Leuctra* clade Lacedæmoniorum nobilitata, Thisbæ, Erythræ, Oenone, Oropus in confinibus Atticæ ac diu ambigui juris in litore maris Euboici, Anthedon in eodem littore in septentrionem se attollens, & inter has Aulis Oropo vicina juxta Euripum è regione Chalcidis Euboicæ, portu quàm oppido nobilior, ad alterum mare Corinthiacum Crëusa Thespiensium, quibus vicina est, emporium. Caput verò urbium Thebæ in planicie sitæ,

ſitæ, quarum acropolis ſive arx Cadmea à Cadmo Phœnice Agenoris filio, qui primus literarum uſum in Græciam intuliſſe dicitur, condita nomen idem apud poſteros retinuit. Vrbs hæc perantiqua variis caſibus jactata ſub regibus, maximè ſub filiis & nepotibus Oedipi. Regum ultimus Xanthus à Melantho Andropompi filio Athenienſi è poſteris Nelei Pylienſis in monomachiâ occiſus anno poſt excíſam Trojam LVI, ante mortem Codri poſtremi Athenienſium regis Melantho nati LVII, & ante Heraclidarum reditum in Peloponneſum XXIV, locum dedit conſtituendæ libertati, ut tradit Pauſanias. Is enim ſic ait : Τόδε ἐντεῦθεν διὰ πλειόνων πολιτεύεσθαι, μηδὲ ἀπ᾽ ἀνδρὸς ἑνὸς ἠρτῆσθαι τὰ πάντα, ἄμεινον ἐφαίνετο τοῖς Θηβαίοις. Atque ab hoc tempore & urbs Thebana, & fortuna ejus magnum cepit incrementum. Sed an ſtatim populo rerum ſumma permiſſa ſit, an penes optimates reipublicæ poteſtas poſt regni finem fuerit, non eſt planum. Cum temporis autem progreſſu, cum Medi & Perſæ jam rerum in Oriente potirentur, & Græcia maximè floreret, populum rerum arbitrum fuiſſe, ſatis conſtat.

Verùm

Verùm quum Xerxes in Græciam vênit, ut ajunt ipsi Thebani ad tuendum honorem suum contra Platæenses Μηδισμὸν sibi exprobrantes, populi potestate oppressa, pauci potentes contra leges & instituta majorum rempublicam occupaverant, & civitatem in barbarorum partes concedere coëgerant. Sed expulsis è Græciâ Persis, legibus & juri populi locus rursum datus: isque status deinceps conservatus. Plerasque verò Bœotiæ civitates alias in optimatum fuisse potestate tempore belli Peloponnesiaci, unus Thucydidis locus, qui est libro quarto, nos docet. Sic enim habet, quosdam earum civitatum rerum novarum avidos cum duobus ducibus Atticis Hippocrate & Demosthene clàm consilia agitasse & convenisse de statu civitatum suarum præsenti in popularem, qualis Athenis erat, commutando. Sed Thebas senatum quoq; suum publici consilii ducem habuisse, & per magistratus definiti temporis munera reipublicæ domi & foris, pace ac bello administrasse, ut solent civitates liberæ, hinc illinc cognoscere promptum est. Inter cæteras verò Bœotiæ civitates Thebana hæc ita caput crescente fortunâ extulit, ut ex sociâ penè dominâ se iis imposuerit, certè ἀξίωμα

aliquod,

aliquod, aut jus superius in eas sub velamine societatis velut princeps sibi vendicaverit, denique totam Bœotiam pro sua habuerit. Accedebat quòd viribus suis freta injuriis quoque variis non rarò proximos quosque horum sociorum vexaret. Quod cum ferre diutius Platæenses, quorum urbs LXX tantum stadiis à Thebanâ distabat, non possent, non vellent, aliquot annis ante pugnam Marathoniam, veteres amicos in Græciâ tum potentissimos Lacedæmonios, quorum rex Cleomenes fortè in ea loca venerat, opem rogarunt: sed ab his rejecti ob locorum nimis longa intervalla tempestivis auxiliis ferendis incommoda, vafro suasu eorundem, ut perhibet Herodotus, in clientelam Atheniensium propiorum se contulerunt. Vnde bellum inter hos & Thebanos enatum, sed priusquam concurrerent acies ad pugnam jam paratæ à Corinthiis vicinis intercedentibus compositum. Dicta conditio, ut qui Bœotiorum fœdere Bœotico teneri nollent, id iis liberum esset: simulque termini definiti. Verùm digressis Corinthiis Thebani pœnitentes conditionis Athenienses armis adorti, sed ab his superati, & ultra priores terminos trans Asopum fluvium submôti. Hinc odium illorum

rum in Athenienses. At Platæenses beneficio devincti soli è Græcis ad Marathonem auxilio fuêre Atheniensibus contra Persas: iidemque decennio pòst cum Thespiensibus à Xerxe malè mulctati instinctu Thebanorum, & anno proximo cum iisdem promptissimam operam pro virium modo navantes pro Græcis stetêre ad urbem suam, ubi conjunctis Græcorum copiis pro communi libertate decertatum, & illustris victoria parta duce Pausaniâ Spartano, cæsis cum Mardonio Persis. Tum castigati Thebani, qui cum Persis fecerant, & legibus rursum circumscripti à Pausaniâ: ac deditis pessimorum consiliorum autoribus & paucorum potentiâ, quæ obrepserat, destructâ, popularis libertas apud eos restituta, non tamen infamia deleta. Deinde diu res in Bœotiâ tranquillæ. Demum post L annos cum jam spiraret alia aura, & sibi à crescente potentiâ Atheniensium vehementius metuerent Lacedæmonii, ac eorundem Atheniensium odio ob Corcyræos arderent Corinthii, veterum irarum nondum obliti Thebani, telam exorsi sunt contra Platæenses, quę cum excidio urbis eorum, & civium internecione est finita. Atque hoc telæ exordium, principium dedit bello Pelopon-

ponnensi, quod Thucydides & Xenophon descripsere. Excisa est urbs Platæa anno XCIII pòst quàm se cum Atheniensibus junxisset, ut asserit Thucydides: quod si verum, incidit conjunctionis hujus initium in tempus Cambysis in Persiâ regnantis. Ager Plataicus Thebanis datus: hi pro arbitrio sunt eo usi. Bello Peloponnesi finem dedêre Athenæ à Lysandro & Lacedæmoniis captæ, quas similiter excidio dari cupiebant & vehementer flagitabant Thebani odiorum acerbissimorum tenacissimi. Sed id non siverunt Lacedæmonii, ademptione imperii, & murorum demolitione, ac mutatione status contenti. Decennio deinde ab hoc casu Athenarum, dolo Persarum, bellum grave in Græciâ resuscitatum contra Lacedæmonios, conflato in eos odio, quasi imperium totius Græciæ affectantes: cujus principes fuêre Thebani, livore à veteribus inimicis in socios & amicos converso. Sed eo post octennium rursus Persarũ regis autoritate composito pax reparata, verum à Lacedæmoniis quiescere nesciis, atq; imperii cupidis iterum turbata, & post Mantineam captam, atque in vicos dispersam arma ab iisdem in Thraciam translata: intereaque Cadmea arx Thebanorum, quibus plurimum

mum diffidebant, furtim occupata, Iſmenias adverſæ factionis princeps & tum polemarchus in vincula datus, multi fugâ elapſi & in exilium profecti, reſpublica paucis Laconiſſantibus tradita: factum quinquennio poſt pacem conſtitutam. Sed ab altero quinquennio incredibili audaciâ ſeptem exulum, ac ſingulari ſucceſſu civitas cum arce recepta, principe Pelopidâ: perduelles, libertatis oppreſſores trucidati, populo reſpublica reddita. Ex hoc tempore bellum vehemens & cruentum inter Thebanos & Lacedæmonios geſtum, durans annos XII: pugnatum frequenter ad Plateas, Theſpias, Tegyras, Orchomenum, Leuctra, denique ad ipſa Spartæ mœnia, majore utplurimum horum quàm Thebanorum clade. Vires Laconicæ infractæ, Thebani in ſpem imperii ſupremi per Græciam erecti virtute præcipuâ duorum ducum Epaminondæ & Pelopidæ, Meſſenii etiam patriæ & libertati reſtituti: ſimul in Theſſaliam contra Alexandrum Pheræum tyrannum arma verſa. Dein bellum brevi pace, interveniente rurſum Perſarum rege ſuſpenſum, rurſumque reſurgens: poſt multa alia exercitus Thebanus in Peloponneſum reductus ab Epaminondâ, & denuò pugnatum ad urbem Spar-

tam, & in ipſa urbe, denique ſummis viribus prælium commiſſum in Arcadiâ ad Mantineam, in quo fortiſſimè pugnans, lethaliterque vulneratus concìdit Epaminondas, & ex acie elatus expiravit, victoriâ ambiguâ, fluente Olympiadis CIIII anno ſecundo, cum anno proximè præcedente in Theſſaliâ fortiter quoque dimicans contra tyrannum Pheræum occubuiſſet Pelopidas. Cum his uti nata fuerat, ita occidit rurſus virtus ac fortuna Thebana. Civitas ipſa fortunâ priore inſolens, & ferox, ducibus iſtis deſtituta in præceps ivit. Cui nihil ad conſervandam fortunam, & parandum imperium, cum cætera haberet abundè, defuiſſe ferunt, quàm educationem rectam, & diſciplinam cum liberali doctrinâ. morum virtutumque magiſtra, ac ſapientiæ nutrice aut parente, qua ſupra reliquos ſui ævi principes ac duces eminuiſſe Epaminondam conſtat. Erant enim cæteroqui corporibus validi, animis magni & intrepidi, in armis feroces, laborum patientes, imperandi cupidi Thebani, & reliqui Bœoti, ſed morum diſciplinarumque rudes, aſperi, inculti, & hominibus quomodò rectè conveniret uti ignari.

Reli-

Reliqua descriptio politiæ Thebanæ.

PRæter senatum judicia habebant, & magistratus varios: in quibus eminebant qui Bœotarchi dicebantur, & polemarchi ducesque belli. Bœotarchos XI fuisse sæculo belli Peloponnesiaci Thucydides ostendit libro IIII; quibus nomen ex eo datum, quòd cura sua res totius Bœotiæ complecterentur. Polemarchi rempublicam domi potissimum curabant: erantque bini annui, nisi me omnia fallunt: quod ex diligenti consideratione eorum, quæ à Xenophonte dicuntur in historia occupatæ à Lacedæmoniis, & à Thebanis recuperatæ arcis Cadmeæ, perspicere me posse autumo: quanquàm nihil heic affirmem. Belli duces, στρατηγοὺς, quos prætores Probus interpretatur, aut Bœotarchos ipsos fuisse, aut ex Bœotarchis designari solere existimo. Nam eosdem, qui exercitibus in bello præerant, Bœotarchos aut βοιωταρχοῦντας ab autoribus appellari deprehendo, & interdum tres pluresve, interdum etiam septem uno in bello, & una in expeditione fuisse animadverto. Exempla apud Pausaniam sunt in Bœoticis & Messenicis, ubi res Epaminondæ & Pelopidæ exponuntur:

& in Phocicis, ubi IIII Bœotarchi decem millibus peditum gravis armaturæ, & equitibus quingentis præfuisse memorantur bello Græcorum contra Gallos: nec desunt alia apud autores alios. Nonnunquàm etiam uni tantùm summum imperium in bello commissum esse reperio, ut Pelopidæ, & eo capto Epaminondæ, item Cleomeni cuidam, de quo Pausanias, bello Thessalico contra Alexandrum Pheræum, ac rursum Epaminondæ in expeditione postremâ contra Lacones ac eorum socios, in quâ ipse periit. Vnicus apud Thucydidem locus est libro IIII, quem paulò antè citavi, qui ostendit, omnes Bœotarchos bello Attico Tanagræ cum Bœotis aliis, ex omnibus ejus regionis oppidis ibi congregatis, fuisse, ac de belli rebus consultasse: cumque cæteri Bœotarchi pugnam dissuaderent, Pagundam βοιωταρχοῦντα ἐκ Θηβῶν, id est, Bœotarchum è civitate Thebanâ cum Ariontidâ Lysimachi filio, pugnandum suasisse & persuasisse. Hoc verò an ideò factum sit, quòd Tanagra Bœotiæ urbs, & quidem proxima esset, propemodùm in conspectu Thebarum, Aulidem & Delium versus, ubi Athenienses exercitus sui partem habebant, nescire me fateor. Id autem

fateor, verba Thucydidis eo loco suspicionem mihi movere, non ex solis Thebanis, sed ex aliis quoque Bœotiæ oppidis, quæ id jus habuerint, Bœotarchos fuisse designatos, præsertim illa, ὁ Παγώνδας ὁ Αἰολάδου βοιωταρχῶν ἐκ Θηβῶν, quasi nimirum non omnes ex civitate Thebanâ essent βοιωταρχοῦντες. Vnde & de nominis origine suspicari quis aliquid posset. Verum notandum heic, cum plures Bœotarchæ in exercitu erant, eos aut per vices supremum imperium habuisse, ut hoc loco de Pagonda ait Thucydides, ejus tunc imperium fuisse, ἡγεμονίας οὔσης αὐτοῦ, aut pari potestate, & conjunctis consiliis res gessisse, quod heic illic significare videtur. Erat omninò imperium eorum annuum: & lex erat iis lata, ut, qui exacto tempore suo, primo sequentis anni mense, quem lex designabat, (erat is brumalis, βουκάτιος dictus, caput anni Bœotii,) imperium successoribus non traderent, capitis rei essent. Ob quam legem non servatam optimus imperatorum Epaminondas cum collegâ Pelopidâ in discrimen capitis vênit. Nam partâ insigni victoriâ Leuctricâ, cæso Laconum rege & exercitu, ipse cum collegis exercitum suum victorem, recta

in Peloponnesum duxerat, multos Peloponnesi populos sibi adjunxerat, multa hostium oppida & loca ceperat: deinde cum videret imperii sui tempus ad finem decurrere, & asperrimum brumæ frigus exercitum premere, collegasque reliquos domum rediturire, ut locum legi & successoribus darent, simul verò cerneret calentia in se sociorum Peloponnensium studia, nec imperitiam ac socordiam successorum suorum ignoraret, prævideretque discessum suum ab exercitu ac sociis, & imperium depositum incremento rerum patriæ plurimum obfuturum, persuaso primum Pelopidâ, dein reliquis collegis etiam retentis, omni culpa facti in se receptâ, mediam Laconiam pervadens, Eurotamque fl. transgressus ad ipsam urbem Spartam cum infestis copiis accessit, eaque ingenti formidine consternatâ, cum pugnandi causa prodiret nemo, in Messeniam transiit, & regionis ejus incolis Lacedæmoniorum servis ad pileum vocatis, & Messeniis aliis extorribus hinc inde accersitis, quòd nosset id incidendis Lacedæmoniorum hostium nervis quàm maximè esse, novam iis urbem idoneo loco ad Ithomen montem condidit, firmissimis cinctam mœnibus, opusq; festinato labore, summo

mo omnium studio ac alacritate absolvit, absolutumque velut arcem & præsidium perpetuum contra Lacones Messeniis, acerbissimis & irreconciliabilibus eorum inimicis, tradidit: & simul alia quoque per regionem oppida & castella quantâ poterat maturatione communivit. Hoc modo alterâ velut manu Lacedæmoniis abscissâ, & perpetuo hoste iis apposito, magnaque apud omnes in Peloponneso socios, Argivos, Eleos, Arcades, quibus invisa & formidolosa Laconum potentia erat, initâ gratiâ, inter omnium gratulationem & applausus cum victore exercitu domum rediit. Sed gloria pupugit æmulos ejus: conflataque in eum & collegas actio violatæ legis & discrimen capitis intentatum, judicio constituto. Verum ipse, ut convenerat, excusatis collegis crimen suum esse confessus, nec ullâ defensione aut deprecatione usus, ad supplicium judicibus se obtulit. Hoc solum petiit ob merita priora, ut elogium sepulchro suo inscriberetur sibi gloriosum, patriæ ignominiosum, complexum veram sumpti de se supplicii causam. Atque hęc omnia intrepidè. Corona circumstans admiratâ, judices attoniti, & ne calculis quidem postulatis è tribunali digressi, actores & æmuli confusi, ipse gloria

plenior dimissus. Sed hæc de Epaminonda capitis arcessito, viro optimè de republica merito, & pulcherrimo flore totius *Græciæ*, forsan nimis prolixa. Ad alia igitur pergo. Polemarchi erat, criminis magni manifestos prehendere, & per præfectos inferiores in vincula abripere, ut erat in lege perscriptum: quâ lege fretus Leontiades Laconissans Ismeniam factionis alterius principem & eadem dignitate præditum, in ipso senatu apprehensum per homines suos in carcerem jussit abduci. Prætereundum verò hoc loco non est, Bœotiam universam in quatuor majora concilia fuisse distinctam, magnæ potestatis: ad quæ referebantur negocia magni momenti, ad rerum summam pertinentia: quæ concilia si relata probarent, ea efficienda magistratibus tradebantur; si improbarent, rejiciebantur. Quod docet nos Thucydides libro v, commemorans Bœotarchos negocium à se valdè probatum, ut robur haberet majus, ad quatuor hæc concilia retulisse, sed ab his esse rejectum: quippe penes quæ summum rerum arbitrium esset: *αἵπερ*, inquit, *βουλαὶ ἅπαν τὸ κῦρος ἔχουσι*. Hæ Thebanis compedes fuère, quæ non permittebant eos semper facere, ac posse, quæ vellent. In civium numero The-

bis, (quod secus fuit in aliis civitatibus nonnullis) licuit etiam opificibus & mercaturæ deditis esse: sed id genus hominum gerendæ reipublicæ habitum fuit inidoneum. Lege enim cautum fuit, quam recitat bis Aristoteles, ne quis, nisi qui decennium totum foro, id est, tabernis opificum & rerum venalium abstinuisset, magistratus fieret particeps. Aliam quoque legem Thebanorum Ælianus recitat, qua capitis pœna sancitur civi infantem exponenti, aut in solitudinem abjicienti: quòd si quis extrema mendicitate pressus infantem susceperit marem aut fœminam, eadem lege jubetur, eum statim à partu involutum fasciis ad magistratum deferre: magistratui præcipitur, ut acceptum tradat alicui vili pretio alendum hac conditione, ut cum adoleverit infans servitutem serviat apud eum, qui aluit. Occidere enim quàm in servitutem dare crudelius legislator arbitratus est. Reliqua de forma reipublicæ hujus, & civitatis statu injuria temporum cæca caligine nobis sunt involuta.

Ruina fortunæ Thebanorum.

Fortunæ ejus reliqua breviter exequar. Post Epaminondæ mortem, afflatu fortunæ superioris insolens, &

opinione virium suarum tumens, rectoribus autem bonis carens, illato Phocensibus bello, tum horum, tum Atheniensium & Lacedæmoniorum conjunctis armis pressa, Philippum Macedonem belli socium adscivit. Is occasione raptâ, cui diu inhiaverat, in mediam Græciam admissus, oppressis Phocensibus suas res agens, Athenienses fraude circumventos armis atterens, ac demum hos cum Thebanis ad Chæroneam ingenti pugnâ superatos callidè sibi placans, Thebanos verò in arctum redigens, præsidioque in arcem inducto coërcens, denique dux Græciæ contra Persas designatus, dum expeditionem in eos adornat, fraude suorum sublatus periit. Filius ejus Alexander ferox juvenis, sed à Thebanis ob ætatem contemptus, ob ejectum ex arce præsidium suum, & Macedonum primores trucidatos, bello eos petens urbem eorum captam funditus delevit: homines, qui cædibus supererant, cum fœminis & liberis in servitutem redegit. Hoc passi sunt Thebani ab eo, cujus patrem ipsi ad perdendos Græcos alios in Græciam evocaverant. Ab eo tempore urbs in ruderibus jacuit per annos totos XVIII: anno decimo nono fluente in invidiam domus Alexandri ab Cassandro Anti-

patri

patri filio instaurata, juvantibus strenuè Atheniensibus ; deinde variâ fortunâ jactata sub Macedonibus ; sed quietiore sorte usa sub Romanis ad bellum usque Mithridaticum : in quo cum partes sequuta Mithridatis aliquandiu fuisset, & pòst sponte Romanis se reddidisset, nihilominus à L. Syllâ asperius castigata eò paulatim recidit, ut primorum imperatorum Augusti & Tiberii tempore, cum quibus Strabo geographus vixit, vix vici mediocris modum retinuerit: sub Antoninis imperatoribus, Pio & Philosopho, sola arx Cadmea extinctæ urbis nomen reservans superfuerit. Reliquiæ tenues cum nomine eodem etiam post evastatam toties Græciam ad nos usque pervenêre.

VI.
DE REPVBLICA CORINTHIORVM.

Orinthus Ephyra quondam dicta, in Pelopònneso sita juxta Isthmum, quo Peloponnesus cum reliquâ Græciâ cohæret, urbs antiquissima & nobilissima, extincto regio Sisyphi genere, ex Herculis posteris reges habuit usque ad Bac-

chin Prumnidis filium per ætates quinque, ut notat Pausanias in Corinthiacis. Ex Bacchide ejusdem stirpis rege laudatissimo descendentes Bacchiadæ vocitati per totidem ætates regnarunt ad Telesten Aristodemo genitum, regum ultimum. Quo ab inimicis occiso imperium quidem in eadem domo Bacchiadarum universa & illustri mansit: sed ex regio in oligarchicum est mutatum, sic ut esset libertati affine. Hos Bacchiadas ait Herodotus, civitatem possidentes cum aliis familiis se non miscuisse usque ad Cypseli matrem claudam, quam dicit ob vitium hoc fastiditam à gentilibus suis enupsisse in familiam alienam. Et Pausanias docet, eos ex se reipublicæ præsides dedisse prytanes nuncupatos, annuum munus habentes. Sed prytanes quot numero fuerint, quæ eorum eligendorum ratio, quæ potestas, nec ipse, nec quisquam alius prodit. Herodotus statum illum reipublicæ Oligarchiam fuisse significat. Aristoteles autem, cum Cypseli versutiam in parando dominatu cum Pisistrati Atheniensis & Dionysii Syracusani astu comparat, & δημαγωγίας usum perhibet, subindicat, à libertate statum eundem non multum abhorruisse. Quæ verò apud Strabonem leguntur,

guntur, qui per annos ferè cc Bacchiadas imperium Corinthi tenuisse affirmat, dicitque numero plurimos, & genere claros, & in his tyrannos ditissimos fuisse, id ego non solum ad Oligarchiæ, sed etiam ad regni eorum tempus referendum censeo. At Cypselus Eetionis filius, Melanis nepos, Antassi pronepos è tribu Petreâ, per matrem verò Labdam Amphione Bacchiade natam, quam ob pedum vitium enupsisse dixi, Bacchiadarum familiæ insitus, astu magis quàm vi nixus, dum populo blanditus est, & palpum verbis obtrusit, statum illum oppressit, & se dominum civitati imposuit. Is submotis iis, qui obsistebant, & dominatu sibi firmato, ut testatur Aristoteles optimus autor & censor, ad mitia statim consilia flexit animum, pro ferro ac vi oratione benignâ utens, atque ea populum demulcens, ut toto imperii sui tempore corporis custodibus non habuerit opus: rarum inter tyrannos exemplum, quod posteà apud Syracusanos unus Gelo est imitatus. Quòd autem à Sosicle Corinthio asperi dominatus nota ei apud Herodotum inuritur, id sciendum est profectú ab omnis tyrannidis inimico vehemente, & libertatis amantissimo, ac referendum ad scopum, quem

sibi

ſibi propoſitum tunc Soſicles habebat. Nec mirum, ſi forſan initio quædam fecerit Cypſelus, quæ offendendis ac lædendis potentioribus fuerint, cum aliter conſtitui dominatus non potuerit. Quo tempore Demaratus quoque inter cives illuſtris & opibus prævalens è Bacchiadum genere, metuens ſibi à Cypſelo, ut ait Dionyſius Halicarnaſſeus, relicta patria Corintho, in Hetruriam jam antè ſibi notam commigravit. Cujus filius in Hetruria matreHetruſca natus Tarquinius, ſedibus Romam tranſlatis Romanum regnum eſt adeptus. Tenuit dominatum Cypſelus per annos xxx, & non ſolum Corinthi rerum potitus eſt, ſed etiam Corcyræ inſignis Corinthiorum coloniæ, quæ annis xxxIIII ante ejus initia fuerat deducta. Cæpit Corinthi Olympiadis xxxI anno ſecundo, qui erat urbis Romæ conditæ xcvI, regnante tunc apud Romanos Tullo Hoſtilio, apud Lydos Ardye Crœſi avo, decimo poſt finitum bellum Meſſenium ſecundum, annis xxx poſt initium veræ libertatis Atticæ. Deceſſit Olympiadis xxxvIII anno primo, Periandro filio natu majore (nam & alterum Gordiam ſuperſtitem habuit) in imperio ſucceſſore relicto. Hic patri diſſimilis, ingenio magis ſævo, benevolen-
tiæ

tiæ civium diffiſus, cuſtodiâ trecentorum ſatellitum ſe ſepſit, & metui ſe à civitate quàm amari maluit, ſed acer & bellicoſus diutius etiam quàm pater tyrannidem conſervavit, ut de eo tradit Ariſtoteles. Sed Soſicles apud Herodotum ait, eum initio acceptæ tyrannidis patre mitiorem fuiſſe, ſed conſuetudine & conſilio Thraſybuli Mileſiorum tyranni hoſpitis ſui aſperatum cæpiſſe gravius ſævire, & eminentiſſimos quoſque in civitate ſuſtuliſſe è medio, ac quod ſævitiæ patris defuerat, egregiè compleſſe. Sed ipſiuſmet conſilium Periandri id fuiſſe, & hanc rationem conſervandæ tyrannidis præcipuam aliis etiam ab eo commonſtratam ſignificat idem Ariſtoteles. Laërtius verò ex Ariſtippo affirmat, eum detecta turpitudine concubitus cum matre Crateâ amore filii vehementius incenſa, immitiorem in cives eſſe factum. Herodotus etiam memorat, Periandrum conjugem ſuam Meliſſam; Proclis Epidauriorum tyranni filiam, ex qua duos filios ſuſceperat, pellicum calumniis impulſum, fœdè peremiſſe, & cum eadem perempta concubuiſſe: & pòſt in ejuſce gratiam convocatas omnes Corinthiorum fœminas quàm ſplendidiſſimò cultu ornatas ad agen-
dum

dum Iunonis festum per satellites suos omni veste & ornatu spoliatas nudasse, & spoliis illis inferias Melissæ suæ fecisse. Addit porrò Herodotus, alterum filiorum Cypselum natu majorem minutæ mentis, ac imperii non capacem fuisse, alterum Lycophronem acerrimi ingenii ideoque patri carum, sed instinctu avi Epidaurii cum aliquandiu cum fratre vixerat, ob necem matris, patri eidem contumacem, atque eam ob causam ab offenso patre primum domo expulsum, deinde civium omnium hospitio, alloquio, ope prohibitum, demum Corcyram deportatum: post aliquot autem annos à patre jam ætate confecto & ad ferenda dominationis onera non amplius pari, ac in filium transferre imperium jam desiderante bis ter seriò revocatum, monitis & precibus fatigatum tamen redire noluisse: postremò cum pater ei conditionem offerret, ut ipse ad capescendum dominatum Corinthum veniret, pater intereà Corintho discedens Corcyram abiret, atque ibi sine imperio reliquum vitæ degeret, tum tandem eum assensisse, sed à Corcyræis re cognita priusquàm discederet, adventum Periandri aversantibus esse interfectum: Periandrum hac injuria læsum ad ulciscendum dolorem suum dele-

delectos Corcyræorum pueros ccc, per vim parentibus ereptos, ad Haliattem Lydiæ regem amicum ſuum caſtrandos miſiſſe: ſed pueros cum iis, qui eos curabant, Samum fortè delatos, à Samiis ſervatos, & cum commodum eſſet, domum eſſe remiſſos. Hanc rem tam indignè tuliſſe ſenem Periandrum ſcribit Laërtius, ut dolore confectus abierit è vita jam ferè octuagenarius. Suidas, qui à veteribus ſcriptoribus ſua talia ſolet deſcribere, dicit, durum & immitem tyrannum fuiſſe, Corinthios gravi ſervitute preſſiſſe, bellicoſum aſſidua bella geſſiſſe, ex utroque portu Corinthiaco utrumque mare Ionium & Ægeum triremibus ſulcaſſe. Mortuus eſt ætate grandis, cum tyrannidem tenuiſſet annos quaſi xl, inter ſeptem Græciæ ſapientes à multis numeratus, ſed libidine dominandi abreptus à veræ ſapientiæ uſu ac ſcopo, toto quod ajunt cœlo, aberravit. Incidit mors ejus in annum primum Olympiadis xlviii, ſeptennio pòſt quàm Soloni νομοθεσία Athenis fuerat commendata, annis xxi antè quàm Piſiſtratus tyrannidem Athenis invaſit. Periandro defuncto per triennium ac menſes ſex tyrannis Corinthi videtur fluctuaſſe. Nam Pſammetichum Gordiæ filium proxi-

mum scilicet agnatum eam arripuisse, & tantò tempore usurpasse, verba Aristotelis significant: cujus tamen res tam obscuræ fuêre, ut nisi hæc paucula Aristotelis verba obiter adscripta extarent, vixisse eum planè ignoraremus.

Initium libertatis popularis.

AB eo verò tempore profligato dominatu popularis libertas arrepta à civitate est, eaque duravit, quamdiu res Græciæ incolumes stetêre. Sed qualis ejus ordo, cujusmodi senatus, qui magistratus in ea fuerint, à nullo veterum proditum est. Hoc tantum ex Plutarcho in vita Dionis cognoscimus, magis castigatum aut adstrictum statum popularem Corinthi quàm Syracusis fuisse, ac propius ad optimatum gubernationem accessisse. Ait enim ille, ut plurimum penes paucos rerum administrationem ibi stetisse, ad populum verò haud multa de republica fuisse relata. Idemque ibidem dicit, Dionem de constituenda reformandave republica Syracusana cogitantem ad Laconicam & Cretensem formam ex regio, populari, optimatum statu permixtam respexisse, atque eum in finem Corintho quosdam accersitos expectasse, ut eorum consilio atque opera uteretur, quo facilius rem

animo conceptam perficeret, idque magnæ invidiæ Dioni apud multitudinem Syracuſanam fuiſſe, ſuetam laxiori poteſtati, & per obtrectatores in eum concitatam. Quò & ille locus referri poteſt, qui eſt apud eundem Plutarchum in vita Timoleontis, ubi & optimates nominat, & ſtatum popularem. Nec tamen dubium eſt, quin verè ſtatus popularis fuerit, qui valuit Corinthi. Veſtigia enim ejus conſpicua ſunt in hiſtoriis, & maxima quæque decerni illic ſine populo non poterant, & coloniæ à civitate hac deductæ multæ & illuſtres in poteſtate populi fuêre: inter quas capita extulêre Syracuſa & Corcyra. Hoc verò ad ſingularem civitatis hujus laudem pertinet, quod perhibet de ea Plutarchus in ejuſdem Timoleontis vita, Corinthios ſcilicet ſemper libertatis amatores, & tyrannorum oſores fuiſſe, & ſæpe maxima bella non regnandi deſiderio, nec ſtimulante avaritiâ, ſed tuendæ Græcorum libertatis gratiâ ſuſcepiſſe: atque hanc ob cauſam Siculos tyrannide preſſos, & ab armis Punicis ſibi metuentes præ omnibus Græcis Corinthios potiſſimum auxilia rogaſſe: & quod pòſt additur, Dionyſio Syracuſis amoto, & Corinthum in exilium miſſo, belloque contra Pœnos fe-

licissime à Timoleonte confecto, & Syracusarum solitudine cum nova populi frequentia, novis ibi colonis collocatis commutata, Syracusanos beneficium agnoscentes honestissimis & pulcherrimis laudibus in cœlum extulisse, per quos libertatem ac salutem adepti tyrannorum jugum, & barbarorum crudelitatem evasissent: atque has laudes cumulatas fuisse, cum Timoleon Pœnos majoribus cum copiis in Siciliam reversos, majori rursus clade castigatos tota insula expulisset, & submotis omnibus qui libertati graves erant, idem beneficium reliquis Siciliæ civitatibus universæq; insulæ, quod Syracusis, sine emolumento suo, & suorum præstitisset. Corinthus, si Thucydidi credimus, prima civitatum Græcarum navium majorum usum novit, & maritimis rebus dedita fuit sub Bacchiadis, navali prælio cum colonis suis Corcyræis conflixit annis CC XXXII ante initium belli Peloponnesiaci, CLXXXIII ante Xerxis adventum in Græciam, Cypselo tyrannidem tenente. Ad usum maris summam commoditatem ei præstitêre duo portus, de quibus dixi, Lechæus & Cenchræus, quorum ille occidentem hic orientem spectat. Maris usus opes dedit civibus & populi frequentiâ ac ædifi-

ciorum ſplendore civitatem maximè auxit. Semel paſſa ſeditionem civilem valdè cruentam Olympiadis XCVI anno tertio, qui fuit XII poſt captas à Lyſandro Athenas, & proximus poſt illuſtrem victoriam Cononis ducit Attici ad Cnidum: quam ſeditionem prolixè deſcribit Xenophon lib. IIII ἑλληνικῶν. Libertas preſſa à Macedonibus præſidio monti, qui urbi imminet, quem Acrocorinthum vocant, impoſito. Erepta deinde iis ab Arato Sicyonio ac ſocietati Achæorum addita, ſed non multo pòſt occupata à Cleomene Lacedæmonio Achæorum hoſte, & hoc victo recepta ab Antigono Macedone, à Macedonum jugo cum aliis non paucis urbibus Græciæ rurſum preſſa: quo ad debellato à Romanis Philippo rege, duce T. Quintio Flaminio, per conditiones pacis Achæis reddita fuit, & ſimul tota Græcia jugo Macedonico liberata. Pòſt Corinthus *fortuna* ſecunda luxurians funditus demum ab iiſdem Romanis bello Achaico deleta duce L. Mummio, eodem anno, quo duce P. Scipione Carthago quoque in Africa exciſa eſt. Is fuit annus tertius Olympiadis CLVIII, urbis Romæ ſecundum Varronem DCVIII. Viri omnes in urbe captâ trucidati, fœminæ cum pueris ſub coronâ

venditæ. Vrbs diruta in ruderibus jacuit ſine habitatore per annos quaſi CII. Hoc enim verius quàm quod alibi à me ſcriptum de annis LXXXVII. Nam non à C. Cæſare primùm conſule, quod ibi ſcripſi ſecutus autores alios, ſed ab eodem quintùm conſule & dictatore, qui vitæ ejus poſtremus fuit, eſt inſtaurata cum Carthagine, ut affirmat Dion Caſſius, & ante eum ſcripſit Strabo. Ab eo igitur miſſis iſtuc colonis è genere libertino reſtituta anno urbis Romæ DCCX tam feliciter reſurrexit, & ædificiis, opibus, novi populi frequentià crevit, ut proximis ſæculis inter feliciſſimas ac pulcherrimas totius Græciæ haberetur. Nec defecit ejus fortuna, quamdiu ſub Romano ac Byzantino imperio Græcia quievit. Cujus quiete, culpa Manuelis Comneni imperatoris commota, cum Rogerius Normannus Siciliæ rex perfidiam & injurias Manuelis ulturus Acarnaniam, Ætoliam, Bœotiam, Peloponneſum invaderet, Corinthus quoque ab eo capta, & direpta eſt: Acrocorinthus mons urbi imminens, & caſtellum in vertice habens, quo tota ferè civitas aſſumptis omnibus rebus ſuis, & multi è vicinià velut in tutiſſimam arcem confugerant, etiam per vim occupata.

VII. DE

VII.

DE REPVBLICA SYRACVSANA.

SYRACVSAE, caput quondam Siciliæ, in rebus Græciæ celeberrimæ, ſub nomine Ortygiæ primum habitatæ ab Ætolis Græcis, deinde his expulſis occupatæ & poſſeſſæ à Siculis origine Italis, denique ejectis Siculis coloniam accepêre è Peloponneſo, principe Archiâ Corinthio Heraclida, fluente Olympiade XI, Romulo Romæ regnante, fervente in Peloponneſo bello Meſſenio primo. Colonia nova ob Archiam conditorem, & plurimos, qui eum è Corintho ſecuti ſunt, metropoli Corintho inſcripta fuit. Corinthii enim jam tum mari plurimum inter Græcos valuêre. Sed acceſsêre *plures* deinceps etiam ex reliqua Peloponneſo: paulatimque urbs Syracuſana adſpirante fortuna ita crevit, ut facta ſit non modò urbium Siciliæ, ſed etiam totius Græciæ, ut affirmat Cicero, maxima & pulcherrima. Complexa fuit uno ambitu, ut ait idem, urbes magnas quatuor, Inſulam, Acradinam, Tycham, Neapolim. Ambitus fuit CLXXX ſtadiorum, præter ſuburbia

duos habens portus, receptantibus classibus longè commodissimos, quos insula interveniens disjungit, agrum verò circumjectum fertilissimum hic illic in tumulos aut colles minores assurgentem, paludibus intercurrentibus incinctum. Prima habitatorum sedes fuit in insula, Ortygiâ quondam nuncupata. Inde crescentibus civitatis rebus reliquę partes domiciliis etiam occupatæ: quarum postrema fuit Neapolis.

Reipublicæ Syracusanæ forma.

CIvitas ex quo duce Archiâ novum principium cepit, libera statim & sui juris fuit. Forma reipublicæ usa est sine dubio tali, qualis tum erat in metropoli sub Bacchiadis, oligarchica scilicet Aristocratiæ vicina. Pòst, cum plebs cœpisset lascivire, pulsis optimatibus, quos γαμόρες Herodotus vocat, ab agrorum possessione, rempublicam invasit. Eos verò Gelon Gelensium vicinorum tyrannus opem rogatus cum in patriam reducere vellet, cum exercitu adveniens statim à plebe non obsistente in urbem receptus fuit, sed imperium non restituit optimatibus, verùm sese dominum constituit. Quod factum Pausanias scribit Olympiadis LXXII anno II, quo ab Atheniensibus feliciter contra

contra Persas dimicatum est ad Marathonem, Dario Hystaspis filio in Persiâ regnante, annis quasi CC XLIIII post coloniam ab Archia deductam. Gelon dominatu ita usus est, ut domi amaretur ab omnibus, metueretur à nemine. Vrbem populi frequentia, amplitudine, splendore, opibus plurimum auxit: victis & captis oppidis aliquot (erat enim victoriosus) quicquid in iis erat meliorum & nobiliorum civium, Syracusas traduxit: omnium ferè, qui Siciliam habitabant, animos sibi devinxit. Virium tantum sibi paravit, ut CC triremium armatarum classem cum exercitu tanto, quantum tunc tota propemodum Græcia conficere contra Xerxem poterat, Græcis auxilio promiserit, si sibi vel classis, vel exercitus terrestris imperium eo bello designare vellent. Quorum neutrum cum obtinere posset, contra Carthaginienses bellum suscepit ab Egestanis in Siciliam evocatos: eosque eodem die, quo ad Salaminem in Græcia nauali prælio certatum est contra classem Xerxis, ut tradit Herodotus, tam latè cecîdit ad Himeram urbem maritimam, ut victoria illa gloriam Themistoclis, qui Persas ad Salaminem superavit, æquasse aut superasse putetur. Periit in prælio ipso Pœnorum

dux Amilcar: cæsa feruntur CL hostium millia. Pœni tota Sicilia submoti: captivis omnes insulæ urbes repletæ: pax petentibus Carthaginiensibus data. Post quæ oblatum totius insulę regnum generose à Gelone recusatum: Hinc gloria ei aucta & universorum amor. Demum omnibus benè constitutis, gloria satur vita decessit Syracusis, cum dominatum ibi tenuisset annos quasi XIII. Et successit frater natu maximus Hieron Olympiadis LXXV anno tertio. Hic imperii initio Geloni multum dispar, suspicax, sævus, avarus, multa turbans: deinde morbo correptus diuturno, consuetudine doctissimorum hominum melior factus, post feliciter gestum contra Pœnos Siciliam repetentes bellum, Thrasydæo Agrigentino gravi prælio superato, & ad desperationem adacto, sub vitæ finem in odium Syracusanorum, incertum ob quam causam, delapsus Catanam cum concessisset, illic obiit Olympiadis LXXVIII anno secundo, cum dominatum tenuisset à morte Gelonis annos XI, menses VIII. Post quem, eundem dominatum rapuit tertius frater Thrasybulus, tyrannus fœdus, cujus crudelia facinora repetendæ libertatis desiderium accenderunt, & ruinam interitumque ipsi matura-

curarunt. Armis enim à Syracuſanis petitus & victus, atque in arctum redactus, deſerto dominatu Locros in ora Italiæ exulatum abiit, ibique ſibi mortem conſcivit. Fugit à morte Hieronis elapſis menſibus decem. Syracuſani pertæſi tyrannidis libertatem cupidè reſumpſerunt. Nec eo contenti, ut magis & magis hunc ſtatum ſuum firmarent, alias quoque non paucas Siciliæ urbes tyrannis aut præſidiis externis, quibus premebantur, liberarunt. Verùm non multò pòſt in periculoſiſſimam ſeditionem inciderunt. Nam libertate recuperata adſcriptitios cives, quos Gelon formandæ fortunæ ac potentiæ ſuæ Syracuſas traduxerat, & civitate donaverat, civitatis quidem jure non privarunt, ſed honoribus excluſerunt: ſoli verò ipſi indigenæ magiſtratus ceperunt, ac rempublicam adminiſtrarunt. Quod adſcriptitii ferendum non putantes, quorum ſeptena millia ex millibus denis à Gelone adſcitis ſupererant, conſpiratione inter ſe clàm inita, & ſubito tumultu concitato duas urbis partes, Inſulam & Acradinam occuparunt, triennio poſt tyrannidem deletam. Cives indigenæ, qui numero ſuperabant, cæteris partibus urbis contra eos munitis, & Epipolis occupatis com-

meatu eosdem prohibuerunt: simul frequentibus assultibus Acradinam & Insulam infestarunt: ad hæc navali prælio primum, deinde & terrestri extra urbem tumultuantes superarunt: denique cedere urbe, aut rebus præsentibus acquiescere coëgerunt, cum seditio & tumultus biennium durassent. Interim Ducetio Siculo duce coloni Catanenses, quos Hiero ejectis veteribus civibus ibi collocaverat, Catanâ expulsi, urbs indigenis restituta: passim totâ Siciliâ reductis exulibus, alienigenis submotis, pristino statui reddita. Alienigenarum colluvies in extremâ insulæ parte Messanæ consticit. Reipublicæ forma Syracusis ea tum fuit, quam Aristoteles propriè πολιτείαν appellat, ex oligarchiâ & democratiâ mixtam, vel popularem primorum potestate temperatam: quem idem civitatis statum optimum esse censet. Itaque & primores in honore & dignitate præcipuâ fuêre, & populus reliquus suas quoque partes in republica tulit. Verùm post aliquot annos hoc statu adhuc durante, & civium numero iterum crescente Tyndarides è primoribus vir prædives, ambitionis œstro percitus in summum discrimen libertatem rursum adduxit. Nam egenorum civium multitudinem largi-

tione sibi devinciens, & eos ceu satellites circum se habens, plenis jam passibus ad dominatum cœperat contendere. Sed consensu & concursu eorum, qui gratiâ plurimum apud plebem valebant, & plus cæteris sapiebant, repressus, & cum tueri eum egenorum manus vellet, exorto tumultu interemptus fuit. Cumque alii exemplo hoc non deterriti ad potentiam libertati gravem viderentur adspirare, populus Athenienses imitatus humiliandis iis, qui caput efferebant, petalismi usum induxit. Vt enim illi ostracismo suo potentiores cives, ipsa gratia & gloria civitati suspectos in exilium decenne pellere in more habebant, sic Syracusani petalismo similes cives in exilium quinquenne mittebant, ut à periculo ejus, quod metuebant, longius abessent. Πεταλισμὸς autem id genus ejectionis, quæ citra læsionem honoris aut fortunarum fiebat, vocabatur, quia nomen ejus, quem quisque ejectum volebat, bracteæ vel lamellæ, quam πέταλον Græci dicunt, aut folio oleæ, ut vult Diodorus, quod eadem voce Græca significatur, quemadmodum Athenienses ὀστράκῳ, id est, testulæ seu cortici, inscribebat, & in vas ei rei destinatú conjiciebat.

jiciebat. Sed institutum hoc Syracusis, sicut Athenis, ætatem ferre non potuit. Nam primarii viri reipublicæ gerendæ ante alios idonei, petalismi hujus metu curis publicis sensim se subduxêre, sibique vixerunt. Ita in audacium & temerariorum atque imperitorum pessimorumque hominum manus respublica incidit, atque hinc pericula & incommoda secuta maxima. Quibus motus populus, ut ad capescendam rempublicam redirent optimates, petalismum tandem abrogavit. Post quod tempus satis quieta domi civitas fuit. At foris bella contra Tuscos in Italia, contra Ducetium Siculorum ducem, Agrigentinos, Trinacrios, Leontinos, Egestanos in Siciliâ gessit fortunâ sæpius prospera quàm adversa, multoque plurimas ditissimæ insulæ civitates imperio suo parentes, aut fœderibus devinctos habuit. Sed ex Leontinis motibus, per quos potissimi ejus oppidi cives Syracusam traducti, plebs in exilium acta, oppidum ipsum funditus eversum, cum jam opibus, viris, viribus, ædificiis esset florentissima, & ad totius insulæ imperium parandum se accingeret, incidit in bellum Atticum longè maximum, prolixè à Thucydide, Diodoro, Plutarcho expositum. Quo bello impendiis

& cæ-

& cædibus exhausta, ac penè fracta cum jam fatisceret, unius peregrini ducis Cylippi Spartani solertiâ ac virtute rursum erecta & victrix facta tantas clades Atheniensibus terrâ marique reposuit, ut mirum videretur ex his resurgere eos potuisse. Cæpit hoc bellum Olympiadis XCI anno primo, qui fuit quinquagesimus post libertatem reparatam: duravit non totum triennium, insigne documentum vicissitudinis fortunæ, ostendens simul, eos, qui aliena imperia affectant, & proferre terminos potentiæ suæ satagunt, & cupiditate magis quàm ratione feruntur, sæpè in periculum tuendarum rerum suarum devenire, sæpè etiam sua amittere. Ab hac illustri victoriâ plebs ferociens, quæ fortissimam operam promissis primatum incitata cum terrestribus in pugnis, tum maximè in prœliis navalibus patriæ præstiterat, non jam contenta priori jure, quo hactenus vixerat, id effecit, ut temperies illa reipublicæ, de qua antè dixi, in merum statum popularem degeneraverit. Testis Aristoteles Politicorum libro V. cap. IIII, cujus hæc sunt verba: Καὶ ἐν Συρακούσαις ὁ δῆμος αἴτιος γενόμενος τῆς νίκης τοῦ πολέμου τοῦ πρὸς Ἀθηναίους ἐκ πολι-

τείας

τείας εἰς δημοκρατίαν μετέβαλε: id est, *Et Syracusis populus cum autor potissimus victoria bello Attico fuisset, statum illum reipublicæ temperatum in popularem convertit*. Popularem autem simpliciter cum dicit, ad excessum deflexisse, & ad confinia anarchiæ aut licentiæ multitudinis ivisse, hoc est, immodicam libertatem in ea fuisse significat. Sic enim frequenter philosophus in hac disputatione vocem istam usurpat. Nec alienum hoc à sensu Platonis, qui libro VIII de republica ait, vulgus imperitum eam demum veram libertatem censere, in qua potestas faciendi sit, quod quisque velit, idemque ἀναρχίαν ἐλευθερίαν, quemadmodum ἀσωτίαν μεγαλοπρέπειαν, nuncupare. Atque hoc vitii fuisse in libertate Syracusanâ, evidentissime docet Plutarchus in vitâ Dionis, cum diffusum ac dissolutum populi dominatum adhibitis in consilium Corinthiis adstringere voluisse Dionem commemorat, affirmatque Platonem alibi dixisse, tam laxam populi libertatem nihil aliud esse, quàm universalem quendam rerum civilium mercatum. Scribit Diodorus, Dioclem, è primis civium illius temporis, qui Niciam & Demosthenem duces

duces Atticos bello captos morte plectendos suaserat & persuaserat, virum asperi & severi ingenii, facundiâ promptum, existimatione sapientiæ & justitiæ præcipuum, autorem populo fuisse mutandi rempubl. & magistratuum electionem conferendi in sortem. Quod si verum, docemur, ad id usque tempus deliberato & per suffragia magistratus fuisse designatos, quod ad optimatum statum propius accedebat, & rectæ rationi erat congruentius. Et tunc demum morem sortiendi magis popularem, & infimo cuique gratiorem, at longius à rectà ratione abeuntem, esse admissum. Quod an Dioclis sapientiæ ac justitiæ congruum videri queat, æstimandum prudenti lectori permitto. Mihi verosimile, plebem rebus prosperis elatam & promissa nupera reposcentem id flagitasse: Dioclem autem primoribus civitatis, ac reliquæ meliori populi parti autorem fuisse ad avertendũ majus malũ à seditione impendens, ut plebis postulato cederetur: deinde ipsum cum collegis ipsi adjunctis, viris eximiis, accepta ab universis potestate, (quod addit ibidem Diodorus novis legibus novum hunc statũ formasse. Nec dubitare possum, quin legibus his sortiendi quoq; modus certus, & quę alia ad

bonum ordinem, & commodum reipublicæ pertinere videbantur, sint definita. Et quod idem scriptor Siculus porrò subjicit, Dioclem pœnas facinorum omnium asperasse, & nequitiæ osorem in scribendis legibus sese ostendisse, id istuc refero, quòd laxiori libertati, cum quâ peccandi libido ac licentia solet crescere, ad comprimenda vitia duriori freno opus esse ille censuerit. Ac sunt sanè notatu digna, quæ de eodem viro ab eodem Diodoro memoriæ produntur: *fuisse scilicet in sanciendis delictorum pænis rigidum atque inexorabilem*, inque mulctis omnium criminum publicorum & privatorum definiendis accuratissimum, in præmiis etiam pro cujusque dignitate ac merito decernendis justissimum: legesque ejus adeò probatas esse, ut à multis Siciliæ civitatibus, quibus latæ non erant, earum usus ultrò sit receptus: ad hæc habuisse eum quidem in munere scribendarum legum collegas ingenio & prudentiâ excellentes, & tamen soli illi legum lationem fuisse tributam: Et fuisse post ea tempora primum sub Timoleonte Cephalum quendam, deinde sub Hierone posteriore Polydorum scribendis legibus deputatos, sed neutrum eorum legislatorem, utrumque autem le-

gis

gis latoris (Dioclis) explanatorem esse nominatum, propterea quòd leges ipsæ antiquâ dialecto conscriptæ obscuriores esse & interprete opus habere viderentur: ac fuisse ipsum Dioclem in dictionis formâ brevem & adstrictum, lectoribusque considerationem multam reliquisse: denique inter cæteras leges hanc quoque scripsisse; ut morte plecteretur, qui arma gerens in forum veniret, nec valeret heic quicquam ignorantiæ, aut ullius circumstantiæ alius allata excusatio: posteà ipsum ex urbe contra incursantes hostes fortè egressum ense accinctum, & mox regressum in urbem, cum cognosceret contentionem ac tumultum in foro esse, rectâ istuc quoque accurrisse, de ense non cogitantem, atque hanc ob caussam ab homine privato reprehensum, quòd leges ipse suas solveret, clamasse, nequaquàm hoc se factum velle, sed paratum sanguine suo eas sancire: & cum dicto semet ense suo transverberasse. Facinus grave, & Christianis legibus damnatum, attamen argumentum evidens ingentis amoris in patriam, ostendens vitam profundere eum maluisse, quàm exemplo suo legum autoritati officere, aut vim vigoremque earum hebetare. De Diocle hactenus. In statu

hoc populari qui ordo fuerit, qui agendi modus, dicere difficile. Fuiſſe in eo ſenatum aliquem, numero quidem amplum, virorum ſcilicet DC, ex initio rerum Agathoclis apud Diodorum cognoſcimus. Sed fama ejus perobſcura, & poteſtas, uti exiſtimo, exigua: ideò rara ejus mentio. Populus rerum omnium dominus erat, aſſiduoque in concione verſabatur. Is domi ſummos magiſtratus creabat, belli duces deſignabat, iis exercitus & imperia dabat & adimebat, bellum decernebat, pacem faciebat, ſocietates & fœdera inibat, vitæ necíſque poteſtatem in cives uſurpabat, contra leges gratiam delinquentibus concedebat, exulare jubebat, ab exilio revocabat. Reliqua magiſtratibus, qui ut aliis in civitatibus popularibus varii erant, permittebantur. Hi erant annui: è quibus maximi στρατηγοὶ, militiæ duces, à populo deſignabantur: à quo & exercitus & auſpicia vel imperia accipiebant: & hi vario numero, bini, terni, quaterni, interdum plures, prout populo placebat. Et præter hos eodem nomine dictus στρατηγὸς, armorum & rerum militarium præfectus in urbe, magnæ autoritatis, velut quietis cuſtos, etiamſi bellum externum nullum eſſet. Alii ferè, ceu dixi, ſorte ducebantur. In

his erant qui judicia varia exercebant, qui pecuniam publicam tractabant, qui civium mores curabant censebantque, qui societatibus civilibus, in quas civitas erat distincta, præerant, & id genus alii. Et quia civitas rebus maritimis propter portuum commoditatem, multum dedita erat, non pauci regundis iis quotannis præficiebantur. Verùm ætatem diu ferre status iste non potuit. Erat enim nimium popularis, in quo minimum ii, qui sapientiâ præstabant, plurimum improvidi & stulti valebant, *ἀπερίσκεπτοι γὰρ καὶ ἀνοητότεροι οἱ πολλοὶ*: qui ut ferè per se minus periti sunt negociorum publicorum, ita minus quoque ad ea, quæ publicè aguntur, animos advertunt, singuli verò sua potissimum spectant & curant, iisque occupatas mentes habent. Quapropter facillimè ab illis, qui astutiâ pollent, in fraudem abducuntur. Quod heic accidit evidentissimè. Nam vixdum octennio exacto post Athenienses in Siciliâ debellatos, & reipublicæ potestatem Syracusis ad populum traductam, Dionysius Hermocratis filius, vir vaferrimi ingenii, simulator egregius, dementata plebe, & corporis sui custodiâ valida ab ea impetratâ, tyrannidem invasit, cum flueret annus LXI post rempublicam

dominatu Polydori liberatam, qui quartus erat Olympiadis XCIII, quo exeunte Athenæ Lyſandro & Spartanis ſunt deditæ & muro nudatæ. Is oppreſſa libertate, & arce cervici civitatis impoſitâ leges populo dedit, quas voluit, eoque uſus eſt, ut ſeſſor equo, cujus tergum conſcendit, & os freno coërcet. Bella varia & gravia geſſit contra Pœnos, Siculos, Italos, magnamque Italiæ partem cum Siciliâ imperio ſuo ſubdidit. Tyrannidem poſſedit ann. XXXVIII, morienſque filio Dionyſio juniori reliquit, opibus, milite, claſſibus ita munitam, ut expugnari non poſſe ipſus arbitraretur. Sed filius regnandi artibus patri diſſimillimus, iners, & in vitia profuſus, tyrannidis ſuæ anno undecimo, à Dione affine, quem in exilium egerat, armis Siciliâ excedere coactus fuit, & libertas qualiſcunque civitati reſtituta. Sed Dione paulò pòſt à ſuis nefariè trucidato, & rebus diu ſine capite domi fluctuantibus, ac tota Sicilia fœdè turbata, Dionyſius occaſionem ſpeculatus decennio ferè poſt fugam ſuam, confecto repente exercitu mercenario Syracuſas reverſus urbem cum arce recepit, & jam ſeipſo nequior, atque in omnia flagitia effuſior, ac intolerabilior populo rurſum incubuit. Verùm ope Corinthio-

thiorum, quos exules fuga elapsi, precibus fatigarant, ductu Timoleontis herôis optimi & felicissimi cum copiis non magnis istuc profecti, penè sine labore solio rursum dejectus, & Corinthum relegatus est, anno à morte patris XXV, qui fuit Olympiadis CIX annus secundus, à reditu suo ab exilio quintus surgens: ludibrium fortunæ ac vulgi, & cum è Sicilia discederet navi impositus, & cum Corinthi appulit; ubi quod reliquum fuit infamis vitæ turpiter egit. Timoleon arce urbeque potitus libertatem civibus reddidit, vitia quædam ejus sustulit nimia popularitate periculosa: in Dioclis legibus interpretandis & elucidandis opera usus est Cephali Corinthii, & Dionysii eadem civitate oriundi: magistratum novum annuum instituit summæ dignitatis, quem vocari voluit famulum Iovis Olympii, memoriam servaturum libertatis reparatæ, jussitque ejus nomine annum in actis signari, ut Athenis nomine archontis & Romæ consulum: quod institutum mansit in civitate Syracusana ad eam à Romanis occupatam per annos circiter CXXXI. Primus Iovis famulus suffragiis designatus traditur Callimedes vir inter suos honoratus. Ad hæc Timoleon, quod optatissimum civitati erat, à Dio-

ne neglectum, arcem in insula nobilissima & antiquissima urbis parte, magnificentissimo opere structam, sedem tyrannorum & contra omnia eorundem monumenta, funditus evertit, excepta sola Gelonis statua, cujus memoria, populo erat gratissima propter benevolentiam ejus multis modis spectatam. Tum urbem bellis & tumultibus superioribus evastatam, & cædibus fugaque civium exhaustam ædificiis rursum ornare, & habitatorum frequentia excolere cæpit. In hunc finem exules Syracusanos ex Sicilia, Græcia, Asia revocatos restituit in integrum, quos ad decem hominum millia fuisse perhibent: atque multò majorem numerum ex Siculis & vicinis Italis Græci generis dicitur addidisse. Ita solitudo urbis brevi tempore in abundantiam populi commutata fuit. Deinde armis superatos reliquos Siciliæ tyrannos evertit, Pœnos summis viribus ad occupandam & subjiciendam sibi totam insulam connixos ex insula decedere coëgit, urbes desolatas instauravit, libertati locum ubique fecit. Denique Siciliam, in quam miserrimè afflictam venerat, studio ac felici virtute sua cultissimam reddidit, & posthabito reditu in patriam, istic quod reliquum longævæ vitæ exegit, omni.

omnibus insulanis; inprimis verò Syracusanis; velut novus civitatis conditor & libertatis instaurator gratissimus. Cui mortuo gratitudinis ergo magnificum monumentum sumptu publico structum, & solenni pompâ quotannis parentatum. Sed Sicilia diu quiescere, & in priora mala relabens, tyrannide carere non potuit. Nam vix paucis à morte Timoleontis elapsis annis, Syracusis factiones rursum subnatæ, cum alii ad solutam populi potestatem rem traherent, alii temperatam pauciorum eminentium autoritate & consilio regi eandem mallent, fores ad invadendum dominatum Agathocli homini novo iterum aperuerunt. Hujus pater Rhegio exulans *fortuna tenui, mater Sicula* paupercula, ipse infans à patre expositus, sed cura matris servatus, cum in ætate adhuc minore esset, *in* officinam figulinam datus, eamque artem edoctus, & eandem aliquandiu factitans, deinde cum patre ex obscuro Siciliæ oppido Syracusas commigrans, ac à Timoleonte in numerum civium adscriptus, corporis specie egregius, robore validus, ingenio acris, à morte patris divites nuptias fœminæ Syracusanæ iniit. Tum miles factus per gradus ad præfecturam mille militum pervênit,

ad omnia militiæ munia aptus; consilio & manu promptus, gloriæ & potentiæ avidus, militibus apprimè carus, iisque sibi devinciendis mirus artifex, variis armorum casibus jactatus. Ex Italicâ militiâ (illuc enim Crotoniatis contra Brutios auxilia Syracusani miserant) Syracusis tandem repetitis, inimicum factioni eorum, sub quibus in Italiâ ordines duxerat, propterea quòd paucorum potentiæ studiosi audirent, & acrem hostem se tulit, hominibusque popularibus plurimum sese commendavit. *Dein suspectus rerum novarum*, quasi libertati insidians, vix astu singulari à periculo capitis elapsus, mox militem cogens; & in metum Syracusanos conjiciens, revocatus domum in omnes occasiones occupandæ tyrannidis animum intendit. Simulabat serium studium tuendi status popularis; eaque simulatione effecit, ut à popularibus præfectus armorum simul & custos pacis designaretur tantisper, donec solida concordia, quæ multis modis dissilierat, in civitate rursum coiret. Erat in civitate synedrium, ut vocat Diodorus, virorum DC, senatus amplioris instar, in quod lecti tum erant autoritate & opibus inter cives præcipui, quod speciem aliquam paucorum potentiæ præ se fer-

ſe ferre videbatur. Id verò maximè obſtare conſiliis ſuis Agathocles exiſtimabat. Itaque ei opprimendo curas omnes intendebat. Interea ſubitò vel exortus, vel ſubjectus rumor eſt, à conjuratis tumultus cieri in mediterraneis inſulis. Quâ occaſione uſus ille, & poteſtatem nactus augendi militem, ſine mora factioſiſſimum quemque & ſui ſtudioſiſſimum ſibi adſcivit, quaſi tumultuantes conjuratos coërciturus. Verum vim alio vertit. Nam vocatos ad ſe nonnullos, qui in concilio ſexcentorum eminebant, velut de republica cum ipſis deliberaturus, poſtquam veniſſent deducti ab amicis, ſtatim inſidiarum ſibi paratarum inſimulatos comprehendi à militibus juſſit: mox queſtus in cœtu militum de periculo capitis ſui, & mentitus, veniſſe hos tanto numero à ſexcentis miſſos (venerant autem XLII) ut ſeſe abreptum ad DC abducerent. Atque hac oratione vulgo militum commoto, & ſine mora vindictam poſtulante, ſigna canere, ac ſontes trucidari, & res ſexcentorum, omniumque qui cum iis facerent, in prædam verti præcepit. Tum verò licentiæ ac ſceleri nequiſſimorum militum laxatis habenis, promiſcuis cædibus atque aliis facinoribus diris tota urbs reple-

repleta, nec ſolum illi, quos Agathoclis crudelis ſententia notaverat, ſed alii quoque, qui aut locupletes erant, aut olim militum aliquem ullâ re offenderant, in plateis, in ædibus, in templis paſſim trucidati, domus effractæ, ſtupra palàm patrata, nullum injuriæ aut contumeliæ genus omiſſum, opes omnes direptæ. Periiſſe ait Diodorus eo die innocentium civium ſupra quatuor millia, fugâ evaſiſſe per mœnia delapſos plures quàm ſexies mille, eoſque in vicinis oppidis eſſe ſervatos. Addita diurnis facinoribus *ſequens nox*, ac dies altera, ad explendam ſceleratam libidinem, & ſatiandos crudeles animos: in propinquos profugorum omnibus injuriis & contumeliis ſævitum. Tertio die captivorum aliis mactatis, aliis urbe ejectis, Agathocles concione civium advocata, & in ea factorum ſuorum ratione expoſita; purgaſſe ſe civitatem catervâ hominum dominatum affectantium jactavit: ſimulque integram ac illibatam libertatem populo ſe traditurum, & jam nunc defunctum laboribus ac periculis vitæ privatæ ſemet redditurum, & cuivis uni è populo parem futurum dixit: ac cum dicto detracto ſibi & conſciſſo paludamento, & veſte communi ſumptà abire cœpit.

Sed

Sed prohibitus à multitudine, cujus voluntas ipsi ignota non erat (magnam enim partem consiliorum consciam, ac patratorum scelerum participem habebat) & retinere potestatem rogatus, sic demum assensit, si sine collegis imperium sibi tenere liceret. Dicebat, grave sibi fore, eorum quæ collegæ committerent, id quod lex juberet, rationem reddere. Cui cum adstipulata concio esset, confestim designatus fuit strategus αὐτοκράτωρ. A quo tempore curis omnibus reipublicæ in se receptis jam sine contradictione dominatum tenuit, aliis præ metu necessitati parentibus, aliis mutatione ipsa lætis, multis, qui tenui in re erant, largitionum spe acquiescentibus. Nam in concione novas tabulas dispungendorum nominum, & agrorum divisionem Agathocles promiserat. His ita constitutis velut repentè mutatus, missis cædibus & injuriis benignum ac facilem se omnibus dedit, multos beneficiis, alios promissis sibi devinxit, humanus, affabilis, in tantâ potentiâ nec diadema sumpsit, nec custodiâ corporis more aliorum dominantium se muniit. Reliqua, quæ ad tuendum imperium pertinebant, struendis ac reficiendis longis navibus, parandis armis,

conficiendâ commeatuum copiâ summo studio curavit. Occupata ab eo tyrannis est Olympiadis cxv anno quarto, qui fuit post relegatum in Græciam Dionysium, & reparatæ libertatis initium vicesimus sextus. Post quæ idem Agathocles varia bella gessit, primum in Siciliâ contra exules Syracusanos, Agrigentinos, Gelaos, Messanenses, & hostes gravissimos & potentissimos Pœnos: deinde ut armorum Punicorum mala ex patriâ in terram hostilem transferret, anno dominatus sui VII, qui erat Olympiadis CXVII annus tertius, omnibus domi contra motus intestini pericula constitutis, cum exercitu in Africam trajecit, & vario successu bello illic administrato, demum relicto ibi filio natu maximo Archagatho ad continuandum bellum, ipse in Siciliam rediit, & multis ibidem casibus jactatus ob adversam filii fortunam denuò in Africam profectus, sed & ipse deteriore quàm antè fortunâ usus, desertis duobus filiis cum exercitu furtim in Siciliam sese recepit, exacto post primum in Africam adventum anno quarto. Dein cognitâ filiorum suorum nece, quos irati milites in Africâ occiderant, in rabiem versus, compositâ, ut poterat, cum Pœnis pace, in omne genus crudelitatis

se

ſe effudit, Siciliamque, quæ ſub Pœnis non erat, armis turbavit, eaque ſubjectâ in proximam Italiæ oram transgreſſus, cum Brutios metu conſternatos ſibi ſubjeciſſet, atque inde in Liparam inſulam vicinam trajeciſſet, ac Liparæos omni auro profano & ſacro exſpoliaſſet, Syracuſas repetiit, ſed omni prædâ in itinere naufragio amiſſâ, *vix ipſe incolumis* eò pervênit: ubi graviſſimo morbo correptus, & doloribus tortus infamem tandem animam anno ætatis ſuæ XCV in arce, tyrannidis ſede, *efflâvit*, conjuge cum parvulis liberis & regiâ gazâ in Ægyptum paulo antè dimiſſa, cum etiam penè moribundus filium à nepote regni cauſa occidi vidiſſet. Vivendi finem fecit Olympiadis CXXIII anno ſecundo, qui fuit tyrannidis ejus *triceſimus*. Status Syracuſarum à morte ejus fluctuans per totum decennium demum cum reliquâ Siciliâ in Pyrrhi Epirotarum regis, Agathoclis *generi*, qui ex Italiâ evocatus iſtuc venerat, poteſtatem incidit. Sed hoc à fortunâ paulò pòſt in Siciliâ deſerto, atque in Italiam reverſo, rebus Siciliæ rurſum turbatis, hinc Pœnis, inde Mamertinis veteribus Agathoclis militibus infeſtantibus, Hiero opidò adhuc juvenis, prætor & belli dux à Syracuſanis creatus, bello feli-

feliciter administrato, rex tandem Syracusarum declaratus fuit Olympiadis centesimæ vigesimæ septimæ anno tertio, post initium præturæ sexto. Hoc prudenter ac feliciter Syracusis regnante, & varia bella gerente, Siciliâ in partes distractâ, Romani à Mamertinis Messanam tenentibus, quos hinc Hiero & Syracusani, istinc Pœni premebant, in auxilium vocati, atque insulam ingressi arma contra Pœnos & Hieronem ceperunt. Deinde Hierone sibi sociato, de reliqua Sicilia, quæ Hieroni non parebat, cum Pœnis decertarunt, demumque eos tota insula decedere, & imperio ejus renunciare coëgerunt. Quod factum Olympiadis CXXXIIII anno tertio, cum bellum continuò gestum fuisset annos XXIII. Eo bello, quod Punicum primum Romani vocarunt, durante, & subsecutâ pace, belloque inter easdem civitates Romam & Carthaginem renato, Syracusæ sub Hierone rege optimo, & Romanorum socio fidissimo fuêre felices, ut non procul à conditione libertatis abessent. Abundarunt populi frequentiâ & opibus, floruerunt omnium artium ac artificum genere, tum splendore ac magnificentiâ ædificiorum publicorum & privatorum, ac variorum operum excelluêre, atque admi-

admirabiles fuêre. Obiit Hiero grandævus Olympiadis CXLI anno primo, qui erat belli Punici alterius annus quartus, cum natus annos XX prætor remp. gerere, & XXVI regnare cæpisset. Hæredem regni reliquit Hieronymum ex filio Gelone præmortuo nepotem, annos tum natum XV, exoratus à filiabus. Nam veritus id quod accidit, Syracusas eo tempore, ut dixi, florentissimas, libertate donare constituerat. Hieronymus successor degener posthabitis avi postremis monitis ac mandatis, & contemptis, quos ipsi avus moriens dederat, tutoribus & consiliariis, totus in fastum tyrannicum versus, & invisus omnibus bonis factus, ac relictis Romanis cum Pœnis fœdere junctus, altero regni initi anno Leontii à suis est interfectus. Sed ejus morte nihil profectum. Nam qui perniciosorum consiliorum autores ei fuerant, & ad Pœnos rem trahebant, quorum principes erant Hippocrates & Epicides, scelerata fraude civitatem turbatam variis motibus huc illuc impulerunt, impulsam armis suis oppresserunt, & ex ea Romanos infestare cæperunt. Romani Syracusas obsessas, & terrâ marique diu oppugnatas duce M. Marcello tandem expugnarunt, & cum reliqua Sicilia Pœnis de-

pulsis in formam provinciæ redegerunt. Expugnatio hæc, in quâ Mathematicorum ingeniosissimus, & mirificorum operum artifex maximus Archimedes, studiis suis intentus periit, accidit Olympiadis CXLI anno quarto, qui erat urbis Romæ conditæ DXLII, Appio Claudio Pulchro, & Q. Fulvio Flacco III consulibus, ab initio regni Hieronis LVIII, ex quo idem Prætor creatus fuerat LXIIII. Tum Syracusæ ornamentis plurimis, quæ tolli poterant, operibus clarissimorum artificum spoliatæ, eaque Romam translata: urbs tota fœdè direpta à militibus, ædificiis alia injuria non illata, cædes inermium nullæ factæ. Dehinc urbs eadem sub imperio populi Romani quieta mansit, intacta bellis servilibus, adhuc florens tempore Ciceronis, ut ex actionibus ejus in Verrem satis conspicuum est: demum à Sexto Pompeio Siciliam contra C. Cæsarem Octavianum, & M. Antonium obtinente fœdè vastata, & sensim sequenti ævo maximâ sui parte desolata. Reliquiæ denique intra insulam, olim partem ejus minimam, arctatæ.

VIII.

DE REPVBLICA ET STATV CORCYRÆORVM.

STatim post Syracusas ab Archiâ Corinthio in Siciliâ conditas, ab iisdem Corinthiis colonia alia in Phæacum insulam, ab Homero in Odysseâ celebratam, missa fuit duce Chersicrate è genere quoque Heraclidarum, ut prodit Strabo libro VI: ex quo tempore insula cum nova colonia nuncupata fuit CORCYRA. Homerus Troicis temporibus à nobilissimo populo Phæacensi insulam habitatam fuisse, & regem habuisse Alcinoum Nausithoi filium tradit: & hunc ait Vlyssem post longos errores excisa jam Troia in insulam istam venientem hospitio excepisse, & auxilio ei fuisse ad repetendam patriam Ithacam. Idemque memorat in eadem insulà urbem tunc floruisse Scheriam nomine, sedem regiam Alcinoi, gemino portu hinc inde urbem cingente felicem: populum verò jam tum ait rei maritimæ deditum navigandi fuisse longe peritissimum. Et Plinius ex Homero affirmat, insulam cum urbe olim tum Scheriam, tum Phæaciam esse appellatam. Sita ea

est in latere Epiri, quâ Thesprotii colunt, extra sinum Adriaticum, non procul distans à continente, XCVII pass. millibus, ut scribit idem Plinius, in longum patens. In hanc igitur insulam affirmat Strabo Corinthiorum coloniam esse deductam, principe Chersicrate Heraclidâ, eadem ætate, qua Syracusæ ab Archiâ fuêre conditæ, & dicit, in solo vetustæ urbis Scheriæ, ejectis inde prioribus habitatoribus Liburnis, colonos hos novos fuisse collocatos. Liburni verò an ex posteris Phæacum fuerint, an pulsis Phæacibus locum occupatum ad id usque tempus tenuerint, incertum. Colonia nova, ut dixi, Corcyræ nomen accepit, idque ei cum totâ insulâ factum commune, veteri nomine obliterato. Hæc etiam ita opibus & populi frequentiâ celeriter crevit ob situs commoditatem, & oportunos portus, recipiendis & emittendis navibus multis maximè idoneos, ut in alia loca colonos ipsa emiserit, novasque civitates quoque genuerit: quod de Epidamno, quæ Latinis est Dyrrachium, ex Thucydide, de Apolloniâ ex Strabone constat, utraque in Taulantiis, qui Illyriorum pars sunt.

Situs

Situs urbis Corcyræ & Status Reip.

POsita urbs est in eo insulæ latere, quod continentem spectat, circiter mediam lateris concavi & cum primis sinuosi longitudinem, in peninsulà in mare procurrente, solo plano, portu duplici insignis, agro totius insulæ amœnissimo, vitibus & arboribus fæcundis obsito. Forma reipublicæ initio similis Corinthiæ, ut solent metropoles coloniis suis eandem, quam ipsæ tenent, rempublicàm tradere. Erat autem tum, cum condita Corcyra est, respublica apud Corinthios in potestate paucorum optimatum è gente Bacchiadum ab Hercule originem trahentium. Et cum Corinthus tyrannide pressà fuit à Cypselo & Periandro, etiam ipsa imperio tyrannorum paruit, ut in iis, quæ de Corintho scripsimus, est expositum. Cumque Lycophronem Periandri filium Corcyræi interfecissent, ne Periandrum ferre præsentem cogerentur, iratus Periander delectos c c c optimatum filios, florem civitatis, castrandos Halyatti Lydorum regi amico suo, usus in id operà Corinthiorum, *transmisit: quos tamē ne fortunam tam indignam subirent, servatos Samii domum incolumes remiserunt. Quod factum paulo

ante mortem Periandri. Hoc verò beneficium Corcyræis præstitum à Samiis tam graviter tulisse Corinthios, perhibet Herodotus, ut armis propterea Samios cum Lacedæmoniis sint persecuti: idque argumento esse, ait, jam tum animis discordes fuisse Corinthios & Corcyræos, imò simultates inter se habuisse ab initio penè conditæ Corcyræorum coloniæ. Odium autem ex eo tempore inter eos crevisse, maximè est verisimile. Causas vetustæ discordiæ simul & recentis exponit Thucydides, in originem & occasiones belli Peloponnesiaci inquirens. Epidamnum coloniam annis circiter LXXXV postquàm ipsi in Phæacum insulam deducti fuerant, Corcyræi in ora maritima Taulantiorum, missa istuc redundante apud se populi multitudine condiderant, sed non sine autoritate & ope metropolis Corinthi. Nam hæc petentibus Corcyræis deducendæ coloniæ principem Phalium Heraclidem ex civium suorum numero, uti lex & mos habebat, dederat, & è civibus quoque suis, ac Doribus aliis ex reliquâ Peloponneso colonorum numerum auxerat. Quæ nova colonia idoneo loco collocata cum etiam brevi tempore magnum incrementum cepisset, rebus secundis, ceu fit, luxurians in

discor-

discordiam civilem delapsa, atque hujus occasione armis Taulantiorum petita non parvam rerum suarum ac virium jacturam fecit. Demum plebs in primores ira incensa civitate eos expulit. Expulsi ad Taulantios vicinos se contulerunt, & eorum ope atque armis Epidamnum terrâ marique infestarunt. Epidamnii, qui in urbe manserant, in angustias redacti Corcyræos conditores & patronos suos missis legatis supplices rogarunt, ut autoritate sua exules ipsis reconciliare, & Taulantios ad arma ponenda inducere vellent. Sed rejecti ab iis, sive quòd causam supplicum improbarent, seu quòd aliud tum animo versarent, ex monito oraculi Delphensis ad Corinthios ivêre, & illis coloniam dediderunt. Corinthii diversis causis moti, imò occasione gavisi, auxilia promiserunt. Præcipua causarum erat, quòd Corcyræis irascerentur, qui fortunâ insolescerent, nec eum honorem, quem coloni debebant metropoli, exhiberent. Et jam istuc fortunæ Corcyræi pervenerant, ut pecuniâ & classibus plus posse quàm Corinthii putarentur. Itaque occasione hac oblata freti societate aliorum humiliare eos Corinthii constituerunt: simulque auxiliis sociorum ac amicorum usi novos colonos & præsi-

dium armatum Epidamnum confestim miserunt. Quâ re cognitâ excitati Corcyræi, & ab exulibus exorati, qui se Corcyram jam contulerant, classem statim istuc amandarunt, & Epidamnios jusserunt tum exules sine morâ recipere, tum præsidium Corinthiorum, ac novos colonos dimittere. Quæ cum ab Epidamniis rejicerentur, & à Corinthiis ingens apparatus fieret, iidem missis Corinthum legatis suis & adhibitis Spartanis ac Sigoniis, quos testes rei actæ esse cupiebant, ad omnia se æqua obtulerunt. Sed contempti à Corinthiis, qui omninò bellare constituerant, etiam ipsi ad vim sese pararunt. Et paulò pòst prœlium navale commissum est non procul Actio promontorio, in quo pro Corinthiis LXXV, à parte Corcyræorum LXXX naves armatæ depugnarunt, adversa Corinthiorum fortunâ: trophæum à Corcyræis erectum. Atque eodem illo die Epidamnus ab aliis Corcyræorum navibus XL, & exercitu Illyriorum, quos sibi socios Corcyræi adsciverant, obsidione pressa victoribus se dedidit. Victores mari illic longè lateque potiti frementibus Corinthiis, atque omni studio ad majorem classem instruendam, viresque ex Peloponneso & aliunde augendas,

hoc

hoc & toto sequente anno incumbentibus. Corcyræi verò interea, nullis Græcorum hactenus sociati, Athenienses ad ineundam secum amicitiam ac societatem, frustrà obnitentibus Corinthiis induxerunt. Dehinc omnibus utrimque paratis Corinthii jam navibus instructi CL in conspectu urbis Corcyræ, cum Corcyræorum navibus CX, & Atticis X rursum conflixêre. Ea pugna gravis & pertinax fuit, victoria anceps, cum altero cornu hi, altero illi superarent. Corcyræorum CCL captivi è primoribus civitatis Corinthum avecti, eo consilio, quemadmodum ait gravissimus autor Thucydides, ut periculum fieret, anne per eos benignè in custodia habitos, & honesto titulo domum dimissos Corcyra in partes Corinthiorum traduci posset. Hæc Atheniensium societas cum Corcyræis acerbè accepta à Corinthiis, quanquàm circumspectè satis inita, tamen stimulus his ingens fuit ad conflandum contra ipsos atrocissimum bellum Peloponnense, quod descripsit Thucydides. Athenienses autem eò facilius permoveri se siverunt, ut hoc fœdus cum Corcyræis paciscerentur, quòd jam tunc prospicerent tempestaté belli è Peloponneso verticibus suis impendere. Nec enim

ignorabant ob creſcentem maritimam potentiam ſuam invidiâ adverſum ſe tumere Lacedæmonios, & cauſas bellandi honeſtas tantum quærere, ſociiſque ſe munire. Corinthios verò jamdudum ſe odiſſe: Thebanos vicinos ſuos ira quoque in ſeſe ardere: & ab his omnibus alios quoque intra & extra Peloponneſum in partes trahi. Itaque Corcyræos rebus maritimis ante alios Græcos plurimum valentes malebant ſibi devincire, quàm deſertos ab ſe accreſcere eoſdem partibus adverſis. Acceſſit Corinthiis & ſtimulus alter ex Potidæa colonia ſua paulò pòſt obſeſſâ & oppugnata ab iiſdem Athenienſibus. Dimicatum ad Corcyram quinquennio ferè ante initium belli Peloponnenſis, Olympiadis LXXXVI anno primo ineuro. Potidæa obſideri cæpit biennio pòſt, & pugna ad eam commiſſa inter Athenienſes & Corinthios, cum duraſſet obſidio annos duos & menſes aliquot, ſemeſtri ante belli Peloponnenſis principium. Dein quinto belli hujus anno, cum flueret Olympiadis LXXXVIII annus primus, atrociſſima ſeditio Corcyram penè evertit. Nam captivi, de quibus dixi, domum à Corinthiis dimiſſi, verbo, ut precium redemptionis ſuæ, talenta LXXX, pro quibus Corinthii

quidam spopondisse dicebantur, confi-
cerent, re verâ, ut traducendæ in par-
tes Corinthiorum Corcyræ darent ope-
ram, statim à reditu suo in id, quod in
mandatis acceperant, incubuerunt. Sa-
tegerunt scilicet suffodere civium mul-
torum animos, & à studio partium At-
ticarum eos avertere. Nec parum in
hoc profecerunt. Erat partium illarum,
quæ Atheniensibus studebant, princeps
Peithias, in senatu & populo præcipuæ
autoritatis; quem quoquo modo per-
ditum cupiebant. Cumque proditionis
paratæ accusatum in judicio absolu-
tum fremerent, ab eoque jam sese re-
criminante & judicio persequente sibi
metuerent, coitione factâ, sumptis pu-
gionibus in curiam irrumpentes Pei-
thiam cum senatus parte trucidarunt:
eodem furoris impetu privatos etiam
quosdam, quos oderant, obtruncarunt.
Cæsi omnes fuêre LX. Hoc principium
sequentium seditiosarum & cruenta-
rum actionum fuit, quibus hinc Athe-
nienses, inde Corinthii, & in horum
gratiam Lacedæmonii aliique in Pelo-
ponneso submissis auxiliis sese miscuê-
re: quorum immanitas fidem penè su-
perans, qua cives in cives variis modis,
diversis locis & temporibus sævierunt,
cum nec vicini vicinis, propinqui pro-
pinquis

pinquis parcerent, nec liberi à parentibus manus abstinerent, nec fana & aræ supplicibus ad misericordiam prodessent, civitatem fortuna & viribus exhausit, atque ita calamitatibus omnis generis obruit, ut quocunque te verteres, miserrima rerum facies conspiceretur. Tanta acerbitas partium tum fuit: *locum* proverbio res dedit ut quævis cruenta & atrox seditio Corcyræa diceretur. Finem accepit immanis tragœdia decurrente æstate anni VII belli Peloponnesiaci, qui concurrebat cum Olympiadis LXXXVIII anno quarto. Nec Corcyræis solum calamitati hæc tragœdia fuit, sed exemplo quoque plurimis Græciæ civitatibus nocuit, quæ eodem furoris æstu correptæ in simillimos motus civiles cruentos exarsere. Historia fusè à Thucydide descripta est libro III. Victoria penes populares ope Atheniensium adjutos stetit, à quibus *crimini* adversæ factioni datum, quòd popularem statum subruere satagerent. A quo tempore penes populum summa reipublicæ potestas Corcyræ mansit, perstititque civitas in societate Atheniensium, quietè usa domi per annos quasi LII, ad annum scilicet tertium Olympiadis CI. Eo autem anno vicinorum Zacynthiorum exemplo

plo commoti, qui ægrè ferebant, in potestate populi civitatem esse, clàm missis Lacedæmonem hominibus suis sollicitando & promittendo effectum dederunt, ut Lacedæmonii spe occupandæ urbis ad parandum vicini maris imperium oportunissimæ classem cum exercitu istuc mitterent à sociis adjuti, urbemque Corcyram terra marique obsiderent. Sed obsidionem fortiter sustinuere obsessi, & fiducia auxilii Attici adventantis animosiores facti, observatâ obsidentium negligentia erumpentes in confusionem primum eos dederunt, mox fortunam sequentes, cæso eorum duce, qui ad ferendam laborantibus opem accurrerat, castris eosdem exuerunt: & advecto iam cum classe & copiis Attico duce Iphicrate, freti ope ejus tota insula exegerunt, navesque Peloponnesias, in quas trepidi se conjecerant, fuga sibi consulere coëgerunt. Sic quies Corcyræis reparata, & totum mare Ionium Iphicratis opera tutum tranquillumque redditum. Sequentia Corcyræorum obscura. Hoc solum ex Plutarcho in vita Pyrrhi cognoscimus, urbem ab Agathocle Syracusis dominante occupatam fuisse, & in dotem Lanassæ filiæ ipsius Pyrrho Epiri regi nubenti cessisse: deinde

cum

cum Lanassa pertæsa conjugii istius à Pyrrho se separasset, Corcyram habitatum eam redisse: nuptam verò denuò cum Demetrio Antigoni filio Corcyram quoque in dotem ei attulisse: eum præsidio eam muniisse. His Polybius addit, Corcyram obsidione pressam à Teutâ Illyriorum regina auxilium ab Achæis & Ætolis amicis suis rogasse, sed ob tardatum diutiusculè auxilium coactam fuisse Illyriis se dedere, præsidiumque eorum in urbem recipere: at non diu pòst superveniente exercitu Romano cum consule Cn. Fulvio, excusso Illyridis reginæ imperio, non adversante præsidii præfecto, potestati Romanorum se permisisse. Quod factum anno urbis Romæ conditæ DXXV, Olympiadis CXXXVII anno quarto. Post quæ mansit Corcyra sub imperio Romano, non solum durante Romanorum libertate, sed multis quoque sæculis deinceps, imperatoribus rerum potientibus. Factaque imperii divisione Byzantinis cohæsit ad tempora Manuelis Comneni: cui eam ademit Rogerius Normannus Siciliæ rex. Rogerio verò extorsêre rursum Veneti duce Petro Polano in auxilium à Manuele vocati circiter annum æræ Christianæ MCXLVI. A quo tempore quanquàm semel

atque

atque iterum clade consternata in clientela Venetorum mediocri fortuna ad præsens hoc sæculum Corcyra floruit.

IX.

DE SAMO ET EIVS REPVBLICA.

SAMVS urbs antiquissima & clarissima, eademque olim præpotens, sita in insulâ cognomine, non procul ab orâ Asiæ minoris, quæ Ionia dicitur, disjuncta, quæ in ambitu habebat stadia quasi DCC: quam dictam plerique putant ab altitudine, (hoc enim vocabuli hujus significatum veteribus:) Tota enim quasi in montem se attollit. Quanquàm alii à primis habitatoribus Græcis è Samo Cephaleniæ profectis, quæ & ipsa situ sublimis fuit, sic nuncupatam arbitrentur. Vitibus infælix, arboribus frugiferis, & satis fæliciffima, si Straboni credimus, qui major fide quàm Apuleius, qui diversum tradit. Ephesо ac Ephesiæ oræ & promontorio montis Micales, à quo freto stadiorum XL sejungitur, vicina, nec longè remota ab insula Icariâ, quam ad Occidentem intuetur, dictam verò

Aſiæ oram ad Orientem. Cujus ſitum ac formam accurate depingit Strabo libro XIIII. Antiquiſſimi indigenæ Cares fuêre, linguâ & inſtitutis diverſi à Græcis. Clariſſima colonia in eam Ionici generis deducta principe Androclo Codri poſtremi Athenienſium regis filio. Ab his colonis Samus urbs condita, habens portum percommodum & amplum, poſitâ majore ſui parte loco plano atque humili, quadam verò parte in collem ſe erigens: opibus & populi frequentiâ, & ædificiorum multitudine celeriter aucta, Iunonis fano vetuſtiſſimo celebris, inter Ionicas urbes XII numerata, & ſacri conciliique Panionii particeps, Mileto, Epheſo, Chio, quæ inter Ionicas eminebant, non inferior, libera cæteroqui & ſui juris. Interdum tamen regum imperio uſa, niſi errat Herodotus. Is enim libro hiſtoriæ ſuæ III ait, Samios bello infeſtaſſe Æginam ἐπ' Ἀμφικράτεος βασιλεύοντος ἐν Σάμῳ, utrique parti damnoſo: atque hanc fuiſſe cauſam Æginetis, cur Samiis exulibus in Cretâ domicilium habentibus ſequenti ſæculo arma cupidius intulerint. Verum quo ſæculo Amphicrates ille regnaverit, non indicat. Hoc verò conſtat ex eodem Herodoto, Lydorum primorumque regum Perſico-

rum

rum armis, propterea quòd insulares essent, intactos Samios mansisse, reliquis Ioniæ urbibus quæ in continenti erant, jam peregrino imperio subjectis. Sed vim libertati eorum fecit Polycrates civis, tyrannidem invadens, cum Cyrus in Asiâ rerum potiretur, & Pisistratus Athenis dominatum teneret. Hic prodigiosæ felicitatis tyrannus, amicus Amasis Ægypti regis, opibus famosus, civibus suis invisus, ac sibi ab iis metuens, captatâ occasione cum Cambyses exercitum pararet ad domandum Ægyptum, sponte auxilia maritima illi promisit, additâ hac conditione secretâ, ut daret Cambyses operam, ne Samii auxiliares unquàm redirent in patriam. Quo conditionem non recusante, cives, quos maximè suspectos habebat, numero plurimos in classem descripsit, emisitque tanquam in Ægypto militaturos, verè velut perpetuo exulaturos, aut in bello perituros. Hi variâ jactati fortunâ, tentato etiam per vim reditu sed successu frustrati, demum ad opem Lacedæmoniorum convolarunt. Lacedæmonii exorati susceptâ expeditione, urbe nequicquam oppugnatâ, re infectâ domum rediêre. Sed Polycrate tandem insigni fraude circumvento, & indignâ morte

perempto ab Orœte Persa, cum fuisset omnium Græcorũ tyrannorum in eam usq; ætatem splendidissimus, in res ejus successit Mæandrius quidam, ejusdem procurator, de quo multa Herodotus. Cui operâ Otanis Persæ ex voluntate Darii regis disjecto & profugo surrogatus Syloson Polycratis frater, & simul Samus contra mentem Darii graviter afflicta. Hic asper ingenio durius civitatem pressit. Quem mortuum in dominatu excepit Æaces filius clientela Persica fretus, sed non multò pòst dominatu dejectus ab Aristagora Milesio totam Ioniam contra Persas commovente. Ita Samus libertati restituta, & reliquis Ionibus sociata. Verum à morte Aristagoræ, Dionysio Phocensi partes ejus sustinente, cum jam classis Ionum in procinctu esset, ac sese ad pugnam pararet contra Phœnices à Dario armatos, Samiarum navium præfecti persuasi ab Æace nuper tyrannide exuto, in ipso prælio jam conserto socios deseruêre: quorum exemplo alii quoque turbati fugæ se dederunt. Soli Chii in pugnâ constantes perstitêre, navibus freti centum, iisque milite & instrumento necessario bene instructis, donec fessi labore, plerisque etiam navibus in prælio amissis, ipsi quoque fortunæ cesserê. Tum Miletus

letus ab hoſte Perſa capta, ac peſſimè mulctata: cives, qui cædi ſuperfuêre, in Perſiam abducti, conjuges & liberi in prædam verſi, urbs vaſtata, ager inter hos diviſus. Samii, quibus ducum ſuorum perfidia vehementer diſplicebat, aut ſimilia metuentes, aut Æacis imperium, quem ſine dubio reducturi victores erant, ſubire nolentes, conſcenſis celeriter navibus, antequam ille adveniret, relictà patriâ cum paucis Mileſiis fugâ elapſis in Siciliam delati, Zanclam tum fortè ab habitatoribus deſertam occuparunt, ibique ſedes poſuerunt. Reliqui domi manentes Æacem dominum receperunt. Vrbi à Perſis parſum ob proditionem: Chius, Leſbus, Tenedus anno ſequente à Perſis & Phœnicibus in poteſtatem redactæ, & afflictæ vehementer: Cæteræ civitates Ionicæ in continente etiam ſubjugatæ. Ab hinc tota Ionia jugum Perſicum pertulit ad id tempus, quo poſt Xerxem & Mardonium devictos Perſæ totâ Græciâ ejecti, etiam imperium in Ionas dimittere ſunt coacti. Ita Samus quoq; libertati reddita, & cum Chiis & Leſbiis fœdere cũ Græcis victoribus conjuncta. Claſſis Ionum debellata ac diſſipata à Phœnicibus & Perſis Olympiadis LXXI anno primo. Ionia jugo Perſico liberata Olympiadis LXXV

anno ſecundo: intervallum annorũ circiter XVII. Dein poſt annos à recuperata libertate XXXVII Samii cum Mileſiis de Priene urbe Ionicâ bello cœperunt contendere: quo Mileſii victi ad opem Athenienſium, penes quos tunc rerum maritimarum arbitrium ferè erat, confugerunt. Quibus cum tacita voluntas multorum Samiorum accederet, Athenienſes alacrius iſtuc profecti cum claſſe navium XL firmandarum partium ſuarum ergo ſtatum popularem apud Samios inſtituerunt, captiſque obſidibus LXXX, & in cuſtodiâ ad Lemnios tranſmiſſis, ac præſidio urbi impoſito domum ſe retulerunt. Sed nihil profectum. Nam Samiorum quidam ſub adventum Athenienſium, re cum potentiſſimis civitatis comparatâ, in continentem profugerant. Hi cum Piſſuthnâ Persâ Sardium præſide, ſocietate junctâ, ejuſque auxilio validâ manu militum confectâ, cum ea in inſulam rediêre, & pugnâ cum populo contracta, victoriaque parta urbem recepêre, præſidiarios Athenienſes Piſſuthnæ tradiderunt, denique Lemnum petentes etiam obſides recuperatos in patriam revexerunt. Hac porro fortuna elati ad bellum contra Mileſios ſe pararunt, Byzantioſque in partes ſuas traxerunt. Quibus auditis Athe-

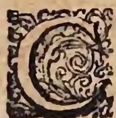
Athenienses majoribus viribus bellum in Samios instaurarunt præcipuo duce Pericle, vocatis etiam in auxilium Chiis & Lesbiis, & mari terraque victis hostibus urbem obsessam deditione ceperunt, obsidionis mense nono. Tum muri urbis diruti, dati rursum obsides, traditæ naves, præsidium receptum, in impendia belli hujus pecuniæ promissę. Byzantini quoque reconciliati. Facta hæc novennio ante initium belli Peloponnesiaci circiter Olympiadem LXXXV ineuntem. A quo tempore in Atheniensium societate, ac in statu populari Samus perstitit per annos XXIX, ad annum scilicet belli Peloponnesiaci XX. Isto verò anno cum post cladem Siculam multæ civitates ab Atheniensibus deficerent, &, ut habet natura hominum, ad motum fortunæ se quoque moverent, relictisque adversa sorte pressis, fælicioribus accederent, Sami quoque qui genere atque opibus eminebant, ac populi potestatem ægrè admodum ferebant, ad eam subruendam consilia coquebant. Sed plebs re animadversa, ope Atheniensium, qui cum tribus navibus fortè in portu erant, consilia ista antevertens, correptis subitò armis primates occupavit, & eorum circiter ducentos morti dedit, alios

quadringentos in exilium pepulit: res cæsorum & exulum invasit, sibique vendicavit. Tum plena libertas Samiis decreto Atheniensium confirmata. Illi reliquis in republica ordinatis, etiam iis, qui agrum colerent, jus certum definiverunt. Deinde cum belli maritimi vis circa Asiæ maritima maximè concurreret, Samus velut belli arx Atheniensibus aliquandiu fuit: & domi rebus eorum ob abrogatum populi imperium, atque id ad quadringentos translatum turbatis, cum fugerent Athenis qui paucorum dominatum ferre non poterant, alterius civitatis Atticæ speciem Samus eadem habuit. Illic de republica non minus quàm Athenis deliberatum: illorum qui ibi tunc erant, metu ac minis populo potestas restituta. Nec antè defecit Samus ab Atheniensibus, nec statum popularem deseruit, quàm Athenæ ipsæ debellatæ in potestatem hostium devenêre. Tum verò ea à Lysandro victore obsessa & oppugnata etiam deditionem fecit. Dedititii cum singulis vestimentis exire urbe jussi, cæteris rebus omnibus exuti. Vrbs cum republicâ exulibus reddita: pro populari imperio δεκαρχία illic instituta, decarcharum fidei respublica & societatis Laconicæ custodia com-
missa.

missa. Sed vix elapso decennio, parta à Conone victoria navali ad Cnidum, imperioque maris Atheniensibus restituto, rediit ipsa quoque ad societatem Atheniensium: at rursum à quadriennio cum Rhodiis & vicinis aliis Lacedæmoniorum partibus se reddidit, fortunam eorum, qui plus poterant, sequens. Iterum verò cum in potestatem Tigranis Persæ regii præfecti fortè venisset, isque præsidium ei imposuisset, à Timotheo Cononis filio duce Attico cum classe istuc delato obsessa, & dejecto præsidio libertati reddita fuit. Nec quicquam præterea in rebus Samiorum apud historiographos veteres memorabile: videturque post id tempus fortuna urbis hujus sensim decrevisse, & mediocris omnino ad sæculum primorum Cæsarum Romanorum pervenisse. Siquidem & libertate à Cæsare Augusto donata fuit, & cum civibus abundaret, pascendi pecoris ergo non parvam eorum multitudinem Strabonis ævo in Icariam tum indigenis infrequentem emisit, ut idem Strabo nos docet.

X.

DE CHIO ET EIVS STATV AC FORTVNA.

HIVS insula littori Asiæ objacens non lato freto ab ea divisa, oblonga, sinuosis litoribus in circuitu habens, ut ait Strabo, stadia DCCCC, vitium generosarum ferax, frugibus quoque copiosa, promontoriis aliquot in mare procurrens, quorum celeberrimum Posidium, montibus quoque heic illic attollitur. In hac urbs est ejusdem cum insulà nominis, quam maximam, & ditissimam urbium Ionicarum fuisse, bello Peloponnesio Thucydides significat: in quam colonia cum reliqüis Ionicis deducta ab Atheniensibus. Ei portus commodissimus, & plurimarum navium capax: cujus commoditate crevit admodum fortuna civitatis, non minus quàm agri insulani felicitate. Sita urbs cum portu in latere insulæ, quod continentem respicit, & ortum, circiter mediam lateris ejus longitudinem: ædificiis publicis & privatis olim splendida, populo frequens, ambitu spaciosa. Reipublicæ status, cum floreret fortuna Græciæ, sine dubio popularis, qualis

erat

erat in metropoli. Sed, qui magiſtratuum ordo, quæ eligendi ratio, parum nobis patet. Rege Dario, Hyſtaſpis filio, Xerxis patre, cum reliquis Ioniæ liberæ civitatibus, quas concitaverat Ariſtagoras Mileſius, bello ſe implicuit contra Perſas, in quod ipſa contulerat naves armatas xc: ſed prælio navali commiſſo contra claſſem Phœnicam, fraude ducum Samiorum cum ſociis victa, & ob præſtitam præ aliis conſtantiam & fortitudinem malè mulctata imperium Perſarum ſubire neceſſum habuit, nec antè ab eo liberata fuit, quàm Xerxes Darii filius bello in Græcia fractus, & metu perculſus deſertâ orâ maritimâ Ioniæ, in interiora regni ſe recepiſſet. Tum *αὐτονομία* cum cæteris ei reſtituta, ipſaque ſocietati Græcorum juncta, inprimis verò Athenienſibus, qui ex ſociorum aſſenſu principatum maris tenebant, amica & negociis maritimis incumbens feliciter egit: iiſdemque Athenienſibus bello Samio cum Leſbiis vicinis ſubſidio fuit: maximè autem exorto difficillimo bello Peloponnenſi in partibus eorum manſit, & non exigua iis auxilia tulit ad annum belli xx. Tunc more hominum, qui fortunam ferè ſequuntur, deſertis iis bello Siculo contuſis, ad partes adverſas ſe contulit,

atque ideò armis eorundem, quos hactenus amicos habuerat, petita & obsidione pressa, multa adversa sustinuit, ac in summo periculo fuit. Demum Athenis per Lacedæmonios sociosque debellatis, & omni imperio exutis, eandem fortunam tulit, quam civitates aliæ Græci nominis in Asiâ: satis nimirum quieta, & sine fortunæ adversitate usque ad bellum, quod vulgò sociale dictum: cujus initium incidit in Olympiadis cv annum tertium, regnante in Macedonia Philippo Alexandri patre, post domitas à Lysandro Athenas annos quasi quadraginta septem. Eo namque tempore Chii & socii ab Attico duce Charete injuriâ læsi, ut ipsi censebant, cum Rhodiis, Cois, Byzantiis fœdere juncto in Athenienses arma verterunt, & in bello contra eos perstiterunt per triennium. Quo ad finem vergente, animis utrimque malorum belli jam pertæsis, pace refectâ, in gratiam cum iis redierunt. Deinde cum Macedones destructo Persarum regno, in Asiâ rerum potiti sunt, quemadmodum navis salo & tempestatibus jactata, potentioribus semper accesserunt. Bello, quod Ætolis Romanorum sociis cum Prusiâ Bithyno & Philippo Macedone, Persei patre fuit, propterea quòd Ætolo-

Ætolorum amici essent, duriter à regibus illis afflicti sunt; urbs armis capta & vastata: sed eadem recreata rursum, & honore ac beneficiis affecta à Romanis tum Philippeo bello, tum Antiocheno: à regibus Asiæ quoque Eumene & Attalo benignè habita: à Mithridate autem rege Ponti Asiam occupante per Zenobium præfectum miserrimum in modum divexata & pessundata, verùm à Syllà profligato Mithridate, fortunæ restituta, & cum Rhodiis, Lyciis, Iliensibus, Magnesiis integrâ libertate donata, & Romanorum amicis honoris ergo adscripta. Ab isto verò tempore sub tutelà populi Romani primum durante ejus libertate, dein sub imperatoribus Romanis incolumi fortunâ floruit, atque imperio Orientis cohæsit ad ætatem Manuelis Comneni. Ob hujus verò nequitiam & perfidiam in Europæos Palestinam petentes bis à Venetis est capta, ac belli incommoda perpessa, altera quoque vice in fidem eorum cum insula tota adacta, in qua mansisse traditur ad annos aliquot. Deinde reddita imperatori Byzantino; verùm rursus post aliquot annos præfectura ejus pro ingenti pecuniâ in pignus data viro Latini nominis locupleti, ut tradit Nicephorus Gregoras: à Michaele, autem

Palæo-

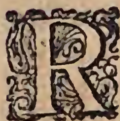
Palæologo Græco ob opem sibi præstitam in recuperando è manibus Latinorum imperio Byzantino, donata reip. Genuensi, sed facto non tradita, cum à Martino hærede ejus, qui in pignus eam acceperat, adhuc teneretur. Martino demum ejecto ab Andronico Palæologo juniore, cum promissi fides ne tum quidem præstaretur, à Genuensibus aliquot instructà classe satis idoneâ, non obnitente imperatore pecuniâ delinito, occupata. His constituendæ regendæque urbis & totius insulæ felicissimæ potestas commissa à civitate Genuensi: jus summum civitati reservatum: quemadmodum & de Lesbo posterius factum. Hi porrò autoritate atque opibus civitatis suæ freti, & moderatè sapienterque potestate usi, hujusmodi ordinem Chiis dederunt, atque ita rem administrarunt, ut urbs illa ab eo tempore nulli urbium toto illo tractu, quę generis Græci erant, tum stante Palæologorum imperio, tum eo à Turcis everso, felicitate ac splendore secunda fuerit, insula quoque universa, oppidis aliis minoribus & vicis egregiis frequens ac populosa, ingentes census tum cultoribus suis tum civitati Genuensi tulerit. Genuenses enim possessores & patroni ejus de Turcis olim,
quan-

quanquam cum incommodo Christianismi, haut malè meriti, Turcarum eorundem amici erant præ cæteris Christianis, Lesbumque etiam, ipsamque in ea Mitylenen, & quædam alia clientelæ modo obtinebant. Indigenæ urbis & insulæ Græci erant, ac multi eorum genere nobiles: cives habitu & moribus culti, Græcorum veterum elegantiam præ se ferentes: fœminarum vestitus speciosus & magnificus. Tota insula humano cultu, & naturæ munere nitens, opibus copiosa, in quam multi Christiani Turcarum dominatum & insolentiam atq; injurias non ferentes, tanquàm in asylum ac portum oportunum è vicinis locis confugiebant, in eaque sedes ponebant, non solum è plebe, sed etiam è primaria nobilitate.' Atque hæc fortuna Chiis mansit etiam diu post Lesbum à Turcis oppressam tempore Mahometis II, & post ab iisdem occupatam Rhodum imperante Solimanno, ad usque memoriam nostram. Quippe imperium Turcicum tenente eodem Solimanno, Piali Bassà re infeliciter contra Melitenses gesta, damno & dedecore dolens cum classem & exercitum in Thraciam reduceret, amicitiam simulans primores Chiorum in navem suam pellectos objecto falso crimi-

crimine cum conjugibus & liberis captivos avexit, insulamque cum urbe Turcis suis subjecit, præfectos suæ gentis imposuit, in possessiones præcipuas, ædificia, agros, villas ipse invasit, & sibi vendicavit, alia inter alios suorum partitus est. Exin omnia commutata, felicitas illa in miseriam, nitor in horrorem, cultus in barbariam, populi frequentia in solitudinem & vastitatem, abiit. Accidit illud anno æræ Christianæ vergente MDLXV, cum Chius in potestate Genuensium fuisset annos circiter CCXL.

XI.

DE REPVBLICA ET STATV RHODIORVM.

Hodus insula clarissima non longè à litoribus Asiæ disjuncta, post Cnidi promontorium orientem versus sita, qua Carpathium pelagus cum Lycio confunditur, Asiam ad septentrionem respiciens, à qua XX millibus pass. putatur abesse, in circuitu colligens, si Straboni credimus, stadia DCCCCXX, si Plinio ex mente Isidori, CIII millia passuum, atque ita major Samo & Chio, minor Lesbo,

quæ

quæ passuum millia CLXVIII secundum Plinium in ambitu numerat. Tripolis erat ætate Homeri, urbes tum habens Lindum, Camirum, Ialysum, jam tum mari potens, sed sæculis posterioribus multò potentior. Tetrapolis demum facta est post Xerxem Persarum regem è Græcia profligatum, condita civitate nova, cui nomen totius insulæ datum: RHODVS scilicet vocata. Tradit Strabo, ferri vulgò, eundem architectum huic operi præfuisse, qui Piræi portum murumque construxit. Insula tota optimè culta, tritici, vini, pomorum, aliorum fructuum feracissima, pecore omnis generis abundans, amæna undique, sereno que cœlo, præter urbes vicis & villis frequens, hîc illic in montes aut colles se attollens, oblonga, ab austro in boream porrecta, colosso Solis vastæ molis, LXX cubitis à basi in altitudinem surgente, ex ære fusili celebris: quem colossum XII annorum labore, Chares Lindius, juxta portum novæ urbis struxisse perhibetur, impendio publico talentorum CCC, inter septem mundi miracula computatum, sed annis LVI postquàm erat absolutus, terræmotu prostratum, nec unquàm postea rursus erectum. Vrbs ipsa Rhodus commodo situ ad mare, paulatim è plano

quadam parte sui in collem acclivem se erigens, in eo insulæ latere, quod apertum pelagus & orientem spectat, & Cypro ex longo intervallo obvertitur; ad promontorium ejus lateris maximè boreum assidet. Satis ampla, & firma mœnibus, felix portu gemino, receptandis navibus multis idoneo utroque, & contra tempestates pariter ac hostilem vim tutissimo. Structuris magnifica, artificiis variis inclyta, artificumque nobilium quasi quædam officina, doctrinæ etiam studiis multo tempore Athenarum æmula: ut populosa, ita multorum illustrium virorum parens, negociis atque opibus clara: in quam ex reliquis insulæ urbibus velut in habitationis locum illustriorem & feliciorem frequenter est migratum, factaque est Rhodus cum tempore publici consilii totius insulæ sedes. Lubet heic adjicere, quæ hujus generis Strabo de hac urbe scribit lib. XIV. Rhodiorum urbs, ait, super orientali promontorio sita, portibus, viis, muris & reliquâ structura tantum antecellit alias, ut nullam ei æqualem, nedum præstantiorem dicere possimus. Dein addit: *Θαυμαστὴ δ᾽ ἐστὶν ἡ εὐνομία, καὶ ἡ ἐπιμέλεια πρός τε τὴν ἄλλην πολιτείαν, καὶ τὰ ναυτικά, ἀφ᾽ ἧς ἐθα-*

λασσο-

λασσοκράτησε πολὺν χρόνον, καὶ τὰ λῃστήρια καθεῖλε, καὶ Ῥωμαίοις ἐγένετο φίλη, καὶ τῶν βασιλέων τοῖς φιλορωμαίοις τε καὶ φιλέλλησιν, ἀφ' ὧν αὐτόνομός τε διετέλεσε, καὶ πολλοῖς ἀναθήμασιν ἐκοσμήθη. Id est: *Admiranda verò etiam est, præclara legum constitutio, & observatio, diligensque cura tum reliquarum reipublicæ partium, tum maximè rerum navalium, quâ factum, ut multo tempore mari dominata sit, ac prædones ex eo amoverit, & Romanorum, eorumque, qui cum Romanis & Græcis amicitiam coluêre, fuerit amica: quorum gratiâ & libera mansit, & multis donariis ornari meruit.* Et paulò pòst rursum: *Hoc in loco*, id est, Rhodi, *quemadmodum Maßiliæ & Cyzici, summopere viguit studium architecturæ, & fabricandarum machinarum, & armamentariorum rerumque similium.* Erant verò Rhodii Dorici generis omnes, quemadmodum & vicini in continente Græci, Halicarnassei & Cnidii, quorum regio Doris quoque dicta fuit, & Coi insulares, ut ex eodem Strabone, & qui hoc major autor est, Thucydide, cognoscimus.

Status reipublicæ Rhodiæ.

REipublicæ Rhodiæ ſtatum non ſemper unum & eundem fuiſſe, hiſtoriæ non obſcurè ſignificant. Primis temporibus ante junctam cum Atheniensibus ſocietatem, (quod factum bello Peloponneſiaco) eam reipublicæ formam Rhodi fuiſſe, aut ei proximè affinem, quam Ariſtoteles proprio nomine πολιτείαν appellat, ex populo & optimatibus mixtam, mihi ob multas rationes perſuaſum habeo. Poſtquàm Athenienſium ſocii facti ſunt Rhodii, ſine dubio popularius rempublicam cœperunt adminiſtrare. Quod licet angeret civitatis primores, tamen contrà movere propter Athenienſes nihil fuêre auſi. At poſt cladem Siculam, cum etiam ſocii paſſim, maximè verò inſulares ab Athenienſibus deficerent, & Spartanis fortuna creſceret, iidem occaſione arreptâ Spartanos proxima tunc tenentes evocarunt, eorumq; adventu firmati palàm jam & ab Athenienſibus defecerunt, & populi poteſtatem everterunt. Factum id anno belli Peloponneſiaci XX, qui erat Olympiadis XCII primus. Ab hoc tempore ſuprema poteſtas Rhodi fuit penes primores, quamdiu Spartani etiam poſt debella-

tos

tos Athenienſes principatum Græciæ tenuêre. Qui cum viribus freti inſolentius ſe gerere, ac imperioſius cum ſociis & amicis agere cæpiſſent, eorum animos à ſeſe averterunt, ac demum Cononis Athenienſis victoriâ navali ad Cnidum imperium maris amiſerunt, Olympiadis xcvi anno ſecundo, poſt Athenarum caſum decimo. Tum imperio maritimo ad Athenienſes relapſo, Rhodii Cnido vicini cum cæteris inſulanis & civitatibus mari adſitis Spartanorum partes reliquerunt, atque ad priſtinum inſtitutum regendæ reipublicæ redierunt. Verùm haud diu pòſt exortâ rurſum diſſenſione, cum à Lacedæmoniis, qui alas in orâ Aſiæ ope Teribazi Perſæ movere denuò cæperant, ſibi metuerent populares, excitato tumultu primores civitate expulêre. Hi verò Lacedæmonem profecti, impetrato illic auxilio non ſolum Rhodum reverſi ſunt, ſed etiam populo oppreſſo, ejectis iis, qui factionis popularis principes erant, Athenienſiumque partibus ſtudebant, reipublicæ poteſtatem in ſe rurſum verterunt: iidemque ut tutiores contra novos motus eſſent, tres civitatis præſides aut inſpectores à Lacedæmoniis acceperunt. Pòſt quietæ res Rhodi fuêre per annos complures ad

Olympiadis cv annum tertium, cum jam triennium Philippus Amyntæ filius apud Macedones regnasset. Eo autem anno à Charete duce Attico imperiosius agente offensi Rhodii, Chii, Byzantii, Coi societate initâ contra Athenienses arma sumpsêre. Sic bello difficili commoto, Atheniensibus magnâ vi contrà insurgentibus, pax reparari antè non potuit, quàm triennium exisset. Id bellum sociale vulgò dictum fuit: quo durante Chium ab Atheniensibus, Samum à fœderatis obsidione pressas fuisse aliquandiu, sed fortiter à propugnatoribus defensas, ex Diodoro cognoscimus. Hoc est bellum illud libertati Græcorum inprimis periculosum, quod oratori Isocrati occasionem dedit scribendæ & vulgandæ orationis elegantissimæ, cui titulus est, de pace, seu socialis, quâ pacis instaurationem suasit Atheniensibus suis. Verùm bello composito Rhodus haud diu pôst astu Mausoli Cariæ regis vicini, qui in clientelâ & fide Persarum regis erat, circumventa oppresâ populi potestate in paucorum potestatem devênit: eamque perpessa est per aliquot annos, etiam defuncto jam Mausolo ejus autore, Nam Artemisia defuncti soror & uxor, virilis animi fœmina, au-

toritate

toritate & gratiâ suâ paucorum dominatum, quos pro suis habebat, sustentabat. Quo tempore Demosthenes oratione ea, quæ pro libertate Rhodiorum inscribitur, conatus fuit populum Atticum excitare, ut oblitus injuriarum nuperarum belli socialis gementi sub jugo dominatus populo Rhodio auxiliarem manum porrigeret. Sed quid tunc profecerit, nobis ignotum. Hoc solum dubitatione carere puto, conditioni pristinæ Rhodum restitutam fuisse: quod accidisse à morte reginæ Artemisiæ, aut fratris ejus Idrici, cum vacillaret fortuna domus regum Cariæ, existimo. Tum rursum quiete gavisa est Rhodus domi forisque, quanquàm clarissimos belli duces ipsa genuerit, Mentorem & Memnonem peregrinam militiam secutos. Quorum prior fortissimam operam Artaxerxi Ocho Persarum regi penultimo contra rebelles in Syriâ & Ægypto præstitit: alter scientiâ rei militaris præstantissimus pro Dario Persarum rege ultimo contra Alexandrum Macedonem in minore Asiâ res gessit: sed fato raptus bellum reliquit eo anno, quo paulò pòst ad Issum Ciliciæ inter Alexandrum & Darium est pugnatum. Sequenti tempore, debellatis ab Alexandro Persis, Græcia, Mace-

donià, Thraciâ, Asiâ, Oriente, Ægypto, Macedonum successorum Alexandri armis variè raptatis & distractis, & in prædam versis, cum gloria Græcorum sensim decresceret, sola ferè Rhodus non solum fortunam priorem servavit, sed opibus quoque & splendore, ac celebritate omnique cultu crevit, ab ipso Alexandro Magno supra omnes reliquas civitates, ut ait Diodorus, honorata: cui gloria purgati à prædonibus maris tributa fuit: à nemine ducum ac regum inter se bellantium, ac terrarum orbem turbantium tracta in partes, sed quieti relicta, & omnium amicitia ambita: usque quò Olympiadis CXVIII anno quarto, qui fuit decimus septimus à morte Alexandri, Antigonus Asiæ rex in societatem belli contra Ptolemæum in Ægypto regnantem sibi adsciscere eam conatus fuit. Quod cum ipsa primum deprecata, deinde minis gravibus tentata nihilominus recusaret, propterea quòd amicitiâ Ptolemæi frueretur, à Demetrio Antigoni filio gravissimo bello petita fuit: in quod bellum præter magnum numerum vectoriarum CC naves longas ac armatas minores majoresque, & militum quadragies mille, equitesque & auxiliares prædones cum omnis generis machinis bellicis ad oppugnan-

pugnandas urbes idoneis, quarum ipse singularis artifex esse perhibebatur, Demetrius secum adduxit. Vrbs hostili exercitu terrâ marique cincta clausaque per totum annum, oppugnata sæpius summà vi & contentione, ac nihil non ad eam expugnandam ab iratis tentatum multis utrimque cadentibus, multa munitionum opera eversa. Sed tam pervicax fuit civium propugnatorum & præsidiariorum constantia ac virtus, adjuta amicorum submissis subsidiis, ut discedere tandem re infectâ, & urbem liberam dimittere, missa propositi pertinacia, fremens & frendens Demetrius, mandatoque patris locum dans, necesse habuerit. Ne tamen nihil egisse videretur, utque honestius discederet, his conditionibus cum civitate pactus est, ut civitas in bellis socia esset Antigono, exceptis iis quæ contra Ptolemæum gererentur, (hujus enim beneficiis plurimum debebat,) ut obsides fidei centum daret, quos ipse esset nominaturus, dummodò neminem è numero magistratuum nominaret: cæteroqui libera suique juris maneret, nec præsidium reciperet, censibus verò suis ac vectigalibus omnibus frueretur. Hoc difficillimo defuncta bello, & præcipuis honoribus venerata Ptolemæum, ut admira-

 tioni

tioni omnibus fuit, ita gloriâ atque opibus in dies magis ac magis crevit, cum interim Græciæ decus Athenæ, & reliquæ hujus gentis civitates præsidiis aut imperio Macedonum gravatæ tum adhuc ingemiscerent. In eo secundæ fortunæ cursu, adspirante regum amicorum gratiâ, refectis jam iis quæ bello diruta aut vitiata fuerant, operâ & ingenio Charetis Lindii ingentem illum Colossum, de quo diximus antè, inchoavit, & duodecennio perfecit, opus admirandum, quo & artifex, & civitas & tota insula celebritatem meruêre. Initium operis hujus factum annis quasi XIII post bellum Demetrianum solutum, cum numerarent Romani annum urbis CCCCLXIII, qui concurrebat cum Olympiadis CXXII anno secundo & tertio. Is Colossus Soli dicatus, cui insula sacrata erat, cum absoluto opere stetisset annos, ut Plinius ait, LVI, ingenti terræ motu quassatus, fractis genibus concidit: simulque multa præclara urbis ædificia & ornamenta publica privataq; eodem terræ tremore concussa corruerunt. Vnde ingens dolor ac detrimentum civitati extitit. Sed affirmat Polybius, tam sapienter hac calamitate usam esse civitatem, ut in dolore commotis animis regum, & amicorum, eorundem bene-
ficentia

ſicentia ac liberalitate majori emolumento quàm detrimento ei fuerit. Quod ſanè argumento fuit, non ſolùm prudentia ac ſolertia, ſed etiam potentum gratia Rhodios tum plurimum valuiſſe. Incidit caſus hic in annum urbis Romæ DXXXI, C. Flaminio Nepote, L. Furio Philo coſſ. quinquennio ferè ante initium Pelli Punici ſecundi ab Annibale geſti, Olympiadis CXXXIX anno altero. Inter εὐεργέτας in Rhodios tum liberales recenſet Polybius Ptolemæum Ægypti regem cognomento Εὐεργέτην, Seleucum Ceraunum in Syria, Antigonum δώσοντα in Macedoniâ, Hieronem cum Gelone filio Syracuſis, Pruſiam in Bithyniâ, Mithridatem in Ponto regnantes, præter principes alios, & civitates plurimas, ac fœminam nobilem Chryſeida, omnes quaſi inter ſe hac in re liberalitate certantes. Rarum benevolentiæ exemplum, & noſtro ſæculo incredibile. Vix dum quadriennium exierat poſt motum illum terræ, cum Rhodii partim incommodo ſuo, partim aliorũ Græcorum, qui commerciis Ponticis utebantur, permoti, juncta cum Pruſia Bithyno belli ſocietate, Byzantinos ab exigendo vectigali, quod ut neceſſitatibus ſuis ſubvenirent, præter morem poſcebant

omnes per Bosphorum navigantes, abstinere armis coëgerunt. Eodemque tempore pecuniâ & rebus bello gerendo necessariis Synopenses obsecrantes juverunt. Posteà cum Romani rebus Græciæ & Asiæ contra Philippum Macedonem, & Antiochum Magnum Syriæ regem miscere se cæpissent, contra utrumque Romanis adhæsêre, & perutilem iis operam præstitère, cum mari præ reliquis Græci nominis populis plurimum eâ ætate valerent. Itaque magnis quoque honoribus ac præmiis, partâ contra utrumque victoriâ, inprimis verò Antiocho superato, & trans Taurum montem ex Asiâ citeriore submoto, sunt affecti, magnâ Lyciæ & Cariæ parte donati, socii & amici populi Romani appellati. Hoc verò maximè laudabile, quòd cum de præmiis Eumenis regis amicissimi Romæ in curiâ ageretur, pro libertate civitatum Græcarum, quæ Eumenis novis finibus continebantur, non veriti regem amicum & vicinum offendere, enixè laborarint. Manifestum enim faciebant, non sui tantum rationem se habere, sed toti genti Græcæ cupere quàm optimè. Verum ne sapientissimi quidem quique æquè sapiunt omni tempore: ac difficillimum, in afflatu fortunæ secundæ modera-

derationem animi servare, rectaq; consilia tenere. Quod exemplo suo Rhodii demonstrarunt. Nam cum peramplâ regione in continente, ut dixi, donati à Romanis essent, velut ferociores facti tam duro imperio Lycios cœperunt premere, ut hi contumeliæ impatientes Romam legatos miserint, questiq; sint, ita se haberi à novis dominis, ut præsens conditio vera servitus, illa, qua usi sub Antiocho fuerant, optanda libertas videri posset. Quibus querelis motus senatus Romanus per literas monuit Rhodios, ne deteriore conditione haberent Lycios homines liberos, quàm haberentur ii, qui imperio Romano parêrent. Nec tamen sic querelæ Lyciorum finem tum statim invenêre. Haud longo tempore pòst, cum surgeret inter Romanos & Persea Macedoniæ regem bellum, quod mentes omnium regum ac populorum in se vertebat, primum suspensis animis Rhodii hærebant, (erant enim δημαγωγοὶ, qui diversas in partes civitatem impellerent,) deinde à Prytane suo, summo magistratu, cui permagna erat autoritas, persuasi pro Romanis arma classemque pararunt. Sed progrediente bello, à quibusdam suorum, qui se Perseo vendiderant, in transversum acti, ut

exiſti-

existimarent sine se vincere Romanos non posse, eò vesaniæ devenêre, ut per legatos Romam missos senatui denunciarent, placere sibi ob incommoda, quæ ex bello ad se quoque pervenirent, arma tum regem, tum Romanos ponere, ac pacem reficere: & ivisse hujus rei causa legatos quoque alios ad regem, qui idem ipsi etiam exponerent: per utros autem stetisset, quò minus finis fieret, adversus eos, quid sibi faciendum esset, Rhodios esse deliberaturos. Quæ vesania in exitium penè ipsis vertit. Nam intra vertentem annum victoriâ partâ, & Perseo capto parum abfuit, quin Romani in eos priorum meritorum præmiis exutos belli vim conferrent. Tum perculsi, humiliatique agnito errore suo, & culpam deprecati, adjuti favore & studio M. Catonis, cæteroqui plus satis ingenio severi, qui ignoscendum lapsis, nec tamen ad factum progressis censebat, vix tandem sociorum & amicorum nomine rursum ornati sunt. Secutis autem temporibus paulatim gratia etiam prior sarta, præsertim bello Mithridatico, quo nulla Asiæ Græciæque civitatum temporibus difficillimis melius de populo Romano est merita. Sola enim Mithridatis vim prœlio maritimo infregit, & obsessa oppugnataque

taque ſummâ contentione fortiter ſuſtinuit, ac civium Romanorum totâ Aſiâ enſes Mithridatis fugientium aſylum fuit. Quam ob cauſam à Syllâ victore libertas & ſocietas ei rurſum confirmata: ſed ditiones pridem ademptæ ne tum quidem reſtitutæ. Pòſt civilibus Romanorum bellis, maximè poſt cædem C. Cæſaris, à Caſſio alumno quondam ſuo urbs expugnata direptaque, à M. Antonio autem adverſarum partium duce, Andro, Teno, Naxo, Mindo donata, ſed non multò pòſt ab eo iiſdem rurſum privata, propterea quòd aſperius iis imperare diceretur, ut ait Appianus Alexandrinus. Sub primis imperatoribus apprimè florens & honorata, Muſarum alterum domicilium: quam Plinius Veſpaſiano imperante ſcribens pulcherrimam & liberam appellavit. Verùm haud diu duraſſe hanc libertatem comperio. Nam Suetonius Plinio poſterior expreſſim dicit, cum Achaiâ ac Lyciâ Rhodum quoque & Samum, & Byzantium imperante adhuc Veſpaſiano ab eodem illo in formam provinciarum eſſe redactas: quod libertati adverſatur. Et idem ab autoribus aliis Suetonium ſecutis confirmatur. Sextus etiam Rufus in epitome ſua ad Valentinianum Auguſtum affirmat,

Rhodum prius liberam fuisse, sed sub Vespasiano imperatore cum cæteris insulis provinciæ conditionem accepisse.

Forma reipublicæ Rhodiorum post fractas Lacedæmoniorum vires per Thebanos.

AD reipublicæ formam, unde digressus sum longiuscule, dum cæterarum rerum seriem intentius persequor, nunc revertor. Quin ad primitivum statum reipublicæ redierint Rhodii suo arbitrio redditi, nec Laconico nec Attico fœderi illigati amplius, quod infractâ à Thebanis Lacedæmoniorum potentià accidisse existimo, nulla me ratio cogit dubitare. Nam de primorum potestate Strabonis tempore adhuc reliqua testantur clara ejusdem autoris verba libro XIIII, quæ sic habent: *δημοκηδεῖς δ' εἰσὶν οἱ Ῥόδιοι, καίπερ οὐ δημοκρατούμενοι, συνέχειν δ' ὅμως βουλόμενοι τὸ τῶν πενήτων πλῆθος.* Duo pariter dicit, & populi cultores esse Rhodios, idque operam dare, ut sustententur etiam egeni, & tamen à populo eos non regi: id est, rempublicam eorum in potestate populi non esse. Quod verum esse non poterat, nisi primores ad clavum tunc sedissent.

ſent. Et his ſubjicit ſtatim idem Strabo: σιτοδοτεῖται δὲ ὁ δῆμος καὶ οἱ εὔποροι τοὺς ἐνδεεῖς ὑπολαμβάνουσιν ἔθει τινὶ πατρίῳ. Λειτουργίαι τέ τινές εἰσιν ὀψωνιαζόμεναι, ὥσθ' ἅμα τόν τε πένητα ἔχειν τὴν διατροφὴν, καὶ τὴν πόλιν τῶν χρειῶν μὴ καθυστερεῖν, καὶ μάλιστα πρὸς τὰς ναυστολίας. *Enimverò, ait, à publico populus frumentum capit, & locupletes egenos ſuſcipiunt more quodam patrio: & ſunt munera ſeu miniſteria quædam publica præbendis publicè opſoniis, ut hac ratione tum pauperes alimenta habeant, tum civitas in tempore rebus neceſſariis non deſtituatur, maxime in expeditiones navales.* Quæ ſanè autoris verba velut faciem aliquam civitatis Rhodiæ nobis oſtendunt, & primatum imperium in ea valuiſſe quodammodò perſuadent. Sed obſtant, quæ heic illic in hiſtoriis leguntur. Qualia ſunt illa, quæ Polybius habet, populum ſcilicet Rhodiorum à populo Syracuſano coronatum: eundem populum Rhodiorum ab Athenienſibus coronâ aureâ donatum: συμφρονεῖν τῷ δήμῳ τῶν Ῥοδίων, καὶ τὸν αὐτὸν ἐχθρὸν αἱρεῖσθαι, καὶ φίλον: Philippum quoque Macedonem civitatem Cianorum

rum eidem oppido promisisse, eundemque regem Philippum ab eodem Rhodiorum populo hostis loco esse habitum: item convocato consilio turbatam fuisse concionem, (τὴν ἐκκλησίαν.) Et quod idem dicit, τὸν τρόπον περὶ δημηγορίας apud Rhodios alibi se exposuisse, quòd δημαγωγοὺς memorat, quòd in ferendis suffragiis χειροτονίαν ipsis tribuit. Quæ omnia popularem reipublicæ statum præ se ferre videntur. Et congruunt cum his, quæ ex veteri historiâ commentatur A. Gellius in noctibus Atticis libro VII, cap. III, disputaturus de oratione M. Catonis senioris pro Rhodiis dicta, reprehensa à Tirone M. Ciceronis liberto. Scribit enim, à plerisque oratoribus Rhodiis in concionibus eorum ad populum verba esse facta, ut si pax inter Romanos & Persea regem Maced. non fieret, Rhodienses regem adversum populum Romanum adjutarent; sed nullum super ea re publicum decretum factum fuisse: at ubi Perseus victus captusque fuit, ait pertimuisse Rhodios ob ea, quæ compluries in cœtibus populi acta dictaque erant, legatosque Romam misisse, qui temeritatem quorundam popularium suorum deprecarentur, & fidem

dem consiliumque publicum expurgarent. Et his clariora etiam sunt, quæ habet Diodorus bellum, quod Demetrius Rhodiis intulit, exponens. Nam & συναχθείσης ἐκκλησίας Rhodiorum memorat, & populum de rebus summis sententiam ferentem, & consilii mali autores graviter reprehendentem, ac legatos de pace agentes audientem, judiciumque suum interponentem inducit: ut taceam, quod inter democratias rempubl. Rhodiorum fat expressis verbis referat. Quid igitur, quærat aliquis, heic statuendum? Id scilicet, quod antè dixi, πολιτείαν illam Aristotelicam, aut formam ei proximam apud Rhodios per ea tempora valuisse; popularem nimirum potestatem summatum autoritate & consilio temperatam locum ibi habuisse. Confirmant hoc reipubl. hujus præclara elogia, apud optimos autores passim occurrentia. Cujusmodi est illud Strabonis supra recitatum: θαυμαστὴ δ᾽, inquit, καὶ εὐνομία, καὶ ἡ ἐπιμέλεια πρός τε τὴν ἄλλην πολιτείαν, καὶ πρὸς τὰ ναυτικά. Et hoc, quod apud Diodorum est ad initium belli Demetriani: ἡ πόλις ἡ τῶν Ῥοδίων ἰσχύουσα ναυτικαῖς δυνάμεσι,

καὶ πολιτευομένη κάλλιστα τῶν Ἑλλήνων, περιμάχητος τοῖς δυνάσταις καὶ βασιλεῦσιν ἦν, ἑκάστου σπουδάζοντος εἰς τὴν αὐτοῦ φιλίαν προσλαμβάνεσθαι. προορωμένη δὲ πόρρωθεν τὸ συμφέρον, καὶ πρὸς ἅπαντας κατ' ἰδίαν συντεθειμένη τὴν φιλίαν, τῶν πρὸς ἀλλήλους τοῖς δυνάσταις πολέμων οὐ μετεῖχε. διόπερ συνέβαινεν αὐτὴν τιμᾶσθαι μὲν ὑφ' ἑκάστου βασιλικαῖς δωρεαῖς, ἄγουσαν δὲ πολὺν χρόνον εἰρήνην μεγάλην ἐπίδοσιν λαβεῖν πρὸς αὔξησιν. Et quæ plura ibi ſubjiciuntur : inprimis id , quòd ait ipſum Alexandrum Magnum regem potentiſſimum tanti feciſſe Rhodum præ cæteris civitatibus , ut in ea potiſſimum diſpoſitionem ſuam de univerſo regno deponendam eſſe putaverit. Quod ille haudquaquam feciſſet , niſi prudentiſſime conſtitutam eſſe remp. eam judicaſſet. Quò pertinent & Polybii hæc ſcriptoris graviſſimi, ubi ait, οὕτω γὰρ ἦν πραγματικὸν τὸ πολίτευμα τῶν Ῥοδίων, ὡς σχεδὸν ἔτη τετταράκοντα πρὸς τοῖς ἑκατὸν κεκοινωνηκὼς ὁ δῆμος Ῥωμαίοις τῶν ἐπιφανεστάτων καὶ καλλίστων ἔργων οὐκ ἐπεποίητο πρὸς

αὐτοὺς

αὐτοὺς συμμαχίαν. Et mox subjicit consilii hujus rationem. Βουλόμενοι γὰρ, ait, μηδένα τῶν ἐν ταῖς ὑπεροχαῖς, καὶ δυναστείαις ἀπελπίζειν τὴν ἐξ αὐτῶν ἐπιχειρίαν καὶ συμμαχίαν, οὐκ ἐβούλοντο συνδυάζειν, οὐδὲ προκαταλαμβάνειν σφᾶς αὐτοὺς ὅρκοις καὶ συνθήκαις· ἀλλ' ἀκέραιοι διαμένοντες κερδαίνειν τὰς ἐξ ἑκάστων ἐλπίδας. Strabonis verba, καίπερ οὐ δημοκρατούμενοι, quæ populi potestatem apud Rhodios negare videntur, sic interpretor, plebi imæ potestatem regendæ reipublicæ non fuisse permissam, quæ civilium ac publicarum rerum non minus ferè imperita est quàm sutores aut piscatores picturæ aut statuariæ. Hanc verò plebem imam denotari ibi, satis arguunt voces illo loco ab autore usurpatæ; ἐνδεεῖς πένητες, τὸ πενήτων πλῆθος, quibus τοὺς εὐπόρους autor opponit. Existimoque, apud Rhodios in civitate copiosa & locuplete eos, qui censum habebant, & honestiorum ordinum erant, populum constituisse, qui rempublicam curaret: capite censos, & proletarios ac similes ad curandam rempublicam non esse admissos: & tamen hos perbenigne

esse habitos, frumentoque & opsoniis ex publico adjutos, ut eorum copiam in usus reipublicæ, cum primis verò in expeditiones maritimas ac ministeria nautica, quibus id genus hominum inops & durum maximè est idoneum, habere quovis tempore paratum civitas posset.

Senatus Rhodiorum, item magistratus & judicia.

FVisse autem in hac civitate senatum, velut ancoram concionis popularis, fuisse magistratus varios, ac judicum collegia, dubitari non potest. Sed qui ordo in his, quæ electionis & administrationis ratio fuerit, ignoratur. Senatus quidem hîc illic in rebus Rhodiis fit mentio, ad quem negocia pleraque sunt relata. In magistratuum ordine prytanem fuisse, ac summum locum tenuisse, etiam in confesso est: fuisse autem semestrem tantum, ex uno Polybii loco clarere videtur, ubi de Stratocle sic loquitur, literas Lucretii prætoris Romani Rhodum allatas fuisse, Στρατοκλέους πρυτανεύοντος τὴν δευτέραν ἑξάμηνον. Referebat utplurimum prytanes negocia ad concilia, locusque ubi ille potissimum de republicà agebat, prytaneum diceba-

dicebatur. Civitatem rebus maritimis præcipuè deditam fuisse, diximus antè, eaque, quæ istuc pertinent, optime ordinata habuisse. Placet heic addere, legem ei peculiarem de his fuisse, quam hisce verbis recitat Strabo. Τῶν δὲ ναυσταθμῶν τινα καὶ κρυπτὰ ἦν, καὶ ἀπόρρητα τοῖς πολλοῖς. τῷ δὲ κατοπτεύσαντι ἢ παρελθόντι εἴσω, θάνατος ὥριστο ἡ ζημία. Erant, inquit, *in navalibus occulta quædam, & vulgo non aperienda: in quæ si quis introspiceret aut intraret, morte cogebatur luere.* De præclaris operibus atque ornamentis Rhodi multa extant heic illic, quædam nobis antè dicta, quædam non dicta. Insigne verò est hoc, quod Plinius notat lib. XXXIIII, cap. VII: ubi, postquàm de colosso illo Solis vastæ molis dixit, sic porrò addit: *Sunt etiam alii minores hæc in eadem urbe colossi centum numero, sed ubicunque singuli fuissent, nobilitaturi locum:* præterque hos deorum quinque, quos fecit Bryaxis. A Vespasiani tempore insularum provinciæ pars illustris sub majestate nominis & imperii Romani quieta delituit, eamq; fortunam tulit, quam res & motus imperatorum dabant per annos quasi DCCCC. Quibus exactis, imperante Heraclio; cum Saraceni re-

gionibus aliquot maritimis potiti sub Constante Heraclii nepote comparata ingenti classe, duce Muaviâ mare mediterraneum pervolitarent, & Constantem imperatorem magno prælio navali ad oram Lyciæ vicissent, Rhodum vicinam invaserunt occuparuntque anno æræ Christianæ DCLV. Eo tempore mercator Iudæus molem illam colosseam, quæ jam strata jacuerat annos DCCCCLXXVII, atque etiam sic spectantibus admirationi fuerat, à Muaviâ pecuniæ avido emit, materiamq; æneam, quam vix DCCCLXXX cameli portare poterant, quæstus causa avexit. Sic simulacrum illud portentosæ magnitudinis tandem evanuit. Post hæc varios casus Rhodus perpessa, ut libido rapacis gentis, & fortunæ fluctus ferebant, à Christianis recuperata, à Saracenis rursum oppressa & miserè afflicta. Demum destructo, quod ab Europæis Germanis, Gallis, Anglis, Italis instauratum erat, regno Hierosolymitano, expulsis Saracenis communi Christianorum opera recepta, & ordini militum Ioannitarum donata fuit, ut eam quasi belli quandam arcem contra Turcarum & Saracenorum vim tuerentur. Id factum circiter annum æræ Christianæ MCCCVIII. Hi milites, quorum principem ordinis

magi-

magiſtrum vocabant, ita Rhodum operibus munierunt, munitamque tantis animis defenderunt, ut ipſa inde à Saracenis, hinc à Turcis frequenter armis tentata multò tempore perſtiterit invicta: Mahometem etiam Magnum, Turcarum imperatorem toti Chriſtiano orbi terribilem, poſtquàm is Conſtantinopolim, imperii orientalis Auguſtam ſedem, expugnaſſet, Græciam totam occupaſſet, Trapezuntem quoque cum altero imperatore cepiſſet, Eubœam cum Chalcide in poteſtatem redegiſſet, ac demum vires ſuas in Rhodum vertiſſet, ſingulari defenſorum virtute rejectum, conſumpto fruſtra omni ejus conatu, re infecta indignantem frementemque inſula diſcedere coëgerit an. Chriſt. MCCCCLXXVIII. Tandem autem à Solimanno Mahometis pronepote, qui imperium Turcicum magnis acceſſionibus à patre auctum acceperat, diu ſummis viribus oppugnata, ab omnibus Chriſtiani nominis principibus ac populis deſerta, in poteſtatem ejus conceſſit anno æræ noſtræ MDXXII jam jam exituro, die nimirum XXV Decembr. quem dicatum memoriæ nativitatis DOMINI Chriſtianus orbis magna feſtivitate celebrat. Militibus cum magiſtro ſuo & rebus

quas efferre poterant, virtutis ergò à victore liber abitus permissus. His nova sedes Melita insula à Carolo V Imper. data, quam etiam nunc fortiter tuentur.

XII.

DE REPVBLICA ET FORTVNA ACHÆORVM.

ACHAIA, quæ propriè sic dicta, à finibus Sicyonis secundum sinum Corinthiacum ad fretum angustum, & inde porrò secundum Ionium mare ad initium Elidis porrigitur. Ea ut incolas quondam varios habuit, ita varia nomina accepit. Antiquissimis temporibus ipsa Ægialea, & habitatores Ægialenses dicti fuêre. Deinde ab Ionibus ex Atticâ profectis, quibus appellationem dederat Ion Xuthi filius, Hellenis nepos, Deucalionis Thessali pronepos, Erechthei Atheniensium regis filia Creusa natus, occupata & infessa, Ioniæ nomen tulit, in partes XII divisa. Iones demum ab Achæis agnatis suis Laconicâ ab Heraclidis Eurysthene & Procle ejectis, duce Tisameno Orestis filio istinc expulsi in Atticam redierunt: dehinc post complurium

plurium annorum decursum, cum regio Attica nimiâ hominum multitudine abundaret, principe Androclo Codri postremi regis Attici filio in Asiam trajecerunt, & totidem in orâ Lydiæ & Cariæ colonias condiderunt, quot oppida in Peloponneso reliquerant. Achæi ab Achæo ejusdem Thessalicæ originis & sanguinis principe denominati, qui Iones cognatos suos solum vertere coëgerunt, regionem eandem occupatam ex se ACHAIAM nuncuparunt, & totidem in ea urbes constituerunt, quot Iones illic antè habuerant. Hæ fuére, Patræ, Dima, Pharæ, Tritæa, Leontium, Ægira, Pellene, Ægium, Bura; Ceraunia, Olenus, Helice. Apud eos regium imperium valuit à Tisameno ad Ogygum usque continuâ serie ac stirpe ab illo descendentem. Hujus verò filii cum insolentius se gererent, & legitimum regnum in herilem dominatum cœpissent vertere, à populo potestate exuti sunt, & regnum in popularem statum est commutatum.

Status popularis.

A quo tempore licet non eadem fortuna ac quiete semper usi sint Achæi, tamen ut eandem reipublicæ popularis formam retinerent, cum studio

allaborarunt: & in eo perstitêre ad crescentem usq; potentiam Macedonum. Post mortem verò Alexandri magni astu regum Macedoniæ concordia inter eos rupta, urbium societas soluta, & in contraria studia scissa est: earum quibusdam præsidia Macedonica à Demetrio, Cassandro, Antigono Gonatâ imposita, aliæ à tyrannis occupatæ. Eaque confusio duravit ad ultimos annos Olympiadis CXXIIII, Pyrrho rege Epiri jam in Italiam transgresso. Tum velut ad meliorem mentem reversi primi Patrenses & Dimæi, mox & Pharæenses ac Tritæenses repetito vetere instituto propius se rursum junxerunt, & velut in unam civitatem coïverunt. His à quadriennio, cum flueret jam annus quintus, Ægienses accessêre ejecto præsidio suo, & pòst Burii occiso tyranno, ac sensim alii post alios tyrannis liberati, donec tandem omnes regionis istius urbes pristinæ societati se reddiderunt, exceptis Oleno & Helice: quarum ista reliquis se jungere recusavit, hæc vi fluctuum biennium ante pugnam Leuctricam absorpta fuit. Quinetiam præter istas Achaici soli urbes alias quoque complures, & paulatim omnes ferè quæ in Peloponneso erant, quædam etiam extra Peloponnesum, huic

huic societati se addiderunt. Nec obscura est causa, cur incrementa tam felicia societas hæc ceperit, & ex rebus, melioribus ad vires regibus formidabiles brevi pervenerit. Quippe olim etiam & multò ante auctam Macedonum potentiam cum statu populari regerentur, tantâ justitiæ & æquitatis laude floruêre Achæi, ut in Italiâ quoque quæ nominis Græci civitates erant, cum domi res vehementer turbatas haberent, & crudelibus odiis intestinis post cædes civiles laborarent, ex omni populorum Græcorum numero horum solorum autoritatem & consilia secutæ concôrdiam instaurarint, imò & post aliquot annos ad eorum exemplar respublicas composuerint. Adde, quod eodem facit, quòd post pugnam Leuctricam Græcorum omnium animis vehementer attonitis, cum eorum, qui dimicaverant, pars utraque victoriam sibi adscriberet, utrique arbitrio solorum Achæorum litem illam submiserint, non quòd ii opibus prevalerent, (erant enim eæ tunc, ut ait Polybius, in totà ferè Græciâ minimæ) sed quòd fides eorum & probitas supra cæteros omnes prædicarentur. Quibus iisdem vestigiis cum insisterent posteri instauratâ nuper societate, nec ad scopum alium consiliis

& fa-

& factis, totaque reipublicæ administratione collimarent, ut testatur idem Polybius, quàm ad genuinam libertatem, ac juris æqualitatem; atque insuper comes & benigni essent erga omnes: quid mirum, si res suas cum tempore ad invidiam usque promoverint? Id verò inprimis in laudem iis cessit, & gratiam conciliavit, quòd ipsa re ostenderent, non commodis suis, sed bono publico se studere: quodque si quos societati suæ armis, aut verborum suadelà adjicerent, non imperium in eos ullum, aut superius jus usurparent, sed in reipublicæ communionem, & potestatem parem adsciscerent; nec id verbis solum profiterentur, sed ipsa re sine vitio præstarent. Quo nihil potest esse ad parandum sincerum favorem efficacius. In more autem habuêre à tempore instauratæ societatis, quod incidit, ut dixi, in annum tertium Olympiadis CXXIIII exeuntem, cum quo fluebat annus urbis Romæ CCCCLXXIII, præficere sibi στρατηγὺς duos, quos prætores dicimus, & his adjungere scribam unum. Atque hunc morem tenuêre per annos XXV. Pòst placuit, unum modò στρατηγὸν creare, qui in totâ societate præstare virtute videretur: eique datum imperium annuum; sed id sæpè,

prout

prout poscebat res, in annos aliquot eidem prorogabatur. Primus in hoc ordine fuit Marcus Carynensis: isque ex populi voluntate toto quadriennio imperium retinuit. Anno autem ejus quarto, qui erat à resumpta societate vicesimus nonus, Aratus Sicyonius annos tum natus xx, patriam urbem Sicyonem singulari virtute tyranni jugo liberavit, liberatamque suasu suo Achæorum reipublicæ adjunxit. Ob quod meritum, quamvis adhuc oppido juvenis, sed ingenio egregius, prætor gentis in annum proximum creatus fuit: heros insignis, sæculi sui in Græcià decus, cujus sapientiæ, industriæ, fidei plurimum res Achaicæ crescentes debuêre. Qui octennio pòst pretura rursum ornatus conciliatis sibi præsidiariis Macedonicis Acrocorinthum Corintho imminentem cepit, & ex ea Corinthum quoque Sicyoni vicinam in potestatem redegit, ac reipublicæ Achaicæ adjecit: eodemque anno Megarensi urbe per astum potitus, ea etiam Achæorum societatem auxit. Fuit hoc anno proximo ante finitum bellum Punicum primum per annos totos xxiii inter Romanos & Carthaginienses gestum. Hisce rebus ut gloriâ & gratiâ apud Achæos Aratus crevit, ita eodem cursu,

duce

duce virtute, comite fortuna sequentibus annis plures urbes Peloponnesi, magis consilio quàm vi, amotis tyrannis in eandem societatem & communem rempublicam pertraxit. In quibus fuêre Megalopolis Arcadiæ, Messene, Argos Argolicum, Hermione, Phlius. utraque etiam in eadem Argolide, Ægina in insula sita & litori Attico objecta. Accessit ad laudes ejus immortales, quòd Athenas diuturno præsidio Macedonico pressas, quanquàm paulò antè haud benè de se meritas, consilio opeque suâ, submotis totâ Atticâ Macedonibus libertati tandem restituit. Sed Achæorum hoc incrementum, ceu fieri inter homines solet, invidiam etiam eorum, quibuscum ipsi amicitiâ &.fœderibus juncti erant, commovit. Quorum præcipui Ætoli, obliti nuperi beneficii, quod ab Achæis acceperant, neglectâ quoque injuriâ manifesta, qua à Cleomene rege Spartano paulò antè fuerant affecti, eundem illum Cleomenem suopte ingenio turbidum, & Achæis infensum in eos incitare, atque insuper Antigonum Macedoniæ gubernatorem Philippi regis tutorem contra eosdem incendere non dubitarunt. Verùm solerter improbis istorum consiliis. occurrit Aratus, & viâ obliquâ, quod

recta facere tutum non erat, in partes Achæorum Antigonum pertraxit, ejusque auxilio Cleomenem ingenti prælio ad Sellasiam superatum, atque ad desperationem adactum coëgit in Ægyptum fugere. Post quod tempus vir summus variâ jactatus fortunâ, domi sæpè cum æmulis & obtrectatoribus, foris cum hoste conflictatus. cum septendecimùm prætor refectus esset, nefario scelere Philippi Macedoniæ regis, qui ex monito Antigoni regendum se ei tradiderat, singularemque amicum simulabat, per Taurionem lento veneno sublatus est è medio, natus jam annos LVII, in republ. gerenda versatus XXXVII, Olympiadis CXLI anno secundo, urbis Romæ DXL, cum maximè arderet in Italia, Sicilia, Hispania bellum Punicum secundum, Q. Fabio Maximo IIII, & M. Marcello III coss. Mortuus summis honoribus cum ab Achæis omnibus, tum præcipuè à Sicyoniis suis affectus fuit: qui dum vixit, communis Græcorum libertatis amantissimus, tyrannidis, omnisque dominatus osor acerrimus fuit, cunctis in rebus fide summus, contumeliarum & obtrectationum contemptor maximus, adversariis placabilis, amicitias & inimicitias ex utilitate reipublicæ non ex commodo
suo

ſuò gerens, opes copiaſque ſuas libenter in uſum ac bonum publicum impendens: adeò de republica ſollicitus ſemper, ut cum vim veneni jam ſentiret, & de dolo non dubitaret, diſſimulaverit tamen, ne autorem ejus Philippum ad vim patriæ inferendam irritaret. Tantùm verò miniſtro cuidam ſuô fidiſſimo, in morbo officia ſibi præſtanti, cùm ſputum cruentum in parietem fortè ejiceret, dixit; ταῦτά ἐστιν ἐπίχειρα τυραννικῆς φιλίας, id eſt, *hæc ſunt præmia tyrannicæ amicitiæ.* Lampada in benè gerenda republica tradidit Philopœmeni Megalopolitanô Arcadi. Hic virtutes ejus heroïcas imitatus etiam in fortuna minore, octavo demum anno ab ejuſdem morte præturâ ornatus, & ſæpè deinceps prætor rurſum factus, multa aliorum vitio fortunæve vi prolapſa reſtituit, multa fortiter patravit, nec uſquam occaſionibus defuit: præcipuè Philippo Macedoni Achaicæ reipublicæ adverſario gravi ſeſe objecit: cum Machanida tyranno Lacedæmoniorum, & poſt eum cum Nabide terra marique bellum geſſit. Demum Nabide Ætolorum fraude perempto Lacedæmona civitatem maximam & potentiſſimam diligentia ac virtute ſocietati Achæorum adjecit.

Eandem deinde turbatam, & in nova consilia versam singulari audacia rursum compressit, turbatores urbe amovit, contumaces multos pretio vendidit, haud paucos quoque morti dedit, exules quosdam patriæ restituit, muros urbis etiam diruit: denique illuc civitatem induxit, ut abolitis antiquissimis Lycurgi institutis in nova instituta ab Achæis sumpta concederet. Hæc ustio & sectio gravis quanquàm non injusta dolorem patientibus pertinacem dedit: unde ea porrò extitere, quæ occasionem Romanis postmodùm præbuere incidendi nervos reipublicæ Achaicæ, ut deinceps ostendetur. Interim domi intestinis dissensionibus agitatus Philopœmen, & simultatibus implicitus, & Romanorum quoque odio ob libertatis studium, calumniisque improborum ob ea, quæ Lacedæmone acta gravatus, vir integerrimus cùm annum ætatis ageret septuagesimum, octavùm prætor designatus fuit. Quo magistratu dum fungeretur, autore Dimocrate Messenio, homine valde turbulento, & Philopœmeni infenso, ac potente inter suos, quique præturam apud Achæos gesserat, Messene ab Achæorum societate defecit. Ad quod incendium in ortu opprimendum Philopœmen ex Ar-

golide, ubi tum fortè erat, cum copiis, quas ibi tumultuaria opera repentè confecerat, festinans, cum in hostes Messenios inopinus incidisset, & ordinem aliquem suis dare satageret, equo delapsus, senio & lassitudine deficiens ab hostibus circumfusis captus ac Messenen pertractus fuit. Illic adversa populi mente ab inimico Dimocrate veneno in carcere est peremptus, heros tali exitu indignus: qui ut ingenii solertia ac vigore cessit Arato, ita in periculis audentia atque animi magnitudine eum superavit. Factum hoc Q. Fabio Labeone, M. Claudio Marcello Romæ consulibus, anno urbis conditæ DLXXI, post mortem Arati XXXI, cum ageretur Olympiadis CXLIX annus secundus. Exuviæ ejus Megalopolim in patriam principe Lycorta (is Polybii historiæ scriptoris pater fuit) maximo cum honore relatæ, lugente universo populo, mœrente tota societate Achaica. De omnibus carceris & mortis autoribus pœnæ sumptæ, Messene societati Achaicæ restituta. Lycortas, quem dixi, hunc excipiens fortunam reipublicæ ad tempus virtute sua sustentavit. Sed virtuti ejus velut obex oppositus fuit ab ambitione & nefaria cupiditate æmulorum, qui tum se maximè efferentes

concor-

concordiam vehementer turbabant. Semina jam tum jacta, cum post submotum per Romanos ex Græcia Philippum Macedonem, ac libertatem Græciæ redditam, & Antiochum Magnum Syriæ regem, ex eadem Græcia fugatum, atque in Asia quoque in ordinem redactum, & post compressos Ætolos Antiochi socios, Philippus iterum ad instaurandum bellum se parare diceretur, superstite adhuc Philopœmene. Tunc enim Achæi, quorum societate & ope Romani his in bellis fœliciter usi fuerant, in studia diversa scissi consensum consiliorum publicorum morabantur. Quidam enim in partes Macedonis tectè rem trahebant escâ regiæ gratiæ capti: nonnulli in societate atque amicitiâ sincerâ cum Romanis manendum, sed simul in integrâ & illibatâ libertate, quam à majoribus acceperant, persistendum existimabant: alii Romanis ut majoribus & potentioribus cedendum in aliquibus & de jure summo in eorum gratiam, cum usus posceret, remittendum nonnihil, salvâ reliquâ libertate censebant. Primi pauci erant, & timidè agebant. In secundis cum Philopœmene princeps erat Lycortas; & his optimi quique ac patriæ amantissimi assentiebantur. Tertiarum par-

tium numerabantur multi, sed alii aliis erant prudentiores & moderatiores: quidam privatâ cupidine impulsi, dignitate & utilitate publicâ neglectâ ad desideria Romanorum & captandam eorum gratiam, ut per eos vicissim potentiam suam domi augerent, totos se animis comparabant. Atque his legati Romani in Macedoniam & Græciam diversis temporibus missi, seu suopte ingenio moti, sive à factiosis, & iis, qui injuriam sibi fieri putabant, præsertim ab exulibus, quos conditionis suæ vehementer tædebat, corrupti, fomitem & faces subjiciebant. Istorum verò, qui pluris Romanorum favorem quàm patriæ libertatem honoremque faciebant, longè nequissimus Callicrates Leontesius fuit. Erat quippe proximis annis & vivo & mortuo Philopœmene tum domi, tum Romæ in curiâ aliquoties de controversiis variis, quas Achæi cum Achæis habebant, disputatum: petierantque Romani ab Achæorum concilio, quæ hi sine jacturâ honoris & libertatis suæ concedere se non posse existimabant, quorum præcipua & plurima ad Lacedæmonios pertinebant. Audierantque Achæi in concilio dicentem ac monentem Appium Claudium legatum, virum asperi ingenii, malè negari peten-

petentibus qui cogere possent: Lycortas autem cum prætor Achæorum esset, & facundiâ præ cæteris valeret, pro dignitate muneris sui liberius fuerat contra ea non semel locutus, assensumque meliorum omnium meruerat. Postremò ostenderat, si rationes eædem senatui Romano exponerentur, confidere se, eum etiam esse assensurum. Quapropter missus Romam fuit Callicrates, jussusque est concilii nomine hæc apud senatum edisserere, & jus caussamque patriæ tueri. Sed is, cum senatus ei Romæ datus esset, neglecto suorum mandato, sine pudore in alia omnia ivit. Nam Lycortà pessimè traducto, atque in odium vocato, & cæteris etiam, qui cum eo faciebant, calumniâ petitis, senatui turpiter blandiens, ejusque gratiam modis omnibus captans, suum studium paratumque obsequium prolixè ei venditavit. Ad hæc monuit senatum, ne officio suo & commodo populi Romani deesset: Lacedæmoniorum preces ab æquitate commendatas non contemneret: Lycortam ejusque sectatores haud audiret: quòd si rebus Romanis consultum cuperent patres conscripti, id darent operam, ut dissutâ sensim Achæorum concordiâ robur eorum frangerent: denique patriæ jus opti-

optimum nefariè prodidit. Romani per se rei ejus cupidi, atque insuper oratione hac incensi, cautè tamen agendum sibi, & sensim progrediendum rebantur, mentemque suam egregiè adhuc dissimulabant. Callicratem verò benignissimè habitum, & spe bonâ majoris fortunæ secretò oneratum domum remiserunt, eumque per literas populo Achæo, tanquàm verè patriæ amantem, ac prudentiâ insignem, diligenter commendarunt: ejus consilia ut sequerentur, si benè rebus Achaicis vellent, monuerunt: id tum utile ipsis, tum Romanis gratum fore. Ille ad suos reversus præturâ statim ornatus fuit. Tum verò tam insigni proditionis præmio affectus ab ignaro populo (latebant enim pleraque ab eo Romæ acta) & dignitate fulgens tam scitè fabulam hanc egit, ut quod par fœdus hactenus inter Romanos & Achæos fuerat, brevi tempore in fœdus impar sit conversum. Eò quippe prolapsa res est, ut enatis controversiis, quod æquum sibi videri in iis Romani dicerent, id defugere Achæi non auderent. Exemplum insigne, quod meritò ob oculos sibi positum habere, & intueri diligenter debent, qui fœdere ac societate potentiorum utuntur, ut agant cautè, sciantque quid vitandum,

quid sequendum sit. Præturam apud Achæos Callicrates gessit anno urbis Romæ DLXXV, quo anno in consulatu apud Romanos fuêre L. Manlius Acidinus, Q. Fulvius Flaccus, & in Macedoniâ obiit rex Philippus, eique Perseüs filius successit. Hic sexennio pòst, pacem adhuc cum Romanis colens, & eorum amicum sese ferens, etiam Achæos beneficio occupatos conciliare sibi studebat. Nam eò inter ipsos & hunc odium processerat, ut Achæi Macedones omnes finibus suis arcerent. Quam ob causam Achæorum servi fugitivi in Macedoniam tanquàm in asylum tutum se conferebant. Eam occasionem opportunam putans Perseus fugitivos omnes prehensos in Achaiam remisit, monuitque per literas Achæos, providendum ipsis esse, ne inposterum fugituris servis Macedonia pateret. Quod fieri non posse nisi sublato contra Macedonas decreto, & benevolentiâ regis paratâ, atque ita ad amicitiam & fœdus cum rege via strata cum quidam arbitrarentur, Callicrates eorum princeps in concilio Achæorum rem hanc vehementer dissuasit. Nam amicitiam regis in bellum contra Romanos, quod jam tum ab eo sine dubio coqueretur, Achæos demonstravit esse præcipitaturam, idque

certiſſimo exitio reipublicæ Achaicæ futurum. Sed huic Archon civis potens Xenarchi prætoris frater ſe oppoſuit, oſtenditque, ſine jactura ſocietatis & amicitiæ Romanæ uti amicitia regia Achæos poſſe, quandiu inter Romanos & regem pax & amicitia conſtaret. Eventus certaminis hujus fuit, ut decerneretur nihil, id eſt, res in priore ſtatu relinqueretur. Poſt quadriennium, cum jam inter Romanos & Perſea conflatum bellum arderet, & pars utraque de ſocietate armorum Achæos appellaret, quanquàm vix eſſet quiſquam apud hos, qui de ope Perſeo ferenda verba facere auderet, tamen non omnes de armis pro parte altera ſumendis unum & idem ſentiebant. Lycortas cum ſuis, inter quos etiam filius ejus Polybius erat, providè agendum cenſebat, & pro parte neutra arma induenda. Nam ſecus ſi fieret, & ope Græcorum pars alteram debellaret, periculoſum id toti Græciæ futurum ob immodicam potentiam partis illius, penes quam victoria eſſet ſtatuta, & Græcos, ſi quam tunc libertatem reliquam eſſent habituri, precariam modò ac debilem, nec ſuis viribus nixam eſſe habituros: exemplo eſſe ea, quæ ſuperioribus annis jam acciderint. Atque ita quidem ſtatuebat apud animum-

mum suum, & privatim inter amicos, quos fidissimos & libertatis amantissimos esse norat, disserebat: publicè autem pro sententia hac loqui liberè non audebat, propterea quòd non nesciret, libertate dicendi jam antè offendisse sese, & apud Romanos obtrectatione æmulorum in sinistras incurrisse suspiciones. Alii contra Romanos quidem apertè non faciendum putabant, sed & eos, qui pro Romanis ità contenderent, ut in commodum suum privatum eorum gratiam quærere deprehenderentur, atque idcircò periculosissimam aleam jaciendam existimarent, velut legum violatores & perduelles coërcendos arbitrabantur. Archo, qui prætor Achæorum nuper fuerat, quanquàm antè sensisse aliter videretur, cum contra Callicratem de non repudianda regis gratia, stante adhuc pace disputaret, tamen tunc armis jam utrimque sumptis, sive quòd id convenire fidei Achæorum judicaret, sive quòd Romanos viribus prævalere, & libertati quoque magis favere sibi persuasum haberet, ad auxilia Romanis sine mora decernenda inclinabat. Polybius addit, tempori serviendum eum putasse, & ne idem sibi ac amicis tardando negocia, quod Nicandro & Eupolemo in Ætolia

paulò antè, acciderit (hi Romam ob causam simillimam deportati erant) metuisse, ideoque maturandum decretum censuisse. Archonis sententiam secuti sunt multi, eorumque studio prætor ipse refectus. Polybius magister equitum designatus, decretum confestim factum ex Archonis mente, deque eo per Polybium istuc Q. Marcius Consul Romanus, qui jam cum exercitu suo ex Thessalia in Macedoniam penetraverat, certior factus: quanquàm Romanus Consul: ne sine causa socios fatigaret, & impendiis oneraret, (nam superata transitus difficultate non opus sibi iis esse autumabat,) auxiliis his uti eo tempore non voluerit. Sed anno sequente, cum de rerum summâ certamen instaret, & Perseus omnes vires suas contraxisset, à consule L. Æmilio auxilia eadē satis valida evocata sunt, operamq; fortem atque utilem extremo prælio Romanis præstitēre: Achæique laudem & gratiam sociorum meruēre. Sed nunquàm & nusquàm dormitat calumniator. Ecce enim cum anno proximo decē legati à Romanis in Macedoniam essent missi, qui res regionis illius cum L. Æmilio imperatore ordinarent, Callicrates cum aliis, eodem missus à suis, vir ingenii verè improbi, omnes eos, qui ab ipso in

in patria dissenserant, quosque libertatis Achaicæ amantissimos esse, & obicem ponere pravis consiliis suis sciebat, calumniis gravibus apud Romanos oneravit: pecunia, scilicet, occultè Persea juvisse: per speciem tuendæ libertatis in conciliis cuncta adversus Romanos instruxisse: denique haud aliter gentem Achæorum in fide mansuram dicebat, nisi fractis animis istarum partium, aleretur confirmareturq; autoritas eorum, qui præter imperium Romanorum nihil desiderarent. Erat, ait Livius hæc exponens, principibus iis qui libertatem & leges tuebantur, major apud suos caritas, minor apud externos gratia. Itaque aures calumniis his facilius commodatæ: quanquàm imperatori ipsi Æmilio viro recti excelsique animi probata res non sit, si Polybio in hac scena tum versanti fidem habemus. Cumque ex aliis Græciæ partibus (nam ex iis etiam homines Callicrati similes ad Romanos in Macedoniam legati venerant) solis literis evocarentur, quos obtrectatores detulerant, ut Romam ad dicendam causam imperatorem sequerentur, in Achaiam ex x legatorum numero profecti sunt duo, C. Claudius & Cn. Domitius, autoritate præcipui, ut ii delatos à Callicrate Romam mitti per

edictum

edictum præciperent. Id duabus de causis, ait idem Livius Polybii verba ponè sequens, factum: una, quòd fiduciæ plus animorumque esse Achæis ad non parendum credebant, & forsan etiam in periculo fore Callicratem, & cæteros criminum autores delatoresque: altera, quòd ex aliis gentibus principum literas deprehensas in commentariis regiis habebant, in Achæis cæcum erat crimen, nullis eorum literis inventis. Polybii verba de duabus his causis sic habent: Πρῶτον μὲν διαλαβόμενοι τοὺς Ἀχαιούς, μὴ πειθαρχήσουσι τοῖς γραφομένοις, ἀλλὰ καὶ κινδυνεύσουσιν οἱ περὶ τὸν Καλλικράτην, δόξαντες ἐξενηνοχέναι τὰς κατὰ πάντων τῶν Ἑλλήνων διαβολάς· ὃ καὶ κατ' ἀλήθειαν ἦν. δεύτερον δὲ διὰ τὸ μηδὲν ἐν τοῖς αἰχμαλώτοις γράμμασιν ἀκριβὲς εὑρῆσθαι κατὰ μηδενὸς τῶν Ἀχαιῶν. Claudius verò & Domitius cum in Peloponnesum venissent, in frequentem Achæorum consessum alter eorum ingressus (uter ex iis, nõ satis constat) compertum sibi dixit, à primoribus pecunias Perseo contra Romanos bellum gerenti fuisse suppeditatas, & modis aliis opem ei latam. Poposcit ergo mortis damnari culpæ illius affines: quo facto, se

nomina eorum dixit editurum. Quod cum periniquum Achæi putarent, flagitarunt, ut nominatim ederet eos quos damnatos cuperet, prius quàm aliquid de iis statueretur. Tum Romanus, quemadmodum erat à Callicrate instructus, omnes qui rem militarem administraverant, criminis hujus insimulare se dixit. Quo audito fremitus indignantium commotus: exurgens verò Xenon vir illustris inter Achæos. Ego verò, ait, armorū dux quoq; fui, sed nec cōtra Romanos deliqui quicquam; nec ullâ in re Perseo commodavi: paratusque sum, si quis accusare me velit, vel in Achæorum consessu, vel apud ipsos Romanos judicium subire. Quæ cum ille fretus conscientiâ recti dixisset ferventius, arripuit id Romanus, ut opportunum proposito suo: statim edicto mandavit, ut omnes, quos insimulaverat delator Callicrates, ad dicendam causam Romam se conferrent. Quod quidem hactenus in Græciâ erat inauditum: nec à regibus Macedoniæ vicinis, potentiaque maximis; Philippo Amyntæ, & filio ejus Alexandro, nec ab ullo alio rerum in Græciâ potito factitatum. Ii verò si quid contra quenquam Græcum haberent, eum non in Macedoniam duci, sed apud Amphi-

ctyonas causam dicere curabant. Itaque perindignè id latum, si quem modò criminaretur Callicrates vir pessimus, eum nocentem innocentemve indicta causa Romam abduci. Abducti fuère supra mille è primoribus gentis, ut scribit Pausanias, & per urbes Italiæ custodiis mandati, velut præjudicio suorum domi damnati: plurimique eorum ob ætatem gravem, ac multum rerum usum prudentiâ valentes, quos Callicrates maximè oderat, cupiebatque procul à patriâ abesse, ne rebus suis, & consiliis perniciosis essent obstaculo. Cum verò nemo eorum judicio sisteretur, tulit id impatientius gens Achæorum, perinde ac si tot viri illustres non ad causæ suæ cognitionem, quod per se tamen plus satis indignum & libertati adversum, sed ad ferendum tædium carceris tanquàm ad pœnam abrepti essent. Itaque legatos Romam misit, qui de indignitate quererentur, & à senatu peterent, ut dicendæ causæ copia reis fieret, & de sontibus si qui essent, sumeretur supplicium, insontes in patriam remitterentur. Æquissimum sanè postulatum, sed quia alia mens erat eorum, qui tunc in senatu dominabantur, quos Callicrates perverterat, alieno responso rejectum. Cujus sententia hæc: mirari senatum,
posci

posci ab se cognitionem causæ, de qua Achæi ipsi domi jam judicassent. Tum verò stupere legati, & inficiari, quicquam hujusmodi domi actum, illumve judicium interpositum : sed proficere nihil. Itaque ad suos reversi, exposito responso ac re actâ, animos omnium bonorum fremitu in Callicratem; indignatione in Romanos, qui Callicratem patriæ pestem foverent, & in ejus gratiam premerent innocentes, ac jus libertatemque gentis infringerent, impleverunt. Nam quid rei esset, quò consilia tenderent, facilè sapientes ac patriæ amantes animadvertebant. Et tamen nec ulcisci Callicratem, ejusque socios, nec de Romanis quid sentirent, metu potentiæ Romanæ audebant. Rursum autem legatos Romam misere viros honoratos, quorum princeps erat Eureas, M. Claudio Marcello, C. Sulpicio Gallo consulibus. Hi Romæ dicendi copiâ in senatu acceptâ publico gentis nomine confirmarunt denuò, ut ait Polybius, neque in judicio auditos esse, qui erant delati, nec judicium ullum ab Achæis fuisse interpositum : rogare verò Achæos senatum, rationem custoditorum habeat, curetque judicio eos sisti, causamque cognosci, nec patiatur indicta causa miseros perire:

rire: Et maximè quidem eosdem cupere, ut senatus ipse in rem inquirat, sontesque deprehensos manifestet: quòd si senatus ob circumstantia negocia id facere nequeat, ut Achæis rem permittat: eos facturos ut appareat, quantopere scelera oderint. Hac legatorum oratione audita perplexus hæsit senatus, non satis prospiciens, quid facto esset opus. Nam & judicium sibi non competere existimabat, & causa non dicta reos dimittere, id cum manifesta pernicie eorum, qui Romanorum amici erant, conjunctum arbitrabatur. Tandem velut necessitate adactus, ut in universum salutis reditusve eorum, qui in custodiis erant, spem multitudini præcideret, atque iis, qui cum custoditis facerent, parendum esse demonstraret, in hanc sententiam descendit. In Achaiam videlicet literas dedit ad Callicratem & socios ejus, in reliquas Græciæ civitates (nam & indè quidam abducti erant) ad illos qui partium Romanarum esse credebantur, significavitque, arbitrari se, nec ipsis illis, ad quos scribebant, nec rebuspublicis expedire, ut abducti domum revertantur. Hoc responso vulgato non solum evocatis animus prorsum concidit, sed universos quasi Græcos mœstus dolor invasit,

vasit, velut omnis jam spes restitutionis infelicibus illis simul ac semel esset adempta: præsertim verò in Achaiâ, ubi cunctorum mentes in profundum mœrorem & desperationem sunt versæ: quemadmodum contra, Callicrates & Charopus, & qui istius erant factionis, animos supra modum extulerunt. Post aliquot deinde annos, cum jam longè plurimos evocatorum, ac penè omnes, quibus celebrius nomen erat, præsertim natu grandes, fatum in Italiâ consumpsisset, rursum legati ex Achaia Romam venêre, ut pro iis, qui superstites adhuc erant, intercederent, Xeno & Telecles, idque potissimum ob Polybium historiæ scriptorem, qui ante alios cum patre Lycorta delatus à Callicrate fuerat, & Stratium Trittæensem. Horum autem legatorũ mandata, quæ domo attulerant, erant puræ putæ preces, ne disputando & contentendo senatus offenderetur. Sed & sic nihil profectum. Tam obstinatis animis Romani tum fuêre, ut Callicratem patriæ pestem foverent, & Achæos obedire potentioribus docerent. Iterum tamen legati ab Achæis missi: & hi flexis jam multorum animis in spem venerant impetrandæ dimissionis: sed fraude Posthumii prætoris Romani, qui absentibus

 consu-

consulibus senatum habebat, & perperam diversas senatorum sententias rogando confundebat, spe exciderunt. Et tamen spes eadem effecit apud Achæos reversis domum legatis, & cognitis iis, quæ Romæ erant acta, ut alii rursum eodem legarentur, qui preces instaurarent. Hi in curiam admissi repetivêre priora, & petendo, rogando, obsecrando fatigarunt senatum de finienda tandem evocatorum tam diuturna custodia. Et tunc disputatum in senatu prolixè in utramque partem. Factum hoc, ut ex eclogis Polybii de legationibus colligere licet, Q. Opimio Nepote, L. Posthumio Albino consulibus, anno urbis Romæ DC, secundum Varronem, qui erat custodiæ evocatorũ annus XIII. Sed dilata adhuc dimissio est ab hoc tempore in quadriennium, si Pausaniæ credimus, qui scribit, anno demum XVII custodiam esse solutam, & cuilibet, quò vellet, abeundi potestatem permissam. Scribit etiam idem Pausanias, ex mille in Italiam abductis, tempore dimissionis vix CCC superstites fuisse: cæteros fato in custodiâ absumptos, nonnullos quoq; fugam molitos deprehensosque, aut ex itinere retractos, nulla excusatione admissâ capite pœnas dedisse. In superstitum numero fuit Polybius Megalopo-

galopolitanus, Lycortæ filius, laudatissimæ historiæ scriptor, ut & ipse testatur, & Plutarchus in vita Catonis majoris demonstrat. Is custodiæ locum Romam acceperat, & ob eruditionem & prudentiam multis proceribus illic innotuerat, & nonnullis eorum percarus jam erat. Quos inter P. Scipio Æmilianus tum temporis adhuc juvenis, sed præclaræ indolis, sapientiæ & eloquentiæ præceptis ab hoc captivo imbutus. Hunc Plutarchus affirmat, cum de causa Achæorum Romæ agendum esset, adiisse M. Catonem summa tum autoritate pollentem, & in gratiam Polybii pro Achæis apud eum intercessisse: Catonem verò curiam ingressum, cum audisset, ferventius quàm deceret, inter senatores contrariis sententiis certari, sic fuisse locutum: Videmini mihi P. C. non aliter ac si nihil nobis sit quod curemus (erant autem curarum & negotiorum tum temporis plena omnia) ita totum diem de Græcis aliquot decrepitis altercando consumere: quasi verò multum intersit, in Italiâ ne an in Græciâ illi sepeliantur. Quo sale existimo non parum patres ad dimittendos tandem Achæos esse permotos. Addit Plutarchus, dimissione decreta Polybium desiderasse in senatum venire, & eum

rogare, ut dimissis etiam honorum & magistratuum restitutio tribueretur, & hac de re Catonem quoque consuluisse: Catonem autem subridentem respondisse, videri sibi Vlyssem velle ipsum imitari; qui olim in speluncam Cyclopis redituriverit, ad pileum cinctumque suum, quos illic neglexerat, recipiendos. Quo scommate monuisse Polybium credo, ne periculosam aleam istam subiret, ne forte id, quod confectum jam erat, multò maximum, ob aliud multò minus, quod erat petiturus, in discrimen rursum daret. Et Polybius quidem gratiâ crescens apud Romanos, cum cerneret malis consiliis fortunam patriæ pessum ire, Romæ mansit, & P. Scipioni adhæsit, eique multis in rebus â consiliis fuit, quamdiu in vivis sibi esse licuit. Superfuisse autem traditur, & in amicitiâ Scipionis cõsenuisse ad Olympiadis CLXIV annum primum, qui fuit solutæ custodiæ Achæorum XXVI. Ea autem soluta fuit Olympiadis CLVII anno tertio, qui concurrit cum anno urbis Romæ conditæ DCIIII, quo consules fuêre T. Quinctius Flaminius, M. Acilius Balbus, quique proximè antecessit initium belli Punici postremi, quod tandem excidio Carthaginis finitum est. Erat tum, cum Achæi dimitteren-

terentur; gentis ejus prætor Menalcidas Lacedæmonius, ut est apud Pausaniam; homo pravæ mentis. Hic avaritiâ impulsus, sociato cum Callicrate consilio, eoque in prædæ partem vocato, propter Oropios bello non necessario contra Athenienses implicuit Achæos, & cum promissum Callicrati non solveret, in discrimen capitis ab eo adductus fuit magistratu abiens, *læsæ majestatis* accusatus: utpote qui ope Romanorum, cum legatus apud eos esset, civitatem Laconicam à societate Achæorum, quod dudum Lacedæmonii desideraverant, separare esset conatus. Menalcidas, ut periculo hoc se eriperet, partem pecuniæ Oropiæ Diæo Megalopolitano successori suo in præturâ largitus est; hujusque ope, quanquàm fremente penè omni populo, evasit. Sed odium maximum cum probro in Diæum est versum. Is autem ut invidiæ se eximeret, pessimo mendacio circumventum populum in curas majores, nimirum in bellum contra Lacedæmonios abripuit. Hoc bellum, cui se impares esse sentiebant, cum Lacedæmonii rogando & deprecando, missis circum civitates & ad ipsum Diæum prætorem legatis, submovere maturè, priusquam arma concurrissent, frustra essent conati,

 demum

demum solerti consiliq Agasisthenis præsentissimo periculo sunt erepti. Cum enim Diæus dedi sibi posceret primores XXIIII, velut civitatis & publicæ quietis turbatores, suasit ille & persuasit iisdem, ut civitate sponte cederent, & Romam confugerent. Futurum namque dicebat, ut brevi per Romanos reducerentur. Quibus in exilium voluntarium profectis, & capitis à civitate damnatis, bellum tum fuit amotum. Mox legati ab utrisque Romam missi, Menalcidas à Spartanis, Diæus & Callicrates ab Achæis, qui suorum causas apud senatum tuerentur. Sed Callicrates Rhodum ex itinere deflectens illic finem vivendi fecit multò feliciorem quàm tot ejus consilia & facinora perniciosa, patriæque exitialia merebantur. Reliqui duo diu fœdè rixati inter se in curiâ Romana hoc demum responsum tulêre, missurum senatum legatos in Græciam, qui coràm rem omnem cognoscerent & componerent, si possent. Sed fraude Diæi & Menalcidæ factum, qui celeriter domum recurrerant, & falsa pro veris utrimque retulerant, dum tardè legati Romani iter facerent, ut ante horum adventum Achæi in arma rursum contra Spartanos ferrentur, novo prætore Damocrito post Diæum
jam

jam magistratum gerente & exercitum ducente, legatis Romanis aliis, qui in Asiam ibant, frustra in transitu monentibus ut in adventum eorum, qui ad ipsos mittebantur, à vi abstinerent. Lacedæmonii quoque mendaciis Menalcidæ freti ferociâ sumptâ majoribus animis quàm viribus obvios se Achæis tulêre. Sed gravi prælio victi, cæsis suorum ad mille ætate & robore præstantissimis, trepida effusaque fuga in urbem se recepêre: potuissetque victor Damocritus simul cum fugientibus intra urbis portas irrumpere, si non inhibito suorum cursu receptui cecinisset, & omissa urbe ad diripiendum agrum cum suis se vertisset. Ob quam rem domi majestatis damnatus cum mulctam L talentorum solvere non posset, clàm è Peloponneso profugit. In cujus locum prætor iterum Diæus renunciatus: ad quem legati venientes à Q. Metello, qui Andrisco debellato Macedoniam receptam tunc ordinabat, inducias fecêre inter partes, usque dum legati, qui expectabantur, controversiarum arbitri præsentes adessent. Sed durantibus induciis astu Diæi oppida Laconiæ omnia sine armis in partes Achæorum pellecta & præsidiis firmata in usum belli futuri. A Lacedæmoniis verò re-

fecto copiarum suarum imperatore Menalcida, ductore eo, violatis induciis Iasus intra fines Laconicos sed ditionis Achæorum armatâ manu càpta & direpta. Id Menalcidæ ob invidiam civium, quorum intererat, tam alieno præsertim civitatis tempore bello excitato, cum civitas omnibus necessàriis destituta esset, exitio fuit. Ipse enim ut invidiam immensam fugeret, veneno epoto, sibimet vivendi finem fecit, vir ob imprudentiam & vanitatem in imperio Spartanis valdè inutilis, Achæis in præturà perfidus. Post quæ cum tandem in Peloponnesum venissent legati Româ missi, de quibus antè dictum, quorum princeps erat L. Aurelius Orestes vir consularis, Corinthum ad se evocatis singularum civitatum societatis Achaicæ magistratibus, iis cum prætore Diæo præsentibus edixerunt, verba faciente Oreste, in hanc sententiam: Senatus Romanus censet æquum, nec Lacedæmonios nec Corinthios in usum societatis Achaicæ contribuere quicquam, itemque ab eadem societate separari civitatem Argivam, Heracleam Thessalicam ad Oetam montem, & Orchomenum Arcadiæ, propterea quòd hisce civitatibus nulla sit cum Achæis cognatio, ac nupera ad-

modum

modum cum iisdem facta consociatio. Quibus vixdũ ab Oreste pronunciatis, ne expectata quidem ejus peroratione, Achæi omnes ex hospitio legatorum in publicum se proripientes confestim populum, qui aderat, ad concionem vocarunt. Is sine morâ, cognitâ senatus Romani sententiâ, in Spartanos, qui tunc fortè Corinthi erant, quos ex habitu indiciisque aliis agnoscebant, aut agnoscere se putabant, etiam in eos, qui in hospitium Orestis audito tumultu velut in asylum confugerant, vi inde extractos malè mulctârunt, frustra se interponentibus legatis, & de injuriâ contumeliisque, quibus priores ipsi Romanos læderent, conquerentibus. Quidam scriptores Romani adjiciunt, ut honorem populi sui tueantur, legatos ipsos etiam aut pulsatos, aut cõtumeliâ affectos fuisse. Dein post dies non multos, secretis dimissisque iis, qui per ignorantiam pro Laconibus apprehensi fuerant, veros Lacones in carceres Achæi conjecerunt. Tum legati ab iisdem Achæis Romam missi: verum hi obviam facti legatis Romanis hujus rei causa in Achaiam euntibus cum iisdem pedem retulêre. Simul Diæus expleto præturæ suæ tempore Critolaum successorem acceperat, virum temerarium,
 aptum

aptum consiliis, quæ Romani jamdudum coxerant. Nam optabant hi Achæis rectores turbidos, qui rem in præceps darent, & bello viam sternerent: & ille bellare contra Romanos gestiebat. Qui ad urbem Arcadiæ Tegeam novis legatis, simulato animo amico, cum occurrisset, promisissetque, concilium gentis, quod illi petebant, ad exponenda populi Romani mandata, se convocaturum, idque ipsis legatis præsentibus per nuncios coïre jussisset, clàm missis hominibus suis significavit iis, qui ad concilium venire solent, ne se domo moverent. Nec enim volebat in concilio mandata à legatis exponi. Qua de re cum legati, sentientes illudi sibi, quererentur, jussit eos expectare diem concilii legitimi, quòd sexto demum mense erat futurum: nec enim licere sibi ajebat de republica cum quoquam agere, nisi in pleno Achæorum conventu. Id verò indignis admodum animis accipientes Romani confestim domum repetivêre. Quibus profectis Critolaus concilio Corinthi convocato suasit, arma non minus contra Romanos quàm Spartanos esse sumenda. Suffuditque heic frigidam Pytheas Bœotarcha Thebanus, prompta Bœotorum auxilia pollicitus. Nam Metellus Mace-

doniæ

doniæ præfectus Thebanos tum fortè judiciis suis offenderat graviter. At Romæ, auditis illic legatis, qui domum jam redierant, & allatis quoque à Metello literis, autoribus potissimũ iis, qui belli causam modò quærebant, & occasiones inchoandi ejus desiderabant, festinantius omnino quàm par erat, bellum in Achæos est decretum, & L. Mummius consul tum creatus, ad id gerendum ire jussus. Is quanta potuit festinatione cum copiis necessariis in Græciam contendit, ne victoriæ palmam Metellus præriperet. Metellus contra, qui arma jam ceperat, cognita re de Mummio, & ipse quoque acceleravit, ut ante ejus adventum bello finem imponeret. Itaque per nuncios celeres edixit Achæis, ut Lacedæmonem; & civitates alias, quæ partium Romanarum esse mallent, missas facerent: id si facerent, promisit, sese obliteratis prioribus offensis pristinæ Romanorum gratiæ eos esse restituturum. Simul verò per Macedoniam exercitu ducto in hostes contendit. At Critolaus rejecta omni de pace oratione cum Achæorum & sociorum copiis in Thessaliam progressus præsidium validum Thebanorum Heracleæ in fide nutanti imposuit: ipse audito Metelli adventu,
deser-

desertis commodissimis locis, quibus morari Romanos & transitu prohibere potuisset, satis trepidè Scarpheam se recepit. Verum priusquam istuc pertingeret, à Metello sequente occupatus, & prælio certare coactus est. In eo amissis suorum plurimis, captis etiam haud paucioribus ipse quoque periit, ferox ante pericula, in periculis animo abjecto & nullius consilii. Arcadum manus lectissima Critolaum secuta è fugâ Elateam primum delata, atque inde Peloponnesum petens, cum ad Chæroneam Bœotiæ in exercitum Metelli incidisset, ad internecionem deleta est. Critolao imperator ab Achæis surrogatus Diæus, æque vesanus, vocatis ad pileum servis, & ex Achaiâ atque Arcadiâ confecto rursum exercitu tumultuario, in quo ex omni hominum genere erant equites DC, pedites armaturæ gravis quater decies mille, ex his quater mille consilio absurdissimo Megaram misit ad eam urbem præsidio insidendam contra Romanos, & simul eorum iter in Peloponnesum impeditius faciendum. Metellus autem cum exercitu, partâ ad Chæroneam victoriâ, rectâ Thebas se contulit, omni ferè propugnatore vacuas. Nam civium bona pars Heracleæ in Thessaliâ aberat

cum Achæis, pars ad Scarpheam occubuerat. Reliqua verò multitudo imbellis adventantium Romanorum fama perculsa per Bœotiam hac illac diffugit, & juga montium insedit. Itaque Metellus tantam urbem sine labore cepit, secundaque fortuna usus est clementer, cædibus, incendiis, vâstatione omni prohibitis, solo Pytheâ, belli hujus tubâ, ad necem quæsito, & interempto. Inde Megara contendens, præsidio ad primum nuncium venientis exercitus fugâ quoque dilapso, & castra Achæorum repetente, hujus quoque urbis facilè est potitus. Et jam in Peloponnesum ducens ad Isthmi initia pervenerat, cupidissimus parandi duplicis triumphi ex Macedonia & Achaia, cum Mummius advênit, spem ejus intercipiens. Is Metello in Macedoniam remisso, ut ferebat voluntas pôpuli, cum iis, quas secum habebat, copiis ad Isthmum constitit, reliquum exercitum hinc inde advenientem expectans. Qui cum adesset, ad hostem propius accedens, ultrò ab eo cæde aliquot suorum, qui extima curabant, lacessitus in pugnam descendit, fugatoque mox equitatu Achaico, vim omnem vertit in peditatum, atque hunc etiam resistentem aliquandiu & fortitèr agentem, sed numero

mero & viribus imparem in fugam egit. Fugientium plurimi omissa Corintho recta Arcadiam petiêre cum duce Diæo: qui si Corinthum se recepissent, & ad urbis ejus defensionem vel modicè animos obfirmassent, sine dubio reliquam victoriam difficiliorem Mummio fecissent, & melioribus deditionis conditionibus urbem reservassent. Mummius verò Corinthum ducens turpiter ab Achæis desertam, & à maximo quoque civium numero relictam, cum ad eam devenisset, quamvis apertas portas reperiret, tamen metu latentium insidiarum ingredi eam ausus non fuit. Tertio demum die, exploratis jam omnibus, impetu violento eandem invasit, occupatamque, ut in mandatis habebat, diripuit, incendit, vastavit, funditus excîdit, excisamque sine habitatore reliquit. Manubiæ omnes ditissimæ & clarissimæ urbis Romam devectæ: viri in urbe reperti in primo furore statim occisi, fœminæ cum pueris sub corona venditi. Post hunc gravissimum Corinthi casum reliquæ urbes omnes belli hujus participes Mummio deditæ, ab eoque munitionibus nudatæ: arma viris adempta: omnia hæc celerrimè confecta priusquam adesse possent Româ venturi, quorum consilio

ſilio ad reliqua conſtituenda per omnem Græciam ei erat utendum. Qui cùm veniſſent, ſtatus popularis paſſim eſt abrogatus, magiſtratus ex cenſu inſtituti, tributa Græciæ impoſita, locupletibus extra fines ſuos poſſeſſionibus coëmendis interdictum: ſocietas Achæorum prorſus ſoluta, conciliumque ejus abolitum: ſimilia concilia per reliquam Græciam abdicata omnia, Græcia univerſa in formam provinciæ redacta: quæ, quòd eo tempore, quo hæc acciderunt, Achæi inter omnes Græcos prævalerent, ex eorum nomine Achaia eſt nuncupata. Quædam tamen ex his poſt paucos annos à Romanis rurſum mutata, mitigataque, quædam concilia populis reddita, civitatibus nonnullis honos habitus & libertas conceſſa. Hic nobiliſſimæ reipublicæ & fortunæ Achaicæ finis fuit. Corinthus eodem anno exciſa, quo deleta quoque eſt in Africa Carthago, & Africa Romanorum provincia facta.

Achaicæ reipublicæ forma.

FVit Achaicæ reipublicæ ſtatus, ut antè dictum, verè popularis, ſed ſalutarium legum repagulis ita reſtrictus, ut ab optimatum regimine non longè diſcederet. Conflatus fuit ex conſociatione ci-

ne civitatum plurium arctissimo nexu inter se devinctarum: quarum tamen hæc conditio erat, ut singulæ suum quoddam πολίτευμα, suas res, possessiones, agros, fines, territoria tenerent. Habuêre proprios senatus suos, aut publica consilia, suos magistratus, judices, curatores, sodalitates & reliquum civilem ordinem, separata omnia à civitatibus cæteris, & tamen eadem omnia inter se simillima, & velut unius instituti, ut ex veterum monumentis cognoscimus. Verùm quæ horum omnium ratio fuerit, qui modus ac forma, cujusmodi singulorum electio, quod tempus gerendis muneribus præscriptum, non satis nobis constat. A nullo enim scriptorum veterum, quorum lucubrationes incolumes ad nos pervenêre, id traditum. Sed civitates hæ tam arcto inter se vinculo, ut jam dixi, conjunctæ fuêre, ut in unam coaluisse civitatem omnes, & unam communem habere rempublicam viderentur. Quippe quæ iisdem legibus, mensuris, ponderibus, pecunia denique eadem uterentur: magistratus etiam superiores communem rempublicam curantes, senatores judices haberent eosdem: id solum esset reliquum, ut ait Polybius, quòd non eorundem mænium ambitu

omnes clauderentur. Quæ ſanè conjunctio major atque arctior erat, quàm quæ colendæ amicitiæ cauſa, addo etiam mutuorum auxiliorum gratia per fœdera communiter conſciſcuntur. Et quamvis civitates ſingulæ aliæ aliis majores & ditiores majorumque virium eſſent, tamen nullæ aliis quicquam præſcribebant, aut imperii aliquid in eas uſurpabant, juſve ſuperius, ut vulgò loquuntur, prætendebant: omnes verò pari inter ſe jure agebant, nec heic antiquius tempus, quo in ſocietatem venerant, quicquam valebat: minima & ultima tantundem in decernendo ferendove ſuffragio, aut in ordine conſeſſus, quantum maxima & tempore prima poterat, niſi quòd autoritatis plus aliæ quàm aliæ ad deliberationes adferrent. Quinetiam hoc in inſtitutis hujus ſocietatis erat, ſi quæ civitas, ſi quis populus in Peloponneſo non ſolum ſponte ſuâ, aut verborum ſuadelâ, ſed etiam metu & armorum vi cogente ſocietati accederet, ut ea civitas atque is populus ejuſdem juris compos ſtatim & particeps fieret, quod erat fœderis aut ſocietatis univerſæ. Fiebatque utplurimum, quæ primum adverſa mente, adeoque armis compulſæ in ſocietatem trahebantur, ut eas paulò pòſt propter

æqualitatem juris & ſtatus, propterque fortunam contra pericula firmatàm, tutamque contra hoſtes defenſionem conditionis ſuæ non pœniteret, imò etiam ut ſibi maximoperè gratularentur. In quo memorabile hoc, quòd Lacedæmonii ſuaſu Philopœmenis rẽlictis antiquiſſimis Lycurgi inſtitutis & legibus, quibus innutrita, & per tot ſæcula aſſueta civitas erat, Achæorum mores & leges receperint: quanquàm iidem à Romanis ſeducti, qui ſemina diſſenſionum inter urbes ſocias ſerebant, poſt aliquot annos ad inſtituta priſtina redituerint. Vt autem in ſingulis civitatibus, qui ordo magiſtratuum, quæ diſpoſitio fuerit, dictu difficile, ita de univerſa ſocietate, ac republicâ communi quæ ex Polybio, Livio, Plutarcho, Pauſaniâ cognoſcimus ſatis certa, hæc ſunt. Concilium toti genti commune fuiſſe, prius ſæpè diximus. Oſtendimus etiam, mox ab initio repetitæ libertatis, ac refectæ ſocietatis ſummos præfectos duos habuiſſe, in orbem à civitatibus datos, ſuffragiis electos cum poteſtate annuâ, & his ſcribam unum fuiſſe additum, idque in more manſiſſe per annos XXV: tum creari cæpiſſe hujuſmodi præfectum unum, primoque Marco Caryneñſi imperium ter prorogatum, atque ita

ita mansisse cum imperio hoc per quadriennium: post eum deinde Aratum Sicyonium juvenem ob egregia merita honorem eundem cepisse, ac post octennium rursum eodem honore ac potestate fuisse ornatum, & per intervalla deinceps sæpius esse refectum, ac demum cum septemdecimùm gereret munus idem, periisse. Et ab hoc more creandi unius non recessit posteà gens, quandiu societas stetit. Creatum eum fuisse in concilio totius societatis, non est dubium. Appellarunt eum στρατηγὸν, quod militiæ ducem significat. Nam rei militaris administratio ei potissimum fuit commendata: quanquàm aliæ etiam in republicâ ejus partes fuerint. Erat enim totius societatis princeps, sed potestas ejus legibus adstricta, in bello tamen liberior, quod ratio poscebat. Latini PRAETOREM interpretantur. Imperium ejus ut jam antè dictum, erat annuum, sed sæpius redditum eidem, si virtute polleret: quod per intervalla factum plerumque, interdum quoque prorogatum continuò. Quod Marco Carynensi accidit, & Philopœmeni, fortè etiam Arato, qui toties præturam gessit, quanquàm id certò non liqueat. Non enim series continua prætorum extat: sed sparsim ii in rebus Achaicis à

Polybio, Livio, Pausaniâ recitantur. Ad concilium coibant delecti omnium civitatum, quæ societatis participes erant. Coibant autem quoties res poscebat vocante prætore, aut magistratu alio: bis verò statis diebus quolibet anno, quæ concilia legitima dicebant. Arati sæculo statum tempus creandorum prætorum erat vernum cum exortu Pleiadum, ut testatur Polybius; idemque de reliquis etiam magistratibus intelligo. Nam utitur Polybius eodem loco, ubi de prætoris designatione loquitur, voce ἀρχαιρεσίας, quæ est generalis ad omnes magistratus pertinens. Atque id concilium ex legitimis erat prius. Alterum non dubium est, quin ad tempus autumni pertinuerit: siquidem sexto mense abfuisse à priore Polybius significat. Locus conveniendi usitatus erat Ægii, quæ civitas inter Achaicas veteres opibus, populi frequentiâ, splendore eminebat, vicina quondam Helicæ, quæ caput olim Ionum, & pòst Achæorum, fuerat in ipsa maris ora sita, sed terræ motu, & maris eluvione absumpta paulo ante cladem Lacedæmoniorum ad Leuctra. A quo tempore Helicensium fortuna perampla ad Ægienses jam antè satis florentes transiit. Ager quoque istorum ad hos translatus fuit. Distabat

bat enim Ægium ab Helice introrſum ſtadiis tantum XL, ut docet Pauſanias: qui addit, etiam ſuo tempore ſub imperatoribus Romanis, cum conventu opus eſſet, Ægii conveniſſe Achæos. Nam medium ferè regionis illius oppidum hoc obtinebat. Strabo verò etiam propius locum concilii Achaici denotat. Scribit enim, lucum, ἄλσος, in urbe ea aut juxta urbem fuiſſe Iovi ſacrum, cui Arnario aut Ænario (utroque enim modo ibi ſcribitur) nomen erat, in quem convenire Achæi ſoliti ſunt de republicâ deliberaturi. Verba ejus ſunt: Αἰγιέων δ' ἐστὶ καὶ ταῦτα, καὶ Ἑλίκη, καὶ τὸ τοῦ Διὸς ἄλσος τὸ Αἰναρίον, ὅπου συνίεσαν οἱ Ἀχαιοὶ βουλευσόμενοι περὶ τῶν κοινῶν. Et paulò antè de iiſdem Achæis loquens: καὶ κοινοβούλιον εἰς ἕνα τόπον συνήγετο αὐτοῖς, ἐκαλεῖτο δὲ Ἀρναρεῖον, ἐν ᾧ τὰ κοινὰ ἐχρημάτιζον καὶ οὗτοι. Sed conveniebant quoq; nonnunquàm alibi, ſi uſus poſcebat, ac ut ferebat voluntas prætoris, cujus erat ea in re ſumma autoritas: quemadmodum factum non ſemel legimus Sicyone & Argis, & Megalopoli. Conatuſque fuit Philopœmen lege ſancire, ut id in orbem per omnes civitates iret. Sed aut

perlata ab eo lex non est, aut in dissuetudinem rursum abiit. Posterioribus autem temporibus propter urbis amplitudinem, splendorem, illustres opes, congregabantur frequenter Corinthi, quæ demum honorem hunc & eminentiam coacta est excidio suo luere. Penes hoc concilium erat summum rerum arbitrium, ex cujus decreto bella suscipiebantur, & finiebantur, pax conveniebat, fœdera feriebantur & solvebantur, leges fiebant ratæ aut irritæ. Hujus etiam erat, magistratus toti societati communes eligere, legationes decernere, legatos designare, eos mittere & mandatis instruere; regum quoque & populorum aliorum legatos audire, postulataque eorum aut preces cognoscere, deque his statuere. Regebant concilium prætor præcipuè, si præsens esset, & magistratus alii, quos Achæi δημιουργοὺς nuncupabant. Hi numero x erant, suffragiis legitimi concilii, quod verno tempore habebatur, electi ex universa societate prudentiâ præcipui, quorum consilio potissimum prætor ex lege utebatur. Horum potestas & dignitas maxima erat post ipsum prætorem, quos idcirco Livius, Polybium sequens, summum Achæorum magistratum

tum appellat. Polybius alicubi συνάρχοντας, eorum collegium congregatum, aut consessum συναρχίαν videtur indigitare. Cum his igitur de negociis gravioribus in concilio agitandis prætor præconsultabat, nec de iis, nisi in id pars major consentiret, licebat ad concilium referre. Qui si aut omnes, aut majore sui parte propositum probarent, legibusve aut fœderibus congruum judicarent, petentibus concilium dabant, volentes cum concilio agere, introducebant, dicendi copiam faciebant: qui è concilio suadere aut dissuadere cupiebant, voce præconis id facere jubebant. Sæpè prætor ipse, si ingenio & facundiæ suæ fideret, de re prolixè disserebat. Lex verò habebat, ut, qui sententias dixerant, eas brevi formâ in scriptum relatas postridiè rursum examinandas concilio proponerent: quo facto suffragiis res permittebatur. Non licebat autem ultra diem tertium actionem extendere: intra quem terminum nisi de decreto convenisset, concilium dimittebatur. Nec enim consultum putabant Achæi, disceptationibus & contentionibus hujuscemodi tempus perdere, & impendia longa facere. Decretum ritè factum, id est, suffragiis con-

cilii ſancitum, ſæpè ſaxo aut columnæ incidebant, & locis ſacris figebant, interdum & jurejurando firmabant: à quo deinde recedere ſummum nefas esſe rebantur. Vnde accidit aliquandò, ut Romanos pro Lacedæmoniis quibuſdam intercedentes, contraque decretum tale aliquid enixius petentes, negando graviter offenderent: & cum Romani petitioni eidem nihilominus inhærerent, ac rationibus minas etiam adjicerent, cum ſummo dolore cogerentur concedere, ut fixum petentes refigerent. Eveniebat porrò nonnunquàm, ut ſoli urbium magiſtratus, non autem omnes, qui ad plenum juſtumque concilium ſolent coire, convenirent: in quibus conventibus ſi quid decerneretur, quod non omnibus placeret, quodve primoribus quibuſdam esſet adverſum, contra id tanquam non legitimum ac ratum ab iiſdem excipiebatur. Quod quoties fiebat, neceſſum erat, in concilio proximo, ut ratum fieret, id ipſum reſumi, ut vulgò loquimur, iterumque decerni. Notat etiam Polybius, cum cauſa regum Ægypti auxilia contra Antiochum Syriæ regem petentium, ageretur paulò ante quàm Perſeus Macedoniæ rex fuit captus, L. Æmilio Paulo II, & C. Licinio Craſſo

Romæ

Romæ consulibus, ad muniendum negocium, quod turbare exceptionibus Callicrates conabatur, non solum eos, qui convocari communiter solent, sed omnes etiam xxx annis majores, annitente Lycortâ cum filio Polybio, qui regibus Ægypti studebant, ad concilium venisse: & quanquàm voluntatem multitudinis in sententiam suam Lycortas vertisset, tamen astu Callicratis conatu excidisse. Sed rarum id, & à communi ratione recedens. Hoc verò fixum, & certâ lege sancitum, ne liceret prætori & Demiurgis concilium gentis Achaicę convocare, nisi de societate jungendâ, aut bello suscipiendo esset deliberandum. Eratque alia lex, ne iidem concilium indicerent, nisi legati concilium petentes mandata suorum adferrent, eaque scripta exhiberent. Quâ lege Q. Metellus concilium flagitans ad agendam Lacedæmoniorum causam repulsam tulit, ideoque cum stomacho è Græciâ discedens cum Romam rediisset, acerbè apud senatum in Achæos, inprimis in Philopœmenem & Lycortam invectus, iisque contemptum majestatis Romanæ & studia inimica objectans non parum senatus animos in Achæos asperavit, & eorum consiliorum suasor primus fuit, quæ ad Achæorum

 per-

perniciem erant directa. Verum ex eadem lege Achæorum legati, qui eodem tempore, ut calumniis occurrerent, Romam missi erant, Metello, & senatui responderunt. Senatus satisfactione ex parte acceptâ legatos tantum monuit, ut inposterum Achæi Romanorum legatos non minore honore exciperent, nec minus aures iis commodarent, quàm accideret ipsorum legatis Romam missis. Livius dicit, poposcisse senatum, darent operam apud Achæos domum reversi, ut Romanis legatis semper adeundi concilium potestas fieret, quemadmodum & illis, quoties vellent, Romæ daretur. Simul legati novi à Romanis in Macedoniam & Achaiam missi, quorum princeps erat Appius Claudius vehementis ingenii, qui in concilio, quod Clitore in Arcadiâ ei Lycortas prætor dederat, (mandatum quippe à senatu secum ferebat,) pro ingenio suo, cum increpatione Achæorum non satis benè æstimantium conditionem suam, & vehementer, & imperiosè egit causam Lacedæmoniorum: eique pro legibus & jure gentis suæ, & pro iis, de quibus à Lacedæmoniis Achæi traducebantur, liberrimâ oratione pro dignitate muneris, quod gerebat, respondit Lycortas. Et tamen eò tunc

ab Appio deducta res fuit, dicente, suadere se magnoperè Achæis (verba Livii sunt) ut dum liceret voluntate suâ facere, gratiam inirent, ne mox inviti & coacti idem facerent. Quæ vox audita cum gemitu, injecto metu, istuc Achæos adegit, ut hoc tantum à Romanis peterent, ut illi, quæ viderentur, de Lacedæmoniis in decreto mutarent: nec Achæos religione obstringerent, irrita ea, quæ jure jurando sanxissent, faciendo. Sic damnatio duorum Lacedæmoniorum, Arei & Alcibiadis, quæ nuper facta erat, pro quibus potissimum laboraverant Romani, & qui præsentes, velut ostentati, verè unguis in ulcere Achæis erant, sublata est. Et hic tum triumphus primus ab Appio de diminutâ Achæorum libertate actus. Deinde sensim labefactata etiam alia. Ex eadem lege T. Quinctio Flaminio in Asiam eunti legato à Dinocrate Messenio persuaso, ut in gratiam ipsius concilium sibi dari peteret ad res Messenias ex mente Dinocratis constituendas, idem est negatum, quia mandatum à senatu Romano non afferebat. Is verò sine offensione id transmisit. Hoc quoque lege sancitum apud Achæos fuit, ne quicquam referretur ad gentis concilium præter ea, ob quæ concilium erat con-

convocatum. Quo repagulo prohibitus est Philippus Macedoniæ rex, cum pacem & fœdus cum Achæis haberet, iisque concilium in urbe Argorum fortè agitantibus consultò superveniret, petiturus aliquid, quod sibi negari non posse, aut æquum non esse existimabat, quominus obtinere posset, ut id concilio proponeretur, quemadmodum liquet ex Livio, decadis quartæ libro primo. Hæc etiam lex ad concilium pertinebat, quâ statuebatur, si quid decernendum esset, quod animis quorundam adversaretur, aut si quid sanciendum contra regem aut populum, cujus ipsi essent amici, ut liceret ipsis absque offensa reliquorum, priusquàm in suffragia iretur, è concilio discedere. Quod factum à Dimæis & Megalopolitanis, & Argivorum nonnullis, cum contra Philippum Macedonem decretum esset faciendum. Ista verò inprimis memorabilis lex est, vinculum societatis Achaicæ maximè stringens, & concordiam muniens, quà interdictum fuit, ne cui civitati societatis hujus participi fas esset, seorsim ad exteros ullos mittere legatos, non ad Romanos, non ad alios. Et hæc expressim inserta fuit pactis conventis Achæorum cum populo Romano. Contra quam cum delin-

delinquerent Lacedæmonii permittente Appio Claudio, graviter offenderunt, & pro perturbatoribus fœderis & concordiæ publicæ sunt habiti, atque ipse Appius in non leve odium apud Achæos incurrit. Et hinc dissidia dissidiis sunt cumulata. Omnium autem laudatissima lex apud eos viguit, digna, quæ omnibus liberarum civitatum & societatum rectoribus sit quàm maximè commendata, quâ vetitum, ne quis omninò, sive privatæ conditionis, seu magistratum gerens, ullam ob causam, quæcunque etiam sit, dona à rege aliquo caperet. Quam legem recitat Polybius eclogâ legationum XLI, narrans venisse ad conventum Achæorum Megalopolim trium regum legatos, prætore tum Aristæno, Ptolemæi ex Ægypto, Seleuci ex Syriâ, Eumenis ex Asiâ, captantes Achæorum gratiam: & Ægyptios quidem dona attulisse reipublicæ Achæorum arma ænea, quantum satis erat ad instruendos peltastas sexies mille, cum talentis signatæ ex ære pecuniæ ducentis; Syrios promisisse eidem reipublicæ X naves longas; Asianos obtulisse Eumenis nomine talenta CXX in fœnore collocanda in eum finem, ut ex fœnore illo impendia eorum solverentur, qui ad concilia itarent. Tum

verò,

verò, ait Polybius, Apollonius Sicyonius assurgens sic disseruit: pecuniam ab Eumene oblatam magnitudine sui dignam sanè esse, quæ donetur Achæis: sed si animum & scopum donantis consideres, rem esse tum turpissimam tum iniquissimam. Τῶν γὰρ νόμων κωλυόντων, ait, μηθένα μήτε ἰδιωτῶν, μήτε τῶν ἀρχόντων παρὰ βασιλέως δῶρα λαμβάνειν, καὶ μηδ' ὁποίαν οὖν πρόφασιν, πάντας ἅμα δωροδοκεῖσθαι προφανῶς προσδεξαμένους τὰ χρήματα, πάντων εἶναι παρανομώτατον. Atque his congrua alia plura subtexuit, ostendens, si accepta fuerit pecunia regia, oportere accipientes velut escâ devoratâ captos, aut mercede autoratos necessariò è duobus alterum committere, nimirum aut regis commoda, quæ naturâ pugnant cum commodis liberatum civitatum, bono patriæ postponere, aut si faciant secus, in crimen ingratitudinis se conjicere, opponentes se desideriis ejus, cujus erunt mercenarii. Denique ea vis orationis istius fuit, ut plurimi Eumenem odio potius quàm favore dignum esse ob hoc consilium ejus judicarent. Et quamvis publicè amicitia ejus rejecta non sit, largi-

largitio tamen tanquam reipublicæ perniciosa magno consensu est repudiata. Idem de Seleuco statutum: amicitia admissa, naves recusatæ. De Ptolemæo nihil expressum in iis, quæ de fragmentis Polybii habemus reliqua. Et erat omninò alia istius regis ratio, de cujus animo benevolo & sincero Achæis constabat. Lege autem hac de donis nihil salubrius. Nam dona hujusmodi semel admissa devinciunt animos admittentium, etiam eorum, qui cæteroqui viri haud mali sunt, ut plusculum inclinent in favorem donantium, quàm sincera ratio & rectitudo bonorum consiliorum ferunt: denique occæcant mentes, ut rectum videre, animosque inficiunt, ut sanitatem atque integritatem retinere non facilè queant. Et hoc est illud, quod Isocrates dicere consuevit, *Qui beneficium accipit, libertatem vendit.* Sed ad rem revertamur. In more Achæis fuit, dum integra eorum stetit respublica, ad delicta non connivere, sed pœnas severè exigere, benemerita honoribus afficere. Memores scilicet erant moniti Solonis Græcorum sapientissimi, qui dicere solet, pœnis & præmiis rempublicam contineri. Nec ab eo more discesserunt, quamdiu à Romanis sociis ambitus,

bitus, & peſtiferarum factionum venenum iis non fuit affuſum. Et ſemel infecti mores alios induerunt. Avaritia, honorum & potentiæ cupido, factionum ſtudium, diſcordiæ amor omnia perverterunt, & exitium tandem univerſæ reipublicæ attraxerunt. In magnis controverſiis potius peregrinis judicibus quam domeſticis, aut ſuæ gentis, eſſe uſos, ad favores ac ſimultates à judiciis avertendos, ex aliquot locis ſcriptorum veterum videtur eluceſcere: certò id dicere non poſſumus. Hęc ſunt, quæ de rebus Achæorum, ac ſtatu eorum civili, afferre in medium hoc tempore habuimus. Quibus unis hoc elogium debetur, quod ex omnibus Græcis ipſi poſtremi ſolidam libertatem ſuâ vi nixam conſervaverint, cum cæteri ſi quam tenuerint, ſub Macedonibus & Romanis precariam modò, & ab arbitrio iſtorum pendentem tenerent: quodque Romani non niſi malis artibus hac exuere & debellare eos potuerint.

XIII.

DE REPVBLICA ET FORTVNA ÆTOLORVM.

SIMILIS Achaicæ ſocietas & reſpublica Ætolorum fuit, eodem etiam ſæculo cum illa florens: ſed ſerius incipiens, aut certè inclareſcens, & citius deſinens. Sunt autem Ætoli gens Græca, ad mare Ionium ab Acarnaniâ ad Locros Ozolas, & ab hac maris orâ introrſum verſus ſeptentrionem ad montana Theſſalorum habitantes. Etenim litus Illyricum, quod à variis populis ejuſdem ferè ſanguinis habitatur, poſt Naronem fluvium & Epidaurum urbem rectâ quaſi lineâ à ſeptentrione in auſtrum deſcendit; cui aſſident urbes celebres Vlcinium, Liſſus, Epidamnus ſeu Dyrrachium, Apollonia, Aulon, Bullis, Amantia, Oricum, uſque ad Acroceraunios montes ab oriente venientes & ad occaſum in mare procurrentes, ubi finis ſinus Adriatici, quo Italia ab Illyridis orâ dirimitur, & initium ſpacioſi maris Ionii inter Siciliam & Peloponneſum Græciæ latè ſe fundentis. Ab extremitate verò Acroceranniorum montium idem littus ad angulum paulo ma-

lo majorem se flectit, atque ita in ortum longissimo tractu ad Sunium usq; terræ Atticæ promontorium postremum procurrit, solo Isthmo Corinthiaco interveniente, quo velut cervice angustâ Peloponnesus cum reliqua Gręcia conjungitur: Ante Isthmum autem angustus terræ tractus velut tænia in mare porrigitur; cui similis tænia alia à Peloponneso occurrit relicto tantum freto perangusto, per quod Ionium mare in sinum Corinthiacum propriè sic dictum se infundit, ubi Rhium & Antirrhium oppida aut castella opposita quondam fuêre, quos hoc ævo Dardanellos, freti fauces obsidentes, vocant. Illyridis oram quam dixi, in austrum à septentrione descendentem, coloniis aliquot Græci insederunt, & partem ejus post Lissum urbem, cujus tractum Taulantii & Elimiotæ tenuerunt, Philippus & Alexander Magnus victoriis suis Macedoniæ adjecerunt. Post eam cæpit Epirus, Pyrrho rege præcipuè celebrata, regnum familiæ Æacidarum, varios populos complexa, Chaones, Thesprotios, Antigonenses, Molossos, plures alios. E quibus Chaones contermini Macedoniæ, per quos Acroceraunii montes porrecti procurrunt in mare, quorum urbs præcipua litori proxi-
ma

ma Oricum à parte boreâ Acrocerauniorum: deinde in Thesprotiis ad mare Buthrotum oppidum, & interius in Molosside locus celeberrimus Passaronis nomine, ubi reges & populus Epiroticus mutuò se juramento obstringere quotannis solebant, Dodone item cum fano Iovi sacro, oraculis claro. Desinit in orâ ad fauces sinus Ambracii: qui sinus per angustas fauces vix quinque stadiis patentes è mari Ionio in terras se infundens, & in spacium latum stadiorum centum se pandens, in aquilonem ventum longitudine stadiorum trecentorum porrigitur, Epirum ab Acarnaniâ disterminans. Cui ad aquilonem assidet urbs clari nominis Ambracia Corinthiorum vetus colonia, Pyrrhi quondam regia, multis ornamentis ab eo decorata, Acarnanibus vicina; à qua sinui nomen datum. Post sinum igitur sequitur Acarnania regio, secundum mare orientem versus procedens, ad fluvium Acheloum à Pindo monte ex septentrione in austrum decurrentem ac mari se infundentem; qui Acarnaniam ab Ætoliâ dispescit. Regio nobilis, cui à boreâ imminent Amphilochi, & supra hos Dolopes ad Pindum montem. Vrbes in ea claræ, Anactorium in ipso sinu sita in peninsula non

 procul

procul Actio promontorio, quod fauces sinus arctat & Apollinis templum sustinet, cui adjecit Augustus Cæsar in monumentum victoriæ suæ celeberrimam urbem novam, Nicopolim, cum illic Antonium & Cleopatram superasset: tum Leucas, Argos, Amphilochium, Stratos, ad flumen Acheloum stadiis plus quàm ducentis à mari recedens, Æneia ad eundem fluvium, sed mari propior, à quo circiter stadia LXX distat, Palorus, Alyzæa. Reliqua vici plerique peramplì tenent. Post Acarnaniam deinde ad idem mare ab Acheloo fluvio porrigitur in ortum Ætolia, finita Locris Ozolis, inter Ætoliam & Phocidem mediis. Phocis porrò in eandem plagam progrediens juxta sinum Corinthiacum, quo ab Achaiâ & Peloponneso separatur, in occiduam partem Bœotiæ; quæ eundem sinum attingit, & Isthmo penè contigua est, incurrit regio nobilissima. Post partem illam Bœotiæ, Isthmo Corinthiaco imminens à boreâ & secundum oram in solem orientem se extendens Megaris, & post Megaridem regio Attica totius Græciæ celeberrima in mare Euboicum profertur. Quas ipsas à septentrione claudit reliqua Bœotia in idem mare desinens. Inter hanc verò & Thessaliam mariti-

mam Ægæum pelagus ſpectantem Locri Opontii & Epicnemides in orâ ſunt interpoſiti, eaſque modico intervallo ſeparant. Sed ad Ætoliam revertor, ob quam iſta heic ſunt præmiſſa aut repetita. Habet à ſeptentrione accolas partem Amphilochorum, Athamanes populum ferum & barbarum, Perrhœbos, Ænianos Oetæos. Reliquos terminos jam diximus. Habitata fuit variis populis, parte Athamanum, Tymphæis, Ephyris, Ænienſibus, Perrhœbis, Dolopibus, Maracibus, Atracibus, ut eos recenſet Plinius. Strabo verò libro x hos memorat: Ophienſes, Eurytanes, quos maximum Ætoliæ populum fuiſſe, & ὠμοφάγους, cruda carne ſcilicet veſcentes, & linguâ ignotiſſimos, Thucydides perhibet: item Agræos, Curetos, alioſque. Idem Strabo diſtinguit eam in veterem & novam vel acquiſitam medio Eveno fluvio à ſeptentrione è montibus vicinis in mare Ionium defluente. Et veterem dicit inter Acheloum & Evenum jacentem planam & magis fœcundam fuiſſe: alteram ab Eveno ad Locros Ozolas aſperiorem, & minus fertilem. Vrbes Ætolorum præcipuæ fuêre Calydon ad Evenum fluvium, VII millibus paſſuum & quingentis à mari remota, Pleuron in mediterra-

neis, Macynia, Molycria, Chalcis, Naupactum, Pylene, Halisarma: quamvis ex his Molycriam & Naupactum prior ætas ante Macedonum res auctas Locris Ozolis rectius accensuerit. Cætera verò regionis in vicos majores & minores nullis munitionibus tutos sparsa. Gentem Ætolorum universam bellicosam fuisse, corporibus validam, animis ferocem, turbidam, insolentem, superbam, cæteroqui libertatis conservandæ & armis tuendæ studiosam, scriptores veteres omnes tradiderunt. Satisque constat, perantiquam eorum libertatem fuisse, nullis regibus aut dominis obnoxiam, sed utplurimum populos & civitates Ætolici nominis seorsim sibi consuluisse, & respublicas quasdam suas peculiares habuisse, interdum etiam dissensionibus laborasse, & armis in se esse versos: urgente autem hoste externo sese conjunxisse, & communem patriam ac libertatem defendisse: cum finitimis, maximè autem cum Acarnanibus frequenter bella gessisse, & ob eos armis etiam ab Atheniensibus esse petitos. Posteris verò temporibus, cum Macedones à morte Alexandri Magni Græcorum libertati vim facerent, & Græci in partes scissi essent, Ætoli omnes exemplo Achæorum, quò rectius sibi consu-

consulerent, & libertatem suam tuerentur, initâ inter se arctiore societate in unam quasi rempublicam coïverunt. Eum in finem unum etiam ipsi instituerunt totius gentis concilium, quod Panætolium vocarunt. Id placuit convenire quotannis semel tempore stato ac legitimo, & alioqui quoties res posceret. Legitimum & statum conveniendi tempus fuit in autumno: quo in conventu præfectos suos aut magistratus toti societati communes eligebant: inprimis prætorem, quem, ut Achæi, στρατηγὸν nominabant, cui universæ reipublicæ cura & potestas summa domi militiæque commendabatur: quo duce præcipuo bella gerebantur. Cura & potestas hæc annuo tempore circumscripta fuit: quod in reliquis etiam magistratibus usurpatum esse, non est dubium. In concilium hoc coïbant ex omnibus civitatibus ac populis aut locis, quibus hoc jus erat, delecti cum mandatis & agendi potestate: in eoque residebat totius reipubl. Ætolicæ majestas. Id leges ferebat, & abrogabat, fœdera sanciebat & tollebat, bellum pacemque jubebat, magistratus, ut dictum, creabat: ad id universæ reipublicæ negocia referebantur. In eo legati regum, principum, civitatum audieban-

diebantur, de postulatis cognoscebatur, responsa decernebantur. Ab eo legati nomine totius reipubl. aut societatis ad exteros mittebantur, literæ scribebantur. Denique omne jus habebat, quod de Achaico concilio exposuimus. Convocabat hoc concilium, & regebat, si belli negocia permitterent, gentis prætor: & idem de negociis omnibus ad id ex more referebat. Sed cum retulisset, id est, deliberanda proposuisset, non licebat ei porrò verba facere, suadere aut dissuadere: id autem aliis committebatur. Decretum ipsi exequendum demandabatur. Sedes concilii hujus erat Thermum, forum percelebre, & copiosum, mercatu nobile, ædificiis splendidum, signis, tabulis, ornamentis variis insigne, in medio regionis positum ad lacum loco circum circa aspero, ad quem aditus exercitui difficilis. Sed præter Thermum alibi etiam pro temporis conditione concilium idem interdum conveniebat, ut Naupacti, Hypatæ, Lamiæ, quemadmodum ex historiâ cognoscimus. Erat verò aliud quoque gentis hujus concilium, quod Apocletorum dicebant. Angustius id fuit generali, & jure ac potestate inferius, à Polybio & Livio aliquoties memoratum. Quorum hic sanctius gentis conci-

concilium id vocat, ex delectis constans viris: ad quod etiam negocia ardua referebantur, quæ subito consilio opus habebant. Frequenter hoc convenisse ac reipublicæ consultasse, dubium non est. An certam fixamque sedem habuerit, dubito. Vox quidem Ἀποκλητοὶ vocatos vel evocatos significat. Ab Apocletis autem consultata, si magni momenti erant ad rerum summam pertinentia, ex eorum voluntate ad generale concilium deferebantur, atque ibi determinabantur. Quot numero fuerint Ἀποκλητοὶ, quamdiu munus tenuerint, à quibus sint designati, parùm constat. Lectos fuisse è primoribus gentis, penè certum est.

Magistratus præcipui Ætolorum.

MAgistratus præcipui post *prætorem* fuêre magister equitum, publicus gentis scriba, ephori. Priores summæ dignitatis, & momenti maximi in Ætolorum republica fuisse, vel ex eo liquet, quòd in *formula pactorum* & fœderis postremi cum Romanis scriptum sit, *permitti Romanis*, ut obsides XL ex totâ gente deligant non minores natu annis XII, neu majores annis XL, quos velint, exceptis *prætore*, magistro equitum, & scribâ publico:

perinde ac si eorum præsentiâ carere respubl. non posset. Vt de equitum magistro id taceam, quòd præcipuum gentis Ætolicæ robur in equitatu fuisse autores veteres tradant. Quod argumento indubiè est, in summo pretio præfectum etiam ejus fuisse. Ephoros ad exemplum Laconum in rempublicam introductos esse, verosimile est. Longo enim tempore cum Lacedæmoniis valdè conjunctos fuisse Ætolos, ex Thucydide, Xenophonte, Polybio discimus, & eorum instituta multis in rebus esse imitatos credimus. Sed & de his quo numero fuerint, quàm latè eorum potestas patuerit, & cætera ignoramus, non tradita à veteribus, quorum ad nos monumenta pervenêre. Duos modò ἐφοροῦντας Polybius obiter nominat, Onidem & Nicippum, libro historiæ quarto. Collegium illud xxx principum, qui in gerendo bello à consiliis essent Antiocho Magno, quorum meminit Livius, extraordinarium fuisse, & cum Antiochi bello finem habuisse, dubitari nequit. Fuêre Ætoli, quandiu hic eorum status integer & incolumis mansit, viribus validi, & vicinis omnibus, etiam regibus, formidabiles. Sed fuit hic status Achaico recentior, & diu ante Achaicum desiit.

Quod

Quod posterius moribus suis illaudatis ipsi debuêre. Fuisse enim Ætolos accepimus feroces, jactabundos, supra modum arrogantes, ingratos, invidos, iniquos, avaros, alieni cupidos, sui prodigos, rapto vivere suetos, turbulentos, fastuosos, amicis infidos, inconstantes, quietis & æqui juris impatientissimos, temerarios, irâ præcipites, propositi pertinaces. Ita factum, ut multos sæpe offenderent, suam & aliorum quietem turbarent. Vt priora omittam, cum injuriis lacessivissent vicinos, & vicissim armis Macedonum aliorumque premerentur, extremum discrimen auxilio Achæorum adjuti evasere. Non multò pôst cum viderent potentiâ & gloriâ crescere Achæos, malevolentiâ stimulati exitiale fœdus inter Cleomenem regem Spartanum & Antigonum Macedoniam tutorio nomine pro Philippo puero rege gubernantem in perniciem Achæorum conflarunt, & simul discordiâ distrahere eosdem Achæos studuerunt. Sed prudentiâ Arati, qui Antigonum obliquâ oratione percommodè in partes Achæorum traxit, consilium hoc eorum nequissimum in exitium Cleomenis, Achæorum hostis infestissimi, & in ipsorum autorum dolorem ac infamiam, in suorum verò ma-

ximum

ximum emolumentum vertit. Deinde mortuo Antigono, quem vivum metuerant, deſpectâ ætate Philippi regis, tum admodum adhuc juvenis, cum regnum auſpicaretur, ad ingenium redeuntes Ætoli per Dorimachum & Scopam, cum nulla ipſis data cauſa eſſet, Achæos & reliquos Peloponnenſes bello turbarunt. Eo facto omnibus Græcis inviſo, qui quiete poſt debellatum Cleomenem partâ delectabantur, bellum ſociale in ſe concitarunt. In id bellum, principe Philippo rege annũ ætatis XVII tunc agente, quo cum amicitia ex conventione priore plurimis Græcorum conſtabat, conſpirarunt Achæi & eorũ ſocii in Peloponneſo, Bœoti, Phocenſes, Macedones, & qui iis cohærebant, itemque Acarnanes, Epirotæ, Illyriorum pars, omnes injuriis ab Ætolis læſi, & ob ſacra profanaque paſſim violata iis infenſi. Et tamen bellum hoc tam grave, & quidem magna animorum contentione geſtum ſuſtinuêre Ætoli, ſolâ Lacedæmoniorum & Elidenſium amicitiâ ac ſocietate freti, in annum uſque tertium fermè completum. Tantum gentis hujus robur erat. Pax demum poſt mutuas clades varioſque caſus, cum jam utroſque, maximè verò Ætolos, malorum belli tæderet, con-

vênit

vênit in has conditiones, ut ab armis utrique discederent, & retinerent ea, quæ tum tenebant. Factum hoc paucis diebus post pugnam inter Romanos & Annibalem commissam ad lacum Trasimenum in Hetruriâ, quâ ingentem cladem Romani accepêre, anno belli illius contra Pœnos secundo, qui erat urbis Romæ DXXXVII, Olympiadis CXL tertius jam vergens. Scribit Polybius, Philippum regem paulò ante pacem hanc confectam ludicrum Nemeæ spectantem literas accepisse nuncias istius prælii & cladis Romanorum, easque statim uni Demetrio Phario Romani nominis inimico gravi legendas dedisse: Demetrium hac occasione regem juvenem per se magna affectantem extimulasse, ut bello cum Ætolis quàm primũ composito curas suas in Italiam verteret: hoc viam ei aperturum ad parandum imperium maximũ, præsertim oportuno hoc tempore, cum tanta clade fractæ vires Romanorum jacerent: audisse hæc libenter Philippum, & accessisse in eandem rem stimulos ei subditos ab Agelao Ætolo de pace ad eum misso: itaq; pacem celeriter compositam, atq; ab eo tempore oculos à rege conjectos fuisse in Italiam. Sed incerta fortunæ metuens idem rex quievit, usque dum nun-

nuncium accepit novæ & longè maximæ cladis Romanorum ad Cannas Apuliæ. Tum prorſus fractas eorum vires arbitratus, ut ne reſurgere quidem poſſent. Capuâ etiam urbium Italicarum maxima & fœliciſſima partes Annibalis jam ſecuta, & hujus exemplo paſſim civitatibus & populis Romanos deſerentibus, Annibale per Italiam exultante, anno poſt eam cladem proximo legatos de ſocietate & fœdere ad Annibalem miſit, quorum princeps erat Xenophanes, fœduſque initum, quo Italia Annibali, Græcia Philippo aſſignatæ, & auxilia mutuò promiſſa. Sed legati in reditu à claſſe Romana intercepti, & Romam retracti, totaque res patefacta. Itaque nova legatione à Philippo in Italiam miſſa, fœdus tandem ritè confectum, & ab utraque parte ſignatum. Hinc bellum enatum inter Romanos & Philippum, armaque à Romanis ad regem ab invadenda Italiâ avertendum Macedoniæ maritimæ, Epiro finitimæ, illata. Mox in fœdus ab iiſdem ſollicitati & pertracti per M. Valerium Levinum conſulem deſignatum, ac res in ea ora gerentem, Ætoli per ſeſe belli quàm quietis cupidiores, atque inſuper à follibus ſuis gentis principibus Scopâ & Dorymacho inflati. In fœdere ſcriptum,

ptum, ut bello ex hoſte capta loca à Corcyrâ uſque in Ætoliam, ædificia, muri, agri Ætolis cederent: reliqua præda Romanorum eſſet: operam darent Romani, ut Acarnaniâ Ætoli potirentur: neutris paciſci cum Philippo, niſi alteris quoque incluſis, liceret. Bellum hoc per varios caſus geſtum, tractumque in annum ſeptimum, quo conſules Romæ fuêre P. Cornelius Scipio, P. Licinius Craſſus, qui erat belli Punici ſecundi decimus quartus. Tum Romanis alio averſis, Ætoli clade fortè affecti à Philippo, & jam belli diuturni pertæſi, præproperè, ne conſultis quidem Romanis, quorum jam validus exercitus in procinctu erat, auſpiciis P. Sempronii proconſulis Macedoniam invaſurus, pacem cum Philippo fecêre. Id ægrè latum quidem à Romanis: ſed paulò pòſt ab ipſis quoque, intercedentibus maximè Epirotis belli malorum ob viciniam non expertibus, pax cum Philippo & ejus ſociis inita, ac fœdus etiam percuſſum: adſcripti fœderi à rege Pruſias Bithynus, Achæi, Bœoti, Theſſali, Acarnanes, Epirotæ, quorum erat ope in bello rex uſus, à Romanis Ilienſes, Attalus rex, Pleuratus Illyrius, Nabis Lacedæmoniorum tyrannus, Elei, Meſſenii, Athenienſes, quos cum

Ætolis suarum partium habuerant. Atque hæc inter regem & Sempronium convenêre in Epiro, quo rex ad Sempronium venerat. Sed pax ultra quadriennium integrum non duravit. Nam Philippus Atheniensibus iratus ab eorum injuriis abstinere non potuit, & clàm subsidia in Africam Carthaginiensibus contra Romanos bello eorum nondum composito misit, & aperto quoque bello contra pacis leges Abydum Hellesponti urbem oppugnavit, excidioque dedit. Rursum igitur bellum contra eum à Romanis sumptum duce P. Sulpitio Galbâ consule, quo durante Ætoli speculati aliquandiu fortunam iterum Romanis sociati. Deinde T. Quinctio consule anno belli istius tertio cum imperio in Græciam profecto, Achæi quoque fœderi additi. Et demum Philippus ingenti prælio in Thessaliâ ad Cynocephalas à Quinctio & sociis victus, viribusque fractus; paxque ab eo rursum petita & impetrata, omnes Græciæ civitates in Europâ & Asiâ libertate donatæ à Romanis. Pugnatum anno urbis Romæ DLVII, Q. Cornelio Cethego, Q. Minutio Rufo consulibus. De pace convênit anno sequente. Pax hæc solis Ætolis displicuit, quòd se contemptos à Romanis, & non præ-

præcipuo aliquo navatę operæ præmio, quo ſe dignos putabant, ab iis affectos eſſe arbitrarentur. Nam viribus & virtute ſua potius quàm Romanorum devictum Philippum, pro animi ſui faſtu prædicabant: Athenienſes & Achæos, ut degeneres inſectabantur. Idcirco ipſi irâ tumentes, & à principibus ſuis turbidis ac ſuperbiâ elatis incitati, ut animis ſuis ſatisfacerent, ad Antiochum Magnum Syriæ & Orientis regem potentiſſimum legatos miſerunt, & per eos ad inferendum bellum Romanis eorumque ſociis extimularunt. Denique regem ſponte ſuâ tentandæ fortunæ avidum, nec benè volentem Romanis in Europam attraxêre. De utriſque ait Polybius, & ex eo hiſtoriam texens Livius, & Ætolos Antiochum, & hunc illos inflaſſe vanâ ſpe, ac mutuis ſe mendaciis decepiſſe: illos parata à Philippo auxilia, prompta civitatum Græcarum aliarumque ſtudia, ſi modò ſe rex commoveret, adhæc nutantem erga Romanos Italiæ fidem, Romanos ipſos bellis prioribus exhauſtos jactaſſe: hunc infinitas copias ex omni Aſià totoque Oriente ac Septentrione à gentibus vix fando Europæ auditis, ingentes claſſes, immenſam pecuniæ vim, & apparatum

ſupra fidem verbis ſuis & purpuratorum ſuorum crepuiſſe: denunciaſſe, Græcos ſe non precariæ & fictæ, ab alieno pendenti arbitrio, ſed veræ ac ſolidæ libertati, nixuræ viribus propriis redditurum, dignitatique priſtinæ reſtituturum: verùm vanitatem ſtatim, cum veniſſet in Europam Antiochus, eſſe detectam, exercitus laceros adductos, pecuniam in Europâ mutuò quæſitam, claſſes Romanis non pares, auxilii à Philippo nihil, nec Græcos alioſve ſe commoviſſe. Itaque, ut diſcimus ex iiſdem ſcriptoribus, Chalcis quidem in Eubœâ ab Antiocho, calente primo terrore, occupata, deinde varia tentata, oſtentata mens non belli contra Romanos gerendi, ſed controverſias inter eos & Græcos ex æquo & bono amicè componendi, etiam blanditiis & minis Græci oppugnati, Annibalis, qui in partibus erat, conſilia neglecta: Demum ad Thermopylas, quas copiis ſuis inſederat, Antiochus ab Acilio Glabrione Romano conſule, ingenti pugnâ ſuperatus & caſtris exutus, trepidâ fugâ Chalcidem repetiit, atque inde in Aſiam rediit. Id turbavit quidem Ætolorum animos, ſed non proſtravit, nec inſitam ferociam fregit. Nam à conſule victore moniti, qui Heracleam Theſſa-

liæ

liæ ad radices montis positam præsidio tenebant, ut vel jam fortunæ cedentes in viam redirent, & Romanorum gratiam etiam nunc patentem non aversarentur, superbius quàm conveniebat, etiam tum responderunt. Verùm armis petiti à consule, captâ primùm urbe, deinde arce quoque, in quam confugerant, deditâ, in potestatem Romanorum omnes ii, qui illic erant, venêre. Quos inter fuit ferocissimus principum gentis Ætolicæ Democritus, qui nuper T. Quinctio decreti formulam, quo Antiochus in Græciam evocatus erat, poscenti insolenter responderat, in Italià se castris Ætolorum ibi positis id se daturum. Simul Lamia Ætolorum à Philippo Macedone oppugnata, & post Heracleam Romanis quoque dedita fuit. Sed durante adhuc Heracleæ obsidione concilium Ætolorum Hypatæ in oppido vicino coactum: ejusque decreto Thoas è principibus gentis, qui jam antè etiam ad excitandum & evocandum regem missus fuerat, rursus cum aliis ad Antiochum ablegatus fuit, qui aut reditum ejus maturum in Europam cum justo exercitu, aut pecuniam cum copiis auxiliaribus posceret. Isque pecuniam à rege, & promissa de submittendo exercitu & classe impetravit.

Cæterum Heraclea paulò pòst capta dejecit animos Ætolorum profecto jam Thoante. Itaque post paucos dies suasu Phaneæ prætoris missi ab illis ad consulem oratores de pace. Sed hi longam orationem exorsi, interrumpente consule, nondum expositis mandatis, cum L. Valerio Flacco redire Hypatam, & illic in concilio apud hunc, quæ vellent, exponere jussi. Quò ubi ventum, deprædicatis apud Valerium prioribus Ætolorum meritis, ad reficiendam pacem jactata & petita priorum fœderum jura. At his à Valerio rejectis, & viâ aliâ obtinendæ salutis monstratâ, in solâ culpæ agnitione & deprecatione positâ, extra quam nihil omninò ad salutem reliquum, consilia versa: missus cum aliis ex principibus gentis ipse Phaneas ad consulem, ante hac haud parvis follibus spirare solitus, præmissa oratione humillimâ ad promerendam misericordiam comparatâ, tandem dixit, Ætolos sese suaque omnia fidei populi Romani permittere. Itane est, ait consul, sicut dicitis, Ætoli? Ita est; respondit Phaneas, & qui cum eo erant: & simul decreti formula exhibita. Tum rursus consul: Accipio conditionem. Edico verò vobis ex decreto hoc vestro, ne quis Ætolorum in Asiam transeat, neque

que privatim, neque publicè: dein postulo, ut Dicæarchum civem vestrum (is vehementissimus in Romanos fuerat, ac vir erat improbissimus) & Menestratum Epirotam, Naupactum cum præsidio ingressum, & Amynandrum regem Athamanum, & cæteros istius gentis, qui eum secuti ad vos secesserunt, sine morâ mihi tradatis. Quo turbatus Phaneas & adhuc loquentem interpellans, Atqui non in servitutem, sed in fidem vestram nos tradimus, ait, & certum mihi, imprudentiâ te labi, qui imperes nobis, quod neque justum neque mori Græcorum congruum est. Ad quæ rursum consul Acilius non tam irâ motus, quàm ea mente, ut doceret eos conditionem fortunæ præsentis, & quid id esset, permittere se fidei alterius, & ut terrorem universis incuteret: Quid? vos ne Græculi adhuc mores vestros, & quid deceat ac rectum sit, mihi occinitis, ajebat, qui fidei nostræ vos permisistis? quos ego catenis vinctos omnes in carcerem abducturus sum, si sic mihi videbitur. Ac simul cum dicto catenas adferri, & bojis ferreis singulorum colla indui jussit. Tum verò obstupefacti Phaneas & qui cum eo erant, muti stare omnes, & quasi deliquium corporis atque animi pati ob inopina-

tum casum, qui ipsos prehendebat. Atque hoc erat illud, quod Acilius volebat. Sed L. Valerius cum aliis, qui aderant, tribunis, orare Acilium, ne quid gravius statueret in eos, qui legati in castra venerant. Quorum precibus cum locum daret consul, cæpit fari Phaneas, dixitque, & se, & Apocletos Ætolorum imperata facturos; sed opus esse, ut concilium quoque assentiatur, ut rata sint quæ imperantur. Fatente consule, rectè id ab eo dici, induciæ decem dierum ad convocandam multitudinem petentibus datæ. Atque ita dimissi tum Ætoli. Qui cum Hypatam rediissent, Phaneas in delectorum conventu, quos Apocletos vocitatos diximus, tum quæ imperarentur, tum quæ ipsis accidissent, exposuit: secutusque est principum omnium, qui aderant, gemitus, fortunam suam miserantium. Et tamen parendum victoribus, ac necessitati præsenti omnes existimabant. Sed quia id satis non erat, vocati sunt ex omnibus oppidis Ætoli ad concilium. Verum cum fama vulgasset ea, quæ Phaneæ & cæteris apud consulem evenerant, adeò efferata est multitudo, ut ne deliberandi quidem gratiâ ad conventum se conferre vellet quisquam; fremere verò omnes, & sævitiam imperii execrari: simul

mulclamare, non posse etiam ea præstari, quæ imperentur. Quomodò enim Amynandrum Athamanum regem, quem in potestate non habeant, quomodo principes ejus gentis alios, quomodo Epirotas postulatos queant tradere? Simul verò contigit, ex Asiâ ab Antiocho Nicandrum legatum, collegam Thoantis opinione celerius in Ætoliam reverti (nam duodecimo die postquàm proficiscens navem conscenderat, in patriam redierat) & pecuniam cum amplis promissis adferre. Ita ex furore in novam spem sublati Ætoli negocium pacis missum prorsus fecêre. Quod animadvertens consul Acilius, & cognoscens, Naupactum tumultuantes confluere, eamque belli sedem destinare, quam paulo antè Menestratus Epirota Romanis infensus occupaverat, præmissò istuc quàm celerrimè cum expeditis quatuor armatorum millibus Appio Claudio, ipse mox cum toto exercitu itinere difficillimo secutus Naupactum obsedit oppugnavitque. Et jam ferè confectam rem habebat, cum ex concilio Achæorum festinus advenit T. Quinctius Flaminius, cujus ductu Philippus Macedo debellatus, & Græcia libertati reddita erat, cupidior servandi Ætolos, quam hi merebantur. Superbè

enim ſpreverant nuper optima & fidiſſima ipſius monita, & ſoli è *Græcis* injuriosè de eo locuti fuerant. Verum is poſthabitis contumeliis cum in caſtra veniſſet, pro obſeſſis interceſſit apud conſulem, & obſidione ſolutâ inducias iis confecit tanti temporis, per quod Romam legatos deprecatores mittere, iique cum reſponſo in patriam redire poſſent. Profectis verò Romam legatis, & in ſenatu auditis, poſt multam actionem tandem tale reſponſum datum: oportere Ætolos aut ſenatus arbitrio libero ſeſe permittere, aut mille talenta pendere, & ſimul eoſdem amicos vel inimicos cum Romanis habere: nec impetrari à petentibus potuit, ut quarum rerum arbitrium permitti ſibi poſceret, ſenatus profiteretur. Juſſi autem legati ſunt eodem illo die urbe, intra dies XV Italiâ excedere. Succenſebant quippe Ætolis Romani vehementius tanquàm indomitæ genti, qui odio Romani nominis Antiochum nuper in Europam exciverant, & vaſtationum & cædium innumerarum cauſam dederant. Inter quos Acilius conſul XLIII principes Ætolicæ gentis, & in his Democritum illum, qui caſtra in Italiâ ſe poſiturum, atque iis Quinctio ſe reſponſurum jactaverat, ejuſdemque fratrem

in Italiam transmisit, ubi in lapicidinas dati fuêre. Legatis domum reversis, & per eos senatus Romani voluntate cognitâ, Ætoli in arma rursum versi Naupacto contra obsidionem, quam expectabant, prospexêre. Sed Acilius non Naupactum, sed Lamiam, præter eorum expectationem invasit, eaque brevi tempore expugnatâ, Amphissa Locridis, quæ præsidio Ætolorum tenebatur, armis ab eodem petita. Cujus oppugnationi intervênit novus consul L. Scipio, Acilii successor, legato utens fratre Africano. Is accepto exercitu in cæpto oppugnationis progressus, nequicquàm Atheniensibus cum Africano intercedentibus, non alias pacis conditiones admittere voluit, quàm quas senatus Romæ tulêrat. Verum connitentibus rursum iisdem semestres induciæ tandem Ætolis concessæ, obsidioque Amphissæ soluta. His induciis fluentibus bellum in Asiam translatum, atque ibi terrâ marique gestum, variante interdum fortunâ, ac demum cunctis viribus de rerum summâ certatum, victus fractusque Antiochus, ac trans Taurum montem submotus, paxque petenti data. Interim Romæ quoque in curià per legatos Ætolorum instaurata rursum actio de pace, sed sine fructu. Nam

etiam tunc ferocius agebant legati, prioraque merita odiosè jactabant, magisque jure contendere quàm culpam deprecari videbantur, quod augendæ magis iræ Romanorum quàm conciliandæ benevolentiæ ac misericordiæ erat. Itaque facessere rursum legati ex urbe & Italiâ, ut nuper, jussi, ac sine consensu consulis aut senatus redire eodem prohibiti. Iterumque Ætolia in arma versa, turbati Athamanes vicini, rex Amynander Romanorum inimicus in regnum reductus, Amphilochia occupata, Macedones vicini infestati. Contra Ætolos tum missus à Romanis consul M. Fulvius. Cujus auspiciis obsessa Ambracia in finibus Epiri, Ætolis associata, & post varios longosque belli labores ad extrema redacta. Tunc tandem fracti Ætolorum animi: missiq; ab iis legati ad consulem Phaneas & Damocles, cum amplis mandatis, ut pacem qualemcunque, quam pro conditione rerum angustissimarum tolerabilem putarent, pro gente Ætolicâ conficerent. Nam Antiocho terrâ marique superato, & penè extra orbem trans Taurum relegato, cujus fiduciâ bellum erat susceptum, quid spei sibi superesset, ad bellum idem diutius sustinendum non videbant. At verò cum consuli se

stitissent

ſtitiſſent legati, initium dicendi fecêre ab imploratione gratiæ, ſed progreſſi non eundem curſum tenuêre. Nam merita vetera ita prædicarunt & extulerunt, ut poſteriores errores iis condonandos eſſe ſignificarent. Tanta animis pervicacia inerat. Quapropter conſul nondum ſeriò pacem deſiderare Ætolos ajebat: jubebat verò Antiochum eos intueri & imitari, quem in bellum ipſi traxiſſent: illum, ut pacem ſibi impetraret, non paucis ſolum urbibus, de quarum libertate contentio fuiſſet, ſed omni Aſiâ cis Taurum montem, regno optimo ceſſiſſe: Ætolos deinceps niſi inermes de pace acturos ſe non auditurum: arma igitur equoſque omnes traderent, mille talenta penderent, quingenta ſtatim, cætera deinde, ſi pacem ſeriò peterent: adhæc promitterent, eoſdem ſe amicos & hoſtes cum populo Romano habituros. Quibus auditis nec aſſentiri, nec rejicere legati auſi, ut prætorem & principes conſulerent, domum repetivêre. Verum illic clamoribus & jurgio excepti, quòd rem traherent, redire ſine morâ ad conſulem compulſi, & qualemcunque pacem referre juſſi fuêre. Ac tum demum, cum interceſſores Athenienſes Rhodiique, & Amynander Athamanum rex
paulò

paulò ante reconciliatus quoque accessissent, pro Ætolis deprecantes, ac preces eorum C. Valerius Levinus, cujus parens primus cum Ætolis amicitiam pepigerat, quique eadem cum consule matre natus erat, etiam juvaret, res confecta fuit. Ambracia Romanis dedita, præsidium incolume dimissum: reliquæ conditiones dictæ spe Ætolorum meliores. Quæ ad senatum Romanum relatæ, cum de iis probandis & sanciendis ageretur, naufragium factura videbantur, nisi oratoris Attici Leontis gratia & facundia periclitantibus succurrisset. Nam aderant eodem tempore Philippi regis legati, qui de atrocibus Ætolorum injuriis vehementes querelas inferebant, & ab audiendis admittendisque eorum precibus senatus animos avertebant. Sed post Rhodios legatos pro Ætolis locutos hujuscemodi oratione usus fuisse Atheniensis dicitur: culpam commissorum non esse universi populi; multitudinem Ætolorum, ut aliorum populorum, mari similem esse quieto per sese, eamque quievisse, cum in fide Romanæ societatis maneret: sed postquàm flare ab Asia Thoas & Dicæarchus, ab Europâ Menestas & Democritus cœpissent, tum illam tempestatem coortam,
quæ

quæ ad Antiochum Ætolos ſicut in ſcopulum intulerit. Auditus Leon cum ſilentio movit ſenatum, tandemque in has conditiones conventum: *imperium majeſtatemque populi Romani gens Ætolorum conſervato ſine dolo malo: ne quem exercitum, qui adverſus Romanos, aut ſocios amicoſque eorum ducetur, per fines ſuos & urbes tranſire ſinito, neve ulla ope aut publico conſilio juvato: hoſtes eoſdem & amicos habeto, quos populus Romanus: ſi adverſus quos Romani bellum gerent, contra eoſdem & populus Ætolus bellum gerito: Perfugas, fugitivos captivoſque Romanorum aut ſociorum reddunto Ætoli, præterquam ſi qui capti, cum domos rediſſent, iterum capti ſunt, aut ſi qui eo tempore ex iis capti ſunt, qui tum hoſtes erant Romanis, cum inter auxilia Romani Ætoli eſſent: alii intra dies centum poſt fœdus ictum Corcyræorum magiſtratibus tradantur: qui non comparebunt, quando quiſque eorum inventus fuerit, ſine dolo malo tradatur, atque his poſt fœdus in Ætoliam reditus ne eſto: Argenti, quod Attico deterius non eſſet, ducenta Euboica talenta præſentia proconſuli in Achaia agenti Ætoli darent: pro tertiâ argenti parte aurum ſi dare mallent, darent, dum pro argenteis decem minis*

unam

unam auri penderent: à quo die sancitum fœdus esset, in proximos sex annos quinquaginta talenta annua uti penderent: eaque pecunia ut Romam tuto curetur, ipsi providento: obsides XL arbitratu consulis danto, neu minores XII annorum, neu majores XL, in annos sex: obses ne esto prætor, præfectus equitum, scriba publicus, neu quis, qui ante obses fuerit apud Romanos: obsides Romam transportandos ipsi curanto: si quis obsidum diem suum obierit, alium vicem illius danto. Cephalenia extra pacis leges esto. Qui agri, quæ urbes, qui homines Ætolorum juris aliquando fuerunt, qui T. Quinctio, Cn. Domitio Coss. postve eos consules aut armis subacti, aut voluntate in ditionem populi Romani venerunt, ne quam earum urbium, aut hominum, qui in iis sunt, Ætoli recepisse velint: Oeniadæ cum urbe agrisque Acarnanum sunto. His legibus icto fœdere, inquit Polybius, pax consummata fuit. Ita nervi libertatis Ætolicæ incisi sunt, quanquàm ægra species aliqua ejus remanserit. Nam reliquus ordo societatis ac reipublicæ jura alia publica & privata, concilii etiam, & senatus apocletorum simulachrum relicta fuere, sed in rebus magnis jus statuendi pro arbitrio populi liberi nullum: necessitas verò parendi

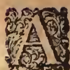
parendi Romanis irrogata. Et quievit gens deinceps, vicinis despecta, velut capitis diminutionem passa. Sed sensim serpsit conditio eadem ad proximos quosque, cum allubesceret dominatus Romanis: denique insidiæ ab iisdem Romanis societati Achaicæ quoque structæ, cum velut sudes in oculis eorum, qui augendo imperio suo curas intendebant, essèt aliena libertas valida, suisque viribus nixa. Postremò Achæis subjugatis Ætolia quoque & reliqua Græcia cum iis formam provinciæ acceperunt. Culpa amissæ libertatis præcipua in Ætolis fuit, qui Romanis istuc viam affectantibus occasionem moribus suis & temerariis ac præcipitibus consiliis ante alios dedere. Nam verum quidem hoc, quod orator Atticus pro Ætolis disserens ajebat (erat enim id causæ, quam agebat, cum primis commodum) maria omnia tranquilla essè suapte natura, nisi fortè vi alia moveantur: sed verum quoque illud, maria alia aliis essè mobiliora, & fluctibus citius ac vehementius attolli, cum alias ob causas, tum quòd hæc illis sunt profundiora. Quæ autem profundioris aquæ sunt, ea facilius etiam & celerius, si incubuerint venti, commoventur, & fluctibus intumescunt: pigriora verò sunt, quæ

quæ minus ſunt profunda. Idem & populis accidit. Nam ſunt horum quorundam ingenia per ſe magis quieta: aliorum verò turbidiora, & tumidiora, ſive id fiat ſoli cælique, in quo & ſub quo naſcuntur, & adoleſcunt, vitamq; degunt, & cibi potuſque, quo aluntur, ſive educationis ac inſtitutionis diverſitate. Eorum autem priora haud facilè, ſi qua cauſa motus extiterit, impelli ſe ſinunt: poſteriora, ſi quid acciderit, quod offendat, & ſi folles *δημαγωγοὶ* flaverint, & ventos civerint vehementius, facillimè & celerrimè intumeſcunt, atque in fluctus magnos aſſurgunt, quos commotos haud facilè ſedare quis poſſit. Quæ ſanè in Ætolos quadraſſe omnia, hiſtoriæ teſtantur.

XIV. DE

XIV.

DE STATV ACARNANVM.

CARNANVM gens inter Epirum & Ætoliam media eodem decursu temporum verè libera fuit, dominos ignorans, sæpe fœderibus & societate cum populis aliis juncta. Cui etiam, ut Ætoliæ, prætor unus annuus, suffragiis populi lectus præerat, qui domi militiæque supremum imperium habebat. Erat etiam ei concilium magnum, penes quod erat summa potestas, & rerum omnium maximarum arbitrium, ut apud Ætolos & Achæos. Multa quoque alia penè similia, sed obscura nobis, quia expressim literis non prodita. Verum ut angustioribus finibus hæc gens claudebatur, ita minore quoque potentiâ valebat, & aliorum injuriis magis erat obnoxia. Demum provinciæ Romanæ cum reliquis Græcis adscripta.

XV.

DE STATV EPIRI.

Epirus quondam etiam sub regibus suis non vili parte libertatis gavisa fuit. Nam ut prodit Plutarchus in Pyrrho, rex & populus quotannis solenni in conventu in regione Molossidis mutuo juramento obstringere se solebant, ille secundum leges se regnaturum, hic regnum se ei conservaturos regnanti secundum leges. Eadem verò Epirus à Pyrrhi abnepte Deidamiâ, cum ipsa careret liberis, integrâ & plenâ libertate donata suam quoque rempublicam peculiarem habuit per tempora illa eadem: sed quæ forma ejus fuerit, hactenus me latet. Hoc tantum apud Polybium reperio, tres eodem tempore prætores eam habuisse, qui rempublicam gererent: an plures etiam fuerint, non constat. Retinuit autem Epirus qualemcunque libertatem à Macedonibus sæpè concussam ad casum usq; Achæorum. Quo tempore ipsa quoque provinciæ Achaiæ attributa est.

XVI.

DE CONCILIO AMPHICTYONICO.

FVit pervetuſtum apud Græcos inſtitutum, concilium Amphictyonum: cujus principium Pauſanias ad Amphictyonem Deucalionis filium Theſſaliæ regem, nominis quoque autorem, Strabo ad Acriſium regem Argivorum XIIII referunt. Pauſaniæ ſententiam ſanè veroſimilem facit appellatio: nec ab eâ abhorrent, quæ habet Herodotus libro VII, ubi loca Thermopylis vicina, quæ Theſſaliæ ſunt, deſcribit. Ait enim, ad Aſopum fl. prope Thermopylas locum eſſe ſpacioſum, & ibi Cereris Amphictyonidis fanum, & Amphictyonum ſedilia, & ipſius Amphictyonis delubrum. Et dicit, Thermopylas à pleriſque Græcorum vulgò vocatas, & tunc adventante Perſa à Leonide inſeſſas, ab indigenis & accolis Pylas, hoc eſt, portas fuiſſe nuncupatas. Per eas enim tranſitus anguſtus in reliquam Græciam patebat. Teſtatur verò etiam Strabo, Amphictyones Cereri Deæ immolare ſolere. Ex quibus omnibus conjectare licet, originem inſtituti à Theſſa-

liæ rege esse, & concilii sedem primævam ad Thermopylas in Thessaliâ fuisse: deinde istinc in Phocidem, ubi posteris temporibus fuit, esse translatam. Accedit verisimilitudo sententiæ eidem quoque ex populis, quos primum concilii hujus participes fecisse Amphictyonem Pausanias docet numero X, quorum plurimos aut Thessalos fuisse, aut Thessaliæ proximos, eidemque posteris sæculis etiam accensos esse constat; nimirum Dolopes, Ænianes, Magnetes, Phthiotas, Maleenses, ipsos Thessalos, Dorienses: quos jus Amphictyonicum adhuc tenuisse tempore suo, Æschines in oratione περὶ παραπρεσβείας ostendit, licet pro Dolopibus Perrhœbos, pro Ænianibus Aetæos videatur nominare. Usitatum autem est, proximos quosque populos in hujusmodi concilia loco ipsis commodo & vicino primum coire. Præter hos verò in societate hac Amphictyonicâ jam inde ab initio fuêre Phocenses, Bœoti, Locri Iones, inter quos etiam Athenienses censebantur. Verum quando, & à quo sedes in Phocidem translata sit, affirmare promptum non est: quanquam ad Acrisium regem illo tempore præpotentem in Græciâ id referre forsan non fuerit absurdum. Quinimò turbat nos heic idem

Pausanias. Nam Amphictyonem ipsum Deucalionis filium non ad Thermopylas in Thessaliâ, sed in Phocide concilium hoc constituisse, affirmat libro x Phocica enarrans; & alibi, in Achaicis scilicet, tum Delphis in Phocide, tum ad Thermopylas in Thessaliâ, sæculo suo convenire solitos Amphictyones, scribit. Ἐς δὲ Αἴγιον, ait, καὶ ἐφ' ἡμῶν ἔτι συνέδριον τῶν Ἀχαιῶν ἀθροίζεται, καθότι ἐς Θερμοπύλας τε, καὶ ἐς Δελφοὺς οἱ Ἀμφικτύονες. Quæ discutere porrò jam non libet, forsan facturus id alibi. Phocis regionum Græciæ quodammodò media, & in eâ Delphi urbs clarissima ob regionem, cum templo ditissimo, & magnificentissimo: in cujus adyto Apollo Pythius oracula reddebat expetita non solum toti Græciæ, sed multis quoque regionibus & regibus exteris. Ibi locata sedes concilii hujus amplissimi: cujus scopus præcipuus fuit, ut esset supremum gentis Græcæ tribunal ad judicandas & definiendas lites publicas. Ad hoc igitur ex instituto graviores causæ inter civitates & populos controversæ deferebantur, & qui jus suum à vicinis aut aliis consequi non poterant, hos judices adibant, ab his judicium poscebant:

judices delatos ritè citabant, in comparentes & auditos & convictos, itemque in contumaces ac non comparentes sententias ferebant, easque ipsi, si iis non pareretur, exequebantur, aut si id per se facere non poterant, executionem aliis, qui poterant, demandabant, horumque auxilium implorabant. Tantæ verò autoritatis hoc tribunal erat, ut rarò sententiæ ab eo latæ irritæ transmitterentur, aut contra non parentes executione destituerentur, sæpè etiam gravium armorum vi, & concussione multorum populorum, judicata finem suum consequerentur. Coibat hoc concilium judicum quotannis bis, initio veris & autumni, temporibus scilicet statis: extra ordinem etiam, quoties res poscebat. Mittebant istuc populi, qui id jus habebant, assessores suos è medio sui à se designatos, binos aut ternos, pro cujusque potentiâ aut magnitudine, nonnulli etiam singulos tantum: quos Pylagoras quoque vulgò sæculo florentis Græciæ nuncupabant propterea, quod ad Pylas, quæ Delphis erant juxta Apollinis fanum, conveniebant, & tribunal suum exercebant. Qui autem populi jure Amphictyonico præditi alios in hoc judicio arcessebant, aut arcessentibus occurre-

currebant, plerunque hoc per Pylagoras suos, mandatis instructos & sacerdote uno comitatos faciebant: ut cognoscere ex actione Æschinis contra Ctesiphontem & Demosthenem & hujus responsione ad criminationes illius licet. Strabo, qui libro IX de hoc instituto scribit, asserit, creditum fuisse, Acrisium primum instituti autorem civitates edidisse, quæ jus sessionis in concilio haberent, & omnibus quidem suffragii jus etiam tribuisse, sed quibusdam per sese solis, nonnullis conjunctim cum aliis paucioribus pluribusve: quædam etiam ad jurisdictionem pertinentia ordinasse: deinde statuta alia cum tempore fuisse adjecta. Addit etiam, primum XII convenisse ad concilium civitates, ac statis temporibus, iam antè à me dictis, conventus habuisse: conventus sive consessus ipsos Pylæas appellatos fuisse, quoniam ἐν πύλαις habebantur, quas πύλας ait Thermopylas quoque esse vocatas: demum Pylagoras Cereri sacra fecisse. Hæc inquam Strabo. Vide Æschinem περὶ παραπρεσβείας: ubi hæc verba: *Enumerabam porrò gentes* XII, *quæ templi* (Amphictyonici) *participes essent, Thessalos, Bœotios,* (non Thebanos solos,) *Doriences,*

ses, Iones, Perrhæbos, Magnetes, Locrenses, Oetæos, Phthios, Maleenses, Phocenses: & harum gentium unamquamq; demonstrabam par suffragii jus habere, maximam idem quod minimam: eum, qui venisset Dorio, & Cytinio, tantum valere, quantum Lacedæmonios. Binum enim quamlibet gentem suffragium ferre. Ex Ionibus item Erythræum & Prienensem, quantum Athenienses: ac cæteros eodem modo. Porrò, Amphictyones præter munus id, quod jam expositum, curam templi Delphici & anathematum ac thesaurorum ejus, qui maximi erant, demandatam habuêre, eorumque defensores fuêre, multa quoq; anathemata ipsi in templo posuêre. Ad hæc ludos Pythios in honorem Apollinis, commissis primum cantoribus inter se certantibus, dein & aliis, luctâ, cursu omnis generis contendentibus, instituerunt, & iis altero quoque anno præsederunt. At enim non parva mutatio facta in hac curiâ Amphictyonicâ tempore Philippi Macedonis, qui pater Alexandri Magni fuit. Nam is bello sacro victor Phocenses ob sacrilegium commissum, Lacedæmonios ob adjutos sacrilegos Phocenses jure illo exuit; & id Macedoniæ suæ contribuit, ut Pausanias docet. Verum post annos circiter LXVIII

Pho-

Phocenſes ob fortiſſimè rem contra vaſtatores Gallos geſtam loco ſuo ſunt reſtituti. Demum Auguſtus Cæſar rem denuò novavit. Nam Nicopoli à ſe conditæ in memoriam victoriæ Actiacæ, ſubmotis Magneſiis, Meleenſibus, Phthiotis, Ænianibus, ac Theſſaliæ accenſis, jus ſocietatis Amphictyonicæ dedit, ut idem tradit Pauſanias. Et hic idem affirmat, ſuo adhuc tempore (vixit autem & floruit cum Antonino Pio Rom. imp.) concilium illud incolume fuiſſe, & aſſeſſores tum habuiſſe xxx. Cætera verò, quæ de numero Pylagorarum à ſingulis populis datorum ibidem dicit, non ſatis convenientia ſecum, omitto. Æſchines, quod præterire non poſſum, in oratione illa celeberrimâ in Cteſiphontem & Demoſthenem ait, ſe cum duobus aliis Midiâ Anagyraſio & Thraſicle Leſbio Pylagoram deſignatum, archonte Theophraſto, ac cum his & cum ſacerdote Diogneto ad Pylas miſſum ab Athenienſibus, ut ſederet in conventu Amphictyonum, &, quæ agenda, illic ageret: exponitque prolixè, quæ ibidem civitatis ſuæ nomine egerit, & ab ovo repetit ea, quæ ſparſim atq; obiter ab aliis de Cirrhæis & campo Cirrhæo, deque Amphiſſenſibus dicuntur, gloriaturque, ſe præcipuo

autore bellum in Amphiſſenſes eſſe conflatum, quod graviſſimi criminis loco Demoſthenes reſpondens ei imputat, in certiſſimam ſcilicet perniciem patriæ comparatum. Ac recitat ibidem jusjurandum, quo ſeſe quondam obligaverint omnes Amphictyones ad Cirrhæum agrum contra quoſvis occupatores tuendum, velut ſacrum, diiſque mancipatum, annexâ etiam dirâ execratione in capita ſua, & omnium ſuorum, ſi jusjurandum hoc non ſervarent: & hanc noxam conſciviſſe Demoſthenem clamitat, accepta ab impiis Amphiſſenſibus pecunia, ſeque & rempublicam pariter piaculo illigaſſe. Atque idem Æſchines in oratione περὶ παραπρεσβείας commemorat, ſeſe Philippum regem, cum legatus cum aliis & cum Demoſthene ad eum veniſſet, de ortu & toto inſtituto hujus concilii prolixè edocuiſſe & jusjurandum idem, de quo dixi, eidem recitaſſe: in eo jurejurando fuiſſe hoc caput, urbem nullam Amphictyonicam ſe everſuros, neque aquâ profluente prohibituros, ſive pace, ſive bello: ſi quis id faceret, eum ſe bello petituros, & urbes everſas inſtauraturos, ac iis, qui ſpoliarent Apollinem, aut res ejus violarent, quive ſcelerati conſilii talis conſcii eſſent, eos ſe ulturos

pede,

pede, manu, voce, viribus omnibus: & de execratione quoque ait addidiſſe. Sed nec pauca de actionibus his Æſchinis, & concilio ipſo Amphictyonico, habet Demoſthenes in oratione ea, qua ſe & Cteſiphontem contra calumnias adverſarii tuetur, ac nequiſſima ejus conſilia, linguam Philippo in perniciem patriæ commodantis, trahit in lucem. Quæ adſcribere heic, ſupervacaneum, locum monſtraſſe lectori, ſatis.

XVII.

DE STATV & REPVBLICA MASSILIENSIVM.

MASSILIA perantiqua urbs, & non parum olim fortunata, in litore Galliæ ad mare mediterraneum poſita, origine Græca, à profugis ex Ioniâ Phocæenſibus dominatum Perſarum averſantibus inter barbaros Salyas condita, cum Cyrus rerum in Aſiâ potiretur. Hæc inter infeſta vicinorum arma, quibus ab initio ferè aſſiduis premebatur, vix tenues res ſuas tuens ac defenſans paulatim tamen crevit, & bellis frequentibus exercitata, armorumque peritior facta,

facta, victoriis subinde ex hoste partis pomeria urbis agrique fines ampliavit, atque eò fortunam suam promovit, ut colonias quoque emittere, & eadem in ora constituere occiperet. Deinde cum Romanis in Galliâ vicinâ bellantibus amicitiâ & societate juncta, qua diu prudenter constanterque usa est, eorum favore & ope subnixa majus quoque incrementum cepit. Periculis autem hostilibus exempta, & quietem nacta, cum jam vicina Galliæ pars longè lateque patens Romanorum armis cessisset, non solum humaniores mores proximis quibusque Gallis per commercia dedit, sed etiam φιλέλληνας eos fecit, & Græcarum literarum usum iisdem tradidit. Ea verò gratiâ & dignatione apud Romanos fuit, ut, ceu jam dixi, sine ullâ subjectionis specie, amica eorum ac socia censeretur, nec minus libera quàm ipsa Roma. Sedit in litore loco aspero & saxoso, ut scribit Strabo: tribus ferè à partibus mari exposita, ut Cæsar docet, quartâ parte quâ arx erat, continenti terræ connexa: structa magnificè, publicis privatisque operibus egregia, spacio ampla: cui portus cohærebat capacitate insignis, theatri specie saxo vivo in austrum verso circumdatus. Habebat & navalia præclara, &

arma,

armamentarium, & machinas varii generis ad expeditiones maritimas & oppugnationes urbium paratas, quarum ſtruendarum ipſa erat ſtudioſa ac perita: & quia agrum poſſidebat non admodum felicem, oleas quidem & vites ferentem, ſed frumento ſterilem, maritimæ magis rei quàm agriculturæ dabat operam. Atque his ſtudiis & apparatu, Romanis ſociis & adjutoribus ſuis, magno ſæpe uſui viciſſim fuit. Spoliis ex hoſte frequenter potita, ea velut virtutis ſuæ & victoriarum monumenta locis publicis ſuffigere, atque ad poſteros tranſmittere in more habebat. In operibus ejus publicis cum alia erant, tum templa ſpectatu digna, quorum duo in urbis parte editiore, quam arcem vocabant, alterum Dianæ Epheſinæ, alterum Apollini Delphico ſacrum, quòd horum numinum auſpiciis primi conditores urbem hîc ſtruxiſſe ferebantur, præcipuâ religione colebantur. Coloniæ ejus feruntur, Rhoë Agatha ad orientem verſus oſtia Rhodani, Taurentium, Olbia, Antipolis, Nicæa ad occidentem, verſus Italiam, omnes litori vicinæ. Vſi fuére Maſſilienſes republicâ ariſtocraticâ, quam optimatum Latini dicunt, optimis legibus deſcriptâ: in quâ concilium (συνέδριον Strabo nun-

bo nuncupat) erat virorum DC, qui quandiu in vitâ, tandiu in honore hoc manebant. Hos τιμέχυς vocabant. Concilio huic præerant viri XV, quorum munus erat negocia obvia & minoris momenti expedire: & his rursum præsidebant tres, qui plurimum poterant. In ordinem Timuchorum nemo allegebatur, cui liberi non essent, cujusve pater, avus, proavus, cives non fuissent. Legibus vivebant Ionicis, in publico propositis, ut cognitioni omnium paterent. Et quanquam opibus abundabant, tamen in victu & cultu frugalitate & modestiâ gaudebant, erantque adstricti moris. Cujus rei argumentum fuisse modum dotis Strabo scribit. Ea enim maxima erat aureorum centum, & insuper in ornatum aureum adjiciebantur aurei quinque, ac totidem in vestem: ultrà non licebat. Qui sanè modus tenuis erat: ex quo conjicere reliqua non est difficile. Id verò etiam frugi vitæ argumentum sine dubio erat, quod Ælianus prodidit, non licuisse Massiliensium fœminis vinum bibere nec juvenculis nec adultis, sed oportuisse aquæ potu contẽtas eas esse, quoad viverent. Memorabile hoc quoque, quod præter alia de civitate hac scribit Valerius, instituta populorum vetusta

recen-

recensens, mimos scenis illic prohibitos fuisse ob argumentorum, quæ in scenas afferre ferè solent, turpitudinem, ne talia spectandi consuetudo, etiam imitandi licentiam gigneret. Quemadmodum & illud, omnibus qui per aliquam religionis simulationem alimenta inertiæ quærerent, portas urbis clausas fuisse, propterea quòd existimarent Massilienses, mendacem & fucosam superstitionem submovendam esse. Addit autor idem, duas ante Massiliæ portas jacuisse arcas, alteram qua liberorum, alteram qua servorum corpora ad sepulturæ locum plaustro deveherentur, idque sine lamentatione, sine planctu, sine luctu: funeris verò diem, domestico sacrificio, adjectoque necessariorum convivio esse finitum. Quid enim attinet, ait Valerius, humano dolori indulgere? aut divino numini invidiam fieri, quod immortalitatem suam nobiscum partiri noluerit? Affirmat etiam, venenum cicutâ temperatum in eadem civitate publicè fuisse custoditum, quod daretur ei, qui causas sexcentis (id enim senatus ejus nomen est) exhibuisset, hoc est, exposuisset probassetque, propter quas mors esset illi expetenda: cognitione scilicet viri benevolentiâ temperatâ, quę neque egredi vitâ temerè pateretur, & sapien-

ſapienter excedere cupienti celerem fati viam præberet. Et hanc Maſſilienſium conſuetudinem exiſtimare-ſe oſtendit Valerius non in Gallia eſſe ortam, ſed è Græcia tranſlatam, ob exemplum ſimile à ſemet ſpectatum præſente Sex. Pompeio, in Cæa inſula, in urbe Iulide. Et ſane veroſimile id facit ſingulare ſtudium civitatis in ſervandis moribus & rebus priſcis: quod liquere vel ex eo poteſt, quod idem Valerius tradit, ſuo adhuc tempore ſuperfuiſſe gladium à condita uſque urbe, quo jugulabantur noxii, quamvis rubigine exeſum, & vix tunc ſufficientem miniſterio, ſed indicem, in minimis quoque rebus omnia antiquæ conſuetudinis momenta ſervanda. Præter hæc in inſtitutis Maſſilienſium fuit, eodem teſte Valerio, permittere, ter ut manumiſſio in eodem homine reſcinderetur, ſi ter deceptus ab eodem dominus probaretur: quarto autem errori ſubveniendum non putare, quòd dominus ſua jam culpa injuriam acceperit, qui eidem ſe toties objecerit. Poſtremò hanc quoque legem Maſſilienſes habuiſſe ex eodem diſcimus, ne quis cum telo in urbem permitteretur ingredi: fuiſſeque præſtò, qui id cuſtodiæ gratia ab ingrediente acceptum exituro redderet, ut

hoſpi-

hoſpitia ſua quemadmodum advenientibus humana erant, ipſis quoque tuta eſſent. Hactenus de civili ordine, & vetuſtis Maſſiliæ inſtitutis. Dicenda nunc reliqua. Vltimis libertatis Romanæ temporibus & ſub primis Cæſaribus amoto omni belli metu, & armorum uſu exoleſcente, civitas tota in ſtudia philoſophiæ & eloquentiæ verſa, & ex iis clarum nomen adepta eſt, ut Romani, qui diſcendi cupidi erant, non ſecus Maſſiliam, quàm Athenas aut Rhodum, aut Alexandriam proficiſcerentur, ibique ſtudiis iſtis operam darent, habereturque Maſſilia velut officina quædam literaria. Cujus exemplo motæ Galliarum civitates aliæ iiſdem diſciplinis animos adjicere, & publicis privatiſque ſtipendiis conductos dicendi magiſtros alere cœperunt. Atque hoc loco facere non poſſum, quin ſummorum virorum veterum judicia de civitate hac adſcribam. Inter eos Cicero in oràtione pro L. Valerio Flacco ſic ait: *Neque verò te Maſſilia prætereo, quæ L. Flaccum militem, Quæſtoremque cognoſti: cujus ego civitatis diſciplinam atque gravitatem non ſolum Græciæ, ſed haud ſcio, an cunctis gentibus anteponendam jure dicam: quæ tam procul à Græcorum omnium regionibus, diſciplinis, linguàque diviſa,*

divisa, cum in ultimis terris cincta Gallorum gentibus barbariæ fluctibus alluatur, sic optimatum consilio gubernatur, ut omnes ejus instituta laudare facilius possint quam æmulari. Post hunc Cornelius Tacitus autor gravissimus in vita soceri sui Cn. Iulii Agricolæ hoc modo scribit: *Arcebat eum ab illecebris peccantium præter ipsius bonam integramque naturam, quod statim parvulus sedem ac magistram studiorum Massiliam habuerat, locum Græcâ comitate, & provinciali parsimoniâ mistum, ac benè compositum.* Quibus addo Valerium Maximum, qui libro II cap. I, in quo de antiquis institutis agit, hæc verba habet: *Inde Massilienses quoque ad hoc tempus usurpant disciplinæ gravitatem, prisci moris observantiâ, caritate populi Rom. præcipuè conspicui.* Et paulò post: *Eadem civitas severitatis custos acerrima est.* Quo eodem loco instituta illa vetusta Massiliensium recitat, quæ recensui antè. Nunc ad rem redeo. Vsa est Massilia fortuna prospera ab eo tempore, quo facta est Romanis amica, nec prosperitas usquàm claudicavit usque ad arma civilia inter Cæsarem & Pompeium commota. Tum verò in periculum extremi casus incurrit. Nam Pompeii studio, à quo insignibus beneficiis

ficiis affecta olim fuerat, & inclinatione quadam in partes optimatum, quarum patronus & princeps Pompeius esse dicebatur, Cæsari cùm exercitu in Hispaniam properanti, à quo recentiora beneficia acceperat, portas claudere cum esset ausa, in gravissimam ejus indignationem incidit: obsessaque ab eo, & summa vi oppugnata tandem desperatis à Pompeio auxiliis in potestatem ejus venit. Tum arma, tormenta, naves omnes ei ademptæ, pecunia ingens imperata, præsidium ad tempus impositum. Verum bello finito, libertas quidem pristina à clemente victore veteris amicitiæ memore civitati restituta, sed multa alia, quæ beneficio Romanorum tenuerat, ablata. Demum turbato sæpe Galliarum statu, cum imperatores armis inter se contenderent, Massilia quoque obliterato vetere jure, communem cum cæteris illarum regionum civitatibus conditionem subire coacta fuit. Postremò inter varias rerum vicissitudines & mutationes, quæ Galliis incubuere, conservata mediocri fortuna, incolumis ad nostra hæc tempora pervenit.

XVIII.

DE REPUBLICA LOCRENSIUM in Italiâ.

FUISSE quoque olim in ea Italiæ parte, quam magnam Græciam prisci dixerunt, Locrensium insignem rempublicam, accepimus: quam ante Strabonem & Diodorum Siculum, & ante Polybium, vetustissimi & gravissimi autores, qui ea florente florebant, Plato & Demosthenes cum primis commendarunt. Ille namque in exordio Timæi sui, cui ex Timæo Locrensi philosopho Pythagoreo, quem cum Socrate ac aliis de rerum natura & mundi origine differentem eo libro inducit, nomen dedit, civitatem hanc in Italiâ quàm optimè legibus constitutam isto tempore fuisse, & in eâ Timæum genere & opibus nulli secundum floruisse, ac summos magistratus & honores cepisse, atque adeò in studiis ad eruditionis culmen adscendisse, affirmat. Alter laudatam rempublicam eam haberi, & dignam esse, cujus prudentiam, atque in tuendis benè latis legibus constantiam imitentur

tur

tur ipsi Athenienses, in oratione adversus Timocratem novarum & perniciosarum legum autorem, profitetur. Formasse eam Zaleucus vir sapiens æque ac probus & justitiæ amans, bonoque loco apud Locrenses natus, Pythagoræ sectator, traditur. De qua, cum Italiæ oram illam describerem, quædam jam antè dixi. Inprimis ostendi, Zaleucum, cum leges petentibus Locrensibus ferret, & rempublicam eorum ordinaret, huc curas suas intendisse, ut ante omnia civium animis hoc inscriberet, & certò persuaderet, DEVM autorem moderatoremque omnium, cœli siderumque motus regentem, bonum, justum, castum, sanctum, humana quoque omnia videre & curare, justitiam homines poscere, amare & præmiis afficere bonos beneque agentes, ac legibus parentes, odisse & pœnis persequi malos, ac injuriam aliis facientes, & legum contemptores, nec aperta tantum, quæ contra jus & leges committuntur, sed etiam occulta vindicare, ab ejus nutu hominum fortunam secundam & adversam pendere. Tum verò id studii habuit, ut efficeret, ut leges, quas ferebat, non solum in præsens valerent, sed etiam apud posteros vim suam tenerent, & stabiles firmæque permanerent

quàm diutissimè, neu abrogationi, derogationi, obrogationi, ullive mutationi temerariæ essent obnoxiæ: ut docebunt sequentia. Quem in finem severè præcepit, ut leges strictè servarentur, nec permitteretur ullo modo, ut quis impunè eas violaret, aut quicquam contra eas committeret: vetuitque graviter, ne quis magistratuum aut judicum in gerenda republica aut exercendis judiciis temerario ausu à verbis legum recederet, aut interpretando vim earum infringeret, labefactaretque: jussit verò ut præscriptum omnes sequerentur, nec pro arbitrio suo, ceu fieri solet, facinorum pœnas asperarent mitigarentve: & quæ his similia. Sic enim vir sapiens statuit, ad conservandam rempublicam plus facere, potestatem legum quàm magistratuum, & majus momentum esse in illarum stabilitate ac strictâ observatione, quàm in horum laxato, & vitiis obnoxio arbitrio: eas enim puræ & tranquillæ mentis instar esse in statu civitatis; hos sæpè cæcutire, & affectibus pravis agitari. Idemque censuit, paucas leges stabiles & inconcussas, & quibus vis sua constat, atque obsequium præstatur, utiliores magisque salutares reipublicæ esse, quàm legum fluxarum & instabi-

lium

lium & robur contra delinquentes non habentium, quæve libidini eorum, qui novandi studio tenentur ac potentiæ majoris cupidi sunt, cedere sæpè cogun-tur, aut abrogando derogandoque con-velli facilè possunt, infinitam multitu-dinem: existimavitque, à legibus re-ceptis leviter recedere, & novas indu-cere, id verè esse viam sternere ad rem-publicam evertendam. Quæ omnia quàm verè ac rectè senserit, exemplo suo docuere Athenæ, quæ hoc errore implicitæ pessum iverunt. de quo pas-sim queritur Demosthenes. Docuit quoque Roma, quæ hac peste infecta libertatem tandem perdidit, & unius dominatui locum dedit. Ad reliqua ea-mus. Delegit Zaleucus ex omni populo mille, penes quos rerum summa esset, & legum custodia. Delegisse verosimile est, aut omnes, aut magnam partem, ex iis, qui censebantur nobiles, orti ex centum familiis, quarum mentionem facit Polybius, de origine coloniæ hujus disserens: quas dicit prærogativam ho-noris consensu communi tenuisse inter Locros universos in vetere Græciâ, priusquàm colonia hæc in Italiam con-cederet: aitque, nobilitatem hanc ex fœminis, quæ in honore apud priscos Locrenses fuerint, defluxisse, & deriva-

tam quoque esse in coloniam istam, nonnullis fœminarum harum cum cæteris colonis in Italiam profectis. Nec dubium quin senatum alium numero arctiorem concilio huic amplo addiderit, per quem quotidiana ac minora expedirentur, & magistratus, judiciaque ordinarit, & actionum modum, officiique terminos descripserit, quamvis nec designandi, nec muneris administrandi ordo & descriptio ad nos pervenerit, vix vestigiis harum apud bonos autores reliquis. Vnum modo magistratum Polybius nominat, cujus videtur maxima fuisse autoritas: quod quamvis expressim non dicat, tamen satis innuit idem Polybius, dum rem in judicio illic actam, cujus occasione magistratum hunc nominat, exponit. Nomen ei tribuit Cosmopolidis, sive ille senatum rexerit, sive in concilio majore præsederit. Legum Zaleuci maximè memorabilis illa fuit, quam & Demosthenes & Polybius recitant, ad perennandas & stabiles efficiendas leges cæteras comparata, qua sanciit legislator, ut qui inposterum novam legem rogare, aut legi jam antè latæ derogare, aut in ea mutare aliquid, aut de sententiâ legis contra scriptum contendere cum quoque vellet, is inserto in

laqueum

laqueum collo in concilium mille virorum progressus de lege verba faceret, idque in hunc finem, ut, si mentem voluntatemque suam concilio probaret, hoc est, id quod volebat, utile & honestum, atque è re civitatis esse demonstraret, lege admissà incolumis discederet: sin minus, ut è vestigio præsente & spectante concilio vitam laqueo finiret. Quo modo effectum esse ait Demosthenes, ut toto ducentorum annorum tempore (tantum enim ferè intervallum inter Zaleucum & Demosthenem fuit) una solummodò lex nova veteribus sit adjecta. Et addit ibidem orator, in Timocratem leges Solonis pessundantem, & novas alias reipublicæ perniciosas surrogantem invehens, ac supinitatem Atheniensium suorum reprehendens; adeò existimarunt Locrenses servandas esse leges veteres, & instituta patrum in honore habenda, non ad cujusvis libidinem & delictorum impunitatem scita nova recipienda. Legem illam novam ex eodem oratore recitabimus pòst. Nunc reliquas Zaleuci, quarum memoria extat, persequemur. Hic, ut docet Diodorus, inimicitias perpetuas, pertinacesve inter cives, ceu intolerabiles in

ſocietate civili, proſcripſit. Primores à faſtu & tumore voluit eſſe alienos: gratiam & odium, velut peſtes exitiales, à judiciis procul haberi graviſſimis verbis præcepit. In puniendis delictis ſeverus quàm remiſſus eſſe maluit. Ad faſtum fœminarum comprimendum lege cavit, ne fœmina ingenua liberæ conditionis plus unâ comitante pediſſequa in publico compareret, niſi fortè ebria eſſet, neu noctu urbe exiret, niſi ad mœchum ſe conferret, nec auro ſe ornaret, aut veſte elaborata & pretioſa indueretur, niſi ſcortum ſe profiteretur. Similiter viros vetuit anulos deauratos geſtare, aut veſte Mileſiâ uti, niſi turpes ſe dare, id eſt, ſcortatores & adulteri haberi vellent. Ita probri & infamiæ metu, ut ait Diodorus, exultantem luxum & immodeſtiam, inprimis noxia reipublicæ vitia, ſapienter & dextre coërcuit, cum nemo omnium confeſſione hujuſmodi ridendum ſe populo objicere vellet. Temulentiam quàm turpem & ſocietati hominum noxiam judicaverit, & procul à civitate ſuâ voluerit abeſſe, lex declarat, quam memoriæ prodidit Ælianus. Vinum meracum, ait lex, ne quis bibito, ne valetudinis quidem cauſa, niſi fortè medicus præceperit: quòd

ſi in-

si injussu medici licet ægrotus id fecerit, convalescens morte pœnam luito. Et quàm vehemens osor illicitarum libidinum fuerit, lex ejus alia demonstrat, quam idem recitat Ælianus, & ante eum Valerius Maximus: cujus hæc sententia. In adulterio deprehenso, aut criminis ejus convicto, uterque oculus eruitor. Nec habuit satis, legem hanc verbis scivisse, sed etiam calamitate domus suæ, & parte pœnæ, quam filius meruerat, in se derivatam eam sanciit. Accidit enim post legem latam, cum viveret adhuc Zaleucus, ut filius ejus adolescens in hoc crimine deprehenderetur, & à læsis traheretur ad judices. Et cum plerorumque sententia esset, ignoscendum filio temeritate ætatis lapso ob merita parentis, & hoc tota penè civitas clamaret, parens intercessit, ac in gratiam suam filiique infirmari leges haudquaquàm passus est: hoc verò judices poposcit, si quid gratiæ sibi facere vellent, ut alterum oculum filio, alterum sibi eruerent: idque obtinuit. Sic & filio consultum, & legi satisfactum, ac robur majus additum. Idem legem tulit à Demosthene in Timocratiâ expressam, qua statuit, ut qui alteri excuteret oculum, ei vicissim oculus excuteretur,

teretur, nec ista pœna ullà redimi pecuniâ posset. Evenit autem, ait Demosthenes, ut homo improbus inimico suo unoculo, quem graviter oderat, minitaretur, se ei oculum illum unum esse excussurum, & pœnâ talionis legi satisfacturum. Qua comminatione perculsus vehementer unoculus, quòd reputaret, vitam in cæcitate degendam ipsa morte acerbiorem sibi futuram, constituit vel cum vitæ discrimine novam legem rogare, cujus hæc esset sententia : Si quis lusco aut unoculo excusserit oculum, ut is utroque oculo rursum privaretur, ac par calamitati illatæ calamitas delinquenti rependeretur, id est, lucis usus adimeretur. Aususque rem, cum laqueo, ut habebat Zaleuci lex, in concionem progressus est, ac quod voluit, fœliciter concilio persuasit. Ita repressa tum comminantis improbitas fuit. Atque hæc unica & sola illa lex est, quam ait orator longo annorum multorum decursu Locris esse latam, severitate legis jam antè dictæ, cupidine eorum, qui novandi desiderio tenebantur, coërcita. Huc pertinet & alius casus, quem Polybius in eadem civitate evenisse refert, ex ejusdem Zaleuci lege ortus. Ea lex sic habebat: Res

in

in controversiam veniens tamdiu in possessione ejus maneto, apud quem erit, cum lis de ea in jus primum adducetur, quoad sententia de eadem fuerit lata. Erant verò Locris adolescentes duo de puero servo inter se contendentes. Horum alter diutiusule eum domi suæ habuerat, alter biduo ante rem in judicium delatam, cum servulus fortè in agrum venisset, absente possessore in ædes suas per vim eum abripuerat. Quo cognito prior ille istuc profectus prehensum puerum secum rursum abduxit, adiensque cum eo magistratum ostendit, ex lege servulum in suâ esse potestate convenire, paratumque se esse ad sponsores dandos. Sed negavit id alter: è domo enim suâ proximè servulum abductum. Cumque qui è magistratu in tribunali sedebant, hærerent in re, nec se satis expedire possent, surgentes cum mancipio controverso ad Cosmopolim magistratum superiorem se contulerunt, & sententiam ejus, qui ætate gravi erat, & juris peritiâ pollere credebatur, quæsiverunt. Hic pro possessore priore, qui servulum in judicium adduxerat, & ante litem apud judices motam eum tanquam dominus tenuerat, à quo alter eundem vi

facta

facta abduxerat, legem interpretatus est. Quod cum alter ferret indignissimè, & eam Zaleuci mentem esse pernegaret, Cosmopolis conditionem hanc illi tulit, ut si vel ipse vel quis alius hac de re secum vellet contendere, faceret hoc secundum legem à Zaleuco præscriptam: scilicet, ut in conventu millium delectorum unà secum, pendentibus de collo utriusque laqueis, de sententià legislatoris dissereret, & eventum rei expectaret, hoc est, si succumberet, confestim spectante conventu vitam laqueo perderet. At ille periniquam conditionem istam dicere: Cosmopolidi seni duos forsan aut tres vitæ annos restare, (erat quippe nonagenario non multò minor,) sibi autem, qui adolescens adhuc esset, verisimili ratione majorem vitæ partem superesse. Qua faceta oratione adolescens fervens illud studium lepide finiit: & qui in magistratu erant, judicium secundum sententiam Cosmopolis dederunt. Hactenus Polybius. Quæ narratio docet nos, contra temerarias de Zaleuci legibus & earum sensu disputationes, ad conservandam earundem autoritatem & robur, quid in usu apud Locros fuerit. Fuêre verò præter eas,

quas

quas jam expoſuimus ex veterum monumentis collatas, hæ quoque quæ ſequuntur, Locreñſium leges, quarum primam in politicis Ariſtoteles, reliquas Heraclides referunt. Prima vetuit facultates (οὐσίας dicit philoſophus) id eſt, poſſeſſiones à parentibus acceptas, quæ patrimonia vocantur, venundari, niſi cogente calamitate aliqua majore, qua probata erat opus. Quod veroſimile facit, Zaleucum ex cenſuum modo, magiſtratus & eos, penes quos reipublicæ poteſtas erat futura, deſignari voluiſſe, ut quorum plurimum intereſſet, rempublicam eſſe ſalvam, ii reliquis etiam in gerenda republica anteferrentur. Cavere igitur hac lege voluit, ne familiæ locupletiores, ac poteſtatis publicæ capaces, temerè divenditis ac diſſipatis facultatibus peſſum irent. Quam legem neglectam apud Leucadios ait Ariſtoteles ſtatum reipublicæ eorum, quem habebant, vertiſſe in alium nimis popularem. Altera lex prohibuit luctu mortuos proſequi: moris verò fuit poſt elata funera convivia agitare. Tertia uſu tabernarum inſtitoriarum civibus interdixit, quæ comparatæ ſunt ad quæſtum emendo vendendoque faciendum, ſed juſſit ipſoſmet agri-

colas

colas res ſuas, quas habent venales, vendere.

Hæc ſunt, quæ de republicâ Locrenſium ex autoribus priſcis dicere habuimus. Cætera quæ ad civitatis ſitum, originem, fortunam pertinent, in chorographicâ enarratione hujus Italiæ partis breviter diximus.

XIX.
DE
LYCIORVM REPVBLICA IN ASIA.

YCIORVM quoque συνομίαν celebrat Strabo: de quâ pauca libet heic ſubjungere. Fuêre eorum urbes XXIII, diſtinctæ in claſſes tres pro modo virium. In primâ claſſe cenſebantur maximæ ſex, in alterâ mediæ, numero nobis incerto, in tertiâ reliquæ omnes, quarum fortuna minima. Et ſingulæ quidem urbes hæ domi res ſuas curabant, magiſtratus ſuos ordinemque civilem ſuum habebant: univerſæ tamen in unum coëuntes unam communem rempublicam conſtituebant, concilioque utebantur uno,

uno, velut ſenatu majore. In eo de bello, de pace, de fœderibus, denique de rerum Lyciacarum ſummâ deliberabant & ſtatuebant. Coibant verò in concilium hoc ex ſingulis urbibus miſſi cum poteſtate ferendi ſuffragii: utebanturque eâ in re jure æquiſſimo. Nam quælibet urbs primæ claſſis habebat jus ſuffragiorum trium, ſecundæ duorum, tertiæ unius. Eademque proportione tributa quoque conferebant, & munia alia obibant. Quemadmodum enim ratio ipſa dictat, & poſcit æquitas, ut plura qui poſſident, & cæteris ditiores ſunt, plura etiam in uſus communes, & reipublicæ ſubſidia conferant, ſic quoque eadem æquitatis regula poſtulat, ut in ſtatuendo de re communi iidem illi plus aliis poſſint: præſertim cum eorundem magis interſit rempublicam eſſe ſalvam quàm tenuiorum. Locum concilii hujus non habebant fixum & certum, ſed ex omnibus urbem deligebant, quæ videbatur pro tempore commodiſſima. Concilio coacto primum deſignabant Lyciarcham principem totius reipublicæ, dein magiſtratus alios creabant, partes reipublicæ adminiſtraturos, demum judicia publica conſtituebant. Atque hæc omnia faciebant ſervatâ proportione eadem, ut nulla om-

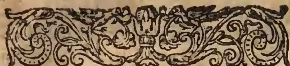
minò urbs præteriretur munerumve aut honorum horum non fieret particeps. Et hoc jus illibatum mansit Lyciis ad id usque tempus, quo Romani assumpto Asiæ imperio magnâ ex parte sui arbitrii id fecerunt. Hi enim summam potestatem vendicarunt sibi, nec nisi ex commodo suo pleraque horum Lyciis permiserunt. Reliqua tamen libertas, & rerum à majoribus acceptarum possessio fruitioque integra his à Romanis relicta est. Atque hunc fructum Lycii tulêre æquitatis & abstinentiæ suæ, quâ usi sunt, Cilicibus, Pamphyliis, Cretensibus, vicinis suis, piraticam toto mari mediterraneo factitantibus, nullo cum ipsis habito ac admisso commercio: quos omnes ipsi incolumes & florentes à Romanis viderunt eversos. Vrbium Lyciæ maximarum clarissima Xanthus fuit, origine Græca, ut & pleræque aliæ. Hæ fuêre Patara, Pinara, Olympus, Myra, Tlos. Et his maximis accenseri potuit Phaselus ad confinia Pamphyliæ in solo Lyciæ sita, sed à communi istâ republicâ aliena, seorsim verò sibi consulens, ut scribit Strabo. Heraclides is, qui de politiis scriptum libellum nobis reliquit, Lycios ait consuetudine non legibus usos esse, & jam olim mulierum imperiis paruisse: vendere consuesse eos,

qui

qui testimonium falsum dixissent, eorumque facultates publicasse. Quod verò his præmittit, eosdem Lycios rapinis & latrociniis victum quæritasse, id cum Strabone haudquaquàm convenit, cui fides major tribuenda.

FINIS.

INDEX.

A.

B. Bel-

B.

C.

E.

F.

G.

L.

M.

P.

R.

S.

T.

X.

FINIS.

Summma Privilegii.

ILluſtrium & Præpotentium D. D. Ordinum fœderatarum Belgiæ provinciarum decreto cautum eſt Bonaventuræ & Abrahamo Elzeviriis , *Academiæ Leydenſis typographis, Ne quis præter illorum aut hæredum voluntatem toto decennio proximo, his in regionibus excudat., aut alibi extra provincias excuſum inferat vendatve, librum hunc,cui titulus,* Græcorum Reſpublicæ ab Vbbone Emmio deſcriptæ. *Quod ſi quis contempta auctoritate, directe vel indirecte, præſumpſerit, librum hunc, totum, vel partem ejus, hoc ſive alio modo, extra dictum temporis intervallum , mandare typis vel impreſſum alibi in has oras inferre & vendere; confiſcatione exemplarium, mulctaque inſuper ſexcentorum florenorum, damnas eſto; uti latius patet in ipſo privilegio, dato Hagæ in conventu D. D. Ordinum Generalium,* XV *Maii,* M DC XXVI.

G. V. HERTEVELT Vt,

Ad mandatum Præpotentum D.D. Ordinum General. ſſ.

I. van GOCH.

